T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

PSİKOLOJİK DANIŞMAN VE DANIŞMAN ADAYLARINDA KÜLTÜREL TEVAZU İLE TERAPÖTİK İTTİFAK ARASINDAKİ İLİŞKİDE ÇOKKÜLTÜRLÜ PSİKOLOJİK DANIŞMA YETERLİKLERİ VE EMPATİNİN ARACI ROLÜ

DOKTORA TEZİ

İsmail KUŞCİ
Web of Science Researcher ID: AAM-4356-2020
SCOPUS ID: 57224931060
ORCID: 0000-0002-2178-8429

BURSA-2024

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

PSİKOLOJİK DANIŞMAN VE DANIŞMAN ADAYLARINDA KÜLTÜREL TEVAZU İLE TERAPÖTİK İTTİFAK ARASINDAKİ İLİŞKİDE ÇOKKÜLTÜRLÜ PSİKOLOJİK DANIŞMA YETERLİKLERİ VE EMPATİNİN ARACI ROLÜ

DOKTORA TEZİ

İsmail KUŞCİ
Web of Science Researcher ID: AAM-4356-2020
SCOPUS ID: 57224931060
ORCID: 0000-0002-2178-8429

Danışman
Prof. Dr. Nagihan OĞUZ DURAN

BURSA-2024

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim.

İsmail KUŞCİ

../…/2024

TEZ YAZIM KILAVUZU'NA UYGUNLUK ONAYI

"Psikolojik Danışman ve Danışman Adaylarında Kültürel Tevazu ile Terapötik İttifak Arasındaki İlişkide Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri ve Empatinin Aracı Rolü" adlı doktora tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan	Danışman
İsmail KUŞCİ	Prof. Dr. Nagihan OĞUZ DURAN

Eğitim Bilimleri ABD Başkanı
Prof. Dr. Nagihan OĞUZ DURAN

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ve REHBERLİK ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 18/03/2024

Tez Başlığı / Konusu: Psikolojik Danışman ve Danışman Adaylarında Kültürel Tevazu ile Terapötik İttifak Arasındaki İlişkide Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri ve Empatinin Aracı Rolü

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 126 sayfalık kısmına ilişkin, 18/03/2024 tarihinde şahsım tarafından *Turnitin* adlı intihal tespit programından * aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 9'dur.

Uygulanan filtrelemeler:
1- Kaynakça hariç
2- Alıntılar hariç/dahil
3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı:	İsmail KUŞCİ
Öğrenci No:	811833003
Anabilim Dalı:	Eğitim Bilimleri
Programı:	Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik
Statüsü:	☐ Y.Lisans ☒ Doktora

Danışman
Prof. Dr. Nagihan OĞUZ DURAN
18/03/2024

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı'nda 811833003 numaralı İsmail KUŞCİ'nin hazırladığı "Psikolojik Danışman ve Danışman Adaylarında Kültürel Tevazu ile Terapötik İttifak Arasındaki İlişkide Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri ve Empatinin Aracı Rolü" konulu doktora çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 03/04/2024 günü 14:30-17:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonucunda adayın tezinin/çalışmasının başarılı olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

Sınav Komisyonu Başkanı
Prof. Dr. Rasim Erol DEMİRBATIR
Bursa Uludağ Üniversitesi
Web of Science Researcher ID: JHS65692023
SCOPUS ID: 57218903958
ORCID: 0000-0002-9472-3001

Üye
Prof. Dr. Nagihan OĞUZ DURAN
Bursa Uludağ Üniversitesi
Web of Science Researcher ID: ABF31042020
SCOPUS ID: 25222490600
ORCID: 0000-0002-8049-1510

Üye
Doç. Dr. Asuman YÜKSEL
Bursa Uludağ Üniversitesi
Web of Science Researcher ID: AAJ81632021
SCOPUS ID: 36024602700
ORCID: 0000-0001-7213-4284

Üye
Doç. Dr. Ezgi ÖZEKE KOCABAŞ
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Web of Science Researcher ID: DLC92222022
SCOPUS ID: 26967953500
ORCID: 0000-0001-5886-8097

Üye
Doç. Dr. Tolga SEKİ
Necmettin Erbakan Üniversitesi
Web of Science Researcher ID: AAT52552021
SCOPUS ID: 56653000000
ORCID: 0000-0001-5594-0786

ÖN SÖZ

Günümüzün dünyasında psikolojik danışmanlık hizmeti sunan kişilerin farklı kültürlerden gelen danışanlarla etkili bir şekilde çalışabilmesi son derece önemlidir. Farklı kültürlerden gelen danışanlarla çalışırken karşımıza çıkan en önemli zorluklardan biri, kültürel farklılıkların danışman-danışan ilişkisi üzerinde oluşturabileceği engellerdir. Bu engelleri aşmak ve etkili bir terapötik ilişki kurmak için psikolojik danışmanların kültürel tevazuya sahip olması, çokkültürlü psikolojik danışma yeterliliklerini geliştirmesi ve empati becerilerini kullanması gerekmektedir. Bu çalışmada, bu kavramlar arasındaki ilişkileri inceleyerek danışmanlık sürecinde daha etkili bir danışman-danışan ilişkisi kurulmasına katkıda bulunmayı amaçladık.

Her şeyin dizgini elinde olan, her şeyin anahtarı yanında bulunan ve bütün teşekkürlerin ve minnettarlıkların gerçek sahibi olan Allah'a hamd ve sena olsun. Bu yolculukta bir basamağı daha geride bıraktığım için en başta bunu bana nasip eden Allah'a şükürler olsun. İlim hayat boyu öğrenmeyi gerektiren bir yolculuktur. Uzun bir yolculuk olan doktora eğitimim süresince bilgeliğiyle beni teşvik eden, her zaman nazik ve naif tutumuyla yanımda olan, değerli fikirleri ve çalışmalarıyla ufkumu açan iyikine denk gelmişim dediğim kıymettar danışmanım Prof. Dr. Nagihan OĞUZ DURAN hocama teşekkür ederim. Doktora Tez İzleme Komitesi'nde yer alarak süreç boyunca benden desteğini esirgemeyen, değerli tecrübeleri ve bilgileriyle tezime katkıda bulunan ve beraber bu yolculuğa çıktığım için kendimi çok şanslı gördüğüm Prof. Dr. Rasim Erol DEMİRBATIR ve Doç. Dr. Asuman YÜKSEL hocalarıma teşekkür ederim. Ayrıca jüride yer alarak çalışmama değerli katkılarını sunan Doç. Dr. Ezgi ÖZEKE KOCABAŞ ve Doç. Dr. Tolga SEKİ hocalarıma teşekkür ediyorum. Tez hazırlama sürecinde zorluk yaşadığım yerlerde bana istatistik ve analizler konusunda destek veren Prof. Dr. Nuran BAYRAM ARLI hocam ile Dr. Öğr. Üyesi Elif SEZER BAŞARAN'a ve tezin dilbilgisi ile ilgili destek veren Araştırma Görevlisi Meltem Merve KONU'ya ve tez verilerinin toplanması ve diğer süreçleriyle ilgili emeği geçen herkese teşekkür ederim. Eğitim hayatım boyunca özellikle de tez yazım sürecinde bana dua eden, maddi ve manevi destek veren, isimleri buraya sığmayacak kadar çok olan kıymettar arkadaşlarım, dostlarım ve özellikle de aileme teşekkürü bir borç biliyorum. İyi ki varsınız…

İsmail Kuşci

ÖZET

Yazar Adı Soyadı	İsmail KUŞCİ
Üniversite	Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Ana Bilim Dalı	Eğitim Bilimleri
Bilim Dalı	Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik
Tezin Niteliği	Doktora Tezi
Sayfa Sayısı	xv + 154
Mezuniyet Tarihi	../../2024
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Nagihan OĞUZ DURAN

PSİKOLOJİK DANIŞMAN VE DANIŞMAN ADAYLARINDA KÜLTÜREL TEVAZU İLE TERAPÖTİK İTTİFAK ARASINDAKİ İLİŞKİDE ÇOKKÜLTÜRLÜ PSİKOLOJİK DANIŞMA YETERLİKLERİ VE EMPATİNİN ARACI ROLÜ

Bu çalışmanın amacı psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu, çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri, empati ve terapötik ittifak düzeyleri arasındaki ilişkileri incelemektir. Bu kapsamda araştırmanın çalışma grubu Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (RPD) lisans programından mezun 269 kişi ile RPD son sınıf öğrencisi 317 kişi olarak toplam 586 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıların yaşlarının 19 ile 56 arasında değiştiği; yaş ortalamasının 26.23 olduğu; ayrıca % 70'ini (410) kadınların % 30'unu (176) ise erkeklerin oluşturduğu görülmektedir. Araştırmanın verileri; Kişisel Bilgi Formu, Kültürel Tevazu Ölçeği (KTÖ), Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri Ölçeği (ÇPDYÖ), Temel Empati Ölçeği (TEÖ) ve Terapötik İttifak Ölçeği (TİÖ) ile toplanmıştır. Kültürel tevazu, çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri, empati ve terapötik ittifak arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla "Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Analizi" kullanılmıştır. Araştırmanın teorik modelini test etmek için Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, psikolojik danışmanlar ve danışman adaylarında, kültürel tevazu, çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri ve empati terapötik ittifak üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahiptir. Ayrıca psikolojik danışman ve danışman adaylarında, kültürel tevazu ile terapötik ittifak arasındaki ilişkide çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri ve empati tam aracı rol oynamıştır. Elde edilen bulgular, ilgili alanyazın bağlamında tartışılmış ve gelecek araştırma ve uygulamalar için öneriler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri, psikolojik danışman, danışman adayları, empati, kültürel tevazu, terapötik ittifak.

ABSTRACT

Name and Surname	İsmail KUŞCİ
University	Bursa Uludag University
Institution	Institute of Educational Sciences
Field	Educational Sciences
Branch	Psychological Counseling and Guidance
Degree Awarded	PhD
Page Number	xv + 154
Degree Date	../../2024
Supervisor	Prof. Dr. Nagihan OĞUZ DURAN

THE MEDIATING ROLE OF MULTICULTURAL COUNSELING COMPETENCE AND EMPATHY IN THE RELATIONSHIP BETWEEN CULTURAL HUMILITY AND THERAPEUTIC ALLIANCE IN COUNSELORS AND COUNSELOR CANDIDATES

The aim of this study is to examine the relationships among cultural humility, multicultural counseling competencies, empathy, and therapeutic alliance levels in counselors and counselor candidates. The study group consisted of a total of 586 participants: 269 counselors and 317 counselor candidates. The participants' ages ranged from 19 to 56, with an average of 26.23 years. The sample consisted of 70% (410) females and 30% (176) males. Data were collected using the Personal Information Form, the Cultural Humility Scale, the Multicultural Counseling Competencies Scale, the Basic Empathy Scale, and the Therapeutic Alliance Scale. Pearson Product-Moment Correlation Analysis was used to investigate the relationships between cultural humility, multicultural counseling competencies, empathy, and therapeutic alliance. The Structural Equation Model (SEM) analysis was used to test the theoretical model of the research. According to the results, cultural humility, empathy and multicultural counseling competencies have a statistically significant effect on therapeutic alliance in counselors and counselor candidates. Furthermore, multicultural counseling competencies and empathy mediated the relationship between cultural humility and therapeutic alliance in counselors and counselor candidates. The findings were discussed in relation to the existing literature, and suggestions for future research and applications were presented.

Keywords: Counselor, counselor candidates, cultural humility, empathy, multicultural counselling competencies, therapeutic alliance.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK ..... **i**

TEZ YAZIM KILAVUZU'NA UYGUNLUK ONAYI ..... **ii**

TEZ ONAY SAYFASI ..... **iii**

ÖN SÖZ ..... **iv**

ÖZET ..... **v**

ABSTRACT ..... **viii**

İÇİNDEKİLER ..... **x**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **xiv**

ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xv**

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu 1

1.2. Araştırmanın Amacı 9

1.3. Araştırma Hipotezleri 9

1.4. Araştırmanın Önemi 10

1.5. Varsayımlar 13

1.6. Sınırlılıklar 13

1.7. Tanımlar 14

2. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Terapötik İttifak 16

2.1.1. Terapötik İttifak Kavramı 16

2.1.2. Terapötik İttifakın Kuramsal Temelleri 18

2.1.3. Kuram ve Yaklaşımlar Açısından Terapötik İttifak 20

2.2. Kültürel Tevazu 22

2.2.1. Kültürel Tevazu Kavramının Teorik Arka Planı 22
2.2.2. Kültürel Tevazu Kavramı 27
2.2.3. Kültürel Tevazuyu Açıklamaya Yönelik Yaklaşımlar 29
2.3. Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri 34
2.3.1. Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri Kavramı 34
2.3.2. Çokkültürlü Psikolojik Danışmanın Tarihsel Gelişimi 36
2.3.3. Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterliklerini Açıklayan Kuramsal Yaklaşımlar 39
2.4. Empati 43
2.4.1. Empati Kavramı 43
2.4.2. Empatinin Temel Bileşenleri 45
2.4.3. Psikolojik Danışmanlıkta Empati 47
2.5. Araştırmanın Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Yapılan Araştırmalar 49
2.5.1. Kültürel Tevazu ve Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Yapılan Araştırmalar 50
2.5.2. Kültürel Tevazu ve Empati Arasındaki İlişkilere Yönelik Yapılan Araştırmalar 52
2.5.3. Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri ve Terapötik İttifak Arasındaki İlişkilere Yönelik Yapılan Araştırmalar 53
2.5.4. Empati ve Terapötik İttifak Arasındaki İlişkilere Yönelik Yapılan Araştırmalar 56
2.5.5. Kültürel Tevazu ve Terapötik İttifak Arasındaki İlişkilere Yönelik Yapılan Araştırmalar 59

3. BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli 64
3.2. Araştırma Grubu 64
3.3. Veri Toplama Araçları 66

3.3.2. Kişisel Bilgi Formu 66
3.3.2. Kültürel Tevazu Ölçeği (KTÖ) 66
3.3.3. Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri Ölçeği (ÇPDYÖ) 66
3.3.4. Temel Empati Ölçeği (TEÖ) 67
3.3.5. Terapötik İttifak Ölçeği (TEÖ) 67
3.4. Veri Toplama Süreci 67
3.5. Verilerin Analize Hazırlanması ve Verilerin Analizi 68
3.5.1. Örneklem Büyüklüğü 69
3.5.2. Kayıp Veri 69
3.5.3. Normallik 69
3.5.4 Çoklu Bağlantı 72
3.5.5 Doğrusallık 72

4. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

4.1. Ölçüm Modelinin Test Edilmesi 74
4.1.2. Ölçme Araçlarının Faktörlenebilirliğine İlişkin Bulgular 74
4.1.3. Ölçme Araçlarının Geçerliğine İlişkin Bulgular 75
4.1.4. Ölçme Araçlarının Güvenirliğine İlişkin Bulgular 80
4.2. Yapısal Modelin Değerlendirilmesi 82
4.2.1. Korelasyon Analizi Bulguları 82
4.2.2. Yapısal Eşitlik Modellemesi Çoklu Aracılık Analizi Bulguları 83

5. BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma ve Sonuç 90
5.1.1. Kültürel Tevazu ile Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuç ve Tartışma 90
5.1.2. Kültürel Tevazu ile Empati Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuç ve Tartışma 93

5.1.3. Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri ile Terapötik İttifak Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuç ve Tartışma 95

5.1.4. Empati ile Terapötik İttifak Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuç ve Tartışma 97

5.1.5. Kültürel Tevazu ile Terapötik İttifak Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuç ve Tartışma 100

5.1.6. Kültürel Tevazu ile Terapötik İttifak Arasındaki İlişkide Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterliklerinin Aracılık Rolüne İlişkin Sonuç ve Tartışma 102

5.1.7. Kültürel Tevazu ile Terapötik İttifak Arasındaki İlişkide Empatinin Aracılık Rolüne İlişkin Sonuç ve Tartışma 105

5.2. Öneriler 108

5.2.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler 108

5.2.2. Alanda Çalışanlara Yönelik Öneriler 109

5.2.3.Psikolojik Danışman Eğitimcilerine Yönelik Öneriler 110

KAYNAKÇA 112

EKLER 144

ÖZ GEÇMİŞ 151

TABLOLAR LİSTESİ

	Tablo	*Sayfa*
1.	Araştırmanın Grubuna İlişkin Bazı Bilgiler ……....	65
2.	Araştırmanın Değişkenlerine İlişkin Betimleyici İstatistikler ve Tek Değişkenli Normal Dağılım Sonuçları	70
3.	Modeldeki Gözlenen Değişkenlere Ait Çok Değişkenli Normal Dağılım Sonuçları…..…….	71
4.	Araştırmadaki Bağımsız Değişkenlere Ait Çoklu Bağlantı ve Doğrusallık Sonuçları…….…….……	72
5.	Ölçme Araçlarına Ait KMO-Bartlett Küresellik Testi Sonuçları …….	73
6.	Ölçme Araçlarına Ait Uyum İyiliği İndeksleri……..	74
7.	Ölçme Araçlarının Ayırt Ediciliğine İlişkin HTMT Değerleri…..……	76
8.	Ölçme Araçlarının AVE, CR ve MaxR(H) Değerleri..……...	78
9.	Ölçme Araçlarının Güvenirliğine İlişkin Cronbach Alfa (α) ve Mc Donalds Omega (ω) Katsayıları……..	79
10.	Değişkenler Arası Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi Sonuçları……	81
11.	Yapısal Modele Ait Uyum İyiliği İndeksleri…….	83
12.	YEM Analizi Sonuçları…..…….....	83
13.	Aracılık Analizi Sonuçları…..…….....	85

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil *Sayfa*

1. Önerilen Teorik Model…….. 9
2. Empati Çeşitleri…….. 45
3. Aracılık Analizi Yapılan Yapısal Model…….…… 82
4. Aracılık Analizi Öncesi Kültürel Tevazu ve Terapötik İttifakı Arasındaki İlişki…… 84

1. BÖLÜM
GİRİŞ

Bu bölümünde problem durumu, araştırmanın amacı, araştırma hipotezleri, araştırmanın önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve tanımlar yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Dijitalleşmenin artması sonucu insanlar arası etkileşimin artması ile dünya giderek küçük bir köy halini almaktadır. Hızlı değişim ve göçler de bu etkileşimi yoğunlaştırmaktadır. Göç olgusu geçmişte salgın hastalıklar, iklim değişiklikleri, zorunlu yer değiştirmeler ve savaşlar gibi nedenlerle gerçekleşirken küreselleşme çağını yaşayan günümüzde hem ulusal hem de uluslararası göçün ise bu nedenlere ek olarak daha iyi bir eğitim alma, zorlu iklim şartları, adaletsiz yasalar, ağır vergiler, ticaret ve endüstri merkezlerinin çekiciliği vb. nedenlerle gerçekleşebildiği görülmektedir (Renzaho, 2016). Dünyanın bu yeni yapısı farklı kültürleri bir araya getirerek kozmopolit toplumlara dönüştürmektedir. Hızlı toplumsal değişim ve uluslararası göçün de etkisiyle farklı kültürlerde yetişen insanlar, günümüzde daha sık bir şekilde görüşmekte, aynı ortamları paylaşmaktadır. Eğitimden iş hayatına her alanda farklı kültürlerden insanlarla karşılaşmak artık sıradan hâle gelmiştir. Farklı kültürlere mensup insanlar arasında yaşanan yoğun etkileşim sonucunda, bireyler birbirinden etkilenmekte ve değişime uğramaktadır. Bu değişim, bazı durumlarda kültürel zenginleşmeye ve yeni bakış açılarının gelişmesine katkıda bulunurken, bazı durumlarda da kültürel kimlik kaybı ve önyargıların artması gibi riskler barındırmaktadır. Farklı kültürlerden gelen insanların bir arada yaşadığı toplumlarda, karşılıklı anlayış ve saygı, bu etkileşimin temelini oluşturur.

Son verilere göre dünyada yaklaşık olarak bir milyara yakın göçmen bulunmaktadır (United Nations High Commissioner for Refugees [UNHCR], 2023) . Bu sayı dünya nüfusunun yaklaşık olarak sekizde birine denk gelmektedir. Türkiye'nin Asya ve Avrupa kıtalarının kesişme noktasında yer alan coğrafi ve stratejik konumu, son yıllarda büyük ölçekli göç hareketlerinin merkezine dönüşmesine yol açmıştır. Türkiye, coğrafi konumu ve tarihi geçmişi nedeniyle her yıl eğitim, ticaret, turizm ve diğer amaçlar için önemli bir nüfus hareketliliğine ev sahipliği yapmaktadır. Göç İdaresi İstatistikleri'nin 2024 yılı raporuna göre 2023 yılında Türkiye'ye girişlerin sayısı 47.699.715'e ulaşmıştır (Göç İdaresi İstatistikleri, 2024). Bu sayı, Türkiye'nin göçmenler ve turistler için önemli bir yer olduğunu açıkça göstermektedir. Nüfus hareketliliği, Türkiye'nin ekonomisi, sosyal yapısı ve kültürü üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Benzer şekilde Göç İdaresi İstatistikleri'nin 2023 yılı sonu verilerine göre Türkiye'de ikamet izni alan kişi sayısı 1.107.032, düzensiz göçmen sayısı 254.008, uluslararası koruma statüsündeki kişi sayısı 19.017 ve geçici koruma statüsündeki Suriyeli sayısı 3.214.780'dir.

Bunun yanısıra Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarında eğitim gören 301.549 uluslararası öğrenci bulunmaktadır. Ortaya çıkan bu veriler Türkiye'nin nüfusunun büyük oranda yabancılarla etkileşim halinde olduğunu ve çok kültürlü bir toplum olma yolunda ilerlediğini açıkça göstermektedir. Ayrıca, Türkiye coğrafyası, tarihi boyunca farklı etnik, dini ve kültürel gruplara ev sahipliği yapmıştır. Bu durum Türkiye'yi çok kültürlü bir toplum haline getirmiştir. Amerikan Misyoner organizasyonu "Joshua Project" tarafından yapılan çalışmaya göre Türkiye nüfusunun yaklaşık %40'ı farklı etnik, dini ve kültürel kökene sahip kişilerden oluşmaktadır. Bu da Türkiye'nin nüfusunun önemli bir kısmının hali hazırda çeşitlilik içinde bir arada yaşadığını ve çok kültürlü bir toplum olma özelliğiyle öne çıktığını göstermektedir. Türkiye, tarihi boyunca farklı kültürlere ev sahipliği yapan ve günümüzde de önemli bir göçmen nüfusa sahip olan çok kültürlü bir toplumdur. Buna rağmen son yıllarda azınlıklara, göçmenlere ve uluslararası öğrencilere yönelik nefret söylemleri artmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2023; Kuş, 2019).

Artan bu çeşitlilik, ruh sağlığı hizmetlerinin sunulmasında da yeni zorluklar oluşturmaktadır. Ruh sağlığı uzmanlarının farklı kültürlere ve etnik kökenlere duyarlı olması ve bu gruplara uygun hizmetler sunabilmesi önemli hâle gelmektedir. Psikolojik problemler, ırk, etnik köken ve sosyoekonomik statü gözetmeksizin tüm bireyleri etkileyebilmektedir. Türkiye'de de ruhsal bozuklukların yaygınlığı oldukça yüksektir. 2021 yılında depresyon ilacı kullanımı %15 artarak 59 milyon 641 bin kutuya yükselmiştir (Sağlık Bakanlığı, 2022). 2020-2022 yılları arasında psikiyatri kliniklerine başvuru sayısı ise 7 milyon 953 bin 651'e ulaşmıştır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2023). Bu veriler Türkiye'de ruh sağlığı hizmeti alan önemli bir nüfusun varlığını göstermektedir. Farklı etnik, dini ve kültürel gruplar, ruhsal bozukluklardan eşit oranda etkilense de yardım hizmetlerine erişimde eşitsizlikler mevcuttur (Santiago, 2013). Dil engelleri, damgalanma, kültürel değerler ve hizmetlere erişimdeki zorluklar gibi nedenlerden dolayı bu gruplar tedaviye yönelme ve kaliteli hizmet alma konusunda dezavantajlı durumdadır (Ratts ve diğerleri, 2016). Son yıllarda yardım hizmetlerinde ırksal ve etnik eşitsizlikler konusundaki farkındalık artmaktadır (Sue ve diğerleri, 2019).

Bir ülkenin çoğunluk halkına ve baskın kültürel değerlere sahip bireylere kıyasla, ırksal azınlık gruplarının psikolojik yardım hizmetlerine erişiminin daha zayıf olduğu alanyazında vurgulanmaktadır (Beck ve diğerleri, 2019; Bignall ve diğerleri, 2019; Galán ve diğerleri, 2021). Psikolojik hizmetlere erişim, genel iyilik hâli ve yaşam kalitesi için önemli görülmektedir. Bununla beraber psikolojik yardım hizmetlerine erişimde eşitsizlik genel iyilik hâli ve yaşam kalitesini engelleyen önemli bir sorun olmaktadır. Bunun çeşitli faktörlerden kaynaklandığı belirtilmektedir. Azınlık gruplar, hizmetlerin varlığından haberdar olmama, dil

engelleri, ayrımcılık korkusu ve kültürel uyuşmazlık gibi engellerle karşılaşabilmektedir (Sue ve diğerleri, 2019). Ayrıca marjinalize gruplar, danışmanlık ortamında mikro saldırılara maruz kalmak gibi zararlı deneyimler yaşayabilmektedir (Hook ve diğerleri, 2016). Bu durum psikolojik danışmanlık ortamında olumsuz danışma süreçlerine ve danışmanlıkta erken sonlandırmaya yol açabilir. Yaş, ırk, sosyoekonomik statü ve algılanan sıkıntı düzeyi gibi faktörlerin psikolojik danışmanlıkta erken sonlandırmayı etkilediği belirlenmiştir (Lampropoulous ve diğerleri, 2009; Owen ve diğerleri, 2009). Bazı kültürlerde yardım isteme veya uzman bir kişiden yardım alma durumu söz konusu olduğunda birçok kişi psikolojik danışma gibi profesyonel bir hizmeti alma konusunda zorluk yaşamaktadır (Corey, 2008). Bu zorluklardan dolayı danışmanların danışanların danışma sürecine dâhil olmasına katkıda bulunabilecek faktörleri ampirik olarak incelemesi gerekmektedir.

Psikolojik yardım hizmetlerine erişimdeki eşitsizlikler, azınlık gruplarının genel iyilik hâli ve yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir. Bunun sonucu olarak danışmanların daha kapsayıcı bir hizmet sunumu için terapötik ilişkiyi güçlendirmesi ve danışanlarla güvenli bir ortam oluşturması her zamankinden daha önemli hâle gelmektedir. Danışmanların temel görevi, farklı bireyleri veya farklılıklara sahip bireyleri güçlendirme sürecinde güvenli ve açık bir terapötik ortam oluşturmaktır. Bu ortamda danışmanlar, terapötik ilişkinin sağlam bir temele oturmasını sağlayarak danışanların değişime ve gelişime açık hâle gelmesine katkıda bulunmalıdırlar. Terapötik ilişki ve çeşitli süreç değişkenlerinin psikoterapi sonuçlarına katkısı uzun yıllardır klinik araştırmaların odak noktası olmuştur (Horvath, 2018; Smith ve Glass, 1977; Wampold, 2013). Başarılı danışma sonuçları için bu ilişki faktörlerinin önemini destekleyen güçlü bir araştırma birikimi bulunmaktadır (Norcross ve Lambert, 2011; 2018). Araştırmalar, *terapötik ittifak, kültürel tevazu, empati ve çokkültürlü psikolojik danışma yeterliği* gibi ilişki değişkenlerinin başarılı danışma sonuçları için önemli öngörücüler olabileceğini göstermiştir (Elliott ve diğerleri, 2011; Elliott ve diğerleri, 2018; Flückiger ve diğerleri, 2018; Flückiger ve diğerleri, 2020; Hook ve diğerleri, 2013; Owen ve diğerleri, 2014; 2016; Wampold, 2013; Wampold ve Imel, 2015). Bu ilişki değişkenlerinden özellikle terapötik ittifak, bu araştırma kapsamında kritik bir yapı olarak ele alınmıştır. Ortak Faktörler Kuramı, *terapötik ittifakın* danışmanın teorik yöneliminden bağımsız olarak danışmada olumlu sonuçlar oluşturmada gerekli olduğunu ortaya koymaktadır (Areas ve diğerleri, 2023; Bourke ve diğerleri, 2021; Del Re ve diğerleri, 2021; Flückiger ve diğerleri, 2020; Goldfried ve Davila, 2005; Horvath ve diğerleri, 2011; Huppert ve diğ., 2014; Laska ve Wampold, 2014; Kaiser ve diğerleri, 2021). Psikolojik danışma (Lambert, 1992; Wampold, 2001) ve aile danışmanlığında (Friedlander ve diğerleri, 2011) yapılan klinik çalışmalar ve araştırma sonuçları, terapötik

ittifakın danışma yaklaşımı kadar danışma çıktıları üzerinde etkili olduğunu göstermektedir (Norcross, 2002).

Terapötik ilişkinin ve çeşitli süreç değişkenlerinin danışma sonuçlarına katkıları incelenirken göz önünde bulundurulması gereken önemli bir konu da danışmanın ve danışanın kültürel arka planı olarak görülmektedir. Bireyin davranışını anlamak için, içinde yaşadığı kültürü de dikkate almak gerekir. Bu, bireyin kültürel değerleri, normları ve beklentileri tarafından şekillendirildiği anlamına gelir. Bireyin kültürü, onun davranışlarını, düşüncelerini ve duygularını etkileyen önemli bir faktördür (Kağıtçıbaşı ve Poortinga, 2000). Psikolojik danışmanlık, farklı bireylerin, ailelerin ve grupların ruh sağlığı, esenlik, eğitim ve kariyer hedeflerine ulaşmalarını sağlayan profesyonel bir ilişki olarak tanımlanmaktadır (American Counseling Association [ACA], 2014). Lee ve Na'ya (2013) göre, bu tanım, danışmanların kendilerinden farklı danışanlara hizmet verdikleri gerçeğini vurgulamaktadır; dolayısıyla, danışmanların danışanlarının kültürel ögelerine duyarlı olmaları ve kültürel ögeler içeren müdahalelere dayalı olarak bireylere, ailelere ve gruplara kültürel olarak yetkin hizmetler sağlamak için farkındalığa, bilgiye ve beceriye sahip olmalarının önemini vurgulamaktadır. İnsanlar farklı kültürlerde yetişip büyüdükleri için farklı davranış ve düşünce biçimleri geliştirirler. Bu nedenle, psikolojik danışmanların bireyselliğe, mahremiyete ve etiğe önem verdikleri gibi danışanın kültürel ögelerini de dikkate almaları gerekmektedir (Pedersen, 2002). Farklılıkların çift yönlü bir ana yol gibi olduğu terapötik iletişimde, psikolojik danışmanlar kendi kültürel miraslarını da beraberlerinde danışma ortamına getirmektedirler (Ratts ve diğerleri, 2016). Kendi kültürel geçmişinin farkında olan danışmanlar, danışmanın kendi kültürel mirasının danışanlarıyla çalışmalarında nasıl bir etkide bulunduğunun farkına varabilirler. Danışanların içinde bulundukları sosyal ve kültürel yapı kavrandığında hem danışanların yaşadıkları güçlükleri anlamak hem de bu güçlükleri kabul etmek daha kolay olacaktır.

Bütün bu gelişmelerin etkisiyle psikolojik danışmanlık alanında, farklı kültürlerden gelen danışanlarla etkili bir şekilde çalışabilmek için danışmanların kültürel farklılıklara duyarlı olmaları önemli görülmektedir. Bu nedenle, Psikolojik Danışma ve İlgili Eğitim Programları Akreditasyon Kurulu (Council for Accreditation of Counseling and Related Educational Programs [CACREP]), 1990'lı yıllardan başlayarak psikolojik danışman eğitim programlarında çokkültürlülüğü temel bir ilke haline getirmek için önemli adımlar atmıştır. CACREP 2016 yılında yayınladığı standartlarında, psikolojik danışman eğitiminin üzerine kurulduğu sekiz önemli boyuttan birinin "sosyal ve kültürel çeşitlilik" olduğunu belirtmiştir (s. 10). Bu standart, psikolojik danışmanlık programlarının psikolojik danışman adaylarına "sosyal adalet, çoğulcu

kültürel anlayış, kültürel kimlik gelişimi, çokkültürlü yeterlilikleri ve azınlıkların psikolojik yardım arayış davranışları" gibi konularda eğitim sağlamalarını zorunluluk haline getirmektedir. Bu değişiklikler, psikolojik danışmanların farklı kültürlerden gelen danışanlarla çalışırken aşağıdaki konularda farkındalık kazanmalarını ve beceri geliştirmelerini amaçlamaktadır:

1. Farklı kültürlerin değerleri, inançları ve yaşam tarzları
2. Kültürel farklılıkların danışmanlık sürecini nasıl etkileyebileceği
3. Farklı kültürlerden gelen danışanlarla etkili iletişim kurma
4. Farklı kültürlerden gelen danışanların ihtiyaçlarını karşılamak için kültürel olarak duyarlı müdahaleler geliştirme.

Kültürel farklılıklara duyarlılığın psikolojik danışmanlık alanında önemli bir ilke haline gelmesi, farklı kültürlerden gelen danışanlara daha etkili bir şekilde yardımcı olmanın yolunu açmıştır. Çokkültürlülük alanında sıklıkla kullanılan bir kavram olan "kültürel yeterlik ya da yetkinlik" genellikle kişinin kültürel bilgi düzeyi veya ulaşılması gereken en üst düzey kültürel bilgiye sahip olma ile ilişkilendirilmektedir (Ratts ve diğerleri, 2016). Bu kavram, kişinin maksimum kültürel bilgiye ulaşabileceği bir seviye olduğunu ima etmektedir. Bu düşünce; kişinin artık kültürel öğrenimini tamamladığı, kültürel öğrenim ve bilgisinin bir zirvesi olduğu, bu noktaya ulaşıldığında kişinin kültürel olarak yetkin olduğu mesajını vererek önyargıları da pekiştirebilmektedir. Çokkültürlülükle ilgili araştırmalar ve gelişim sürekli ilerledikçe kültürel yeterlik ya da yetkinlik kavramının artık danışmanlık mesleğinin ihtiyaçlarını karşılayamaz hâle geldiğini göstermiştir. Bununla birlikte araştırmalar hem danışmanlar hem de danışanlar arasında algılanan kültürel yeterlilik eksikliğinin varlığını göstermektedir (Rohlof, 2019). Danışmanlarda algılanan kültürel yeterlilik eksikliği, danışmanlıkta yüksek terk ve erken sona erme, yeniden travmatizasyon, mikro saldırganlık, damgalanma ve yardım profesyonellerine karşı güvensizlik gibi zararlı terapötik sonuçlara katkıda bulunmaktadır (Rohlof, 2019). Danışmanlık mesleğinin ve çalışmasının amacı, hizmet ettiğimiz insanların ihtiyaçlarını karşılayan bir şekilde sürekli gelişmektir. Bu gelişmeyi ve ihtiyacı karşılamak için kültürel tevazu kavramı ortaya atılmıştır. *Kültürel tevazu* ve *çokkültürlü psikolojik danışma yeterliği,* etkili ve kapsayıcı ruh sağlığı bakımı sunmak için çok önemlidir. Kültürel tevazu, özellikle danışan ve danışman arasındaki kültürel farklılıklar bağlamında diğer yönlü bir ilişki kurmayı içermektedir (Davis ve diğerleri, 2016). Öte yandan; çokkültürlü psikolojik danışma yeterliği, farklı kültürel geçmişlere sahip bireyleri anlama, takdir etme ve onlarla etkileşim kurma yeteneği anlamına gelmektedir (Placeres ve diğerleri, 2022). Hem kültürel tevazu hem de çokkültürlü psikolojik danışma yetkinliği, farklı kültürel kimliklere sahip danışanlar ve

danışmanlar arasında olumlu çalışma ittifakları ve öz-yeterlik duygularının geliştirilmesinde kritik öneme sahiptir (Vandament ve diğerleri, 2022).

Kültürel Tevazu, çokkültürlü yönelim çerçevesinin bir unsuru olarak (Hook ve diğerleri, 2017), danışmanların danışanlarının kültürel kimliklerine karşı açıklık, sınırlarının farkındalığı, öğrenmeye isteklilik ve üstünlük taslamama tutumunu benimseme yeteneğini ifade etmektedir. Kültürel tevazu kültürel yeterliliğe odaklandan; bireyin kendinden farklı kültürlerle devamlı etkileşimini, başkaları hakkında ne kadar bilmediğinin farkındalığını artırmaktadır (Yeager ve Bauer-Wu, 2013). Kültürel tevazu, bireylerin gelişimi için hayati öneme sahip olan bireysel ve kişiler arası işlevselliğe odaklanan bir kavramdır. Aynı zamanda kültürel yeterlilik eleştirilerine bir tepki olarak ortaya çıkmıştır (Hook ve diğerleri,2013; Yeager ve Bauer-Wu, 2013; Fisher-Borne ve diğerleri, 2015). Bireyin özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, bir kişi kendi kültürünün değerlerini sürekli olarak sorgulamalı ve başka bir kültürün normlarını anlamadaki sınırlılıklarını araştırmalıdır. Bu süreç yaşam boyu öz-yansıtma ve öz-eleştiri yapmayı gerektirir (Tervalom ve Murray-Garcia, 1998; Kumagai ve Lypson, 2009; Foronda ve diğerleri, 2016). Bu durum, farkında olmadan gerçekleştirilen kültürel önyargılar, ırkçılık ve benzeri tutumların farkına varma sürecini de içerir (Fisher-Borne ve diğerleri, 2015; Foronda ve diğerleri, 2016). Kültürel tevazu kavramı kültürel çeşitliliği benimseme ve bu alandaki çelişkileri çözmeye çalışan yeni bir yaklaşım çabasıyla iyileştirme modeli için bir temel oluşturmaktadır (Foronda, 2020). Kültürel tevazunun hedefi, yardım hizmeti verenler ile alanlar arasında anlaşmazlıklar çıktığında, bireylerin bakış açılarındaki farklılıklara veya yanlış anlamalara karşı karşılıklı anlayış geliştirerek anlaşmazlıklarda bireylerin iletişim temelli etkileşimlerini geliştirmektir (Foronda, 2020).

Danışma ilişkisinde kültürel tevazunun önemini belirlemek amacıyla Hook ve diğerleri (2013) tarafından danışanların danışmanların kültürel tevazu algısını değerlendirdikleri çalışmanın sonucunda kültürel tevazunun çokkültürlülük yeterlilik eğitiminin bileşenleri olan danışmanın becerisi, bilgisi ve deneyiminden daha önemli olduğunu tespit etmişlerdir. Bu sonuç danışmanlıkta kültürel tevazu gelişimine odaklanmanın gerekliliğini desteklemektedir. Terapötik ittifakın oluşmasına katkıda bulunan birçok faktör vardır. Bu faktörlerden en önemlilerinden biri de kültürel tevazudur (Dixon ve diğerleri, 2022; Jennings, 2021; Tolentino Pettigrew, 2021; Wright, 2019). Kültürel tevazu, olumlu terapötik ittifakın ve başarılı danışma sonuçlarının iyi bir yordayıcısı olarak ortaya çıkmıştır (Hook ve diğerleri, 2013; Owen ve diğerleri, 2014; 2016). Fakat kültürel tevazunun danışma sürecine nasıl katkıda bulunduğu hakkında çok az şey bilinmektedir. Danışman eğitimi programlarında ve danışmanlık uygulamalarında kültürel tevazunun tamamlayıcı bir unsur olduğu hatta kültürel yeterlilik için

bir alternatif olduğuna yönelik artan çalışmalara rağmen kültürel tevazunun bu süreçte hangi değişkenler aracılığıyla bu etkiyi oluşturduğu çok az araştırılmıştır.

Psikolojik danışma becerileri danışanla kurulan ilişkiyi güçlendirmekte ve yardım sürecinin verimliliğini artırmaktadır. Psikolojik danışma becerileri, psikolojik danışmanların danışanlarıyla bağ kurmasını, onu anladığını ve desteklediğini göstermesini, danışanın kendi iç dünyasını keşfetmesine ve sorunlarıyla başa çıkmasına yardımcı olmasını sağlayan beceriler olarak görülmektedir (Hill, 2020; Ivey ve diğerleri, 2018). Bu beceriler; empati, saygı, içtenlik, soru sorma, asgari düzeyde teşvik etme, yeniden çerçevelendirme, içerik yansıtma, duygu yansıtma, yüzleştirme, yorumlama, kendini açma, anlık olma, odaklanma, anlamı yansıtma, vb. becerileri kapsamaktadır (Carkhuff, 2000; Egan, 1997; Ivey ve diğerleri, 2018). Bu becerilerden özellikle *empati* becerisi psikolojik danışmanlık alanında hayati bir yeterlilik olarak görülmektedir (Elliott ve diğerleri, 2011; Ivey ve diğerleri, 2018). Ayrıca danışmanlıkta iyi araştırılmış ilişkisel faktörlerden biri olarak görülmektedir (Elliott ve diğerleri, 2011; Elliott ve diğerleri, 2018; Feller ve Cottone, 2003). Empati kavramı, Carl Rogers'ın (1952) çekirdek koşullarından biri olarak uyum ve koşulsuz olumlu saygı ile birlikte değerlendirilmektedir. Empati, genellikle bir başkasının deneyimlerini anlamak ve bu anlayışı danışana geri bildirmek olarak görülmektedir (Rogers, 1975). Danışanların danışmanlarıyla bağ kurmaları ve güven duymaları için danışmanlarının kendi bakış açılarından düşünebildiğini ve hissedebildiğini hissetmeleri gerekmektedir. Danışanlar, danışmanlarının kendileriyle empati kurduğunu hissettiklerinde danışmanlık sürecinde daha samimi olma ve zor içeriklerle yüzleşme yolunda hızlı ilerleme kaydetmektedirler (Clark, 2010; Wampold ve Imel, 2015). Psikolojik danışmanlık alan yazınında danışman empatisinin başarılı danışmanlık sonuçlarının en tutarlı tahmin edicilerinden biri olduğuna dair çok sayıda araştırma bulunmaktadır (Elliott ve diğerleri, 2011; Moyers ve Miller, 2013; Wampold ve Imel, 2015). Danışman yeterliğinin önemli bir bileşeni duygu ve anlamın doğru yansıtılması gibi gözlemlenebilir davranışların sergilenmesini kapsamaktadır. Duygu ve anlamı doğru olarak yansıtmak için danışmanların başkasının bakış açısını dikkate alarak ortaya çıkan düşünce ve duygularını anlama yeteneği olan empatiye sahip olmaları gerekmektedir (Birnie ve diğerleri, 2010; Davis, 1996). Günümüz danışan nüfusunun hızla artan kültürel çeşitliliği, danışmanların genel empati anlayışını kültürel algıları da içerecek şekilde genişletmesini gerektirmektedir. Türkiye coğrafyası bugün geçmişe göre çok daha fazla kültürel çeşitliliğe sahiptir ve önümüzdeki yıllarda bu çeşitlilik daha da artacaktır. Danışanlarla doğru bir şekilde empati kurmak danışmanlar için zordur çünkü her danışan farklı kültürel geçmişlerden kaynaklanan büyük bireysel farklılıklara sahiptir. Danışmanlar ve danışanlar çok farklı kültürel geçmişlerden geldiklerinde, çeşitli kültürlerdeki danışanlarda empati becerisini

sergilemek daha zor olmaktadır. Çalışmalar, danışmanlar ve danışanlar arasındaki kültürel eşleşmenin olumlu danışmanlık sonuçları ile ilişkili olduğunu göstermiştir (Chung ve Bemak, 2002; Zane ve Ku, 2014). Kültürel eşleşme, danışmanlık başarısı için bir ön koşul değildir, ancak danışmanların kendi kültürlerinin kendileri üzerindeki etkisini fark etmeleri, kültürel yetiştirilişlerinin danışmanlık sürecini nasıl etkileyebileceğini anlamamaları ve kendi kültürel değerlerinin danışanlarına dayatılmamasını sağlamaları, farklı kültürlerden danışanlara empatiyi başarılı bir şekilde iletmede kritik öneme sahiptir (Chung ve Bemak, 2002; Pedersen, 2002).

Çokkültürlülük eğitim uygulamalarını iyileştirmek ve danışmanların kültürel çeşitliliklere daha iyi hazırlanmasına yardımcı olmak için daha fazla araştırma ihtiyaç bulunmaktadır. Danışmanlık eğitiminde çokkültürlülük eğitim uygulamalarının bileşenlerini ve etkinliğini incelemek birçok nedenden dolayı önemlidir. İlk olarak, ruh sağlığı hizmetlerinin etkin bir şekilde kullanılmaması marjinalize edilmiş topluluklar arasında önemli bir sorundur (Fripp ve Carlson, 2017). Bu topluluklarda hizmetlerin yetersiz kullanılmasına katkıda bulunan faktörler, danışmanlık ortamında da görülen baskıcı uygulamalara dayanmaktadır (Hook ve diğerleri, 2016; Moon ve Sandage, 2019; Ratts ve diğerleri, 2016). Sonuç olarak Türkiye'de giderek artan ırksal, etnik ve kültürel çeşitlilik danışmanlık alanında kültürel tevazu uygulamalarının daha bilinçli bir şekilde yapılması ihtiyacını vurgulamaktadır. Kültürel tevazu ve çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri ihmal edildiğinde yardım hizmetleri açık veya örtülü danışman ırkçılığı veya baskısı olarak ortaya çıkmaktadır (Chang ve Le, 2010; Ivers ve diğerleri, 2017; Ratts ve diğerleri, 2015).

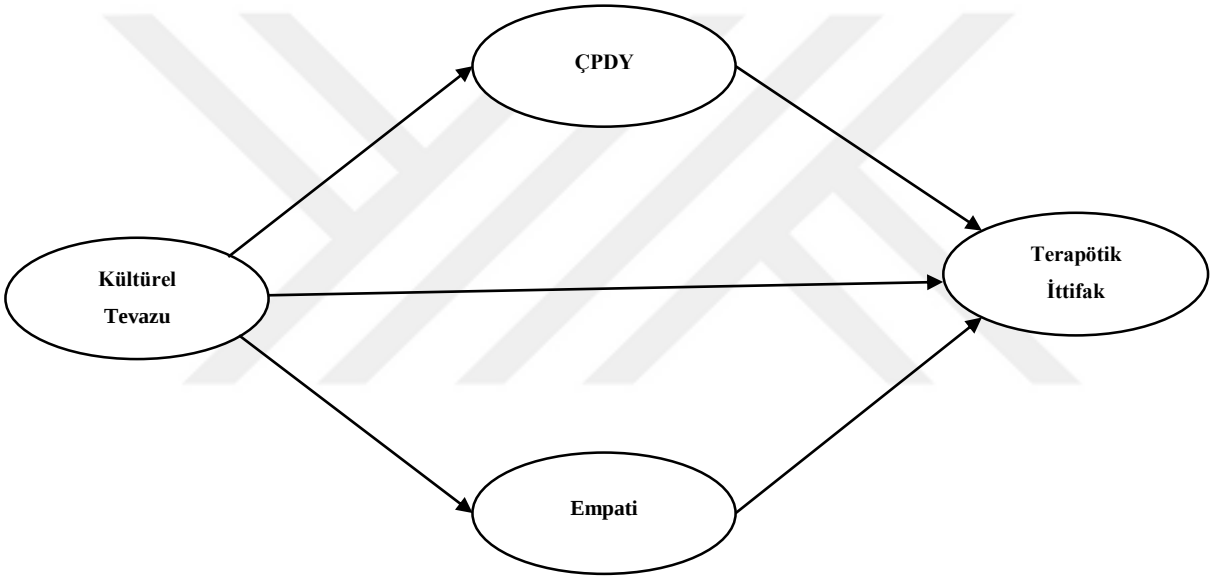
Alanyazında yer alan araştırmalardan yola çıkılarak kültürel tevazu, çokkültürlü psikolojik danışma yeterliği, empati ve terapötik ittifak değişkenleri arasındaki ilişkilerin önemli olduğu düşünülmektedir. Kültürel tevazunun çokkültürlü psikolojik danışma yeterliği (Haley, 2022; Kondili ve diğerleri, 2022; Johnson, 2023; Zhu ve diğerleri, 2023; Hook ve diğerleri 2013; Del Re, 2022); empati (Keck, 2022; Wright, 2019) ve terapötik ittifak (Dixon ve diğerleri, 2022; Grad, 2019; Hook ve diğerleri, 2013; Jennings, 2021; Tolentino Pettigrew, 2021; Wright, 2019) ile ilişkili olduğu yapılan çalışmaların sonuçlarından görülmekle birlikte kültürel tevazu, çokkültürlü psikolojik danışma yeterliği ve empatinin birlikte bir model içinde terapötik ittifakı nasıl etkilediğini inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Danışmanlar, farklı bireyleri veya farklılıklara sahip bireyleri güçlendirme sürecinde terapötik ilişkinin önemini göz önünde bulundurmalıdırlar. Güçlü bir terapötik ittifak kurmak için kültürel tevazu, empati ve çokkültürlü psikolojik danışma yeterliği gibi becerilerin geliştirilmesine odaklanmaları gerekmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu, empati, çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri ve terapötik ittifak düzeyleri arasındaki ilişkileri incelemektir. Bunun için psikolojik danışman ve danışman adaylarında kültürel tevazu ile terapötik ittifak arasındaki ilişkide çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri ve empatinin aracı rolü incelenmiştir. Bu amaç kapsamında araştırmacı tarafından alanyazın çerçevesinde oluşturulan teorik model Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM) analizi ile test edilmiştir.

Şekil 1

Önerilen teorik model



Not: ÇPDY; Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri

1.3. Araştırma Hipotezleri

H1: Psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeyleri çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerini anlamlı şekilde yordamaktadır.

H2: Psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeyleri empati düzeylerini anlamlı şekilde yordamaktadır.

H3: Psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri terapötik ittifak düzeylerini anlamlı şekilde yordamaktadır.

H4: Psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının empati düzeyleri terapötik ittifak düzeylerini anlamlı şekilde yordamaktadır.

H5: Psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeyleri terapötik ittifak düzeylerini anlamlı şekilde yordamaktadır.

H6: Psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeyleri ile terapötik ittifak düzeyleri arasındaki ilişkide çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin aracılık rolü vardır.

H7: Psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeyleri ile terapötik ittifak düzeyleri arasındaki ilişkide empatinin aracılık rolü vardır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Küreselleşme çağında kültürel farklılıkların psikolojik danışmanlık alanında nasıl bir etkiye sahip olduğunu incelemek önem arz etmektedir. Kültürel çeşitliliğin artmasıyla beraber psikolojik danışmanların danışanlarıyla etkili bir şekilde çalışabilmeleri için gerekli yeni becerileri elde etmesi ve geliştirmesi gerekmektedir. Psikolojik danışmanlık, toplumun sağlık savunuculuğunu üstlenen ve bireylerin yaşam kalitelerini artırmayı hedefleyen karmaşık bir yardım sürecidir (Kaplan ve diğerleri, 2014). Bu süreçte, danışmanlar bireylerin ihtiyaçlarını karşılayacak seçimler yapmalarını desteklemektedir. Psikolojik danışmanın etkinliği, kuramsal bilgi birikimi ve bu bilginin uygulamaya aktarılma becerisine bağlıdır (Nuttgens ve diğerleri, 2021). Kuramsal bilgi, ruh sağlığı uzmanlarına insan doğasını anlamayı ve zorluklarla başa çıkmak için yardım sunmayı kolaylaştıran çeşitli çerçeveler sunmaktadır. Psikolojik danışmanlıkta yetkin olmak için kuramsal bilgi hâkimiyeti gerekli görülmektedir. Örneğin, travma yaşamış bir danışanla çalışırken, danışmanın travmanın kültürel bağlamını anlaması ve bu bağlamda uygun müdahalelerde bulunabilmesi hayati önem taşımaktadır. Bu nedenle, psikolojik danışmanların farklı kültürlere duyarlılık gösteren ve çeşitli kuramsal yaklaşımları kullanabilen bir yetkinlik geliştirmesi, çokkültürlü toplumlarda danışanlara etkili şekilde yardımcı olmalarını sağlayacaktır.

Danışmanların ve danışmanlık eğitimcilerinin azınlık grupların ve farklı kültürel yapıların danışmanlık sürecine dâhil olmasını teşvik edebilecek faktörleri daha iyi anlamaları önemlidir. Bu, ampirik araştırmalar ve farklı kültürlerin ihtiyaçlarını dikkate alan danışmanlık yaklaşımları geliştirmeyi gerektirmektedir. Ayrıca araştırmalar, danışmanların danışmanlık alanında kültürel çeşitlilikleri ele almaya hazırlıksız olabileceğini göstermektedir (Day-Vines ve diğerleri, 2022; Knox ve diğerleri, 2003). Azınlık grupların ve farklı kültürel yapıların ruh sağlığı hizmetlerine erişimini artırmak, genel iyi oluşu ve yaşam kalitesini iyileştirebilir. Danışmanlar, bu konuda önemli bir rol oynayabilir ve gerekli adımları atarak daha kapsayıcı ve eşitlikçi bir yardım hizmetleri sistemi oluşturmaya katkıda bulunabilirler. Buna ek olarak danışmanların, danışanlarla etkili bir ilişki kurmaları ve terapötik bir ortam oluşturmaları

danışmanlık sürecinin başarısı için oldukça önemlidir. Araştırmalar, terapötik ittifakın danışmanlık sürecinin başarısında en önemli faktörlerden biri olduğunu göstermiştir (Areas ve diğerleri, 2023; Bourke ve diğerleri, 2021; Del Re ve diğerleri, 2021; Flückiger ve diğerleri, 2020; Kaiser ve diğerleri, 2021). Güçlü bir terapötik ittifak, danışanların değişime açık olmalarını, danışmaya katılımlarını ve danışmadan faydalanmalarını artırır. Danışmadaki ırksal mikro-saldırganlıklar, danışmadaki memnuniyetin ve terapötik sonuçların en güçlü yordayıcısı olan terapötik ittifakı bozmaktadır (Constantine, 2007; Hook ve diğerleri, 2016; Owen ve diğerleri, 2014). Mikro-saldırganlıklar, yardım arayan farklı geçmişlere sahip danışanlara daha fazla zarar verebilir, hatta danışanları yeniden travmatize edebilir ve birçok durumda danışanların danışma ilişkisini erken sonlandırmasına ve bir bütün olarak danışmanlığa ilişkin olumsuz algılara neden olabilir. Bu nedenle danışmanların ve danışmanlık eğitimcilerinin terapötik ittifakı güçlendiren unsurların farkında olması çokkültürlü toplumlarda farklı kültürel yapıların danışmanlık hizmetlerinden faydalanmalarını ve genel iyilik hallerini ve yaşam kalitelerini artırmalarını sağlayacaktır. Bu çalışmanın da terapötik ittifakı güçlendirme potansiyeli araştırılan kültürel tevazu, empati ve çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri değişkenlerine ilişkin kanıtlar sunarak alanyazına katkıda bulunması beklenmiştir.

Terapötik ittifakın oluşmasına katkıda bulunan birçok faktör vardır. Bu faktörlerden biri kültürel tevazudur (Dixon ve diğerleri, 2022; Jennings, 2021; Tolentino Pettigrew, 2021; Wright, 2019). Kültürel tevazu, danışmanların kendi kültürel değerlerinin farkında olmalarını ve danışanların farklı kültürel geçmişlerine ve bakış açılarına saygı duymalarını gerektirir. Kültürel açıdan tevazu sahibi danışmanlar; danışanlarla daha iyi bir iletişim kurar, onların ihtiyaçlarını daha iyi anlayabilir ve onlara daha uygun bir şekilde yardımcı olabilirler. Kültürel tevazu, psikolojik danışmanlık ve danışman eğitiminde daha yeni bir kavram olmasına rağmen, danışma sonuçları üzerindeki olumlu etkisine yönelik güncel araştırmalar bulunmaktadır (Davis ve diğerleri, 2016; Hook ve diğerleri, 2013; Hook ve diğerleri, 2016; Zhang ve diğerleri, 2022; Zhu ve diğerleri, 2021). Bu nedenle, danışmanların kültürel tevazu düzeylerini artırmaları danışanlarla daha güçlü terapötik ittifaklar kurmalarına ve danışmanlık sürecinin başarısını artırmalarına yardımcı olacaktır.

Terapötik ittifakın oluşmasında önemli bir rol oynadığı bildirilen bir başka faktör empatidir (Chandler, 2021; DelTosta ve diğerleri, 2019; Leonard ve diğerleri, 2018; Malin ve Pos, 2015; Mallonee ve diğerleri, 2022). Empati kurabilen danışmanlar danışanlarla daha yakın bir ilişki kurar ve onların güvenini kazanabilirler. Çokkültürlü psikolojik danışma yeterliği de terapötik ittifakın oluşmasına katkıda bulunan bir diğer faktördür (Digenova, 2014; Fuertes ve diğerleri, 2006; Gonzalez ve diğerleri, 2018; Oh ve diğerleri, 2023; Salyer, 2023). Çokkültürlü

psikolojik danışma yeterliği, danışmanların farklı etnik kökenlerden, dillerden ve dinlerden gelen danışanlarla çalışırken ihtiyaç duydukları bilgi ve becerilere sahip olmaları anlamına gelmektedir. Çokkültürlü psikolojik danışma yeterliği olan danışmanlar, danışanların kültürel geçmişlerini daha iyi anlayabilir ve onlarla daha etkili bir şekilde iletişim kurabilirler. Danışmanlar, empati kurma ve danışanların kültürel geçmişlerine saygı gösterme konusunda daha bilinçli ve duyarlı olmalı ve bu bilinci danışmanlık pratiğine aktarabilmelidir. Bu nedenle, danışmanların empati düzeylerinin ve çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin, kültürel tevazu ile terapötik ittifak arasındaki ilişkideki aracı rolleri incelenmiştir. Genel olarak, bu araştırmanın bulguları, danışmanlık ve psikoterapinin çeşitli alanlarında çalışan kişiler için önemli bilgiler sağlayabilir. Bu bilgiler, daha etkili ve kültürel açıdan duyarlı terapötik ilişkiler kurulmasına ve danışma sürecinden daha iyi sonuçlar elde edilmesine fayda sağlayabilir. Ayrıca danışmanların farklı kültürel geçmişlere sahip danışanlarla daha etkili bir şekilde çalışma becerilerini geliştirmelerine yardımcı olabilir.

Psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu, empati, çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri ve terapötik ittifak düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelendiği bu araştırmanın, terapötik ittifakın oluşmasına katkıda bulunan faktörlerin daha iyi anlaşılmasına ve danışmanlık eğitiminde bu faktörlerin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmasına katkıda bulunması beklenmektedir. Bu kuramsal bilgi ile ilgili yeni bir çerçeve sunmak için çokkültürlü bir toplumda terapötik ittifak kavramı ve bu kavramın oluşmasına katkı sağlayan değişkenler arasındaki ilişkilerin ortaya konulması önem arz etmektedir. Bu araştırma, kültürel tevazu, empati, çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri ve terapötik ittifak düzeyleri arasındaki ilişkileri bir model içinde bir arada inceleyen ilk çalışmalardan biridir. Araştırmanın bulguları, danışmanlık uygulamalarının ve eğitiminin geliştirilmesine katkıda bulunması beklenmektedir. Araştırma sonuçları danışmanların empati, çokkültürlü psikolojik danışma yeterliği ve kültürel tevazu becerilerini geliştirmenin, danışanlarla daha güvenli ve saygılı bir terapi ortamı oluşturmalarına ve daha güçlü bir terapötik ittifak kurmalarına yardımcı olabilir. Araştırma, danışmanların, empati, kültürel tevazu ve çokkültürlü psikolojik danışma yeterliği gibi becerilerini geliştirerek terapötik ittifakı güçlendirmeleri yoluyla danışanların terapi sonuçlarını iyileştirmeye yardımcı olabilir. Bu araştırmanın bulguları, danışmanların danışanlarla daha güçlü terapötik ilişkiler kurmalarına, farklı kültürel geçmişlere sahip danışanlarla daha etkili bir şekilde çalışmalarına yardımcı olacak bilgiler sağlayabilir. Bu da, danışmanlık uygulamalarının ve eğitiminin geliştirilmesine katkıda bulunarak danışmanlık hizmetlerinden faydalanan tüm kişilerin daha iyi sonuçlar elde etmesine yardımcı olabilir. Bu

araştırma sonucunda danışmanlık eğitiminde kültürel tevazu ve empati becerilerini geliştirmeye yönelik modüller çokkültürlülük eğitim programlarına eklenerek bu programların geliştirilmesi ve iyileştirilmesi sağlanabilir. Örneğin, danışmanların kültürel tevazuyu benimsemeleri, geliştirmeleri ve uygulamalarına dâhil etmeye özen göstermeleri, danışanlarla daha güçlü terapötik ittifaklar kurmalarına ve danışmanlık sürecinin başarısını artırmalarına yardımcı olabilir.

Son olarak araştırma sonuçları Türkiye'de ilk kez çalışılan kültürel tevazu kavramının psikolojik danışmanlıkta daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunması beklenmektedir. Kültürel tevazu, danışmanların danışanların bireysel deneyimlerine ve çeşitliliklerine karşı sürekli bir farkındalık içinde olmayı gerektiren önemli bir kavramdır. Bu çerçevede danışmanlar, profesyonel uzmanlıklarının yanında, "Ya resmin tamamı bu değilse?", "Bu konuda odağımın dışında kalan bir şeyler olabilir" veya "Neyi kaçırıyor olabilirim?" gibi sorularla danışanların benzersiz durumlarına dair farkındalıklarını daima yüksek tutmalıdır. Bu sorgulama, danışmanları daha derin ve dikkatli dinlemeye teşvik eder ve önyargılarının veya varsayımlarının ne zaman yanlış olabileceğini fark etmelerine yardımcı olur. Bu sayede danışmanlar, danışanların bakış açılarını ve dünyalarını daha iyi anlayarak daha etkili bir danışma süreci sağlayabilirler.

1.5. Varsayımlar

Bu araştırma, aşağıdaki varsayım çerçevesinde yürütülmüştür.

1. Araştırmaya katılan psikolojik danışman ve danışman adaylarının Kültürel Tevazu Ölçeği, Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri Ölçeği, Temel Empati Ölçeği ve Terapötik İttifak Ölçeği'ni içten ve yansız biçimde yanıtladıkları kabul edilmektedir.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırmanın bazı önemli sınırlılıkları şunlardır:

1. Bu araştırma psikolojik danışmanlık ve rehberlik lisans programlarında eğitim gören son sınıf psikolojik danışman adayları ve bu programdan mezun olup alanda çalışan psikolojik danışmanlar ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulguları genellenirken bu sınırlılığa dikkat edilmelidir.

2. Araştırmanın kesitsel desende olması araştırmacının nedenselliği belirlemesini veya bulunan yapıların ilişkilerine dayanarak nedensel çıkarımlar yapmasını engellemektedir. Bu durum, "belirsiz zamansal öncelik" olarak bilinmektedir (Kline, 2016).

3. Psikolojik danışman ve danışman adaylarının empati, çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri ve kültürel tevazu gibi becerilere ilişkin tutum ve davranışlarının

değerlendirilmesinde sosyal arzu edilebilirlik etkisinin olabileceğinin göz önünde bulundurulmamıştır.

4. Bu çalışmada, danışman-danışan terapötik ittifakı psikolojik danışman ve danışman adaylarının algıları üzerinden ölçülmüştür.

5. Araştırmada değişkenlerin düzeylerini belirlemek için Kültürel Tevazu Ölçeği, Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri Ölçeği, Temel Empati Ölçeği ve Terapötik İttifak Ölçeği'nin ölçtüğü özellikler ile sınırlı bulunmaktadır.

6. Araştırmada psikolojik danışman ve danışman adaylarından elde edilen veriler birlikte analiz edilmiştir. Bu durum iki grup arasındaki tecrübeye dayalı farklılıkları göz ardı ettiği için bu çalışmanın sınırlılıkları arasında yer almaktadır. Bunun nedeni ise kurulan modelin çok değişkenli normallik varsayımını karşılamamasından dolayı parametre kestirim yöntemi olarak asimptotik dağılımdan bağımsız (Asymptotical Distribution Free/ADF) kestirim yöntemi kullanılmıştır. Bu paratmetre kestirim yönteminin sağlıklı çalışabilmesi için örneklem büyüklüğünün fazla olması gerekmektedir. Bunun için her iki örneklem grubundaki veriler birlikte analiz edilmiştir. Ayrıca danışman-danışan terapötik ittifakının kurulması için üç seansın yeterli olduğu varsayımı karşılanarak her iki grup arasındaki muhtemel farklılıklar giderilmeye çalışılmıştır.

1.7. Tanımlar

Bu bölümde, tez kapsamında kullanılan önemli kavramların tanımlarına yer verilmiştir. Tanımlar, metnin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmak için açık ve öz bir şekilde sunulmuştur.

Çokkültürlü Psikolojik Danışma: "Farklılıkları kabul eden ve bireylerin değerini, onurunu, potansiyelini ve benzersizliğini tarihsel, kültürel, ekonomik, siyasi ve psiko-sosyal bağlamları içinde destekleyen yaklaşımları benimseyen danışmanlık" olarak tanımlanmıştır. (ACA, 2014, s. 20).

Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri: Farklı kültürlerden gelen danışanlara etkili bir şekilde hizmet sunmak için psikolojik danışmanların sahip olması gereken bilgi, beceri ve tutumları kapsayan yeterlik alanları olarak kavramsallaştırılmıştır (Arredondo ve diğerleri, 1996).

Empati: Kişinin karşısındakini anlamak ve duygularını doğru bir şekilde kavrayarak onlara iletmek için onun yerine kendini koyması ve düşüncelerini paylaşmasıdır (Rogers, 1957).

Kültürel Tevazu: Bireyin kendi kültürel değerlerini ve inançlarını esneklikle değerlendirmesi ve farklı kültürel geçmişlere ve deneyimlere sahip bireylerle etkileşimde

bulunurken, önyargıdan kaçınma, kültürel çeşitlilikten öğrenme, başkalarının kültürlerini anlama yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Foronda, 2020).

Terapötik İttifak: Psikolojik danışmada danışman ve danışan arasındaki üç temel değişkeni içeren bir yapıdır. Amaç, danışman ve danışan, ortak amaçlar belirler ve bu amaçlara nasıl ulaşılacağı konusunda ortak bir karara varırlar. Görev, danışman ve danışan, psikolojik danışma boyunca üstlenecekleri görevler ve kullanacakları teknikler konusunda ortak bir anlayış geliştirirler. Bağ, danışman ve danışan, empatik anlayış, karşılıklı güven ve koşulsuz kabulü içeren bir ilişki biçimi oluşturmak için çalışırlar (Bordin, 1979).

2. BÖLÜM
KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde terapötik ittifak, kültürel tevazu, çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri ve empati kavramlarının tanımları, kapsamları, kuramsal temelleri ile kavramlar arasındaki ilişkilere yönelik alan yazında yapılmış araştırmalar sunulmuştur.

2.1. Terapötik İttifak

Bu bölümde terapötik ittifak kavramının tanımı ve kapsamı, terapötik ittifakın kuramsal temelleri ile kuram ve yaklaşımlar açısından terapötik ittifak ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

2.1.1. Terapötik İttifak Kavramı: Danışman ve danışan arasındaki ilişkiyi betimlemek için kullanılan terapötik ittifak araştırmacılar tarafından kuramlar üstü bir kavram olarak ele alınmış ve bu şekilde araştırılmıştır (Bordin, 1979; Flückiger ve diğerleri, 2018; Horvath, 2006). Araştırmacılar, terapötik ilişkinin niteliklerini ve bunun olumlu danışma sonuçlarıyla ilişkisini keşfetmek ve açıklamak için terapötik ittifak kavramını ele almışlardır (Degnan ve diğerleri, 2016). Bu kavramı ilk olarak Zetzel (1956) kullanmıştır. Onun öncesinde Freud'un aktarım olarak tanımladığı işbirliğini Sterba (1934) ego ittifakı olarak görmüştür. Aynı kavram Greenson (1965) tarafından çalışma ittifakı, Luborsky (1976) tarafından yardım ittifakı şeklinde kullanılmıştır. Bu araştırma kapsamında alan yazında en çok kullanılan ve kabul gören terapötik ittifak kavramı kullanılacaktır.

Terapötik ittifak kavramının gelişimi üç farklı dönem içerisinde ele alınabilir. İlk dönemde kavram psikanaliz geleneğinde aktarım ve karşıt aktarım olarak, danışma sürecinde danışman ve danışan arasındaki ilişki bağlamında ele alınmıştır. İkinci dönemde kavram Bordin (1979) tarafından kuramlar üstü görülüp net bir tanımlaması yapılarak kullanılmıştır. Üçüncü dönem ise terapötik ittifakın danışma çıktıları üzerindeki etkisiyle ilgili 1990'lardan itibaren başlayan yoğun bir araştırma dönemidir.

Terapötik ittifak kavramı, psikoterapi sürecinde danışman ve danışan arasındaki işbirliği, güven, anlayış ve karşılıklı bağlılık gibi unsurları içeren bir ilişki biçimini ifade etmekte ve terapötik ilişkinin doğal bir parçası olarak görülmektedir (Horvart ve Luborsky, 1993; Norcross, 2002). Bu kavram, psikoterapi alan yazınında oldukça önemli bir yer tutmakta olduğundan terapötik ilişkinin etkisini anlamak ve danışma sonuçlarını iyileştirmek amacıyla konuyla ilgili birçok araştırma yapılmıştır.

Alanyazında terapötik ittifaka yönelik birçok tanımlama yer almaktadır. Horvath (2006) terapötik ittifakın tanımı konusunda hala bir fikir birliği olmadığını ileri sürmüştür. Bununla beraber alan yazında yer alan belli başlı tanımlamalar bulunmaktadır. Greenson, (1965) çalışma ittifakı olarak adlandırdığı terapötik ittifakı "danışan ile danışman (analist) arasında güvenilir

bir çalışma ilişkisi geliştirmek" olarak tanımlamıştır. Luborsky (1976), yardım ittifakı olarak adlandırdığı terapötik ittifakı "danışmanların (terapistlerin) sıcaklığı ve desteğiyle beraber aynı zamanda danışan ve danışmanın ortak bir amaç üzerinde çalışması" olarak tanımlamıştır. Duff ve Bedi (2010) terapötik ittifakı "danışan ve danışmanın, işbirliği çabasını sürdürürken gelişen kişiler arası bağ deneyimi de dâhil olmak üzere, danışma bağlamında psikoterapötik hedeflere yönelik birlikte çalışmanın öznel deneyimi" olarak; Corso ve diğerleri (2012), "ruh sağlığı tedavisi bağlamında bir danışan ve danışman arasında meydana gelen işlemlerin güvene dayalı, işbirlikçi doğası" olarak; Bedi, Davis ve Arvay (2005), "danışan ve danışman arasındaki duygusal unsurlar ile işbirlikçi çalışma unsurlarını içeren karşılıklı ilişkinin niteliği ve gücü olarak tanımlamışlardır. Horvath ve Bedi'ye (2002) göre ise terapötik ittifak, "hem danışan hem de danışman için bilinçli ve amaçlı bir süreç" olarak tanımlanmaktadır. Dryden (2011) terapötik ittifakı "danışmanın içten katkısı, empatik anlayışı ve kabulü" olarak kabul etmiştir. Muran ve Barber (2010), terapötik ittifakı danışman ve danışanın danışma sürecinde nasıl birlikte çalışabileceklerine yönelik ortak bir anlayış geliştirmeleri olarak, Gaston (1990) ise terapötik ittifakı "amaç ve sorumluluk ögeleriyle birlikte bilişsel ve kişisel bağı içeren duyuşsal yönü olan iki yönlü bir yapı" olarak tanımlamıştır.

Terapötik ittifak ile ilgili birçok tanımlama yapılmış olmasına rağmen en yaygın olarak kullanılan tanım Bordin (1979) tarafından yapılmıştır (Crits-Christoph ve diğerleri, 2006; Safran ve diğerleri, 2006). Bordin (1979), terapötik ittifakı "danışma sürecinde danışman ve danışan arasında amaç, görev ve bağ faktörlerini içeren bir yapı" olarak tanımlamıştır. Bordin (1979) tanımdan yola çıkarak danışman ve danışanın birlikte ortak amaçlar belirlemesi ve amaçların ulaşılabilirliğiyle ilgili ortak bir karara varmasını amaç faktörü olarak açıklamıştır. Danışman ve danışanın danışma süresince görev ve sorumluluklarının belirlenerek yerine getirilmesi ya da kullanacakları tekniklerle ilgili olarak ortak bir anlayış geliştirmesi ise terapötik ittifakın görev/sorumluluk değişkeni olarak açıklanmıştır. Danışman ve danışan arasında empatik anlayış, karşılıklı güven ve koşulsuz kabulü içeren bir ilişki şeklinin geliştirilme sürecini ise duygusal bağ değişkeni ile açıklanmıştır. Bordin'e (1979) göre değişim ve gelişim için etkili bir psikoterapinin ön koşulu terapötik ittifaktır.

Psikolojik danışma sürecinde terapötik ittifak, danışman ve danışan arasında karşılıklı anlayış, güven, işbirliği ve çalışma ilişkisine dayanan bir kavramdır (Safran ve diğerleri, 2006). Terapötik ittifak, danışma sürecinin etkinliği ve başarısı için temel bir faktör olmakla beraber danışman ve danışanın ortak amaçlara ulaşma, danışma sürecini yönetme ve değişim sağlama konusunda işbirliği yapmasını gerektirmektedir (Bordin, 1979). Terapötik ittifak, danışman ve danışan arasındaki ilişkide güven, saygı, empati ve anlayışa dayanmakla beraber danışmanın

danışanı anlamaya yönelik empatik bir tutum sergilemesi, danışan tarafından kabul edilme ve destek gördüğünü hissetmesi açısından önemlidir (Bordin, 1979). Aynı zamanda danışmanın danışanın önceliklerine, ihtiyaçlarına ve danışmaya dair beklentilerine dikkat etmesi gerekmektedir (Dryden, 2011; Horvath ve Bedi, 2002). Terapötik ittifak, danışman ve danışan arasında açık ve etkili bir iletişim gerektirmektedir. Danışman danışanın duygusal yaşantılarını anlamak, düşüncelerini ve duygularını ifade edebilmesi için aktif bir şekilde dinlemeli ve anlayışla karşılamalıdır (Bedi ve diğerleri, 2005). Danışanın danışma sürecine katılımını teşvik etmek, sorular sormak ve geri bildirimde bulunmak da terapötik ittifakın önemli unsurları arasında görülmüştür (Corey, 2001).

2.1.2. Terapötik İttifakın Kuramsal Temelleri: Terapötik ittifak kavramı ilk kez teorik bir yapı olarak araştırılmış ve araştırmaların sonucunda terapötik ittifakın teorik bir çerçeve değil bir kavram olduğu alan yazında kabul görmüştür (Safran ve diğerleri, 2006). Kavramsallaştırmalar, tanımlar ve ölçme araçları geliştirmek teorik bir çerçeve oluşturmak için yeterli değildir (Horvath ve Luborsky, 1993). Bundan dolayı araştırmacılar, terapötik ittifaka yönelik kuramsal bir çerçeve oluşturmak için ortak faktörler kuramını incelemiştir. Ortak Faktörler Kuramı, farklı psikoterapi yaklaşımlarının ve kanıta dayalı uygulamaların, danışma sürecinin etkinliğini açıklayan ortak faktörleri paylaştığını öne süren kuramsal bir yapıdır (Hubble ve diğerleri, 1999; Lambert, 1992; Lambert ve Ogles, 2014; Laska ve Wampold, 2014; Laska ve diğerleri, 2014).

Ortak Faktörler Kuramının ilk kökleri, Rosenzweig'in (1936), tüm psikoterapi yaklaşımlarının aynı etkiye sahip olduğunu ve "herkesin kazandığını" belirten Dodo kuşu hipotezine dayanmaktadır. Bu varsayıma göre, bir psikoterapi yöntemi diğerine göre çok daha etkili değildir. Lazarus'un (1971) araştırmalardan elde ettiği sonuçlar Rosenzweig'in, danışanlardaki olumlu sonuçların çoğunda ortak terapötik faktörlerin etkili olduğu yönündeki hipotezini desteklemiştir. Lazarus'un (1971) danışanların terapötik sürecin etkili bileşenleri hakkındaki algılarını anlamaya çalıştığı araştırmasında danışanlar danışma deneyimlerinde danışmanların duyarlılık, nezaket ve dürüstlük gibi özelliklerinin, herhangi bir spesifik teknik ve yaklaşımdan daha önemli olduğunu belirtmişlerdir (Lazarus, 1971). Ortak Faktörler Kuramına yönelik araştırmalar daha da artmaya devam ettikçe benzer bulgular elde edilmiştir. Örneğin, Lambert ve diğerleri (1986), psikoterapi araştırma bulgularının bir meta-analizini gerçekleştirdikleri çalışmalarında herhangi bir kuramsal yaklaşım ve müdahale olmaksızın terapötik ilişkinin olumlu danışma sonuçlarını daha fazla yordadığı sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca belirli bir psikoterapötik tekniğin veya modelin olumlu danışma sonuçları elde etmede üstün olduğunu gösteren hiçbir kanıt olmadığını vurgulamışlardır (Lambert ve diğerleri, 1986).

Lambert (1992) yaptığı meta-analiz çalışması sonucu oluşturduğu Ortak Faktörler Modelinde olumlu danışma çıktılarını etkileyen dört faktör üzerinde durmuştur. Bunların ilki danışanın sosyal destek mekanizmalarını, değişim isteğini, motivasyonunu ve sorun çözme kaynakları gibi ögeleri kapsayan danışan faktörü olarak adlandırılmıştır. Bu faktör olumlu danışma çıktılarının % 40'ını açıklamaktadır. İkinci faktör, danışanın danışma ilişkisinin etkililiğine yönelik değerlendirmelerini ve danışmanların tutumlarını, ilişki kurma biçimlerini içeren terapötik ilişki kavramıdır. Bu faktör olumlu danışma çıktılarının % 30'unu açıklamaktadır. Üçüncü faktör, danışma sürecinde uygulanan psikoterapi modeliyle kullanılan yöntem ve teknikleri içeren terapötik model olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu faktör olumlu danışma çıktılarının % 15'ini açıklamaktadır. Son faktör ise danışanın sorununun çözüme ulaşacağına dair umudunu ve inancını belirten umut, plasebo veya pozitif beklenti olarak adlandırılan faktördür. Bu faktör ise Lambert'e (1992) göre, olumlu danışma çıktılarının % 15'ini açıklamaktadır. İlerleyen çalışmalarda Hubble ve diğerleri (1999) Ortak Faktörler Kuramının faktörlerini benzer şekilde sınıflandırmışlardır. Bunlar; danışanla ilişkili faktörler, terapötik ittifakı içeren danışman danışan arasındaki terapötik ilişki, umut beklentisi ve uygulanan model ve teknikleri içeren faktördür.

Ahn ve Wampold (2001) yaygın terapinin etkilerini araştırmak için yüzlerce çalışmayla yaptıkları meta-analiz çalışması sonucunda Lambert'in modeline benzer bir ortak faktörler modeli sunmuşlardır. Meta-analiz sonuçları incelendiğinde araştırmalar arasında çok küçük farklar olduğu ve danışma kuramlarının hemen hemen aynı etkiye sahip olduğu sonucuna varmışlardır (Ahn ve Wampold, 2001). Bunu ifade etmek için Wompold "Psikoterapiyi ilişkiden bağımsız düşünemeyiz. Her danışan ve her psikoterapist bunu bilir" sözüyle konuyu özetlemiştir. Ahn ve Wampold (2001) meta-analiz çalışması sonucunda, danışma çıktılarını etkileyen terapötik model, bilinmeyen faktörler ve genel faktörler olmak üzere üç temel faktörün olduğunu vurgulamışlardır. Terapötik model, danışmanın danışmada kullandığı kuramsal yaklaşımı, yöntem ve teknikleri içeren ve danışma çıktılarının % 8'ini açıklayan faktör olarak açıklanmıştır. Genel faktörler olarak sınıflandırılan faktörler ise terapötik ittifak, umut ve pozitif beklentileri kapsayan ve danışma çıktılarının % 70'ini açıklayan faktörler olarak belirtilmiştir. Bilinen değişkenler dışında kalan ve bilinmeyen faktörler olarak adlandırılan faktörler ise danışma çıktılarının % 22'sini açıklamaktadır. Daha sonraki süreçte Ortak Faktör Kuramını açıklamaya yönelik Wampold ve Imel (2015) psikoterapide değişimi yönlendiren üç önemli ortak faktör olduğunu ortaya koymuştur. Bunlar; danışanın sonuç beklentileri, danışan ve danışman arasında gerçek bir empatik anlayış ve terapötik ittifak olarak adlandırılmıştır.

Araştırmacılar, Ortak Faktörler Kuramının ayrılmaz bir bileşeni olarak terapötik ittifakı daha çok araştırmaya ve kavramla ilgili derinleştirmeye devam etmişlerdir. Araştırmalar, Ortak Faktörler Kuramının temel bileşenlerini keşfetmeye ve tanımlamaya devam ettikçe terapötik ittifakın olumlu danışma sonuçlarına önemli ölçüde katkıda bulunan bir faktör olduğu ortaya çıkmıştır (Bailey ve Ogles, 2019; Cameron, 2014; Castonguay ve Beutler, 2006; Wampold, 2012). Ayrıca Wampold (2012) danışmanın ilişkisel becerilerinin ve oturumlarda danışanla birlikte geliştirdiği terapötik ittifakın en önemli ortak faktörlerden olduğunu vurgulamıştır.

Bailey ve Ogles'a göre (2019) danışmanlar değişimi teşvik etmek için tüm terapötik yaklaşımlarda terapötik ittifakı kullanmaktadırlar. Ortak Faktörler Kuramı terapötik ittifak kavramını geniş bir çerçeve içerisinde ele almış ve açıklamıştır (Lambert ve Ogles, 2014; Laska ve Wampold, 2014; Laska ve diğerleri, 2014). Terapötik ittifak, bu araştırma kapsamında kritik bir yapı olarak ele alınmıştır. Çünkü Ortak Faktörler Kuramı, terapötik ittifakın, danışmanın teorik yöneliminden bağımsız olarak psikoterapide olumlu sonuçlar oluşturmada gerekli olduğunu ortaya koymaktadır (Hubble ve diğerleri, 1999; Lambert, 1992; Laska ve Wampold, 2014). Psikolojik danışma (Lambert, 1992; Ahn ve Wampold, 2001) ve aile danışmanlığında (Shadish ve Baldwin, 2002) yapılan klinik çalışmalar ve araştırma sonuçları terapötik ilişkinin danışma yaklaşımı kadar danışma çıktıları üzerinde etkili olduğunu göstermektedir (Norcross, 2002).

2.1.3. Kuram ve Yaklaşımlar Açısından Terapötik İttifak: Bütün psikolojik danışma ve psikoterapi kuramlarında ilişki kavramı önemle ele alınmıştır. Gerek sözlü gerekse sözsüz iletişim konuşma terapilerinin temelini oluşturmaktadır. Danışman ve danışan arasındaki bu ilişkinin niteliği önem kazanmıştır (Hausner, 2000). İlk olarak psikanalizin geleneksel tıptan ayrılıp ilişkiye dayalı yeni bir yaklaşım sunması ruh sağlığı alanında devrim niteliğinde olmuştur (Hausner, 2000). Psikoanalitik kuramda terapötik ilişki danışman ve danışan arasında gelişen aktarım ve karşıt aktarımla açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca danışman ile danışan arasında geliştirilen duygusal bir bağ yoluyla danışanın kendisini danışmana bağlı hissetmesinin gerekliliğini vurgulanmıştır (Shaughnessy, 1995). Psikoanalitik kurama göre danışma sürecinde aktarım ve karşıt aktarım sonucu ortaya çıkan ilişki en fazla olumlu etkiyi oluşturmaktadır (Hausner, 2000). Psikoanalitik kuramın bir diğer temsilcisi olan Elizabeth Zetzel (1956), terapötik ittifak kavramını, danışman ve danışanın sağlıklı bir duygusal bağ geliştirme ve terapötik hedeflere doğru birlikte çalışma kapasitesini tanımlamak için kullanmıştır.

Freud'la birlikte psikoanalitik yaklaşımın temsilcilerinden olan Alfred Adler, terapötik ilişkinin kurulmasında ve sürdürülmesinde sosyal ilgi, cesaretlendirme ve eşitlikçiliği çok

önemli temel faktörler olarak vurgulamıştır (Watts ve diğerleri, 2020). Adler (1956) sosyal ilgiyi başkasının gözüyle görmek, başkasının kulağıyla duymak, kalbiyle hissetmek şeklinde empatik bir anlayış olarak ele almıştır. Ayrıca Adler, terapötik ilişkide eşitliğin önemini vurgulamış ve eşitçiliği danışmanların danışanlarını özgün bir şekilde kendileri olmaya teşvik edildiğini hissettikleri terapötik bir alan oluşturma becerisi olarak görmüştür (Watts ve diğerleri, 2020). Adler Psikoanalitik Yaklaşımdan Birey Merkezli Yaklaşıma geçiş döneminde yer almıştır. Nitekim Adler'in eski bir öğrencisi olan Carl Rogers Birey Merkezli yaklaşımın temellerini atmıştır.

Birey Merkezli Yaklaşım açısından terapötik ittifak kavramı incelendiğinde Rogers (1957), danışmayı iki eşit birey arasındaki ilişki ve etkileşim süreci olarak değerlendirmiştir. Rogers (1957), terapötik ittifakı destekleyen terapötik değişim için empati, koşulsuz kabul ve saydamlığı gerekli üç temel koşul olarak görmüştür. Rogers' a (1957) göre danışman ve danışan arasındaki ilişkilerde birey empatik olarak dinlenildiğini, anlaşıldığını ve yargılanmadığını hissettiği zaman ilişki gelişmektedir. Birey Merkezli Yaklaşımda değerlendirmenin ve tanı koymanın danışanı nesneye dönüştürdüğü için terapötik ittifaka zarar verdiği görüşü hâkimdir (Murdock, 2016; Watson ve Kalogerakas, 2011). Rogers (1957), danışmanların danışanlarıyla karşılıklı ve güçlü bir ilişki kurması için danışmanların danışanlarının kültürel yapılarını, değerlerini ve yaşantılarını şeffaf ve koşulsuz kabul edici bir yaklaşım içerisinde ele alması gerektiğini belirtmiştir. Danışmanın terapötik ittifak için yeterli terapötik koşulları sağlamasının yolu empati, uyum ve danışanı koşulsuz olarak kabul etme becerisinin doğru kullanmasına bağlı olduğu vurgulanmaktadır (Wright, 2019).

Bilişsel Yaklaşım açısından terapötik ittifak incelendiğinde Beck (1979) ittifaka dayalı öğrenme modelini ortaya koyarak bu modeli terapötik ittifakın ön şartı ve bilişsel değişimin ayrılmaz bir parçası olarak sunmuştur. Bu model çerçevesinde danışanın sorunlarının belirlenmesi, gerekli müdahalelerin yapılması ve sürecin tamamlanması hedeflenmektedir (Beck, 1979). Terapötik ilişkinin uyum ve bağlanma problemlerinde sorunların çözümüne yönelik olumlu katkıları belirtilmiştir (Kazantzis ve diğerleri, 2013). Bilişsel Yaklaşım açısından terapötik ittifak ele alındığında tanı koymak ve değerlendirme yapmak yaygın olarak kullanıldığı için danışman ve danışan arasındaki ilişkide duygusal bağa daha az önem verilmektedir (Reinecke ve Freeman, 2003). Bilişsel yaklaşımı esas alan danışmanlar terapötik ilişkiyi aktif işbirliğine dayanan bir yapı olarak görmüş ve danışanlarının danışma sürecine olan motivasyonunu, bağlılığını ve inancını geliştirmek adına danışanlardan beklenti ve hedeflerini yazılı olarak paylaşmalarını istemektedirler (Beck, 2005; Reinecke ve Freeman, 2003).

Post modern danışma kuramları açısından terapötik ittifak incelendiğinde danışman ve danışan arasındaki ilişki danışma sürecini etkileyen en önemli faktör olarak görülmektedir (Sklare, 2018; White, 2011). Öyküsel terapi yaklaşımı terapötik ilişkiyi danışan ile birlikte şekillenen ve danışanın kendi hayatının uzmanı olarak görüldüğü bir süreç olarak ele almaktadır (Anderson, 1997; White, 2011). Ayrıca danışan ve danışman arasındaki ilişki demokratik bir ilişki şeklinde görülmektedir (Anderson, 1997). Çözüm odaklı terapilerde ise danışman ve danışan arasındaki ilişkide gerçekçi hedefler oluşturulması ve bu hedeflere ulaşmak içim çözüm yollarının belirlenmesi gerekmektedir (Selekman, 2008). Danışma sürecinde terapötik ittifakı geliştirmek için danışmanların danışanların çözümü bulabilecek becerilerinin olduğuna inanması, danışanı ilgiyle dinlemesi ve danışanlarla ilgili varsayımlardan kaçınmasının önemi vurgulanmaktadır (De Jong ve Berg, 2002; Franklin ve diğerleri, 2012). Çözüm odaklı yaklaşım kapsamında umut ve iyimserlik terapötik ittifakın kurulması ve geliştirilmesinde önemli değişkenler olarak görülmüştür (Duncan ve diğeleri, 1996).

Sonuç olarak terapötik ittifak, danışmanlık ve psikoterapinin temelini oluşturur ve tüm danışma kuramlarında merkezi bir öneme sahiptir. Farklı kuramlar, terapötik ittifakın işleyişine ve bileşenlerine dair farklı bakış açıları sunsa da hepsi terapötik ilişkinin değişim ve iyileşme için kritik bir faktör olduğunda hemfikirdir. Terapötik ittifak, danışman ve danışan arasında güven, saygı ve karşılıklı anlama dayalı bir bağ kurulmasını ifade eder. Bu bağ, danışanların duygularını ve deneyimlerini keşfetmelerini, zorluklarla başa çıkma becerilerini geliştirmelerini ve hayatlarında anlamlı değişimler oluşturmalarını sağlamaktadır.

2.2. Kültürel Tevazu

Bu bölümde kültürel tevazu kavramının teorik arka planı, kültürel tevazu kavramının tanımı ve kapsamı ve kültürel tevazuyu açıklamaya yönelik yaklaşımlar ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

2.2.1. Kültürel Tevazu Kavramının Teorik Arka Planı: Tevazu ile ilgili araştırmalar bütün bilim alanlarında uzun süre ihmal edilmesine rağmen son yıllarda tevazu kavramı ve ilişkili değişkenlerle ilgili araştırma sayısı ciddi bir artış göstermiştir (Tangney, 2000; Worthington ve diğerleri, 2017). Tevazu ile ilgili araştırmaların ihmal edilmesinin sebepleri arasında net bir tanımının olmaması (Davis ve diğerleri, 2010) narsisizm, kibir ve kendini beğenme gibi kavramların zıttı olarak tanımlanması (Rowatt ve diğerleri, 2006; Tangney, 2000), teorik bir alt yapısının ortaya konulmaması ve ilişkili kavramlarla net bir ayrımının yapılamaması (Emmons, 2007; Exline ve Geyer, 2004; Tangney, 2000; Templeton, 1997) gösterilmektedir. Tevazu ile ilgili araştırmaların gelişmesini engelleyen bir diğer faktör ise tevazunun nasıl ölçüleceğinin net bir şekilde ortaya konulmamış olmasıdır (Davis ve diğerleri,

2010; Rowatt ve diğerleri, 2006; Tangney, 2000). Tangney'e (2000) göre tevazuyla ilgili kapsamlı teoriler ve modeller olmadığı için psikometrik açıdan güvenilir bir ölçme aracı ortaya konulmamıştır. Alanyazında tevazu araştırmalarının ihmalinin bir diğer ve önemli sebebi olarak Batı kültürlerindeki baskın değerler ve akımların tevazu kavramını bilerek göz ardı etmesi düşüncesi oluşturmaktadır. Tevazu kavramı doğası gereği değerlerle bağlantılı olmakla beraber felsefi ve dini geleneklere dayanmaktadır (Tangney, 2000). Tangney (2000) psikoloji gibi sosyal bilimlerin gerçek bir bilim olarak tanınabilmesi için geleneksel olarak değer yüklü konulardan kaçındığını ve bunun yerine nesnel ve gerçeklerle ilgili olarak incelenebilecek kavramları benimsediğini belirtmiştir. Tevazu kavramının kendini ifade etme, özgüven ve girişkenlik gibi Batı kültürünün bazı temel değerleriyle çelişebileceği ve bundan dolayı bu konuda çok fazla araştırma yapılmadığı vurgulanmaktadır (Li, 2016). Benzer şekilde, Amerikan kültüründe yüksek benlik saygısı ve bireycilikle karakterize edilen "Ben Nesli" fenomeninin, kendine odaklanmayı vurgulayan tevazu kavramıyla çelişmesi de Batı kültüründe bu kavramın araştırmalarda kullanılmama sebebi olarak gösterilmektedir (Worthington ve diğerleri, 2017). Batı kültüründeki bu olumsuz algının kaynağı ile ilgili tevazu kavramı etimolojik olarak incelendiğinde kelimenin Latince "humilis" veya "humus" kökenine dayanmakta olduğu ve bu kelimelerin önemsizlik anlamı taşıdığı görülmektedir (Bhattacharya ve diğerleri, 2017; Rowatt ve diğerleri, 2006). Bu durum toplumsal alanda tevazu kavramının sık sık düşük itibar, değersizlik hissi, önemsizlik, özsaygı eksikliği, gurur eksikliği gibi istenmeyen niteliklerle özdeş şekilde kullanılmasına sebep olmuştur (Tangney, 2000). Doğu kültürlerinde ise bu durumun tam tersi olarak tevazu kavramı değer verilen bir erdem olarak görülmektedir (Li, 2016). Kültürümüzde ise alçakgönüllülük ve tevazu kavramları, günlük dilde sıklıkla eşanlamlı olarak kullanılsa da psikolojik açıdan bazı ince farkları barındırmaktadır. Alçakgönüllülük, düşük benlik saygısı, kişinin kendi değerini ve başarılarını olduğundan daha az görmesi ve önemsiz olarak değerlendirmesi gibi olumsuz çağrışımlar uyandırdığı için bu çalışmada daha pozitif çağrışımlar uyandıran "tevazu" terimi tercih edilecektir.

Tevazu kavramı alan yazında yaşadığı bu yavaş gelişimin ardından 2000'li yılların başından itibaren bütün bilim dallarında özellikle psikoloji alanında hızlı bir gelişme kaydetmiştir (Van Tongeren ve diğerleri, 2019; Worthington ve diğerleri, 2017). Tevazuyla ilgili araştırmaların artmasının iki sebebi olduğu söylenebilir. Birincisi Pozitif Psikoloji hareketiyle beraber, cesaret, bilgelik, iyimserlik, maneviyat, umut, minnettarlık ve affetme gibi çeşitli erdemler ve olumlu duygusal durumların incelenmesi için araştırmaların hızla artması olarak görülebilir (Peterson ve Seligman, 2004; Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000). Bu durumun etkisiyle tevazu, bir erdem veya karakter gücü olarak çeşitli kavramsallaştırmalarda

ele alınmıştır (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000; Worthington ve Berry, 2005). Pozitif psikolojinin temelini karakter güçleri ve erdemler oluşturmaktadır (Seligman, 2002). Peterson ve Seligman (2004) bu çerçevede bilgelik, cesaret, insaniyet, adalet, ölçülülük (itidal) ve aşkınlık gibi altı temel erdem belirlemiş ve bu erdemleri tanımlayan yirmi dört karakter gücü üzerine odaklanmışlardır. Beşinci erdem olarak ölçülülüğü olumlu ve olumsuz arasında aşırıya kaçmadan dengeyi sağlamak olarak tanımlamışlardır (Peterson ve Seligman, 2004). Temel bir erdem olan ölçülülük, istek ve ihtiyaçları uygun ve ılımlı bir şekilde ifade etmeyi içerir. Bir kişi, dürtülerini bastırmak yerine bunları zarar vermeden gerçekleştirmek için fırsatları kollamalıdır (Seligman, 2002). Peterson ve Seligman (2004) ölçülülük erdeminin içeriğini oluşturan karakter güçlerini de affetme, tevazu, özdenetim ve dikkat olarak sıralamışlardır. Uç sınırlar arasındaki duygular incelendiğinde örneğin kibir olumsuz bir uç iken kibre karşı tevazu gücü kişiyi ölçülü olmaya ve korumaya yardımcı olmaktadır (Peterson ve Seligman, 2004). Ayrıca Worthington ve Berry (2005) tevazuyu iç huzur, konfor ve uyum sağlamayı amaçlayan yapısından dolayı sıcaklık temelli erdemlere dâhil etmiştir. Exline ve Geyer (2004) ise tevazuyu iyilik halini sağlayan ve aşırılıklara karşı koruyan karakter güçleri arasında görmüşlerdir. Ayrıca tevazu "sessiz erdem" olarak da tanımlanmıştır (Worthington, 2008). Çünkü mütevazı kişiler genellikle dikkat çekmek istemez ve başkaları odaklı düşünürler. Tevazu teoloji ve din alanında da bir erdem olarak değerlendirilmektedir (Tangney, 2000; Templeton, 1997). İslamiyet, Yahudilik, Hristiyanlık, Budizm ve Hinduizm gibi farklı dinler ve öğretiler ile birlikte Doğu ve Batı gelenekleri tevazuyu bir erdem olarak görmektedir (Bollinger ve Hill, 2012). Bundan dolayı tevazuyla ilgili son yıllarda yapılan araştırmalar pozitif psikoloji, din ve maneviyat alanlarının kesişim noktasında yer almaktadır (Cuthbert ve diğerleri, 2018; Lavelock ve diğerleri, 2017; Van Tongeren ve diğerleri, 2014; Wolfteich ve diğerleri, 2019).

Tevazuyla ilgili araştırmaların artmasının bir diğer sebebi ise kişilik psikolojisi alanındaki harekettir. İlk olarak büyük beşli olarak adlandırılan Beş Faktör Kişilik Modelinin yapısını yeniden inceleyen Lee ve Ashton (2004) içinde dürüstlük-tevazu boyutunun yer aldığı altı faktörlü bir HEXACO kişilik modeli önermişlerdir. HEXACO kişilik modeli kişiliği "dürüstlük-tevazu (honesty-humility)", "duyarlılık (emotionality)", "dışadönüklük (extraversion)", "uyumluluk (agreeableness)", "deneyime açıklık (oppeness to experience)" ve "sorumluluk (conscientiousness)" olarak değerlendirmektedir (Lee ve diğerleri, 2010). Dürüstlük-tevazu boyutu, samimiyet, adil olma, hırslardan kaçınma ve mütevazılık eğilimi olmak üzere dört alt alanı içermektedir (Ashton ve diğerleri, 2014). HEXACO modelinin farklı kültürler ve diller arasında giderek daha fazla kabul görmesiyle birlikte, tevazu ile ilgili birçok

araştırma sonucunda tevazu bir kişilik özelliği olarak kabul edilmiş ve daha fazla araştırmaya konu olmuştur (Ashton ve diğerleri, 2014; Weidman ve diğerleri, 2018).

Araştırma sayısındaki artışla beraber alan yazında tevazunun bir kişilik özelliği mi (trait) yoksa bir durum mu (state) olduğu kavramın tanımlanması üzerinde bir başka tartışma noktası olarak ortaya çıkmıştır (Chancellor ve Lyubomirsky, 2013; Kruse ve diğerleri, 2017; Tangney, 2000). Tangney (2000) ve Bollinger ve Hill (2012)'e göre tevazu, hem kişilik özelliği hem de bir durum olarak iki farklı düzeyde kavramsallaştırılabilir. Worthington ve Allison (2018) ise davranış, durum ve eğilim olmak üzere üç farklı düzeyde bir değerlendirme yapılabileceğini savunmaktadır. Ayrıca araştırmacılar tevazuyla ilgili kişilik özelliği ve durumsal yaklaşım kavramsallaştırmalarının birbirini dışlamadığını (Tangney, 2000; Worthington ve Allison, 2018) aksine tevazunun çok yönlü bir yapı olarak daha iyi bir kavramsal anlayışı elde etmek için bu iki durumun birbirini tamamladıklarını belirtmişlerdir (Davis ve diğerleri, 2017). Bununla beraber tevazu kavramı teolojik, felsefi ve psikolojik çalışmalarda çok yönlü bir yapı olarak ele alınmaktadır (Tangney, 2000).

Alan yazında farklı tevazu tanımlamaları yer almaktadır. Bunlardan bazıları aşağıda yer almaktadır. Tevazu, kişinin kendini bilmesi ve egoist eğilimleri kontrol etme yeteneğiyle birlikte kendini düşünmekten ziyade başkalarını düşünme olarak tanımlanır (Hook ve Davis, 2014). Hook ve Davis (2014) farklı disiplinlerdeki araştırmacıların genellikle tevazunun kişilerarası bileşenlere sahip olduğu konusunda ortak bir anlayış geliştirdiğini belirtmişlerdir. Kişilerarası bileşen, başkalarına odaklanma, kişilerarası ilişkilerde mütevazılık ve üstünlük taslamama gibi çeşitli kişilerarası nitelikleri vurgulamaktadır (Davis ve diğerleri, 2010; Ashton ve Lee, 2004; Hook ve diğerleri, 2013). Aynı zamanda sözlüklerde, mütevazılığın kişinin kendi değeri konusunda ölçülü bir gösterişsizliğe sahip olması, nezaketli olması ve kibrin zıttı şeklinde ifade edildiği görülmektedir (İbn-i Manẓûr, 1996; Mish, 1998; Simpson ve Weiner, 1989). Tevazu kavramı Kuşci ve Oğuz Duran (2022) tarafından "bireyin benliğinin tam bir şekilde değerlendirilmesiyle beraber yaşantılarında sadelik ve ölçülülük içinde olması ve diğer insanlarla ilişkilerinde başkaları odaklılık/kişilerarası yönelimliliğe sahip olması" olarak tanımlanmıştır. Worthington ve Allison (2018) tevazu araştırmacıları tarafından öne sürülen çeşitli tanımları inceledikten sonra tevazunun üç bileşenden oluştuğunu savunan bir tanım önermişlerdir. Bu bileşenler doğru bir benlik değerlendirmesi, diğerlerine karşı mütevazı bir duruş gösterme ve diğerlerinin yararını önemseyen tutumlar olarak belirtilmiştir. Örneğin, bir birey kendi güçlü ve zayıf yönlerinin farkında olabilir, başkalarının yanında mütevazı bir tavır sergileyebilir ancak kişilerarası durumlarda başkaları için en iyisini arzulama konusunda hiçbir

ilgiye sahip olmayabilir. Worthington ve Allison'un (2018) tanımına göre bu birey mütevazı olarak kabul edilmez.

Mütevazı kişiler kendilerinin yanılabileceğini kabul ederler ve kendileriyle ilgili açık ve gerçekçi bir perspektife sahiptirler (Worthington, 1998). Onları ağırbaşlı ve geniş fikirli insanlar olarak nitelendiren özellikleri ise benliklerini reddetmeden, değersizlik veya utanç hissetmeden eksikliklerini ve yetersizliklerini kabul etmeleridir (Sandage ve diğerleri, 2000). Mütevazı kişiler her şeyi bilemeyeceklerini kabul ettikleri için sürekli öğrenmeye açık kişilerdir (Burger, 2006; Vera ve Rodriguez-Lopez, 2004). Bu nedenle, bilgi ve bilgelik yolunda ilerlemek için tevazunun önemli bir unsur olduğu kabul edilmektedir (Templeton, 1997). Mütevazı kişiler diğer insanlara sevgi ve saygıyla yaklaşır ve onların kültürel çeşitliliklerine saygı gösterirler (Baurain, 2007).

Tevazu en iyi, mütevazı bir şekilde davranmanın zor olduğu durumlarda kendini göstermektedir. Tevazu, benliğin stresli durumlara maruz kaldığı zamanlarda en iyi şekilde gözlemlenebilir. Diğer karakter güçlerinde de benzer bir durum söz konusudur. Affetme açısından incelendiğinde kişinin derin bir şekilde incinmeden veya gücenmeden affetme ile ilgili bir değerlendirme yapabilmesinin zor olabileceği söylenebilir. Birçok farklı durumun benliği zorlayabileceği göz önüne alındığında farklı tevazu türlerinin varlığı ve insanların aynı anda tüm bu türleri sergilemeyebileceği sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle araştırmacılar, benliği bunalıma sürükleyen çeşitli durumları içeren birçok tevazu türünün olduğunu savunmuşlardır (Worthington ve Allison, 2018; Worthington ve diğerleri, 2017). Tevazuyla ilgili araştırmaların istenen düzeyde olmamasının sebepleri arasında gösterilen ortak bir tanımı üzerinde anlaşmaya varılamaması (Davis ve diğerleri, 2010; Paine ve diğerleri, 2015; Weidman ve diğerleri, 2018) kavramın alt türleri ile ilgili olarak da net bir ayrım ortaya konulamamasına sebep olmaktadır. Son yirmi yıl boyunca tevazu alanındaki hızlı ilerlemeyle beraber çeşitli tevazu türleri önerilmiştir. En temelde tevazu ilişkisel, kültürel ve entelektüel olarak ayrılmış daha sonra dini, manevi ve politik tevazu türleri de eklenmiştir (Tangney, 2000, 2002; Worthington ve Allison, 2018; Worthington ve diğerleri, 2017). Tevazu türlerinin çoğalmasıyla birlikte hala bilinmeyen nokta, farklı tevazu türleri arasındaki kavramsal ilişkiler ve bunların genel tevazunun alt alanları olup olmadığıdır (Worthington ve diğerleri, 2017). Tevazu alt alanlarıyla ilgili araştırmalar henüz başlangıç aşamasında olduğundan bu iddialar sınırlı deneysel kanıtlara dayanmaktadır (Davis ve Hook, 2019). Tevazu türleri arasındaki kavramsal farklılıkların, tevazunun çeşitli bağlamlarda daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamak için felsefi bir perspektif yerine pratik bir bakış açısıyla ele alınması önerilmektedir (Worthington ve

Allison, 2018). Bu tevazu türlerinden araştırma konusu içerisinde yer alan kültürel tevazu kavramı ve bu kavramla ilişkili olarak ortaya atılan kuramsal yaklaşımlar incelenecektir.

2.2.2. Kültürel Tevazu Kavramı: Sınırların ortadan kalkması, kültürler arası etkileşimi kaçınılmaz hâle getirmiştir. Bu etkileşim, toplumların kozmopolitleşmesine neden olmuş, iletişimin önemini artırmıştır. Eğitim, sosyal yaşam ve iş hayatında bireylerin farklı kültürlerden insanlarla karşılaşma olasılığı artmıştır. Son yıllarda küreselleşmenin artmasıyla birlikte farklı dünya kültürlerinin birbirini etkilemesi ve etkileşime girmesi sonucunda psikoloji alanında araştırılması gereken önemli bir kavram olarak kültürel tevazu ortaya çıkmıştır (Hook ve diğerleri,2013; Hook ve diğerleri, 2016).

Kültürel tevazu özellikle psikoloji, sosyoloji, iletişim, eğitim, tıp, hemşirelik vb. gibi çeşitli disiplinlerde önemli bir araştırma konusu olarak incelenmektedir. Zor koşullar altında yardım hizmeti verenler bazen net bir şekilde düşünmeye ihtiyaç duymakta veya hayati kararlar almak durumunda kalabilmektedirler. Böyle anlarda uygun stres yönetimi ve farkındalık becerileri sağlamak, başkalarına yardım hizmeti sunmanın duygusal ve psikolojik etkilerini azaltmaya yardımcı olmakla beraber yardım hizmeti sunan bireylerin direncini de artırmaktadır (Buchanan ve Reily, 2019). Yardım hizmeti sunan bireylerin direncini artırmak ve sürdürmek, yardım hizmeti vermenin olumsuz sonuçlarını azaltmak, duygusal olarak iyi hissetmek ve çalışma hayatında dengeyi kurmak için oldukça önem arz etmektedir (Buchanan ve Reily, 2019). Adaletsizliklerin var olduğu bir dünyada kültürel tevazu bireyi dürüstlüğe, öz farkındalığa, özverili olmaya ve olumsuz etkileşimlerden sonra öz değerlendirmeye teşvik etmektedir (Foronda, 2020). Kültürel tevazunun uygulanması karşılıklı destek, saygı, işbirliği, dayanışma, sıradışı bir ilgi ve hayat boyu öğrenmeyle sağlanmaktadır (Foronda ve diğerleri, 2016). Kültürel tevazu kavramı ilk olarak sağlık bilimleri alanında Tervalon ve Murray-Garcia (1998) tarafından ortaya konulmuş ve diğer çalışma alanlarına yayılmıştır. Bu kavram ilk kez "Kişilerin hayat boyu öğrenenler ve uygulayıcılar olarak devam eden bir öz-değerlendirme ve özeleştiri içinde oldukları bir süreç" olarak kavramsallaştırılmıştır (Tervalon ve Murray-Garcia, 1998, s. 118). Tervalon ve Murray-Garcia (1998) kültürel tevazuyu, bireyin kendi kültürel yargılarını bir kenara bırakma ve başkalarının bakış açısını anlama amacıyla kendi sınırlamalarını fark etme yeteneği olarak görmektedirler. Kültürel tevazu, başkalarının kültürel kimliklerinde kendileri için en önemli olan yönlerine odaklanarak kültürel üstünlük tavrından vazgeçme ve diğerkâmlık temelli bir yaklaşımı ifade etmektedir (Hook ve diğerleri, 2013). Bu bağlamda kültürel tevazu eleştirel öz değerlendirme, kurumsal ve bireysel hesap verebilirlik ve güç dengesizliklerinin sistemli bir şekilde azaltılması olmak üzere üç temel ilkeden oluşur (Fisher-Borne ve diğerleri, 2015). Kültürel tevazu kavramı kültürel çeşitliliği benimseme ve bu

alandaki çelişkileri çözmeye çalışan yeni bir yaklaşım çabasıyla iyileştirme modeli için bir temel oluşturmaktadır (Foronda, 2020). Kültürel tevazunun hedefi yardım hizmeti verenler ile alanlar arasında anlaşmazlıklar çıktığında, bireylerin bakış açılarındaki farklılıklara veya yanlış anlamalara karşı karşılıklı anlayış geliştirerek anlaşmazlıklarda bireylerin iletişim temelli etkileşimlerini geliştirmektir (Foronda, 2020). Kültürel tevazu yaklaşımı insanların doğası gereği fedakâr ve eşit değerlere sahip olduğunu, hayat boyu öğrenen bireyler olduğunu, çatışmaya meyilli ve biricik olmakla beraber evrensel bir toplumun parçası olduğunu fark etmeye ve farklılıkları kabul etmeye teşvik etmektedir (Foronda, 2020).

Araştırmacılar farklı teorik alt yapılar ve bakış açıları kullanarak kültürel tevazuyu farklı şekillerde tanımlamışlardır. Bu tanımlardan bazıları şunlardır: Kültürel tevazu, öz değerlendirme ve öz eleştiriye, danışan-danışman dinamiğindeki güç dengesizliklerini düzeltmeye, bireyler ve tanımlanmış toplumlar adına topluluklarla karşılıklı yarar sağlayan ve ataerkil olmayan klinik ve savunuculuk ortaklıkları geliştirmeye çalışan yaşam boyu bağlılık olarak görülmektedir (Tervalon ve Murray-Garcia 1998, s.117). Foronda (2020) kültürel tevazuyu bireyin kendi kültürel değerlerini ve inançlarını esneklikle değerlendirme ve farklı kültürel geçmişlere ve deneyimlere sahip bireylerle etkileşimde bulunurken önyargıdan kaçınma, kültürel çeşitlilikten öğrenme, başkalarının kültürlerini anlama ve takdir etme yeteneği olarak tanımlamıştır. Fisher-Borne ve diğerleri (2015, s. 190) kültürel tevazuyu bireyin kendi kültürel değerlerini sürekli olarak değerlendirmesi, güç dengesizliklerini azaltmak için diğer bireylerle iletişim kurmaya odaklanması ve kendi bilgi ve becerilerini artırmak için yaşam boyu öğrenme sürecinde olması olarak tanımlanmışlardır. Benzer şekilde Hook ve diğerleri (2013, s. 58) kültürel tevazuyu bireylerin kendi sınırlamalarını fark etme, önyargılarını kontrol etme ve farklı kültürlerden gelen insanlarla karşılıklı anlayış ve saygı içinde iletişim kurma yeteneği olarak tanımlamaktadır. Son olarak kültürel tevazu bir yapma biçimi olmaktan çok var olmanın bir yolu olarak tanımlanmıştır (Sue ve diğerleri, 2019). Bu tanımlamalar kültürel tevazunun bireylerin kendi kültürlerini değerlendirme, farklı kültürel geçmişlere sahip olan insanlarla etkileşimde bulunurken önyargıyı azaltma, empatiyi artırma ve kültürel çeşitlilikten öğrenme yeteneğini, başkalarının kültürlerini anlama, sürekli öğrenme ve kendini geliştirme süreçlerini içeren önemli bir kavram olduğunu vurgulamaktadır.

Kültürel tevazu, bireylerin gelişimi için hayati öneme sahip olan bireysel ve kişiler arası işlevselliğe odaklanan bir kavramdır. Aynı zamanda kültürel yeterlilik eleştirilerine bir tepki olarak ortaya çıkmıştır (Hook ve diğerleri, 2013; Yeager ve Bauer-Wu, 2013; Fisher-Borne ve diğerleri, 2015). Bireyin özellikleri göz önünde bulundurulduğunda bir kişi kendi kültürünün değerlerini sürekli olarak sorgulamalı ve başka bir kültürün normlarını anlamadaki

sınırlılıklarını araştırmalıdır. Bu süreç yaşam boyu öz-yansıtma ve öz-eleştiri yapmayı gerektirir (Tervalom ve Murray-Garcia, 1998; Kumagai ve Lypson, 2009; Hook, 2014; Foronda ve diğerleri, 2016). Bu durum farkında olmadan gerçekleştirilen kültürel önyargılar, ırkçılık ve benzeri tutumların farkına varma sürecini de içerir (Fisher-Borne ve diğerleri,2015; Foronda ve diğerleri, 2016). Kişilerarası ilişkilerde kültürel tevazuya sahip olan bireyler, başka bir kişinin dünya görüşüne saygı duymalı ve anlayışlı olmalıdır. Ayrıca güç dengesizliklerinin belirlendiği ortamlarda bu dengesizliklerin farkında olup azaltmaya çalışmalıdırlar (Hook, 2014; Foronda ve diğerleri, 2016; Hook ve Watson, 2015). Burada ele alınan güç dengesizliği kavramı psikolojik danışman ile danışan arasındaki güç farklılıklarını ifade etmektedir. Hesap verebilirlik ilkesi, kültürel tevazunun hem bireysel hem de kişilerarası yönlerini kapsar. Bu ilke uyarınca birey, kendi önyargılarının yanı sıra kurumların da önyargılarını ve uygulamalarını kontrol altında tutmaya çalışmalıdır (Fisher-Borne ve diğerleri, 2015). Hem bireysel hem de kişiler arası kültürel tevazu hedeflerine ulaşmak için birey, kendi dünya görüşüne yönelik farkındalığını artırmalı ve farklı kültürlerden insanlarla isteyerek iletişim kurmalıdır (Hook, 2014).

2.2.3. Kültürel Tevazuyu Açıklamaya Yönelik Yaklaşımlar: Kültürel tevazu kavramının teorik arka planına yönelik alan yazında net bir fikir birliği oluşmamıştır. Bununla beraber araştırmacıların kavramı açıklamaya yönelik çalışmaları gittikçe artmaktadır. Kültürel tevazu, çok kültürlü yeterlik yaklaşımının eksikliklerini gidermek için geliştirilmiş bir kavramdır. Güç ve iktidar dinamiklerine dikkat çekerek ve kültürel özgünlüğü kabul ederek farklı kültürler arasında daha eşitlikçi ve saygılı bir ilişki kurulmasına yardımcı olmaktadır. Alan yazında yer alan başlıca teorik açıklamalara aşağıda yer verilmiştir.

2.2.3.1. QIAN Modeli: Chang ve diğerleri (2012) tarafından kültürel tevazuyu tanımlamak için oluşturulmuş ve kültürel tevazu değerine dayalı olarak tıp eğitiminde yeni bir müfredat modeli sunulmuştur. QIAN, Çincede "tevazu" anlamına gelmekte ve eski Çin düşünürlerinden ilham alınarak, bu temel değer QIAN kısaltmasında özetlenmiştir.

Q: Tevazu (Humbleness): Bu bileşen, bireyin kendini sorgulama ve değerlendirme yeteneğini temsil eder. Tevazu, bireyin kendi yeteneklerini ve başarılarını objektif bir şekilde gözden geçirmesi, kusurlarını kabul etmesi ve öz eleştiri yapabilmesi anlamına gelmektedir.

I: Çift Yönlü Kültürel Anlayış (Bidirectional Cultural Immersion): Bu bileşen, bireyin kültürel anlamda çift yönlü bir anlayışa sahip olmasını ifade etmektedir. Birey kendi kültüründen farklı olan diğer kültürlere saygı gösterir, onları anlamaya çalışır ve kültürel çeşitlilikle etkileşime geçer. Gerçek bir anlayışın merakla başlayacağı ve bunun içinde soru sormanın kullanımı gerekmektedir.

A: Aktif Dinleme (Active Listening): Bu bileşen, bireyin aktif ve etkili bir şekilde dinleme becerisini ifade etmektedir. Birey, başkalarının görüşlerini, duygularını ve ihtiyaçlarını anlamaya yönelik bir dinleme pratiği sergiler. Empati kurar, açık sorular sorar ve anlayışla karşılık verir.

N: Anlaşmada Esneklik (Flexibility of Negotiation): Bu bileşen, bireyin karşılıklı anlaşmada esneklik gösterme yeteneğini ifade etmektedir. Birey, farklı bakış açıları arasında köprü kurar, uzlaşmaya açık olur ve çatışmaları yapıcı bir şekilde çözer. Esneklik ve uyum sağlama becerilerini kullanarak ortak çözümler bulur. Yardım hizmeti alan kişinin tercihlerini öğrenmek, kültürel dinamikleri ve inançlarını tanımak anlaşma için gerekli şartları oluşturmaktadır.

QIAN Modeli, kültürel tevazuyu anlamak için bu dört bileşeni bir araya getirir. Bu model, bireyin tevazu, kültürel anlayış, etkili dinleme ve esneklik yeteneklerine vurgu yaparak, kültürel çeşitliliğe sahip yapılarda çalışırken daha olumlu ve yapıcı bir şekilde etkileşim kurmamıza yardımcı olmaktadır. Model, kültürel tevazunun önemini vurgulayarak daha sağlıklı ve uyumlu bir toplumsal ilişki kurmaya katkı sağlama amacı taşımaktadır (Chang ve diğerleri, 2012). Bunun için kültürel tevazunun amacına ulaşması için yardım hizmeti sunan ve alanların dışında kalan ailelerin ve toplumun da sürece dâhil olması gerekmektedir.

2.2.3.2. Düşünce Süreci Modeli: Yeager ve Bauer-Wu (2013) kültürel tevazuyu "güvene dayalı bir ilişki veya bağ kurmak için gerekli olan öz değerlendirme ve keşif süreci" olarak tanımlamışlardır. Bu model, kültürel tevazuyu bir düşünme süreci olarak ele alır. Bu modelde kültürel tevazu, farklı kültürel geçmişlere sahip olan insanların birbirlerini anlama, saygı gösterme ve onların bakış açılarını değerlendirme sürecini içermektedir. Bu süreçte bireyler kendi kültürel ön yargılarını fark etme ve bunları aşma çabası göstermektedirler (Yeager ve Bauer-Wu, 2013). Bireyler, başkalarının yaşadığı zorlukları ve farklı bakış açılarını anlamaya çalışırken kendi önyargılarını kontrol etme ve onları aşma çabası göstermektedirler. Kültürel tevazunun bu düşünme süreci savunmasız gruplara yardım edildiği ya da bu grupların tedavi edildiği ve araştırıldığı bir bağlamda daha fazla önem kazanmaktadır. Bu model, sağlık alanında veya toplumda dezavantajlı gruplara hizmet veren mesleklerde çalışan kişilere rehberlik etmektedir. Bu model, kültürel tevazunun sadece bir değer ya da tutum olmadığını aynı zamanda bir düşünme süreci olduğunu vurgulamaktadır. Bu süreç, bireylerin kendi bakış açılarını sorgulama, farklılıkları anlama ve empati kurma becerilerini geliştirme amacı taşır. Bu şekilde, kültürel tevazu daha kapsayıcı bir toplumun inşasına katkıda bulunabilmektedir (Yeager ve Bauer-Wu, 2013).

2.2.3.3. Kültürel Tevazu Gökkuşağı Modeli: Foronda ve diğerleri (2016), ilk olarak kültürel tevazu kavramını daha iyi anlamak için bir kavram analizi yapmışlardır. Bu kavram analizinde kültürel tevazunun önkoşulları, özellikleri ve sonuçları belirlenmiştir. Kültürel tevazunun önkoşulları kültürel çeşitlilik, kültürel farkındalık, kültürel karşılaşma ve güç dengesizliği olarak belirlenmiştir. Özellikler açıklık, öz farkındalık, egosuzluk, destekleyici ilişki, öz yansıtma ve eleştiri olarak vurgulanmıştır. Kavram analizinde kültürel tevazunun sonuçları ise güçlenme, ortaklıklar, karşılıklı fayda, en uygun bakım ve saygı olarak ortaya çıkmıştır. Yapılan kavram analizi çalışmasında kültürel tevazunun zıttı olarak ön yargı, baskı, hoşgörüsüzlük, ayrımcılık, dışlama, damgalama, eşitsizlik, marjinalleştirme, yanlış anlamalar, etiketleme, güvensizlik, düşmanlık, kültürel dayatma, yargılayıcı tutumlar, zayıflatma ve zorbalık kavramları ortaya çıkmıştır. Foronda ve diğerleri (2016) yaptıkları bu çalışmanın sonuçlarını ve önceki araştırmaları temel alarak Kültürel Tevazu Kuramını geliştirmiştir. Bu kuramda, kültürel tevazu bireyler, gruplar veya topluluklar arasındaki çeşitlilik ve dengesizliğinin farkına varmak; açık olma, öz farkındalık, egosuzluk, esneklik, saygı ve destekleyici etkileşimler sergilemek; kendine ve diğerlerine odaklanarak özelleştirilmiş bir yanıt oluşturma şeklinde tanımlanmıştır. Kültürel tevazu, eleştirel öz-yansıtma ve yaşam boyu öğrenme süreci olarak görülmüş ve karşılıklı olumlu sonuçlara yol açtığı vurgulanmıştır. Bu kuram çeşitlilik içeren bir dünyada çeşitli etkilerle başa çıkmak için düşünceleri, kararları ve davranışlarını şekillendiren bir çerçeve sunmaktadır (Foronda ve diğerleri, 2016).

Foronda (2020) daha sonra yeni araştırma sonuçlarıyla beraber Kültürel Tevazu Gökkuşağı Modeli adını verdiği bir model geliştirmiştir. Foronda (2020) geliştirdiği modelde insanların çeşitlilik penceresinden bakılan bir dünya görüşünün olması gerektiğini belirtmektedir. Foronda'ya (2020) göre kültürel tevazu teorisi, tıp, hemşirelik ve eğitim gibi farklı alanlardan gelen kavramların bir birleşimine dayanmaktadır. Bu teori, kültürel tevazunun varsayımlarını, kavramsal tanımlarını ve buna karşılık gelen Gökkuşağı Modelini tanımlamaktadır. Gökkuşağı modeline göre kültürel tevazunun varsayımları şu şekilde sıralanabilir (Foronda, 2020; s.8):

1. Tüm insanlar bir şekilde birbirinden farklıdır, fakat küresel bir topluluğun parçasını oluşturmaktadırlar.
2. İnsanlar doğası gereği özgecidirler (altruistic).
3. Tüm insanlar eşit değerdedirler.
4. Kültürel çatışma, hayatın normal ve beklenen bir parçasıdır.
5. Tüm insanlar yaşam boyu öğrenicidir.

Kültürel Tevazu Gökkuşağı Modeli, kültürel tevazu teorisinin anlaşılmasını artırmak için geliştirilmiştir. Model, kültürel tevazuyu uygulamak isteyen bireyler için temel kavramlar, bağlam, karşılıklı ilişkiler, etkiler ve sonuçlar konusunda rehberlik etmek için bir yaklaşım sunmaktadır. Çeşitlilik içeren bir dünya görüşünde, tarihsel emsal (öncül), siyasi iklim, kişisel inançlar, fiziksel çevre ve durumsal bağlamın bağlamları birbiriyle tıpkı bir gökkuşağının ışınlarının birbirini örtüp birleştiği gibi bireyin, grubun veya toplumun temel bakış açısını ve uyuşmaz bakış açısını etkileyen genel bir bağlam oluşturur. Bağlam ve farklı bakış açıları birleştirilerek bir güç dengesizliği ortaya çıkar ve bir kültürel çatışma meydana gelir, bu da çeşitli kararlar ve eylemler için fırsat sunar.

Kültürel bir çatışmayla karşılaştığımızda, üç önemli karar ve eylem vardır. Bunlardan biri, olumlu sonuçlara yol açan kültürel tevazunun uygulanmasıdır. Kültürel tevazunun bulut şekli, bu karar ve eylemde yer alan esnekliği simgelemek için tasarlanmıştır. Kesik çizgi, insan değerine eşit derecede bakma anlamında yatay bir düzlemi simgelemektedir. Kültürel tevazuyu uygulama kavramı, kararlar ve eylemler alınırken insanlığın yatay bir düzleminde yerleştirilmesini gerektirir. Kültürel tevazunun uygulanmasının sonucu, yaşam boyu öğrenme sürecini içeren olumlu sonuçlardır. Olumlu sonuçlar güneşin olumlu sembolü ile simgelenmektedir. İkinci ve üçüncü kararlar ve eylemler bakış açısının baskın bakış açısını elinde tutan bireyin, grubun veya topluluğun ihtiyaçlarına odaklanmak anlamına geldiğini gösteren yatay düzlemin altına düşer. İkinci karar ve eylem, kültürel açıdan kayıtsız olmaktır. Üçüncü karar ve eylem, kültürel açıdan yıkıcı olmaktır. Hem ikinci hem de üçüncü kararlar ve eylemler, yağmur damlalarının olumsuz sembolü ile simgelendiği gibi olumsuz sonuçlara yol açar. Kültürel Tevazu Gökkuşağı Modeli, bu üç karar ve eylemin görsel bir temsilidir. Model, kültürel tevazunun uygulanmasının en iyi eylem olduğunu ve olumlu sonuçlara yol açacağını göstermektedir. Kültürel açıdan kayıtsız veya yıkıcı olmak ise olumsuz sonuçlara yol açacaktır.

2.2.3.4. Gömülü Teori Yaklaşımı: Zhu ve diğerleri (2021) tarafından yapılan Gömülü Teori çalışması, kültürel tevazunun özellikle psikolojik danışmanlık ve danışman eğitiminde nasıl ortaya çıktığını incelemiştir. Gömülü Teori çalışmasında Zhu ve diğerleri (2021) kültürel tevazuyu alanyazın ile tutarlı olarak hem bir özellik (eğilim) hem de bir durum (Worthington ve Allison, 2018) olarak kavramsallaştırarak, katılımcıların kültürel tevazunun gerçekleştirildiği bir kişilerarası etkileşimdeki belirli bir anı tanımlamalarını istemiş sonrasında katılımcıların algılarına katkıda bulunan çeşitli unsurları açıklamışlardır. Sonuç olarak katılımcıların yanıtlarına dayanarak kültürel tevazunun gelişimi ve uygulanması hakkında tutarlı bir teorik çerçeve sunmuşlardır.

Bu yaklaşım, eğilim olarak kültürel tevazuyu tanımlayan üç temel inancı içermektedir:

1. Kültür karmaşıktır ve genellikle ince ayrıntılıdır.
2. Kültür hakkında öğrenim ömür boyu bir taahhüttür.
3. Tüm kültürlerin ve kültürel varlıkların değerleri ve sınırlamaları vardır.

Bu üç temel inanç, kültürel tevazunun kişisel ve kişilerarası boyutları içerdiğini belirten alan yazınla uyumludur (Davis ve diğerleri, 2018). Kişisel olarak, kültürel tevazu sahibi kişiler kendi sınırlarını ve eksikliklerini kabul eder, mütevazı tavır sergiler ve otantik davranırlar. Kişilerarası olarak kültürel tevazu sahibi kişiler ise ilişkilerde eşitlikçi davranmaya ve çatışmalara tehdit edici olmayan bir tavırla yaklaşmaya eğilimlidirler.

Zhu ve diğerleri (2021) kültürel tevazunun eğilimsel ve durumsal yönlerini birleştiren bir teori sunmuşlardır. Bu yaklaşım kapsamında katılımcıların kültürel tevazu hakkındaki genel görüşleri ve kritik olaylardaki tutumları analiz edilerek bu iki boyutun birbiriyle nasıl etkileşime girdiği incelenmiştir. Kültürel tevazunun kişisel olarak motive edildiğini ve farklı durumlarda tutarlı bir şekilde sergilendiğini gösteren temel bir kategori olan çekirdek inançlar, kültürel tevazunun eğilimsel yönlerini desteklemektedir (Foronda ve diğerleri, 2016; Mosher ve diğerleri, 2017). Eğilimsel boyut, kişinin kültürel tevazu konusundaki içsel inançlarını ve değerlerini ve bunu içselleştirme derecesini ifade etmektedir. Kültürel tevazuyu içselleştirmiş kişiler, farklı kültürlerden gelen insanlara karşı saygılı, açık ve eşitlikçi olma eğilimindedir. Bu eğilim, birden fazla durumda tutarlı bir şekilde sergilenmektedir. Durumsal boyut ise kişinin kültürel bir farklılıkla karşılaştığında kültürel tevazuyu sergileme davranışını ifade etmektedir. Bu durum çatışma, yanlış anlama veya diğer kültürel zorluklar gibi durumlarda ortaya çıkabilir. Kültürel tevazuyu durumsal olarak sergilemek kişinin kültürel görüşünü genişletmeye ve kültürel öğrenmeyi teşvik etmeye yardımcı olabilir. Bu da kültürel tevazu eğilimini pekiştirmeye yardımcı olmaktadır.

Zhu ve diğerleri (2021) tarafından önerilen Gömülü Teori çalışmasından elde edilen bulgular kültürel tevazunun mikro saldırganlık gibi olumsuz ilişkisel olayların (Davis ve diğerleri, 2016; Mosher ve diğerleri, 2017) olumsuz etkilerini azaltabileceğine dair önceki araştırma bulgularını desteklemektedir. Bu, kültürel tevazunun uygulanmasının ilişkisel çatışmaları çözmeye ve daha derin ve anlamlı ilişkiler geliştirmeye yardımcı olabileceği anlamına gelmektedir. Bu yaklaşımda, tüm kültürlerin ve kültürel varlıkların inanç sistemlerinden bağımsız olarak değerli olduğuna dair bir inanç vardır. Kültürel olarak mütevazı kişiler, saygılı dinleme ve otantik diyaloglar yoluyla ilişkiyi derinleştirmeyi, kendi savunmalarını veya dünya görüşlerini başkalarına empoze etmekten daha önemli bulurlar. Kültürel olarak mütevazı bir danışman, kendi kültürel önyargılarını ve sınırlarını kabul eder ve bu farkındalıkla farklı kültürlerden gelen danışanlarının deneyimlerini daha iyi anlayabilir.

Ayrıca kültürel öğrenmenin bir ömür boyu süren taahhüt olduğuna inanır ve bu anlayışla farklı kültürlerden gelen danışanlarla çalışırken saygı ve açıklık gösterir. Çalışmanın bir diğer önemli yönü ise kültürel tevazunun döngüsel sürecinin temel bileşenlerini ortaya koyarak Danso (2018) tarafından eleştirilen kültürel tevazunun kavramsal netlik ve somutluktan yoksun olduğu iddiasına bir cevap verilmiştir.

Bu yaklaşıma göre kültürel tevazunun uygulanması için danışmanlardan aşağıdakileri yapmaları istenir:

1. Kendi kültürel kimliklerini, önyargılarını anlaması ve kabul etmesi.
2. Danışanlarının kültürel geçmişlerini öğrenip anlamaya çalışması.
3. Danışanlarının kültürel değerlerine ve inançlarına saygı gösterilmesi.
4. Danışanlarıyla aralarında oluşabilecek güç dengesizliklerinin ve ayrıcalık dinamiklerinin sorgulanması.
5. Kendilerini kültürel açıdan geliştirmek için sürekli çaba göstermeleri.

2.3. Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri

Bu bölümde çokkültürlü psikolojik danışma kavramı, çokkültürlü psikolojik danışmanın tarihsel gelişimi, çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri ve çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerini açıklayan kuramsal yaklaşımlar ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

2.3.1. Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri Kavramı: Bireyin davranışını anlamak için, içinde yaşadığı kültürü de dikkate almak gerekir. Bu, bireyin kültürel değerleri, normları ve beklentileri tarafından şekillendirildiği anlamına gelir. Bireyin kültürü onun davranışlarını, düşüncelerini ve duygularını etkileyen önemli bir faktördür (Kağıtçıbaşı, 2000). Psikolojik danışmanlık farklı bireylerin, ailelerin ve grupların ruh sağlığı, esenlik, eğitim ve kariyer hedeflerine ulaşmalarını sağlayan profesyonel bir ilişki olarak tanımlanmaktadır (ACA, 2010). Lee ve Na'ya (2013) göre, bu tanım danışmanların kendilerinden farklı danışanlara hizmet verdikleri gerçeğini vurgulamaktadır, dolayısıyla danışmanların danışanlarının kültürel ögelerine duyarlı olmaları ve kültürel ögeler içeren müdahalelere dayalı olarak bireylere, ailelere ve gruplara kültürel olarak yetkin hizmetler sağlamak için farkındalığa, bilgiye ve beceriye sahip olmalarının önemini vurgulamaktadır. İnsanlar farklı kültürlerde büyüdükleri için farklı davranış ve düşünce biçimleri geliştirirler. Bu nedenle psikolojik danışmanların bireyselliğe, mahremiyete ve etiğe önem verdikleri gibi danışanın kültürel ögelerini de dikkate almaları gerekir (Pedersen, 2002). Çokkültürlü psikolojik danışma, danışman ve danışan arasındaki kişisel dinamiklerle beraber kültürel dinamiklere odaklanan çalışma ilişkisi olarak

tanımlanır. Ayrıca çokkültürlü psikolojik danışma farklı danışanların kültürel geçmişlerinin ve bireysel deneyimlerinin ve psikososyal ihtiyaçlarının danışmanlık yoluyla nasıl tanımlanıp karşılanabileceğini göz önünde bulundurur (Lee ve Ramsey, 2006; Lee ve Na, 2013; Sue ve Sue, 2012).

Çokkültürlü psikolojik danışma "Farklılıkları kabul eden ve bireylerin değerini, onurunu, potansiyelini ve benzersizliğini tarihsel, kültürel, ekonomik, siyasi ve psiko-sosyal bağlamları içinde destekleyen yaklaşımları benimseyen danışmanlık" olarak tanımlanmıştır. (ACA, 2014, s. 20). Ayrıca çokkültürlü psikolojik danışma, psikolojik danışma alanında psikanalitik, bilişsel-davranışçı ve hümanistik kuramların ardından dördüncü güç olarak kabul edilmiştir (Pedersen, 1991). Çokkültürlü psikolojik danışma yaklaşımının farklı kültürlerden gelen danışanlarla çalışırken nasıl etkili olabileceği son yarım asırlık süre içerisinde daha fazla incelenmiştir. Çokkültürlü psikolojik danışma ile ilgili kavram karmaşasına açıklık getirmek için bu araştırmada ilk olarak çokkültürlü danışma ile ilgili hangi kavramların kullanıldığı ve bu çalışmada hangi kavramın kullanılacağı ele alınacaktır. Bu nedenle çokkültürlü bakış açısına vurgu yapmak için "Multicultural Counseling" kavramı "çokkültürlü psikolojik danışma" olarak ifade edilmiştir.

Alan yazında çokkültürlü danışmayla ilgili farklı kavramlara değişik anlamların yüklendiği çalışmalar yer almaktadır. Harper'ın (2003) ele aldığı bazı kavramlar şu şekildedir; çeşitlilik psikolojik danışması, çokkültürlü psikolojik danışma, kültürlerarası psikolojik danışma, etnik/azınlık psikolojik danışması, kültüre duyarlı psikolojik danışma şeklinde kullanımlar yer almaktadır. Çokkültürlü ve kültürlerarası danışmanlık terimleri bazen birbirinin yerine kullanılmaktadır, çünkü ikisi de farklı kültürel arka planlara sahip bireylere danışmanlık yaparken kültürün rolünü vurgulamakta olduğundan kavramsal sınırları belirsizlik göstermektedir (Gerstein ve diğerleri, 2009; Heppner ve diğerleri, 2012). Her iki kavram değerler ve hedefler açısından birçok benzerliği paylaşırken, çokkültürlü danışmanlık, aynı sınırlar içerisinde kalan farklı kültürlere sahip danışanlara kültürel olarak uygun ve duyarlı müdahaleler sunmaya odaklanırken, kültürlerarası danışmanlık daha genel olarak uluslararası bir bağlamda danışmanlığa odaklanmaktadır (Gerstein ve diğerleri, 2011; Heppner ve diğerleri, 2012). Bazı çalışmalarda kullanılan kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramı ise daha fazla ögeyi içeren (kültürel güvenlik, kültürel empati, kültürel zeka vb.) bir çatı kavram olarak görülmektedir (Erkan. 2020). O yüzden içinde yeterlikleri barındıran ve yeterliklere vurgu yapan çokkültürlü psikolojik danışma kavramı daha kapsayıcı ve genel bir kullanım sunan kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramından ayrılmaktadır. Çokkültürlü psikolojik danışma kavramının Türkiye'deki kullanım şekli incelendiğinde bazı araştırmacıların (Aydın, 2014;

Aydın ve Şahin, 2017; Bakioğlu, 2017; Bektaş, 2006; Demir, 2016; Erdur-Baker, 2007) kültüre duyarlı psikolojik danışma kavramını, bazı araştırmacıların ise (Demirel, 2016; Kağnıcı, 2011,2013; Karaırmak, 2008; Özer ve İlhan, 2015) çokkültürlü psikolojik danışma kavramını kullandıkları görülmektedir. Bu çalışmada ise farklı kültürlerden gelen danışanlarla çalışırken gerekli olan yeterliklere vurgu yapmak için "çokkültürlü psikolojik danışma" kavramı kullanılacaktır. Bu kavram, "Multicultural Counseling" kavramına karşılık gelmekle birlikte, yeterlik kavramına da daha fazla vurgu yapmaktadır.

Çokkültürlülük, danışmanlık mesleğinin temel taşlarından biridir, çünkü her danışmanlık deneyimi kültürel çeşitlilikle ilişkili dinamiklerden doğal olarak etkilenmektedir (Perez-Gualdron ve Yeh, 2014). Buna karşılık, profesyonel danışmanların kültürel duyarlılık göstermeleri ve kültürel açıdan duyarlı müdahaleler sağlamaları gerekmektedir (ACA, 2014). Psikolojik danışmanlar çokkültürlü danışanlara daha iyi hizmet verebilmek için öncelikle kendi çokkültürlü kimliklerini etkileyen dinamiklerin, güç farklılıklarının ve sosyal eşitsizliklerin farkında olmalıdırlar (Chung ve Bemak, 2012).

2.3.2. Çokkültürlü Psikolojik Danışmanın Tarihsel Gelişimi: Çokkültürlü danışmanlık hareketi, 1950'lerde yalnızca önyargı, sistematik ayrımcılık ve ırksal ayrımcılıkla mücadele etmek için değil, aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri'ndeki dil, ırk, etnik köken ve kültür alanındaki çeşitliliği ele almak için ortaya çıkmıştır. Bu hareket ortaya çıktığında, toplumsal adaletsizlik ve sosyal eşitsizlikle ilgili birçok sorunu gün yüzüne çıkarmış ve birçok kişi için toplumsal değişimi sürdürmenin bir yolu olarak görülmüştür. Harper (2003) 1960'ları çokkültürlü danışmanlık hareketinin öncül yılları olarak adlandırmıştır. Kadın hakları hareketini destekleyen feministler ve sivil haklar hareketine katılan Afrikalı Amerikalılar gibi ayrımcılığa maruz kalan gruplardaki insanlar geleneksel sosyal kurumları, politikaları ve uygulamaları sorgulamışlardır. Örneğin, araştırmacılar danışmanlık teorilerinin Avrupa merkezli olduğunu ve etnik-kültürel grupların yaşam koşullarını ve kültürel değerlerini göz ardı ettiğini belirtmişlerdir (Helms, 1986, 1990; Sue ve Sue, 1972). Bundan dolayı Avro-Amerikan kuram ve modellerin farklı ülkelerce olduğu gibi kullanılmasının meydana getirdiği sorunlar çokkültürlü danışmanlık çalışmalarının ortaya çıkmasının sebepleri arasında yer almaktadır. Akademik çalışmalarda da benzeri bir durum görülmektedir. Arnett'in (2009) APA dergilerini incelediği çalışmasının sonucunda APA dergilerinde çalışmayı yapanların, örneklemlerin, editörlerin büyük bir çoğunluğunun Amerikalı olduğunu ve bu Amerika psikolojisinin dünya nüfusunun yüzde beşine odaklanmakta olduğunu geriye kalan yüzde doksan beşlik oranı ihmal ettiğini vurgulamıştır.

Çokkültürlü psikolojik danışma, danışanların kültürel farklılıklarını ve bu farklılıkların psikolojik danışmaya olan etkilerini dikkate alan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, 1960'lı ve 1970'li yıllarda, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) ortaya çıkan sivil haklar hareketi ve sosyal adalet mücadelesinin bir sonucu olarak gelişmiştir. Bu dönemde, Beyaz olmayan azınlık grupları, psikolojik danışmanlık hizmetlerinden yeterince faydalanamıyorlar ve bu hizmetlerin kendi kültürel değerlerini yansıtmadığını ifade ediyorlardı. Kapsayıcılık, duyarlılık ve kültürel reform ilkelerinin Amerikan medeniyetini etkilemeye başlamasıyla birlikte, 1968'de Siyah Danışmanlar Örgütü ve 1972'de Amerikan Personel ve Danışmanlık Örgütü'nde Beyaz Olmayan İlişkiler Derneği gibi kuruluşlar kuruldu (Matthews ve diğerleri, 2018). Çokkültürlü psikolojik danışma hareketi, yeni nesil danışmanlara farklı milletlerden danışanlarla yakından çalışmak için ihtiyaç duydukları psikolojik becerileri ve uzmanlığı kazandırmak için mesleki gelişim programları geliştirmeye başladılar (Ridley ve diğerleri, 2021).

Çokkültürlü psikolojik danışma yaklaşımının gelişiminde önemli rol oynayan isimlerden biri olan William E. Cross, 1971 yılında "Black Identity Development: A Theoretical Model" adlı makalesinde, Afro-Amerikalı bireylerin kimlik gelişimini dört aşamada ele almıştır. Cross'un modeli, çokkültürlü psikolojik danışma yaklaşımının temelini oluşturmuştur. Çokkültürlü psikolojik danışma ilk olarak 1973 yılında Amerika Ulusal Ruh Sağlığı Enstitüsü tarafından düzenlenen Vail Konferansında resmi anlamda tanınmıştır (Abreu ve diğerleri, 2000). Bu kabul psikolojik danışma ve psikoloji bilimi için önemli bir dönüm noktası olmuştur ve çokkültürlülük çalışmaları yeni bir ivme kazanmıştır.

Çokkültürlü psikolojik danışma beş farklı tarihi geçiş dönemi yaşamıştır. Birinci dönem 1960'lı yılların öncesinde kültürün ve bireysel farklılığın dikkate alınmadığı, özen gösterilmediği ve ihmal edildiği dönemden başlamaktadır. Bu dönemde özellikle beyaz ırkı temel alan psikolojik danışma desteği söz konusuydu. Çokkültürlü psikolojik danışmanın ikinci döneminde ise 1970'li yıllarda ırk ve etnik köken ayrımcılığın psikolojik destek açısından herhangi bir engel teşkil etmemesi gerektiği ve farklı ırktan ve kökenden bireylere de destek verilmesi gerektiğine ve bu destekte kültürel farklılıklara dikkat edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Çokkültürlü psikolojik danışmanın üçüncü döneminde ise 1980'li yıllarda çokkültürlü psikolojik danışma bir uzmanlık alanı haline gelmeye başlamış ve buna yönelik olarak ilk makale çalışmalarına yer verilmeye başlanmıştır. Bu dönemde çokkültürlü psikolojik danışma yaklaşımı, Amerika Birleşik Devletleri'nin dışındaki ülkelerde de yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu dönemde, farklı kültürel grupların ihtiyaçlarına yönelik yeni yaklaşımlar geliştirilmiştir. Örneğin, Sue ve Sue (1987) çokkültürlü psikolojik danışma yaklaşımının temellerini oluşturan dört temel beceri seti geliştirmiştir. Bu beceriler, kültürel duyarlılık,

kültürel bilgi, kültürel iletişim ve kültürel müdahalelerdir. Çokkültürlü psikolojik danışma çalışmalarının hızlandığı dördüncü dönemi kapsayan 1990'lı yıllarda, çokkültürlü psikolojik danışma yaklaşımı, psikolojik danışma alanındaki en önemli yaklaşımlardan biri haline gelmiştir. Bu dönemde, çokkültürlü psikolojik danışma yaklaşımının temelleri üzerine inşa edilen yeni teoriler ve modeller geliştirilmiştir. Örneğin, Pedersen (1991), kültürlerarası psikolojik danışmanlık yaklaşımını geliştirmiştir. Bu yaklaşım, farklı kültürlerden gelen danışanlarla çalışırken danışmanların kültürlerarası farklılıklara duyarlı olmalarını vurgulamaktadır. Son döneminde ise yirmi birinci yüzyılın başlarında çokkültürlü psikolojik danışma yaklaşımı, küreselleşmenin bir sonucu olarak daha da önem kazanmış ve disiplinler arası bir yapı haline gelip psikoloji bilimi içinde bir uzmanlık alanı olarak kabul görmüştür (Ponterotto, 2008). Bu dönemde, çokkültürlü psikolojik danışma yaklaşımı, farklı kültürlerden gelen danışanlarla çalışan psikolojik danışmanların yanı sıra çok kültürlü bir toplumda yaşayan tüm bireyler için gerekli bir yaklaşım olarak görülmeye başlamıştır.

Bütün bu gelişmelerin etkisiyle psikolojik danışmanlık alanında, farklı kültürlerden gelen danışanlarla etkili bir şekilde çalışabilmek için danışmanların kültürel farklılıklara duyarlı olmaları önemli görülmektedir. Bu nedenle, Psikolojik Danışma ve İlgili Eğitim Programları Akreditasyon Kurulu (Council for Accreditation of Counseling and Related Educational Programs [CACREP]), 1990'lı yıllardan başlayarak psikolojik danışman eğitim programlarında çokkültürlülüğü temel bir ilke haline getirmek için önemli adımlar atmıştır. CACREP 2016 yılında yayınladığı standartlarında, psikolojik danışman eğitiminin üzerine kurulduğu sekiz önemli boyuttan birinin "sosyal ve kültürel çeşitlilik" olduğunu belirtmiştir (s. 10). Bu standart, psikolojik danışmanlık programlarının psikolojik danışman adaylarına "sosyal adalet, çoğulcu kültürel anlayış, kültürel kimlik gelişimi, çokkültürlü yeterlilikleri ve azınlıkların psikolojik yardım arayış davranışları" gibi konularda eğitim sağlamalarını zorunluluk haline getirmektedir. Bu değişiklikler, psikolojik danışmanların farklı kültürlerden gelen danışanlarla çalışırken aşağıdaki konularda farkındalık kazanmalarını ve beceri geliştirmelerini amaçlamaktadır:

1. Farklı kültürlerin değerleri, inançları ve yaşam tarzları
2. Kültürel farklılıkların danışmanlık sürecini nasıl etkileyebileceği
3. Farklı kültürlerden gelen danışanlarla etkili iletişim kurma
4. Farklı kültürlerden gelen danışanların ihtiyaçlarını karşılamak için kültürel olarak duyarlı müdahaleler geliştirme.

Kültürel farklılıklara duyarlılığın psikolojik danışmanlık alanında önemli bir ilke haline gelmesi, farklı kültürlerden gelen danışanlara daha etkili bir şekilde yardımcı olmanın yolunu açmıştır.

2.3.3. Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterliklerini Açıklayan Kuramsal Yaklaşımlar: Çokkültürlü psikolojik danışma yeterliliği kişinin kendi ve başkalarının kültür ve çeşitliliğine dair farkındalığı ve bilgisine sahip olması, ayrıca bu farkındalık ve bilginin farklı danışanlarla çalışırken nasıl uygulanabileceğini öğrenmesi olarak görülmektedir (ACA, 2014). Çokkültürlü psikolojik danışmanlık yetkinlikleri, danışmanların danışanlarının çeşitli kültürel ve sosyal kimliklerini anlama ve bunlara saygı gösterme yeteneğini ifade etmektedir. Bu yetkinlikler, danışmanların danışanlarının deneyimlerini kendi kültürleri ve deneyimleri bağlamında anlamaya yardımcı olmak ve danışanlarına daha etkili hizmet vermelerini sağlamaktadır.

Çokkültürlü psikolojik danışma yeterlilik modelleri, başarılı kültürler arası veya farklı kültürel çeşitliliğe sahip bireylerle danışmanlık için gerekli olan tanımlanmış bileşenleri ve süreçleri içermektedir (Abreu ve diğerleri, 2000; Arredondo ve diğerleri, 1996; Atkinson ve diğerleri, 1993; Helms, 1990). Çokkültürlü psikolojik danışma yeterlilik modelleri, danışman eğitiminde, danışmanların veya danışman adaylarının farklı kültürel arka plana sahip danışanlarının dünya görüşlerini anlamakta zorlandıklarında ve bu nedenle etkili hizmetler sunmakta güçlük çektiklerinde kullanılmaktadır (Ancis ve Sanchez-Hucles, 2000; Arthur ve Januszkowski, 2001; D'Andrea ve Heckman, 2008). Özellikle yeni başlayan danışmanların çeşitli danışanlarla çalışmaya hazır olmadıklarını (Arthur ve Januszkowski, 2001; Holcomb-McCoy ve Myers, 1999) ve ırksal ve cinsiyet önyargılarına, sınırlı farkındalığa, bilgiye ve beceriye sahip olduklarını belirttikleri görülmektedir (Ancis ve Sanchez-Hucles, 2000).

Çokkültürlü psikolojik danışma yeterliliğini açıklamaya yönelik üç tane model geliştirilmiştir. Bu üç model danışmanların ve danışman adaylarının çokkültürlü psikolojik danışma yeterliliğinde nasıl etkili sonuçlar elde edilmesi gerektiğine odaklanmaktadır. Çokkültürlü psikolojik danışma yeterliliğini açıklayan modeller: Kişisel Kimlik Boyutları Modeli (Arredondo ve diğerleri, 1996), Gelişimsel Kültürlerarası Duyarlılık Modeli (Bennett, 1986) ve Üçlü Modeldir. Kişisel kimlik boyutları modeli, danışman adaylarının kendi kimliklerini anlama ve başkalarının kimliklerini takdir etme konusundaki farkındalık ve anlayışlarını artırmalarını sağlamaktadır. Gelişimsel kültürlerarası duyarlılık modeli, danışman adaylarının diğer kültürlerden gelen insanlarla etkileşime girerken kendilerini ve davranışlarını nasıl algıladıklarını anlamaları gerektiğini belirmektedir. Üçlü model ise, danışman adaylarının kültürel farkındalık, bilgi ve becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Bu üç model,

danışman adaylarının çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerini geliştirmeleri için faydalı yaklaşımlar olarak kabul edilmektedir.

2.3.3.1. Kişisel Kimlik Boyutları Modeli: Arredondo ve diğerleri (1996) tarafından insan kimliğinin farklı yönlerini ortaya koydukları modelde kişisel kimliği tanımlarken üç farklı boyuttan söz etmektedirler. Kişisel kimlik, bireyin kendisini nasıl tanımladığını ve dünyayı nasıl algıladığını ifade eder. Bu, bireyin deneyimleri, değerleri, inançları ve hedefleri gibi çeşitli faktörlerden etkilenir. Kişisel kimlik modeli, bireyin çokkültürlü grup kimliğini ve insan çeşitliliğinin diğer boyutlarını kesişim noktasında inceleyerek danışanlara bütüncül ve bağlamsal bir bakış açısıyla bakmayı amaçlamaktadır (Arredondo ve Glauner, 1992). Bu model ilk olarak kültürler arası danışmanlık yeterliliklerinin tanımlanması kapsamında ortaya konulmuştur. Modelin dört temel varsayımı vardır. Bunlar: (1) Hepimiz çokkültürlü bireyleriz, (2) Hepimiz kişisel, politik ve tarihsel bir kültüre sahibiz, (3) Sosyokültürel, politik, çevresel ve tarihsel olaylardan etkileniyoruz ve (4) Çokkültürlülük, A, B ve C boyutlarının kavramsallaştırılması yoluyla bireysel çeşitliliğin birden fazla faktörüyle kesişmektedir şeklinde varsayılmıştır (Arredondo ve diğerleri, 1996). Kişisel kimlik modelinin boyutlarından A boyutu yaş, cinsiyet, kültür, etnik köken, ırk, yetenekler/engellilikler ve dil gibi en sabit özellikleri veya doğuştan gelen özellikleri göstermektedir. Bunlar, en kolay şekilde önyargıları, varsayımları ve yargıları (pozitif ve negatif) oluşturan özelliklerdir. Kişiler arası ilişkilerde A boyutu en görünür olan boyuttur (Arredondo ve diğerleri, 1996; Sue ve diğerleri, 1992). B boyutu, bireylerin kişilik özelliklerini, değerlerini, inançlarını, ilgi alanlarını ve yeteneklerini içermektedir. Bu boyut, bireylerin nasıl benzersiz birer birey olduklarını ve diğerlerinden farklılık gösterdiklerini anlamak için gerekli bilgiler sunmaktadır. Bu boyut ayrıca, bireylerin kendilerine ve başkalarına nasıl baktıklarını, dünyayla nasıl etkileşime girdiklerini ve hayatlarıyla ilgili kararları nasıl verdiklerini de etkilemektedir. C boyutu ise bireyleri kültürel bağlamlarında görür. Bu, bireyleri tarihsel, politik, sosyo-kültürel ve ekonomik bağlamlarda ele alır ve sosyopolitik, küresel ve çevresel olayların bireyin kişisel kültürünü ve yaşam deneyimlerini etkilediğini göstermektedir. Danışmanlar, danışanlarının aile hayatını, doğdukları zamanı ve topluluklarında, ülkelerinde ve küresel çapta neler olup bittiğini göz önünde bulundururlar. Bunları düşünmek danışmanlara danışanların kişisel tarihi için bir bakış açısı sağlamaktadır. Bu boyutta kontrol edemediğimiz ancak bizi hem olumlu hem de olumsuz etkileyecek faktörler göz önünde bulundurulur. Bu bağlamsal faktörler, bireylerin olayları nasıl algıladığını ve nasıl davrandıklarını anlamaya yardımcı olmaktadır.

Kişisel kimlik modelinin boyutları, danışmanların danışanlarını daha iyi anlamak ve onlara daha etkili bir şekilde hizmet etmek için değerli birer araç olarak

görülmektedir. Bu model, bireysel farklılıklara saygı duymak ve kapsayıcı bir toplum inşa etmek için önemli bir temel oluşturmaktadır. Danışmanlar, bu modelin üç boyutunu da göz önünde bulundurarak danışanlarının kişisel kimliğini daha bütüncül ve bağlamsal bir şekilde anlayabilmektedirler. Bu da danışanlara daha etkili bir şekilde yardım etmelerine ve onların kişisel gelişimlerini desteklemelerine olanak sağlamaktadır. Modele göre, biyolojik ve sosyal faktörler, bireyin deneyimlerini ve fırsatlarını etkiler. Bu da bireyin kimliğinin şekillenmesinde önemli bir rol oynar (Arredondo ve diğerleri, 1996).

2.3.3.2. Gelişimsel Kültürlerarası Duyarlılık Modeli: Bennett (1986, 1993, 2013) tarafından insanların kültür farklılıklarını nasıl deneyimlediklerini ve ele aldıklarını açıklamak için geliştirilmiş bir çerçevedir. Danışman eğitiminde yaygın olarak kullanılan bir modeldir. Bu model, danışman adaylarının diğer kültürlerden gelen insanlarla etkileşime girerken kendilerini ve davranışlarını nasıl algıladıklarını anlamalarına yardımcı olmaktadır. Modelin temel varsayımı, kişi kendi kültürünü diğer kültürlerle karşılaştırarak ve farklı kültürlerin bakış açılarını anlamaya çalışarak kültürel farklılıkları daha karmaşık bir şekilde algılamaya başlamaktadır. Danışman adayı kültürel farklılığın nasıl deneyimlendiğini anlamakla, kültürlerarası iletişimin etkinliği hakkında tahminlerde bulunup gerekli müdahaleleri seçip uygulayabilmektedir. Gelişimsel kültürlerarası duyarlılık modeli, bireylerin kültürel farklılıkları daha karmaşık şekillerde deneyimleme ve etnosentrik bir bakış açısından etno-relatif bir bakış açısına doğru hareket etme yeteneği olan kültürlerarası duyarlılık kazanmak için altı aşamadan geçtiği gelişimsel bir çerçeve aracılığıyla bireysel düzeyde değişime odaklanan bir yaklaşım olarak görülmektedir (Hammer ve diğerleri, 2003).

Altı aşama iki gruba ayrılır: üç etnosentrik aşama (inkâr, savunma ve en aza indirme) ve üç etno-relatif aşama (kabul, uyum ve bütünleşme). İnkâr, savunma ve en aza indirme aşamalarında bireyler diğer kültürlerden kaçınırlar ve kendi kültürlerini gerçekliğin merkezi olarak deneyimlerler (Bennett, 1986). Kabul, uyum ve bütünleşme etno-relatif aşamalarında bireyler diğer kültürlere değer verir ve kendi kültürlerini diğer kültürlerin bağlamında deneyimlemektedirler (Bennett, 1986). Bu modelde bireylerin kültürel farklılıkları daha karmaşık şekillerde anlayabilmeleri için çeşitliliğe maruz kalmalarını ve mevcut dünya görüşlerini sorgulamaları gerektiği vurgulanmaktadır. Model, altı aşamadan oluşmaktadır (Bennett, 1986):

1. İnkâr: Kişi kültürel farklılıkları reddeder.
2. Savunma: Kişi kültürel üstünlük varsayımlarıyla hareket etmekte, kendi kültürünü korumaya çalışmakta ve diğer kültürlerden tehdit hissetmektedir.

3. En aza indirme: Kişi kültürel farklılıkları görmezden gelir ve kültür farklılıklarını önemsizleştirmeye çalışır.

4. Kabul: Kişi kültürel farklılıkları kabul eder, diğer kültürleri öğrenmeye ve anlamaya açık olur.

5. Uyum: Kişi kültürel farklılıklara uyum sağlar.

6. Bütünleşme: Kişi farklı kültürel çerçevelere girip çıkabilir.

Bu model çerçevesinde kültürel farklılıklara karşı duyarlılığı düşük bir kişi, kendi kültürünün değerlerini ve bakış açısını evrensel olarak geçerli olarak görebilir, diğer kültürleri kendi kültürüne göre değerlendirebilir. Bu, diğer kültürlerden insanlarla iletişim kurarken yanlış anlamalara ve çatışmalara yol açabilir. Kültürel farklılıklara karşı duyarlılığı yüksek bir kişi ise farklı kültürlerin değerlerini ve bakış açılarını anlamaya, bu değerlere ve bakış açılarına saygı göstermeye çalışır. Bu durum, kültürlerarası iletişimde daha fazla anlayış geliştirilmesine ve işbirliğine yol açmaktadır. Bu model bireylerin kültürel farklılıklara karşı duyarlılıklarını artırmalarına yardımcı olmak için tasarlanmış çeşitli eğitim programlarının temelini oluşturmaktadır. Bu programlar, insanlara farklı kültürlerin değerlerini ve bakış açılarını anlamaya, kendi kültürlerini diğer kültürlerle karşılaştırarak bakmaya ve kültürlerarası iletişim becerilerini geliştirmeye yardımcı olur (Hammer ve diğerleri, 2003).

2.3.3.3. Üçlü Model: Sue ve diğerleri (1982) tarafından ortaya atılan üçlü model, çokkültürlü psikolojik danışma alanında en etkili model olarak kabul edilmektedir (Abreu ve diğerleri, 2000; Ponterotto ve diğerleri, 2000). Üçlü model, danışmanların çokkültürlü danışmanlık yeterliliğini geliştirmelerine yardımcı olmak için tasarlanmıştır. Danışmanlar, bu modelin ilkelerini uygulayarak tüm danışanlarına etkili ve kültürel olarak duyarlı danışmanlık hizmetleri sunmaktadırlar. Model danışmanlarda çokkültürlü psikolojik danışma yeterliliklerini artırmayı destekleyen üç alandan oluşmaktadır:

1. Tutumlar/İnançlar: Bu alan, danışmanların kendi kültürel önyargılarının ve inançlarının farkında olmasını ve bunların danışmanlık ilişkilerini nasıl etkileyebileceğini anlamasını içermektedir.

2. Bilgi: Bu alan, danışmanların farklı kültürler hakkındaki bilgi ve anlayışlarını içerir. Bu, danışmanların danışanlarının kültürel değerlerini, inançlarını ve uygulamalarını anlayarak bu duruma saygı göstermelerine olanak tanımaktadır.

3. Beceriler: Bu alan, danışmanların farklı kültürlerden gelen danışanlarla etkili bir şekilde danışmanlık yapabilecekleri becerileri içerir. Bu beceriler, kültürlerarası iletişim becerilerini, kültürel değerler ve inançlara saygı göstermeyi ve danışanların kültürlerini danışmanlık sürecine dâhil etmeyi içermektedir.

Üçlü model Sue ve diğerleri (1992) tarafından düzenlenerek yeniden sunulmuştur. Yeni sunulan modelde tutumlar/inançlar başlığı yerine farkındalık eklenmiştir. Psikolojik danışmanlar, kültürel farkındalık yolculuğunda, kültürel olarak farkındalığı olmayan, değerlerini danışanlarına dayatan düzeyden kendi kültürel miraslarının farkında olan ve duyarlılık gösteren, farklılıklara değer veren ve saygı duyan düzeyine doğru ilerlemeyi amaçlamaktadırlar. Bu süreç, kişinin merkezci bir görüşten kendi kültürünü üstün görmek ve kendi kültürel değerlerini diğer kültürlerdeki insanların değerlerini, inançlarını, davranışlarını ve dünya görüşünü yargılamak için kullanma eğiliminden, relativistik bir görüşe bir kültürdeki değerler ve davranışlar diğerinin standartlarına göre yargılanmaz, toplumun gelenekleri ve fikirleri o toplumun bağlamı içinde değerlendirilir görüşüne doğru ilerlemesine yardımcı olmayı esas almaktadır (Sue ve diğerleri, 1992). Danışmanların danışanların kültürleri ile ilgili bilgi sahibi olması önemli görülmektedir. Bu durum, çalıştıkları belirli grupların kültürünü, dünya görüşünü ve insan davranışı hakkındaki inançlarını anlamak anlamına gelmektedir. Çoğu danışmanlık teorisi ve yaklaşımı beyaz-Avrupa merkezli kültürlerde geliştirilmiştir. Genel olarak yardım mesleği profesyonelleri danışanların benzer geçmişlere sahip olduklarını ve aynı terapötik yaklaşımların tüm danışanlar için işe yarayacağını varsaydılar; ancak kültürel açıdan yetkin bir profesyonel, danışanın kültürel bağlamını hem hedeflerde hem de süreçte göz önünde bulunduran beceriler geliştirmek ve müdahalelerde bulunmak durumundadırlar (Sue ve Sue, 2012). Kültürel açıdan yetkin danışmanlar, danışanın kültürel çeşitliliğini dikkate alarak terapötik süreci kolaylaştırmaya ve hedefler oluşturmaya çalışırlar (Sue, 1996).

2.4. Empati

Bu bölümde empati kavramı, empatinin temel bileşenleri ve psikolojik danışmanlıkta empati ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

2.4.1. Empati Kavramı: Empati, 1873 yılında Alman sanat tarihçisi Robert Vischer tarafından sanat alanında gözlemcilerin duygularını anlamak için kullanılan bir kavram olarak ortaya çıkmıştır (Wispe, 1986). Bu kavram, 1897 yılında Alman psikolog Theodore Lipps tarafından psikoloji alanına taşınmış ve 1903 yılında Wundt tarafından insan ilişkilerinde kullanılan bir kavram olarak tanımlanmış sonrasında Freud ise empatiyi, kendini başka bir kişinin yerine koyma ve onun duygularını hissetme olarak tanımlamıştır (Ioannidou ve Konstantikaki, 2008; Wispe, 1991). Empati kavramının ortaya çıkışı incelendiğinde 1909 yılında "einfühlung" terimi İngilizceye "empathy" olarak çevrilmiştir.

Rogers 1957 yılında, empati kavramının hemşirelik alan yazınında kullanılmasını sağlamıştır. Rogers (1957) empatiyi, hemşirelerin hastalarını anlamalarının ve onlara yardımcı olmalarının en önemli yolu olarak görmektedir. Empati kavramının psikoloji alan yazınında

yaygın olarak kullanılması yine Carl Rogers tarafından sağlanmıştır. Rogers, empatiyi insan olmanın temel bir koşulu olarak tanımlamış ve insanların başkalarının duygularını ve düşüncelerini anlamak ve bu anlama göre kendilerini konumlandırmak zorunda olduğunu belirtmiştir (Rogers, 1957). Günümüzde empati kavramı psikoloji, sosyoloji, felsefe, eğitim, sağlık gibi birçok alanda kullanılmaktadır (Neumann ve diğerleri, 2009). Empati, sağlıklı ilişkiler kurmak, etkili iletişim kurmak, başkalarının duygularını anlamak ve onlara yardımcı olmak için bütün yardım hizmeti sunan alanlarda önemli bir beceri veya eğilim olarak görülmektedir (Reynolds ve Scott, 1999).

Empati kavramının tanımlanması ve açıklanması ile ilgili bilgi karmaşası olmasına rağmen üzerinde ittifak edilen belli başlı kavramsallaştırmalar yer almaktadır (Cassels ve diğerleri, 2010; Howell ve Buro, 2015). Bazı araştırmacılar empatiyi bir tepki becerisi olarak görürken (Truax ve Carkhuff, 1967) bazıları onu bir yorumlama süreci olarak tanımlamakta (Kennedy-Moore ve Watson, 2001), diğerleri ise empatiyi farklı kavram kümelerini barındıran bir üst düzey kavram olarak değerlendirmektedir (Elliott ve diğerleri, 2011). Empatinin tek bir tanımı yoktur, empati ile ilgili çalışma yapan kişi sayısı kadar empati tanımının olduğu vurgusu bu durumu daha iyi özetlemektedir (Decety ve Jackson, 2004). Empati ile ilgili yapılmış belli başlı tanımlamaları sunmak yeterli olacaktır. Rogers'a (1957) göre empati, hastanın dünyasını kendi dünyamız gibi hissetmek, sanki onlar bizmişiz gibi bu duyguyu korumaktır. Eğer bu his kaybolursa özdeşim oluşur. Daha sonra bu tanımı şu şekilde genişletmiştir: Empati, kişinin karşısındakini anlamak ve duygularını doğru bir şekilde kavrayarak onlara iletmek için onun yerine kendini koyması ve düşüncelerini paylaşmasıdır. Rogers'ın ilk tanımı empati için oldukça temel ve anlaşılır olarak kabul etmektedir. Decety ve Jackson (2004), empatiyi, sosyal etkileşimde önemli bir rol oynayan başkalarının duygusal durumlarını algılama, anlama ve hissetme yeteneği olarak tanımlamaktadır. Batson ve diğerleri (1987) empatiyi kişinin başka birinin durumunu veya bağlamını anlama ve onunla paylaşma yeteneği olarak tanımlamışlardır. Farklı araştırmacılar ise empatiyi başka bir bireyin bakış açısını dikkate alma ve bunun sonucunda ortaya çıkan duygu ve düşünceyi hissetme becerisi olarak tanımlamışlardır (Birnie ve diğerleri, 2010; Davis, 1996). Fulton ve Cashwell (2015) empatiyi başkasının bakış açısını hayal etmeye olanak sağlayan bilişsel yeterlik ve kişinin bir başkasının yaşadığı sıkıntı için gerçek bir endişe duymasını sağlayan duyuşsal yeterlik unsurlarından oluşan bir yapı olarak tanımlamışlardır. Empati, bir bireyin başkalarının davranışlarını anlama, duygularını deneyimleme ve bu anlayışı onlara ifade etme kapasitesi (Lam ve diğerleri, 2011) veya başka bir kişinin duygusal durumunu ve bakış açısını anlama ve hissetme yeteneği (Batson ve diğerleri, 1987) olarak da tanımlanmıştır. Eisenberg ve Fabes (1990) empati kavramının

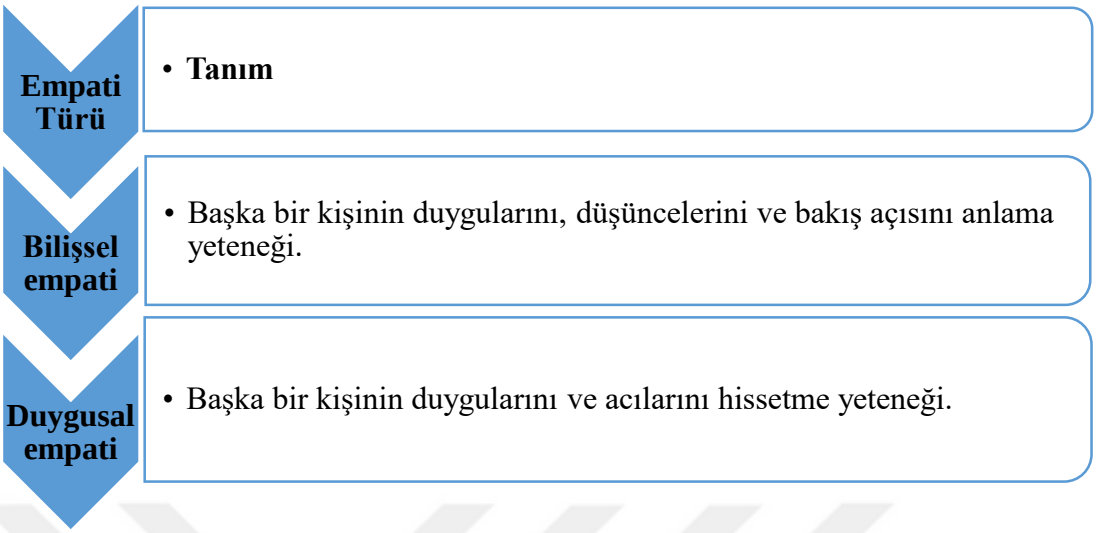
tanımlanmasında bilişsel ve duyuşsal yönü bir arada kullanarak empatiyi, insanın karşısındaki kişinin duygu durumunu anlayarak tepki vermesi ve karşıdaki kişinin hissettiğini tahmin ettiği duyguya yakın ya da benzer duyguları hissetmesi şeklinde tanımlamışlardır. Elliot ve diğerleri (2018) empatiyi başka bir kişinin ne yaşadığını veya ifade etmeye çalıştığını anlama yeteneği olarak tanımlamışlardır. Bell (2018) ise empatiyi kişinin kendini başka bir kişinin algı dünyasına koyması ve dünyayı onun gözünden görmesi olarak tanımlamıştır.

Bu tanımlamaları göz önünde bulundurarak empatiyi şu şekilde tanımlayabiliriz: Empati, bireyin karşısındaki kişinin duygu ve düşüncelerini onun bakış açısıyla doğru bir şekilde hissederek anlama ve bu bakış açısını karşı tarafa doğru bir şekilde aktarma yeteneği olarak tanımlanabilir. Empati kavramının tanımları konusunda farklılıklar olsa da çoğu kavramsallaştırma, başka bir kişinin düşüncelerine ve duygularına dair paylaşılan bir anlayış unsurunu içermektedir (Hall ve Schwartz, 2019). Günümüz 21. yüzyıl dünyasında kültürlerarası ilişkilerin gittikçe arttığı düşünüldüğünde en genel ifade ile başkasını anlama olarak bilinen empati kavramı güncelliğini korumaya devam etmektedir.

2.4.2. Empatinin Temel Bileşenleri: Empati kavramı, alan yazına girdiğinden beri farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bazı araştırmacılar, empatinin bilişsel bir süreç (Batson ve diğerleri, 1987) veya başka birinin duygularını anlama ve belirleme yeteneği olduğunu savunmuştur. Diğer araştırmacılar ise empatinin duyuşsal bir süreç olduğunu (Decety ve Lamn, 2006; Hoffman, 2000), yani başka birinin duygularını kendi duygularımız gibi hissetme yeteneği olduğunu savunmuştur. Çoğu araştırmacı, empatinin bilişsel ve duygusal olmak üzere iki ana boyutu olduğunu kabul etmektedir (Bell, 2018; Cassels ve diğerleri, 2010; Eisenberg ve Fabes, 1990; Fulton ve Cashwell, 2015). Ayrıca Rogers'ın (1957) empati tanımı, empatinin en az iki yönünü, bilişsel veya bakış açısı alma yönlerini ve duygusal yönleri içerdiğini kabul etmektedir.

Şekil 2

Empati çeşitleri



2.4.2.1. Bilişsel Empati: Bir kişinin başka bir kişinin bakış açısını ve zihinsel durumunu anlama ve açıkça mantık yürütme becerisi bilişsel empati olarak kabul edilmektedir (Bell, 2018; Eisenberg ve Miller, 1987). Bu becerinin gelişimi, hem temel bilişsel gelişim süreçlerine (bilişsel benmerkezcilikten hareket) hem de sosyal ve etik konularla ilgili belirli akıl yürütme yeteneklerinin kazanılmasına bağlı görülmektedir (Underwood ve Moore, 1982). Bilişsel empati, bir kişinin diğer bir kişinin duygularını, düşüncelerini ve bakış açısını anlama yeteneği olarak görüldüğünden başkalarıyla ilişki kurmanın ilk adımıdır ve duygusal empatiden önce gelmektedir. Bilişsel empati, bir kişinin diğer bir kişinin duygularını tanıma ve tanımlama yeteneğini ifade etmekle beraber bir kişinin diğer bir kişinin duygusuna veya durumuna verdiği duygusal tepkiyi ifade eden duygusal empatiden farklıdır (Cuff ve diğerleri, 2016).

Bilişsel empati genellikle bakış açısı alma ve zihin teorisi gibi diğer kavramlarla ilişkilendirilmektedir (Davis, 1983; Leslie ve diğerleri, 2004). Bakış açısı alma, dünyayı diğer bakış açılarından değerlendirme ve bir bireyin başkalarının davranışlarını ve tepkilerini öngörmesine izin veren bir bilişsel kapasite olarak değerlendirilmektedir (Davis, 1983). Bakış açısı alanlar, kendi dar ve önyargılı referans çerçevelerinin kısıtlamalarının dışına çıkabilmektedirler. Zihin teorisi ise insanları inançları, arzuları, duyguları, umutları, niyetleri, eylemleri ve etkileşimleri bu zihinsel durumları dikkate alarak yorumlanabilen ve açıklanabilen zihinsel varlıklar olarak anlamaya yönelik bir teori olarak görülmektedir (Leslie ve diğerleri, 2004).

Bilişsel empatide, bakış açısı alma ve zihin teorisi bir araya geldiğinde, başka bir kişinin bakış açısını, bizimkilerle aynı olsun ya da olmasın, tanımamızı ve takdir etmemizi sağlayan

karmaşık ve çok yönlü bir sosyo-bilişsel süreç ortaya çıkarmaktadır. Bilişsel empati başarılı sosyal etkileşimlere, etkili iletişime ve proaktif davranışa rehberlik etmede kritik önem taşımaktadır. Bilişsel empati, sosyal ilişkilerde karşı tarafın davranışlarını ve duygularını anlamamızı sağlayan bir bilişsel süreçtir. Bu süreç, karşı tarafın yerine kendimizi koymamızı, onun bakış açısını anlamamızı sağlar. Bu durumda, kişinin karşı tarafın duygularını ve bakış açısını tarafsız bir şekilde anlaması ve tanımlaması önemlidir.

2.4.2.2. Duygusal Empati: Duygusal bileşen, başkalarının duygusal deneyimlerini hissetme, paylaşma ve bunlara yanıt verme yeteneği olarak tanımlanan empatik ilgiyi ifade etmektedir (Bell, 2018; Cassels ve diğerleri, 2010). Duygusal empati, diğer kişinin duygularını ve acılarını hissetme yeteneğidir. Bu, diğer kişinin duygularına duygusal bir tepki vermek anlamına gelir. Örneğin, biri üzgün olduğunda onun üzüntüsünü hissedebilmekte veya biri mutlu olduğunda onun mutluluğunu hissedebilmektedir. Duygusal empati, diğer kişiyle derin bir empati kurmanın önemli bir parçasıdır ve güçlü ilişkiler kurmanın temelini oluşturmaktadır. Empati, başka birinin duygularını anlama ve hissetme yeteneği olarak görülürken duygusal empati ise başka birinin duygularını kendi duygularımız gibi hissetme yeteneğidir. Bu yetenek, başka birinin duygusal durumundan etkilenmemizi ve onun duygularını kendi duygularımız gibi yaşamamızı sağlamaktadır.

2.4.3. Psikolojik Danışmanlıkta Empati: Psikolojik danışma becerileri, psikolojik danışman eğitiminin temelini oluşturmakta ve danışmanların mesleki yeterliliğinin bir göstergesi olarak görülmektedir. Bu beceriler, danışanla kurulan ilişkiyi güçlendirmekte ve yardım sürecinin verimliliğini artırmaktadır. Psikolojik danışma becerileri, psikolojik danışmanların danışanlarıyla bir bağ kurmasını, onu anladığını ve desteklediğini göstermesini, danışanın kendi iç dünyasını keşfetmesine ve sorunlarıyla başa çıkmasına yardımcı olmasını sağlayan beceriler olarak görülmektedir (Hill ve O'Brien, 1999; Ivey ve diğerleri, 2018). Bu beceriler, empati, saygı, içtenlik, soru sorma, asgari düzeyde teşvik etme, yeniden çerçevelendirme, içerik yansıtma, duygu yansıtma, yüzleştirme, yorumlama, kendini açma, anlık olma, odaklanma, anlamı yansıtma, vb. becerileri kapsamaktadır (Carkhuff, 2000; Egan, 1997; Ivey ve diğerleri, 2018).

Bu becerilerden özellikle empati becerisi psikolojik danışmanlık alanında hayati bir yeterlilik olarak görülmektedir (Elliott ve diğerleri, 2011; Ivey ve diğerleri, 2018). Danışanların danışmanlarıyla bağ kurmaları ve güven duymaları için danışmanlarının kendi bakış açılarından düşünebildiğini ve hissedebildiğini hissetmeleri gerekmektedir. Danışanlar, danışmanlarının kendileriyle empati kurduğunu hissettiklerinde danışmanlık sürecinde daha samimi olma ve zor içeriklerle yüzleşme yolunda hızlı ilerleme kaydetmektedirler (Clark, 2014; Wampold ve Imel,

2015). Psikolojik danışmanlık alan yazınında danışman empatisinin başarılı danışmanlık sonuçlarının en tutarlı tahmin edicilerinden biri olduğuna dair çok sayıda araştırma sonucu bulunmaktadır (Elliott ve diğerleri, 2011; Moyers ve Miller, 2013; Wampold ve Imel, 2015). Danışman yeterliğinin önemli bir bileşeni duygu ve anlamın doğru yansıtılması gibi gözlemlenebilir davranışların sergilenmesini kapsamaktadır. Duygu ve anlamı doğru olarak yansıtmak için danışmanların başkasının bakış açısını dikkate alarak ortaya çıkan düşünce ve duygularını anlama yeteneği olan empatiye sahip olmaları gerekmektedir (Birnie ve diğerleri, 2010; Davis, 1996).

Psikolojik danışmanlık kuramları açısından empati kavramının kullanımı farklılık göstermektedir. Heinz Kohut (2010) Rogers gibi empatiyi danışan değişimi için gerekli bir koşul olarak görmüş ve psikanalizde empati kullanımının değerini vurgulamıştır. Neo-Freudian bir psikanalist olan Kohut (2010) empatiyi bir başkasının iç dünyasına yaklaşmanın bir yolu olduğunu savunmuş ve empatiyi daha çok psikanalizin uygulanması için bir araç olarak değerlendirmiştir. Rogers ve Kohut insan doğası hakkında farklı varsayımlarda bulunmasına rağmen, her iki teorisyen de danışmanlık ve psikoterapide empatinin önemini ortaya koymuştur. Rogers ve Kohut, danışmanlık ve psikoterapi hakkında farklı varsayımları nedeniyle empatinin anlamını ve kullanımını farklı şekilde değerlendirmişlerdir. Rogers (1975), empatiyi danışmanın danışanın iç dünyasını anlamaya ve hissetmeye çabaladığı bir süreç olarak tanımlarken Kohut (2010) empatiyi analistin danışanın özünü anlamaya ve onu kabul etmesine yardımcı olan bir süreç olarak tanımlamaktadır. Her iki yaklaşım da empatinin danışmanlık ve psikoterapinin önemli bir parçası olduğunu savunmakla beraber empatinin danışmanlık sonuçlarına nasıl katkıda bulunduğu konusunda farklı görüşleri savunmaktadırlar. Rogers (1984) empatinin danışanın değişimi için gerekli bir koşul olduğunu savunur. Danışan, kendini anlaşıldığını ve kabul edildiğini hissederse kendini daha iyi ifade etmeye ve değişmeye daha istekli olur. Kohut (2010) ise empatinin danışanın değişiminde önemli bir rol oynadığına fakat empatinin tek başına yeterli olmadığını belirtmektedir. Bundan dolayı danışanın duygusal ihtiyaçlarını karşılaması ve kendiyle daha iyi bütünleşmesi için diğer terapi teknikleriyle birlikte kullanılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Psikolojik danışma sürecinde empatinin üç farklı yönü vurgulanmaktadır (Elliott ve diğerleri, 2011). Birincisi, danışmanın danışanın iç dünyasını anladığının gösterilmesine atıfta bulunan empatik yakınlık. İkincisi, danışmanın danışanın deneyimlerini anladığını iletmek için sözlü davranışlardan oluşan iletişimsel uyum. Üçüncüsü ise danışanı daha geniş bağlamda ve geçmişi ışığında anlamak anlamına gelen kişi empatisi yönü olarak belirtilmektedir. Bu yönler,

empati kavramının hem danışman hem de danışan tarafından oluşturulan ve deneyimlenen bir ilişki değişkeni olarak kavramsallaştırılabileceğini göstermektedir.

Psikolojik danışmanlar empatiyi ilk yıllarına göre ikinci yıllarında daha fazla sergilemektedir, bu da empatinin gelişimsel bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir (Lyons ve Hazler, 2002). DePue ve Lambie (2014) danışmanlık uygulama deneyiminin danışmanlık öğrencilerinin öz değerlendirme, danışman değerlendirmesi, danışman yeterlikleri ve empati düzeylerine etkisinin incelendiği araştırma sonucunda süpervizör eşliğinde uygulama deneyimi boyunca danışmanlık becerisinin gelişimiyle birlikte danışmanlık öğrencilerinin empati düzeylerinin de arttığı sonucuna ulaşmışlardır. Watson ve diğerlerinin (2014) yaptıkları bir araştırma sonucunda danışanın danışman empati algısı ile danışma sonuçları arasında önemli ve doğrudan bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Danışanlar danışmanlarını empatik olarak algıladığında danışanların olumsuz benlik tutumları azalmış, daha az psikolojik sıkıntı ve depresyon yaşamış ve kişiler arası ilişkilerinde sorunlara yol açan bilişsel bozuklukları daha az yaşamışlardır. Ayrıca yüksek empati düzeyine sahip psikolojik danışmanlar başkalarına fayda sağlayacak sosyal davranışları sergilemeye daha yatkın olmaktadır. Alanyazındaki araştırmalarda empatiyi olumlu sosyal davranışlarla ilişkilendirmiştir (Lockwood ve diğerleri, 2014; Prot ve diğerleri, 2014).

Danışanlarla doğru bir şekilde empati kurmak danışmanlar için zordur çünkü her danışan farklı kültürel geçmişlerden kaynaklanan büyük bireysel farklılıklara sahiptir. Danışmanlar ve danışanlar çok farklı kültürel geçmişlerden geldiklerinde, çeşitli kültürlerdeki danışanlarda empati becerisini sergilemek daha zor olmaktadır. Çalışmalar, danışmanlar ve danışanlar arasındaki kültürel eşleşmenin olumlu danışmanlık sonuçları ile ilişkili olduğunu göstermiştir (Chung ve Bemak, 2002; Zane ve Ku, 2014). Kültürel eşleşme, danışmanlık başarısı için bir ön koşul değildir, ancak danışmanların kendi kültürlerinin kendileri üzerindeki etkisini fark etmeleri, kültürel yetiştirilişlerinin danışmanlık sürecini nasıl etkileyebileceğini anlamamaları ve kendi kültürel değerlerinin danışanlarına dayatılmamasını sağlamaları, kültürler arası danışanlara empatiyi başarılı bir şekilde iletmede kritik öneme sahiptir (Chung ve Bemak, 2002; Pedersen ve diğerleri, 2008).

2.5. Araştırmanın Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Yapılan Araştırmalar

Bu bölümde araştırma kapsamında oluşturulan hipotezlerde yer alan değişkenler arası ilişkilere yönelik yurt içi ve yurt dışı alan yazında yapılmış çalışmalar ele alınacaktır. Araştırma hipotezlerinde yer alan değişkenler arasındaki ilişkilere yönelik çalışmalar ayrı başlıklar altında sınıflandırılmıştır.

2.5.1. Kültürel Tevazu ve Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Yapılan Araştırmalar: Alanyazında yapılan araştırmalar kültürel tevazu ve çokkültürlü danışmanlık yeterlikleri arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir (Del Re, 2022; Haley, 2022; Hook ve diğerleri 2013; Johnson, 2023; Kondili ve diğerleri, 2022; Zhu ve diğerleri, 2023;). Türkiye'de kültürel tevazu kavramı çok yakın zamanda çalışılmaya başlayan yeni bir konudur. Bu konuda sadece bir tane ölçek uyarlama çalışması bulunmaktadır (Kuşci ve Oğuz Duran, 2022). Bu bakımdan Türkiye'de kültürel tevazu ve çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri arasındaki ilişkiye yönelik bir araştırmaya alanyazın taramasında rastlanmamıştır. Aşağıda bu konuda yurt dışında yapılan araştırmaların bulguları ele alınmıştır.

Haley (2022) yüksek lisans düzeyinde eğitim gören psikolojik danışmanların algılanan çokkültürlü danışmanlık yeterlikleri üzerinde merak ve kültürel tevazunun etkisini incelemek için nicel bir araştırma yürütmüştür. Sonuçlar yüksek lisans düzeyinde eğitim alan psikolojik danışmanların kültürel tevazu ve merak düzeylerinin çok kültürlü danışma yeterlikleriyle istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Merak ve kültürel tevazu birlikte çokkültürlü psikolojik danışma yeterliği puanlarındaki varyansın % 6'sından fazlasını açıklamaktadır. Yüksek düzeyde kültürel tevazuya ve meraka sahip olan danışmanların aynı zamanda daha yüksek düzeyde algılanan çok kültürlü psikolojik danışma yeterliğine sahip olma eğiliminde oldukları vurgulanmıştır.

Zhu ve diğerleri (2023) psikolojik danışmanlık bağlamında çokkültürlü danışmanlık yeterlikleri ile kültürel tevazu arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla karma yöntem araştırması tasarımı kullandıkları bir araştırma yapmışlardır. Araştırmanın nitel olan ilk aşamasında, 14 deneyimli danışman eğitimcisinin çokkültürlü danışmanlık yeterlikleri ile kültürel tevazu ilişkisini nasıl algıladıklarını keşfetmek üzere çalıştıktan sonra, nicel olan ikinci aşamasında danışmanlık hizmeti alan 434 yetişkine il aşama sonucu belirlenen temalardan türetilen hipotezleri test etmek için nicel analiz yöntemlerine uygun ölçme araçlarını uygulamışlardır. Hem nicel hem de nitel sonuçlar, çokkültürlü danışmanlık yeterlikleri ve kültürel tevazunun, terapötik süreçteki kültürel faktörlere saygı göstermek ve terapötik ittifaka katkıda bulunmak için önemli olduğunu göstermiştir. Araştırmanın bir diğer sonucunda ise kültürel bağlamlarda danışmanın özelliklerinin ve davranışlarının farklı yönleri vurgulanmıştır. Çokkültürlü danışmanlık yeterlikleri, kültürel açıdan ilgili bilgi ve becerilerin edinilmesine odaklanmasıyla bir uygulama yolu sunarken kültürel tevazu kültürel bilgiye karşı bir merak ve eleştirel inceleme duygusunu somutlaştıran bir olma biçimini kapsamaktadır.

Hook ve diğerleri (2016) tarafından yapılan bir araştırmada bir üniversite psikolojik danışma merkezinde, 50 psikolojik danışman tarafından danışmanlık hizmeti verilen 247

danışan üzerinde geriye dönük bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, danışanların psikolojik danışmanlarının kültürel tevazu düzeyi hakkındaki değerlendirmeleri ile psikolojik danışmanın danışanın kültürel kimliğini tartışma fırsatlarını ne ölçüde kaçırdığı algısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuçlar psikolojik danışmanlarını kültürel açıdan daha yetkin olarak değerlendiren danışanların daha iyi terapi sonuçları bildirdiğini göstermiş. Ayrıca psikolojik danışmanın kültürel fırsatları kaçırdığını algılayan danışanlar ise daha kötü terapi sonuçları bildirmiştir. Psikolojik danışmanlarını kültürel açıdan daha az yetkin olarak değerlendiren danışanlar için kaçırdığı fırsatlar ile kötü sonuçlar arasında negatif bir ilişki bulunmuş. Ancak psikolojik danışmanlarını kültürel açıdan daha yetkin olarak değerlendiren danışanlar için terapistin danışanın kültürel mirasını tartışma eğilimi ile sonuçlar arasında bir ilişki bulunmamıştır. Bu çalışma kültürel tevazunun etkili danışma süreci için önemli bir faktör olduğunu ve danışanların kültürel kimliğinin tartışılmasının terapi sonuçlarını etkileyebileceğini göstermektedir.

Hook ve diğerleri (2013) tarafından yapılan bir araştırmada danışmanın danışan tarafından algılanan kültürel tevazu düzeyini ölçmeye yönelik bir ölçme aracı geliştirilmiştir. Ölçeğin güvenirlik ve geçerlilik kanıtlarını inceleme çalışmaları yapılırken çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri ve terapötik ittifak arasındaki ilişki de incelenmiş ve danışanların danışmanların çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri algısı ile algıladıkları danışman kültürel tevazu düzeyi arasında orta derecede pozitif anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Del Re (2022) yaptığı çalışmada lisansüstü düzeyinde süpervizyon alan danışmanların çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri ve kültürel tevazu deneyimlerini ve algılarını araştırmayı amaçlamıştır. Klinik süpervizyona katılan 10 lisanslı danışman ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde lisansüstü düzeyde süpervizyon alan danışmanlar kendi çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerini ve kültürel tevazularını nasıl algılamaktadır? İle lisansüstü düzeyde süpervizyon alan danışmanlar süpervizörlerinin çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerini ve kültürel tevazularını nasıl deneyimlemektedirler? Sorularına yanıt aranmıştır. Çalışmanın sonuçları, danışmanların çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerini ve kültürel tevazularını geliştirmeye istekli olduklarını, ancak süpervizörlerinin bu alanlarda kendilerine yeterli destek sağlamadığını göstermektedir. Danışman algılarına göre süpervizörler, süpervizyon oturumlarını daha fazla yapılandırmalı, klinik değerlendirmeye odaklanmalı ve danışmanların kendi kültürel kimliklerini keşfetmelerine ve işlemelerine yardımcı olacak açık ve samimi diyaloglar başlatmalıdırlar. Bundan dolayı süpervizörlerin çokkültürlülük ve kültürel tevazu konularında

eğitim almaları ve bu konuları süpervizyon oturumlarında daha fazla ele almaları gerektiği belirtilmiştir.

Kondili ve diğerleri (2022) entelektüel tevazu, çok kültürlü eğitim ve sessiz egonun psikolojik danışmanlık eğitimi alan kişilerin kültürel tevazu düzeylerini yordamadaki rolünü araştırmışlardır. Çalışmada, entelektüel tevazunun kültürel tevazu ile ilişkili olmadığı, ancak çok kültürlü eğitimin ve sessiz egonun kültürel tevazu ile pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucu, kültürel tevazu gelişiminin çok kültürlü eğitim seviyesinden ve danışmanların aldıkları çok kültürlü eğitim türünden etkilenebileceğini göstermiştir (Kondili ve diğerleri, 2022). Ayrıca Kondili ve diğerleri (2022), alınan çok kültürlü kurs sayısı ile kültürel tevazu gelişimi arasında pozitif bir korelasyon bulmuşlardır. Daha fazla çokkültürlülük kursu tamamlayan psikolojik danışman adaylarının daha yüksek kültürel tevazuya sahip olduğu bildirilmiştir.

Johnson (2023) ise çalışmasında, çokkültürlü eğitim uygulamaları ile danışman adaylarının süpervizörlerinin müdahale davranışlarına ilişkin algıları ve kültürel tevazu gelişimleri arasındaki ilişkileri incelemiştir. Çalışmanın bulgularına göre, çokkültürlü eğitim uygulamaları, ders anlatma tarzları ve kültürel odaklı deneysel etkinliklerin kullanımı gibi unsurlar, danışman adaylarının kültürel tevazu gelişimi üzerinde küçük de olsa olumsuz bir etkiye sahip olabilir. Bununla birlikte, süpervizörlerin broaching (kültürel konulara önayak olma) davranışları ile danışman adaylarının kültürel tevazu gelişimi arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuç, danışman adaylarının kültürel tevazu gelişiminin danışman eğitmenlerinin kendini açma davranışlarından etkilenebileceğini göstermektedir. Bu bulgu, danışman eğitmenlerinin kültürel açıdan çokkültürlü klinik ortamlarda ırksal, etnik ve kültürel konuları ele alma konusundaki çokkültürlülük beklentileriyle uyumludur. Bu sonuç süpervizörlerin broaching davranışlarının, danışman adaylarının kültürel olarak duyarlı ve bilinçli olmaları için önemli bir rol oynayabileceğini göstermektedir. Bu çalışma danışman adaylarının kültürel tevazu gelişiminin hem çokkültürlü eğitim uygulamaları hem de danışman eğitmenlerinin broaching davranışları tarafından etkilenebileceğini ortaya koymuştur. Bu bulgular, danışman eğitiminin kültürel duyarlılık ve bilinç geliştirmedeki önemini vurgulamaktadır.

2.5.2. Kültürel Tevazu ve Empati Arasındaki İlişkilere Yönelik Yapılan Araştırmalar: Alanyazında yapılan araştırmalar kültürel tevazu ve empati arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir (Keck, 2022; Wright, 2019). Türkiye'de kültürel tevazu kavramı çok yakın zamanda çalışılmaya başlayan yeni bir konudur. Bu konuda sadece bir tane ölçek uyarlama çalışması bulunmaktadır (Kuşci ve Oğuz Duran, 2022). Bu bakımdan Türkiye'de

kültürel tevazu ve empati arasındaki ilişkiye yönelik bir araştırmaya alanyazın taramasında rastlanmamıştır. Aşağıda bu konuda yurt dışında yapılan araştırmaların bulguları ele alınmıştır.

Keck (2022) yaptığı araştırmada hemşirelik öğrencilerinde kültürel tevazu ve etnokültürel empati gelişimini incelemiştir. Çalışma, yarı-deneysel ve nitel araştırma yöntemlerini birleştiren karma yöntem ile yürütülmüştür. Deneysel grupta, öğrencilere simülasyon tabanlı eğitim ve grup tartışmaları içeren bir kültürel tevazu müdahale programı uygulanmıştır. Kontrol grubunda ise, öğrenciler rutin hemşirelik eğitimine devam etmiştir. Çalışma sonucunda simülasyon tabanlı eğitim içeren müdahaleye katılan öğrencilerin kültürel tevazu ve etnokültürel empati puanlarında anlamlı bir artış gözlenmiştir. Bu artışın, öğrencilerin farklı etnik kökenlerden gelen hastalarla empati kurabilme ve kültürel açıdan duyarlı davranabilme becerilerini geliştirdiği görülmüştür. Nitel analizler, müdahalenin öğrencilerin kültürel farkındalığını artırdığını, önyargılarını azalttığını ve hasta bakımı yaklaşımında daha olumlu değişiklikler sağladığını ortaya koymuştur. Sonuç olarak çalışma, simülasyon tabanlı eğitim içeren müdahale programının hemşirelik öğrencilerinde kültürel tevazu ve etnokültürel empatiyi geliştirmek için etkili bir yöntem olduğunu göstermiştir. Ayrıca yapılan korelasyon analizi sonucunda kültürel tevazu ile etnokültürel empati arasında yüksek düzeyde ilişki olduğu raporlanmıştır.

Wright (2019) yaptığı tez çalışmasında kültürel tevazu ile terapötik ittifak arasındaki ilişkide empati, pozitif kabul ve tutarlılığın aracılık rölünü incelemiştir. Araştırma nicel araştırma yöntemi kullanılarak aracılık modeli ile çalışılmış ve 324 danışandan veri toplanmıştır. Araştırma sonucunda kültürel tevazu ile terapötik ittifak arasında güçlü bir ilişki olduğu raporlanmıştır. Araştırma kapsamında yapılan korelasyon analizinde kültürel tevazu ile empati arasında yüksek düzeyde ilişki olduğu belirtilmiştir. Ayrıca aracılık analizleri sonucunda kültürel tevazu ile terapötik ittifak arasındaki ilişkide empati, pozitif kabul ve tutarlılığın aracılık rolünün olduğu ortaya konulmuştur.

Rikard (2022) tarafından yürütülen çalışmada öz-şefkat, duygusal empati ve içsel maneviyatın kültürel tevazuyu nasıl etkilediği araştırılmıştır. Araştırmaya psikolojik danışma eğitimi alan 111 öğrenci katılmıştır. Analiz için standart çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Çalışmaya katılan katılımcıların çoğu (%41) henüz staj yapmamışken sadece küçük bir kısmı (%2) tüm klinik eğitim aşamalarını tamamlamıştır. Araştırma sonucunda sadece öz şefkatle kültürel tevazu arasında ilişki bulunmuştur. Empati ve içsel maneviyatın kültürel tevazuyla herhangi bir ilişki göstermediği raporlanmıştır.

2.5.3. Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri ve Terapötik İttifak Arasındaki İlişkilere Yönelik Yapılan Araştırmalar: Alan yazında yapılan araştırmalar

çokkültürlü danışmanlık yeterlikleri ve terapötik ittifak arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir (Digenova, 2014; Fuertes ve diğerleri, 2006; Gonzales ve diğerleri, 2018; Oh ve diğerleri, 2023; Rasheed, 2011; Salyer, 2023). Türkiye'de terapötik ittifak kavramı yakın zamanda çalışılmaya başlayan yeni bir konudur. Bu konuda sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır (Gülüm ve diğerleri, 2016; Kuşci ve diğerleri, 2024; Öztürk ve Duran, 2024; Soygüt ve Işıklı, 2008). Bu bakımdan Türkiye'de çokkültürlü danışmanlık yeterlikleri ve terapötik ittifak arasındaki ilişkiye yönelik bir araştırmaya alanyazın taramasında rastlanmamıştır. Aşağıda bu konuda yurt dışında yapılan araştırmaların bulguları ele alınmıştır.

Alanyazında yapılan araştırmalar kültürel tevazu ve çokkültürlü danışmanlık yeterlikleri arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir (Del Re, 2022; Haley, 2022; Hook ve diğerleri 2013; Johnson, 2023; Kondili ve diğerleri, 2022; Zhu ve diğerleri, 2023;). Türkiye'de kültürel tevazu kavramı çok yakın zamanda çalışılmaya başlayan yeni bir konudur. Bu konuda sadece bir tane ölçek uyarlama çalışması bulunmaktadır (Kuşci ve Oğuz Duran, 2022). Bu bakımdan Türkiye'de kültürel tevazu ve çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri arasındaki ilişkiye yönelik bir araştırmaya alanyazın taramasında rastlanmamıştır. Aşağıda bu konuda yurt dışında yapılan araştırmaların bulguları ele alınmıştır.

Fuertes ve diğerleri (2006) çokkültürlü danışma yeterliklerinin danışanların çalışma ittifakını ve danışmanlık memnuniyetini nasıl etkilediğini inceleyen bir araştırma yürütmüşlerdir. Çalışma en az üç danışmanlık seansı tamamlamış üniversite danışmanlık merkezlerindeki 51 danışman-danışan ikililerinden oluşmaktadır. Sonuç olarak danışanların çokkültürlü danışma yeterlikleri değerlendirmeleri ile çalışma ittifakı, danışmanın empati düzeyi ve danışma memnuniyeti değerlendirmeleri arasında güçlü ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca çokkültürlü danışma yeterlikleri derecelendirmelerinde danışanlar ile danışmanlar arasında anlamlı farklılıklar olduğu yani danışmanların derecelendirmelerinin danışan derecelendirmelerinden daha yüksek olduğu şeklinde raporlanmıştır. Ayrıca danışanlar veya danışmanlar arasında çalışma ittifakı puanlamaları arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Danışmanların kendi çokkültürlü danışma yeterliklerinin yüksek olduğunu değerlendirmeleri, çalışma ittifakı ve danışma memnuniyeti gibi kendi çalışma deneyimleriyle pozitif yönde anlamlı ilişkili bulunmuştur.

Oh ve diğerleri (2023) tarafından yürütülen çalışmada farklı ve benzer ırksal/etnik kökene sahip 574 danışan-danışman ikililerindeki katılımcıların perspektifinden, ırksal/etnik uyum ile çokkültürlü danışmanlık yeterlikleri ve terapötik ittifak arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuç olarak danışman algıları açısından danışmanların çokkültürlü danışma yeterlikleri ve terapötik ittifak arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca araştırma danışanların

danışmanlarının çokkültürlü danışmanlık yeterlikleri algılarının, aynı ırksal/etnik kökene sahip danışan-danışman ikililerinde çokkültürlü danışmanlık yeterlikleri ve terapötik ittifak algıları ile anlamlı ve olumlu bir şekilde ilişkili olduğunu göstermiştir. Bu sonuç danışmanların çokkültürlü danışmanlık yeterliliklerinin, danışanların danışmanları ile terapötik ittifakı geliştirmeleri için önemli bir faktör olduğunu desteklemiştir.

Gonzales ve diğerleri (2018) çokkültürlü danışma yeterlikleri, terapötik ittifak ve danışan çıktıları arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla 119 danışan ile 72 eğitim alan danışmandan oluşan bir örneklem üzerinden bir araştırma yürütmüştür. Araştırma sonuçları, danışanların eğitim alan danışmanların çokkültürlü danışma yeterliklerine ilişkin algıları ile terapötik ittifak arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu ayrıca eğitim alan danışmanların kendi çokkültürlü danışma yeterliklerine ilişkin algıları ile terapötik ittifak arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Rasheed (2011) Güney Asyalı kadınlarda kültürel uyum, danışmanların çokkültürlü danışma yeterlikleri algısı ve kültürel değer çatışmalarının danışan-danışman çalışma ittifakını nasıl etkilediğini incelemek amacıyla bir çalışma yürütmüştür. Araştırma, Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan ve son 5 yılda bir ruh sağlığı uzmanıyla en az üç danışmanlık seansı tamamlayan 18-39 yaş arası kadınlardan oluşan 40 kişilik bir çalışma grubuyla yapılmıştır. Katılımcılar, terapötik ilişkide sıklıkla çalışma ittifakı yaşadıklarını bildirmişlerdir. Sonuçlar katılımcıların danışmanların çokkültürlü danışma yeterlikleri algıları ile terapötik ilişkideki çalışma ittifakı arasında istatistiksel olarak anlamlı, orta düzeyde bir ilişki olduğunu göstermiştir. Benzer şekilde regresyon analizi sonucu da danışmanların çokkültürlü danışma yeterlikleri algısının danışan-danışman çalışma ittifakını orta düzeyde tahmin ettiğini göstermiştir. Danışan-danışman çalışma ittifakının en güçlü tahmin edici unsuru, danışmanların algılanan çokkültürlü danışma yeterlikleri olduğu şeklinde raporlanmıştır.

Digenova (2014) tarafından yürütülen bir araştırmada psikologların/terapistlerin çokkültürlü danışma yeterliklerinin farklı dünya görüşlerine sahip etnik azınlık danışanlarıyla olan terapötik ittifaklarını nasıl etkilediği incelenmiştir. Araştırma iki ayrı çalışmadan oluşmaktadır. Birinci çalışma, Kanada'daki 18 klinik ve danışmanlık psikolojisi eğitim programına kayıtlı 201 yüksek lisans öğrencisi arasında kültürel uyum eğilimleri, kendileri tarafından bildirilen çokkültürlü danışma yeterlikleri ve etkinlik-temelli inançlar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuçlar kendileri tarafından bildirilen çokkültürlü danışma yeterlikleri, kültürel uyum eğilimleri ile pozitif yönde anlamlı olarak ilişkili ayrıca çokkültürlü danışma yeterliklerinde yüksek puanlar çokkültürlülük bağlamında çalışmaya yönelik algılanan yüksek öz yeterlikle ilişkili bulunmuştur. İkinci çalışma, kültürel uyum eğilimi ve çokkültürlü danışma

yeterlikleri arasındaki ilişkinin terapötik ittifak üzerindeki etkisini araştırmıştır. Bu çalışmaya ise 14 psikolog ve 32 danışan katılmıştır. İkinci çalışma, danışmanın çokkültürlü danışma yeterlikleri ile psikoterapi ortamında danışman-danışan terapötik ittifakı arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Salyer (2023) askeri cinsel travma mağdurları üzerinde yürüttüğü bir araştırmada terapist tipi (askeriye bağlantılı veya sivil), terapist cinsiyeti, danışan cinsiyeti, çokkültürlü danışma yeterlikleri, askeri kültür yetkinliği ve terapistin çalışma ittifakı beklentisi ile danışanlara yönelik umudu arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırma sonucu terapist tipi, terapist cinsiyeti, danışan cinsiyeti ve bunların etkileşimleri, çalışma ittifakı ve terapist umudu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı çok değişkenli etkiler göstermemiştir. Ayrıca çoklu regresyon analizleri, çokkültürlü danışma yeterliklerinin çalışma ittifakı ve terapist umudunu anlamlı şekilde tahmin etmediğini göstermiştir. Ancak askeri kültür yetkinliği, hem çalışma ittifakı hem de terapist umudu üzerinde anlamlı yordayıcı olarak bulunmuştur. Sonuç olarak askeri cinsel travma mağdurları ile çalışan terapistlerin beklentileri ve umutları üzerindeki faktörler incelenmiş, çokkültürlü danışma yeterliklerinden ziyade askeri kültür yetkinliğinin daha anlamlı bir role sahip olduğu bulunmuştur.

Bu araştırmaların dışında süpervizyon bağlamında süpervizör çokkültürlü danışma yeterlikleri ile süpervizyon çalışma ittifakı arasındaki ilişkilerin incelendiği birçok araştırma bulunmaktadır (Crockett ve Hays, 2015; Eisenman, 2016; Stahl, 2020). Bu araştırmalarda çokkültürlü danışma yeterlikleri ile süpervizyon çalışma ittifakı arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişkili bulunmuştur. Sadece etnik azınlığa mensup danışman adaylarıyla beyaz süpervizörler arasında yapılan bir araştırmada süpervizör çokkültürlü danışma yeterlikleri ile süpervizyon çalışma ittifakı arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (Riley, 2004). Bununda dışında bazı araştırmalarda danışman adayı tarafından algılanan süpervizör çokkültürlülük yetkinliği ile danışman adayı çokkültürlülük yetkinliği arasındaki ilişkide süpervizyon çalışma ittifakının aracılık rolünün olduğu (Ritmeester, 2016) benzer şekilde süpervizörün süpervizyon çalışma ittifakının çokkültürlülük yetkinliği ile danışman adayı memnuniyeti arasındaki ilişkiye aracılık ettiği (Crockett ve Hays, 2015) görülmektedir. Ayrıca rehabilitasyon danışmanlık hizmetlerinde çokkültürlü danışma yeterlikleri ve çalışma ittifakı arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur (Shin, 2006).

2.5.4. Empati ve Terapötik İttifak Arasındaki İlişkilere Yönelik Yapılan Araştırmalar: Alanyazında yapılan araştırmalar empati ve terapötik ittifak arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir (Baca, 2020; Chandler, 2021; DelTosta ve diğerleri, 2019; Jung ve diğerleri, 2015; Lei ve Duan, 2013; Leonard ve diğerleri, 2018; Malin ve Pos, 2015;

Mallonee ve diğerleri, 2022; McClintock ve diğerleri, 2018; Nienhuis ve diğerleri, 2018; Salvio ve diğerleri, 1992; Soto, 2017; Wing, 2010). Terapötik ittifak kavramı yurt dışı alan yazına kıyasla Türkiye'de yeni çalışıldığı için Türkiye'de empati ve terapötik ittifak arasındaki ilişkiye yönelik bir araştırmaya alanyazın taramasında rastlanmamıştır. Aşağıda bu konuda yurt dışında yapılan araştırmaların bulguları ele alınmıştır.

Chandler (2021) araştırmasında uyuşturucu bağımlılığı tedavi merkezinde, klinisyen ve danışan etkileşimleri sırasında, klinisyen empatisi ve danışan ile terapötik ittifak kurma arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Veri analizi sonucu, klinisyenlerin yaşı ve cinsiyeti kontrol edilirken, klinisyen ve danışan etkileşimleri sırasında, klinisyen empatisi ve danışanlarla terapötik ittifak kurma arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Jung ve diğerleri (2015) bilişsel davranışçı terapide erken dönem terapötik ittifakı etkileyen terapist özelliklerini belirlemek amacıyla bir araştırma yürütmüşlerdir. Psikotik bozukluk teşhisi konulmuş 48 danışan ve 11 terapist ile yapılan çalışmada danışanların algıladıkları terapist özelliklerinin (empati, samimiyet, olumlu saygı, yeterlilik ve ikna edicilik) özellikleri terapi başlangıcında puanlanmıştır. Terapötik ittifak ise beşinci seanstan sonra ölçülmüştür. Tüm terapist özellikleri, danışanların değerlendirdiği terapötik ittifak ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Danışan özellikleri ile terapötik ittifak arasında ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Sonuç olarak bilişsel davranışçı terapide empati ile terapötik ittifak arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Lei ve Duan (2013) Çin'de bulunan bir üniversitenin üniversite danışmanlık merkezinde toplam 86 danışan ve 43 terapistin katılımı ile terapist empatisinin danışan tarafından algılanan terapötik ittifak ile ilişkisini incelemişlerdir. Her seansta ikinci seanstan yedinci seansa kadar altı ardışık seansta değerlendirilen terapist empatisi ile danışanın bildirdiği terapötik ittifak derecelendirmeleri alınmıştır. Çok düzeyli modelleme analizleri sonuçları, danışan tarafından algılanan terapötik ittifakın seans seans önemli ölçüde arttığını ve terapistin empatik duygusunun terapötik ittifakın görev ve bağ alt boyutlarıyla anlamlı şekilde ilişkili olduğu sonucu raporlanmıştır.

Malin ve Pos (2015) depresyon tedavisi gören 30 danışanla yapılan bir çalışmada ilk seanstaki terapistin ifade ettiği empati düzeyi ile danışanların seanstan sonraki terapötik ittifak düzeyleri danışanların sonraki çalışma aşamasındaki duygusal işleme seviyesi ve danışanların depresyon semptomlarındaki nihai azalma arasındaki ilişkileri incelemiştir. Sonuçlar, ilk seanstaki terapistin ifade ettiği empatinin, dolaylı olarak olsa da, tedavi sonucunu etkilediğini göstermektedir. İlk seanstaki terapistin ifade ettiği empati ile terapötik ittifak arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuş ayrıca terapistin ifade ettiği empati, terapi çalışma

aşamasında gözlemci tarafından değerlendirilen derinleştirilmiş danışan duygusal işleme düzeyini doğrudan etkilemiştir.

McClintock ve diğerleri (2017) depresyon tanısı konulan 56 danışan ile yaptıkları çalışmada terapötik ittifak, empati ve danışma sonuçları arasındaki ilişkiyi araştırdılar. Korelasyon analizleri sonucu empati ile terapötik ittifak arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuş. Ayrıca sonuçlar empatinin terapötik ittifak aracılığıyla psikolojik sağlığı artırdığını ve depresyon belirtilerini azalttığını göstermiştir.

Wing (2010) tarafından yürütülen bir araştırmada empati, terapötik ittifak ve danışma sonuçları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırma sonucunda terapist empatisi ve danışan-terapist ittifakı arasında ve yine danışan-terapist ittifakı ile tedavi sonucu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu raporlanmıştır. Ayrıca terapötik ittifakın, terapist empatisi ile danışma sonucu arasındaki ilişkiye aracılık ettiği tespit edilmiştir. Araştırmanın bir diğer önemli sonucu ise terapist empatisinin ve terapötik ittifakın birbirinden bağımsız yapılar olduğunun analiz sonucu gösterilmiş olmasıdır.

DelTosta ve diğerleri (2019) tarafından yapılan bir araştırmada ruh sağlığı alanında çalışan stajyerlerin maruz kaldığı dolaylı travmatizasyonda (terapistlerin, travma mağdurlarıyla çalışmaları sonucunda oluşan bilişsel şemalardaki değişiklikler) süpervizyon terapötik ittifakı ve empati arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Çalışma sonucunda süpervizyon terapötik ittifakı ile dolaylı travmatizasyon arasında negatif yönde anlamlı ilişki ve süpervizyon terapötik ittifakı ile empati arasında ise pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur

Nienhuis ve diğerleri (2018) tarafından yapılan meta-analiz araştırmasında empati ve samimiyetin terapötik ittifaka nasıl katkıda bulunduğu incelenmiştir. Terapötik ittifak ve empati ile ilgili 53 çalışmayı gözden geçiren araştırmacılar, terapistlerin terapötik ittifakı desteklemek için kullandıkları empati, aktif dinleme, sessizlik ve sözsüz iletişim dahil olmak üzere mikro beceriler belirlemişlerdir. Meta-analiz sonucunda terapistlerin samimiyet ve empati algılarının, danışmanın güçlü bir terapötik ittifak geliştirmesiyle pozitif olarak ilişkili olduğu raporlanmıştır.

Baca (2020) meta-analiz yöntemini kullanarak terapist empatisi ve terapötik sonuç (ittifakı hesaba katarak) ve terapötik ittifak ve sonuç (empatiyi hesaba katarak) arasındaki kısmi korelasyon katsayılarını incelemek ve bunların başarılı terapi sonuçları ile göreceli ilişkilerini tahmin etmek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Veriler daha önce yapılmış 10 tane terapötik ittifak, empati ve psikoterapi sonucu çalışmasından alınmıştır. Sonuçlar, hem terapötik ittifakın hem de terapist empatisinin, birbirlerinin varlığında bile psikoterapi sonuçlarının özgün yordayıcıları olduğunu göstermiştir.

Soto (2017) terapötik ittifakın diğer süreç değişkenleriyle ilişkili olası üst rolünü araştıran bir meta-analiz çalışması yürütmüştür. Bu meta-analizde Soto (2017), terapist empatisini, bağlanma stilini ve beklentileri dahil ederken terapötik ittifakın psikoterapi sonucuna katkısını incelemiştir. Soto (2017) terapötik ittifakın iyileştirilmiş psikoterapi sonuçlarının birincil belirleyicisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca terapist empatisinin iyileştirilmiş psikoterapi sonuçlarını önemli ölçüde yordadığı bulunmuştur. Hem terapötik ittifakın hem de empatinin terapi sonuçlarının öngörmede etkili olduğu sonucu raporlanmıştır.

Leonard ve diğerleri (2018) tarafında yapılan çalışma, terapistin farkındalığının terapötik ilişkideki potansiyel faydalarını, farkındalık ile terapistin bildirdiği terapötik ittifak arasındaki ilişkide aracı olarak empatiyi araştırmaktadır. Çalışma 96 lisanslı klinik psikolog ile yürütülmüştür. Araştırma sonuçları empatinin, terapist farkındalığı ile terapötik ittifak arasındaki ilişkiye kısmen aracılık ettiğini ayrıca daha yüksek farkındalığa sahip terapistlerin, danışanları olumsuz duygular yaşadığında kendilerinin de olumsuz duygular yaşama olasılıklarının daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Salvio ve diğerleri (1992) depresyon için üç farklı tedavi yönteminde terapötik ittifak ile empati arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırma sonucunda terapötik ittifak ile empati ölçekleri arasında yüksek bir ilişki tespit edilmiştir. Araştırmacılar bu sonuca dayanarak bu iki ölçüm aracının temelde aynı yapısal olguyu ölçtüğü sonucunu çıkarmışlardır. İkinci olarak, terapinin erken dönemlerindeki terapötik ittifakın gücünün, terapinin sonundaki gücünün iyi bir belirleyicisi olduğu sonucuna ortaya çıkmıştır. Üçüncü olarak, üç tedavi yöntemi arasında terapötik ittifakın gücünde anlamlı bir fark bulunmadı.

Yukarıda sıralandığı gibi birçok araştırma, empati ile danışan ile kurulan terapötik ittifak arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Tüm bu araştırmalar, empatinin terapötik ittifak kurmada ve daha iyi bir danışma sonucu elde etmede kritik bir rol oynadığını gösteriyor. Danışmanlar ve danışman adayları, empatik becerilerini geliştirmeye odaklanarak danışanlarıyla daha güçlü bağlar kurabilir ve daha etkili bir şekilde yardımcı hizmeti sunabilirler.

2.5.5. Kültürel Tevazu ve Terapötik İttifak Arasındaki İlişkilere Yönelik Yapılan Araştırmalar: Alanyazında yapılan araştırmalar kültürel tevazu ve terapötik ittifak arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir (Dixon ve diğerleri, 2022; Grad, 2019; Hook ve diğerleri, 2013; Jennings, 2021; Tolentino Pettigrew, 2021; Wright, 2019). Türkiye'de kültürel tevazu kavramı çok yakın zamanda çalışılmaya başlandığı için Türkiye'de kültürel tevazu ve terapötik ittifak arasındaki ilişkiye yönelik bir araştırmaya alanyazın taramasında rastlanmamıştır. Aşağıda bu konuda yurt dışında yapılan araştırmaların bulguları ele alınmıştır.

Hook ve diğerleri (2013) tarafından yapılan bir araştırma kapsamında 4 aşamalı bir çalışma yürütülmüştür. Birinci aşamada danışmanların danışanlar tarafından algılanan kültürel tevazu düzeyini ölçmek için Kültürel Tevazu Ölçeği geliştirilmiş ve ölçeğin güvenirlik ve geçerlilik kanıtları incelenmiştir. İkinci aşamada danışanların algıladıkları danışman kültürel tevazu düzeyi ile danışman çokkültürlü danışmanlık yeterlikleri algısı arasında orta derecede pozitif anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Üçüncü aşamada ise danışmanların kültürel tevazu puanları ile danışanların terapötik ittifak puanları arasında orta derecede pozitif anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Dördüncü aşamada ise danışmanların kültürel tevazu puanları terapiden memnuniyet düzeylerini yordamada önemli bir rol oynamıştır. En son oluşturulan modelde danışmanın kültürel tevazusu ile başarılı terapi sonuçları arasındaki ilişkide terapötik ittifakın aracılık yaptığı sonucuna ulaşılmıştır.

Grad (2019) çocukluk dönemi kişilerarası travma geçmişi olan 251 yetişkinin kültürel tevazu, terapötik varoluş, bağlanma stili ve terapötik ittifak düzeyleri arasındaki ilişkileri araştırmıştır. Korelasyon analizleri, kültürel tevazu ve terapötik varoluşun her ikisinin de terapötik ittifak ile anlamlı şekilde ilişkili olduğunu göstermiştir. Regresyon analizleri, kültürel tevazu, terapötik varoluş ve kaygılı bağlanmanın birlikte terapötik ittifakın en güçlü tahmin edicileri olduğunu ortaya koymuştur.

Wright (2019) yaptığı tez çalışmasında kültürel tevazu ile terapötik ittifak arasındaki ilişkide empati, pozitif kabul ve tutarlılığın aracılık rölünü incelemiştir. Araştırma nicel araştırma yöntemi kullanılarak aracılık modeli ile çalışılmış ve 324 danışandan veri toplanmıştır. Araştırma sonucunda kültürel tevazu ile terapötik ittifak arasında güçlü bir ilişki olduğu raporlanmıştır. Araştırma kapsamında yapılan hem aracılık modelinde hem de korelasyon analizinde kültürel tevazu ile terapötik ittifak arasında yüksek düzeyde ilişki olduğu belirtilmiştir. Ayrıca aracılık analizleri sonucunda kültürel tevazu ile terapötik ittifak arasındaki ilişkide empati, pozitif kabul ve tutarlılığın aracılık rolünün olduğu ortaya konulmuştur.

Jennings (2021), danışanların algıladığı kültürel tevazu ve cinsel kimlik algılarının terapötik ittifakı nasıl etkilediğini incelemek için 333 farklı cinsel kimliğe sahip danışanın katılımıyla bir çalışma yürütmüştür. Danışanların terapistlerinin kültürel tevazu algıları terapötik ittifak ile ilişkili bulunmuştur. Danışanlar, terapistlerinin kültürel tevazusunu ne kadar yüksek algılarsa, terapötik ittifakı da o kadar güçlü algılamışlardır. Kültürel tevazu ile terapötik ittifak arasındaki bu ilişkide cinsel kimlik ve bu kimliğin onaylanması düzenleyici rol oynamamıştır.

Tolentino Pettigrew (2021) danışmanlık hizmeti alan cinsel saldırıya uğramış ve azınlık gruplarına mensup bireysel psikoterapi alan 15 üniversite öğrencisinin algıladıkları kültürel

tevazu düzeyi ile terapötik ittifak düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Danışanların terapistlerinin kültürel tevazusuna dair algısının, terapötik ittifakın gücü ile pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Danışanın terapisti ile kurduğu terapötik ittifakın bağ alt boyu ve tedavi hedefleri üzerindeki anlaşmaya dair algısını gösteren amaç alt boyutu, görev ve sorumluluk alt boyutuna göre kültürel tevazu ile daha güçlü bir şekilde ilişkili olduğu raporlanmıştır.

Dixon ve diğerleri (2022) 118 danışan ve 17 danışman ile sürdürülen psikodinamik psikoterapi sürecinde danışan terapötik ittifakı, danışman terapötik ittifakı ve danışan tarafından değerlendirilen sonuç değerlendirmesi ile danışanın terapistine ilişkin kültürel tevazu algısı arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Kültürel tevazu, terapötik ittifak ve danışan tarafından değerlendirilen terapi sonuç değerlendirmesi arasındaki ilişkileri inceleyen bu araştırma, çokkültürlü terapistlerin etnik azınlık danışanlar ile etkili psikodinamik terapi yürütmesine dair kanıtlar sunmuştur. Sonuç olarak daha yüksek düzeyde terapist kültürel tevazusu daha güçlü terapötik ittifak ile anlamlı düzeyde ilişkili bulunmuştur. Danışanların terapistlerinin kültürel tevazu algıları, danışma sürecinde kendilerini daha iyi hissetmeleri ile pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kültürel tevazu ile terapötik ittifak ve danışan tarafından değerlendirilen terapi sonucu arasındaki ilişki terapi sürecinde farklı zamanlarda araştırılmış ve bu ilişkinin devam ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Terapi sürecinde terapistin kültürel tevazu düzeyinin artırması, hem terapötik ittifakı hem de danışanın kendini iyi hissetmesini olumlu yönde etkilemiştir. Araştırma ayrıca danışanların kendi etnik kimliğine ilişkin algıları ile terapi sonuç değerlendirmeleri arasında ilişki olduğu benzer şekilde terapistlerin deneyim seviyeleri ve etnik kimlikleri gibi faktörlerin de terapötik ittifak ve terapi sonuç değerlendirmeleri üzerinde etkilerinin olduğu raporlanmıştır.

Vandament ve diğerlerinin (2022) yaptığı çalışmada beyaz süpervizörün ve etnik azınlık bir danışanın bulunduğu klinik süpervizyon ilişkilerinde algılanan süpervizör kültürel tevazu düzeyi, kaçırılan kültürel fırsatlar, süpervizyon terapötik ittifakı ve danışman öz yeterliği arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırma, kendini etnik azınlık olarak tanımlayan ve en az bir beyaz süpervizör ile klinik süpervizyon deneyimi olan (psikolojik danışmanlık, klinik psikoloji, sosyal hizmetler gibi) ruh sağlığı alanındaki 87 öğrenci veya profesyonel ile yürütülmüştür. Dört hiyerarşik lineer regresyon kullanılarak, bağımsız değişkenler (kültürel tevazu ve kaçırılan kültürel fırsatlar) bağımlı değişkenlerde (süpervizyon terapötik ittifakı ve danışman öz yeterliği) tahmin edilen varyans miktarını incelemek için kullanılmıştır. Ayrıca, ırksal kimliğin moderatör etkisi her dört regresyon analizinde de incelenmiştir. Çalışma sonucunda süpervizörün gösterdiği yüksek düzeyde kültürel tevazusu ile süpervizyon terapötik

ittifakı ve danışman öz yeterliği arasında anlamlı ve güçlü pozitif bir ilişki olduğu raporlanmıştır. Buna karşın, süpervizörün kaçırılan kültürel fırsatlar puanı arttıkça hem süpervizyon terapötik ittifakı hem de stajyer öz yeterlilik puanları düşmektedir. Ayrıca kültürel tevazu ve kaçırılan kültürel fırsatlar, süpervizör-stajyer ilişkisi, süpervizyon kalitesi ve süpervizyon memnuniyeti ile anlamlı ilişkilere sahiptir. Yani süpervizör ne kadar yüksek düzeyde kültürel tevazu gösterirse, stajyerlerin süpervizyon sürecine ilişkin değerlendirmeleri o kadar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Genel olarak, çalışma süpervizörün kültürel tevazusunun ve kültürel fırsatları kaçırmamasının süpervizyon terapötik ittifakını ve danışman öz yeterliğini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Ancak, ırksal kimlik bu ilişkiyi anlamlı şekilde etkilememektedir.

Dixon (2023) tarafından yapılan araştırmada psikoterapide kültürel tevazu ve ikili terapötik ittifakın (danışman - danışan, dyadic working alliance) danışanların danışma sonuçları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışma kapsamında 126 danışan, 18 terapist (17 lisansüstü öğrencisi ve 1 deneyimli lisanslı psikolog) ve 747 seans kapsamında elde edilen veriler kullanılmıştır. Bu çalışmada ne terapistlere ne de danışanlara kültür konusunu seanslarında ele almaları için herhangi bir talimat verilmemiş ve yönlendirme yapılmamıştır. Çalışma sonucunda kültürel tevazu ikili terapötik ittifak ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Danışanların terapistlerini normal seanslarına göre daha fazla kültürel tevazuya sahip olarak algıladıkları seanslar, sonraki seansta anlamlı derecede daha güçlü bir ikili terapötik ittifaka yol açmıştır. Ayrıca ikili terapötik ittifak, kültürel tevazu ile terapi sonuçları arasındaki ilişkide aracılık etmiş ve zamanla artmıştır.

Ertl ve diğerleri (2023) 214 stajyerden (danışman adayı) oluşan örneklem üzerinde, kültürel tevazu, süpervizyon terapötik ittifakı ve stajyer bilgi vermemesi (süpervizyon ile ilgili ve klinikle ilgili bilgi vermeme) ile ilişkisi incelenmiştir. Bu çalışmanın bulguları, süpervizörün kültürel tevazu ve işbirlikçi bir süpervizyon tarzının, süpervizyon terapötik ittifakının etkisi ve gücü aracılığıyla stajyerin bilgi vermemesini negatif yönde etkileyerek azalttığını göstermiştir. Araştırma sonuçları, kültürel tevazu, işbirlikçi süpervizyon ve güçlü bir süpervizyon ilişkisinin stajyerin bilgi vermemesini, özellikle süpervizyon ile ilgili bilgi vermemesini azaltmadaki özel önemini göstermiştir.

Washington (2023) 172 danışmanlık yüksek lisans öğrencisi ve geçici lisanslı danışman ile yaptığı araştırmada süpervizörün algılanan durumsal kültürel tevazusu, eğilimsel kültürel tevazusu ve kültürel fırsatlarda yer almasının süpervizyon terapötik ittifakına etkisini incelemiştir. Çoklu regresyon analizi ve doğrusal regresyon analizi, hipotezleri test etmek için

kullanılmıştır. Sonuç olarak süpervizörün kültürel tevazu düzeyi ile süpervizyon terapötik ittifakı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Wilcox ve diğerleri (2023) 116 siyah, yerli ve renkli (BIPOC) danışman adayıyla bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada, beyaz süpervizörlerden süpervizyon hizmeti alan siyah, yerli ve renkli danışman adaylarının kültürel tevazu ve kültürel rahatlık düzeyleriyle, süpervizyon memnuniyeti, süpervizyon sürecinde paylaşım yapma isteği ve süpervizörle kurulan terapötik ittifak arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu çalışmada süpervizör kültürel tevazu düzeyi ile süpervizyon terapötik ittifakı arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yine kültürel tevazu ile terapötik ittifak arasındaki ilişkiye yönelik Slaton ve diğerlerinin (2023) eğitim alanında yaptığı bir araştırmada öğrencilerin öğretmenlerinin kültürel tevazusuna ilişkin algılarının öğrenci-öğretmen çalışma ittifakı arasındaki ilişki ve okul aidiyetinin bu ilişkideki düzenleyici rolü incelenmiştir. Araştırma 334 altıncı sınıf öğrencisi ile yürütülmüştür. Araştırma sonucunda öğrenciler öğretmenlerinin kültürel tevazusunu ne kadar yüksek algılarsa, öğrenci-öğretmen çalışma ittifakı da o kadar güçlü olmaktadır. Okul aidiyeti ise bu ilişkide düzenleyici rol oynamıştır. Okul aidiyeti ne kadar yüksekse, öğretmenlerin algılanan kültürel tevazusunun öğrenci-öğretmen çalışma ittifakı üzerindeki olumlu etkisi de o kadar güçlü olmakta olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3. BÖLÜM
YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, araştırma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması, analize hazırlanması ve veri analizi ile ilgili bilgiler verilmektedir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Tez çalışması nicel araştırma yöntemine dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın amacı ve araştırmada ele alınan değişkenler ele alındığında araştırmanın modeli olarak nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel (korelasyonel) yöntemin çok faktörlü yordayıcı ilişkisel deseni kullanılmıştır. İnsan davranışlarının incelenmesi karmaşık bir süreç olduğundan davranışlar arasındaki ilişkileri belirleyerek anlamaya çalışmak gerektiği için ilişkisel araştırmalar bu anlama sürecini kolaylaştırmaktadır (Cohen ve diğerleri, 2011). Yordayıcı ilişkisel araştırmalarda değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmekte ve değişkenlerin birinden hareketle diğeri yordanmaya çalışılarak karmaşık ilişkiler incelenebilmektedir (Fraenkel ve diğerleri, 2012; Punch, 2004). Yordayıcı ilişkisel araştırmalarında birden fazla yordayıcı olması durumunda ise çok faktörlü yordayıcı ilişkisel desen kullanılır. Çok faktörlü yordayıcı ilişkisel deseninde, doğrudan ilişkiler test edilmekle birlikte dolaylı ilişkiler de ortaya çıkarılır (Fraenkel ve diğerleri, 2012; Büyüköztürk ve diğerleri, 2017). Bu desen aynı zamanda karmaşık yordayıcı desen olarak da adlandırılmaktadır. Bu araştırmada psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu, empati, çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri ve terapötik ittifak düzeyleri arasındaki ilişkileri incelemek için araştırmacı tarafından alanyazın çerçevesinde oluşturulan bir teorik model önerilmiş ve bu model çerçevesinde doğrudan ve dolaylı ilişkiler çok faktörlü yordayıcı ilişkisel desenden yararlanılarak Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM) ile test edilmiştir.

3.2. Araştırma Grubu

Türkiye'deki Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (RPD) lisans programlarında eğitim gören son sınıf öğrencileri ve kamu kurumları veya özel kurumlarda görev yapan RPD programı mezunlarına sosyal medya aracılığıyla dağıtılan Google Formu doldurmaya gönüllü olan bireyler araştırma grubu olarak belirlenmiştir.

Tablo 1

Araştırma grubuna ilişkin tanımlayıcı bilgiler

Araştırma Grubu				
		N*(%)*	***X̄***	**SS**
Yaş		586 (% 100)	26.23	6.72
Cinsiyet	Kadın	410 (% 70)		
	Erkek	176 (% 30)		
Katılımcının durumu	Psikolojik danışman (Mezun)	269 (% 45.9)		
	Psikolojik danışman adayı	317 (% 54.1)		
Mezunlar için mezuniyet düzeyi	Lisans	185 (% 68.77)		
	Yüksek Lisans	66 (% 24.54)		
	Doktora	18 (% 6.69)		
Psikolojik danışman olarak çalışıyor mu?	Evet	210 (% 78.07)		
	Hayır	59 (% 21.93)		
Psikolojik danışman olarak çalışanların çalışma süreleri	0-1 yıl arası	69 (% 32.86)		
	1-5 yıl arası	41 (% 19.52)		
	5+ yıl üstü	100 (% 47.62)		
Son bir yıl içerisinde yapılan psikolojik danışma oturum sayısı	3-5 oturum arası	158 (% 27.0)		
	6-10 oturum arası	144 (% 24.6)		
	10-20 oturum arası	110 (% 18.8)		
	21 oturum ve üstü	174 (% 29.7)		

Araştırmanın verileri incelendiğinde araştırmaya katılan RPD lisans programından mezun 269 kişinin 48 farklı devlet veya özel üniversiteden mezun olduğu görülmüştür. Araştırmanın diğer katılımcıları olan RPD son sınıf öğrencilerinin ise Bireyle Psikolojik Danışma Uygulamaları dersini almıştır. Ayrıca bu 317 kişinin ise 57 farklı devlet veya özel üniversitede eğitim gördüğü görülmektedir. Cinsiyet açısından araştırma grubuna bakıldığında kadınların katılımcıların % 70'ini (410) erkeklerin ise % 30'unu (176) oluşturduğu raporlanmaktadır. Katılımcıların yaşlarının 19 ile 56 arasında değiştiği yaş ortalamasının 26.23 olduğu görülmektedir. Ayrıca araştırma gurubunda RPD alan mezunları katılımcıların % 45.9'ini (269), RPD son sınıf öğrencileri ise katılımcıların % 54.1'ini (317) oluşturmaktadır. RPD alan mezunlarının ise % 68.77'sinin (185) lisans mezunu, % 24.54'ünün (66) yüksek lisans ve % 6.69'unun (18) doktora düzeyinde mezuniyetleri bulunmaktadır. Ayrıca psikolojik

danışman olarak çalışanların çalışma süreleri ele alındığında 0-1 yıl arasında çalışanların toplam katılımcıların % 32.86'sını (69), 1-5 yıl arası çalışanların % 19.52'sini (41), beş yıl ve üstü çalışanların ise % 47.62'sını (100) oluşturmaktadır. Bütün çalışma grubunun son bir yıl içerisinde yaptıkları psikolojik danışma oturum sayısı incelendiğinde 3-5 oturum arası danışma yapanların toplam katılımcıların % 27'sini (158), 6-10 oturum arası danışma yapanların % 24.6'sını (144), 10-20 oturum arası danışma yapanların % 18.8'ini (110), 21 oturum ve üstü danışma yapanların ise % 29.7'sini (174) oluşturduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verilerini elde etmek için Kişisel Bilgi Formu, Kültürel Tevazu Ölçeği, Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri Ölçeği, Temel Empati Ölçeği ve Terapötik İttifak Ölçeği kullanılmıştır. Veri toplama araçlarıyla ilgili detaylı bilgiler aşağıda verilmiştir.

3.3.2. Kişisel Bilgi Formu: Katılımcılara ilişkin demografik bilgileri toplamak üzere araştırmacı tarafından geliştirilen bir formdur. Formda katılımcıların cinsiyetleri, yaşları, öğrenim gördükleri üniversite, üniversiteden mezun olup olmadığı, mezun ise mezuniyet düzeyi (lisans, yüksek lisans ve doktora), psikolojik danışman olarak çalışıp çalışmadığı ve eğer çalışıyorsa son bir yıl içerisinde toplam kaç oturum danışma yaptığına ilişkin sorular yer almaktadır. Kişisel bilgi formu Ek 1'de sunulmuştur.

3.3.2. Kültürel Tevazu Ölçeği (KTÖ): Ölçek Foronda, Porter ve Phitwong (2021), tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması Kuşci ve Oğuz Duran (2022), tarafından yapılmıştır. Ölçek 5'li Likert tipi 1 (Hiçbir zaman) ile 5 (Her zaman) arasında değişen 19 maddeden oluşmaktadır. Ölçek farklılıklara bakış açısı, öz yükleme ve kültürel tevazunun sonuçları olmak üzere üç alt boyuttan oluşmakta ayrıca ters puanlanan madde bulunmamaktadır. Ölçeğin farklılıklara bakış açısı alt boyutunun Cronbach alfa katsayısı . 86, öz yükleme alt boyutunun Cronbach alfa katsayısı .58 ve kültürel tevazunun sonuçları alt boyutu Cronbach alfa katsayısı ise .85 bütün ölçek için ise Cronbach alfa katsayısı .85 olarak hesaplanmıştır. Kültürel Tevazu Ölçeği Ek 2'de sunulmuştur.

3.3.3. Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri Ölçeği (ÇPDYÖ): Ölçek psikolojik danışmanların kendi çokkültürlü psikolojik danışma yeterliliklerine ilişkin algılarını ölçmek için Özer ve İlhan (2015) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 5'li Likert tipi 1 (Beni hiç tanımlamıyor) ile 5 (Beni tamamen tanımlıyor) arasında değişen 26 maddeden oluşmaktadır. Ölçme aracı beceri, farkındalık ve bilgi olmak üzere üç alt boyuttan oluşmakta ve dokuz maddesi (2, 4, 7, 10, 12, 15, 17, 19, 24) ters puanlanmaktadır. Ölçeğin Cronbach alfa katsayıları farkındalık alt boyutu için .88, beceri alt boyutu için .88, bilgi alt boyutu için .84 ve ölçeğin

tamamı için ise .88 olarak raporlanmıştır. Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri Ölçeği Ek 3'te sunulmuştur.

3.3.4. Temel Empati Ölçeği (TEÖ): Ölçek bireylerin empati düzeylerini ortaya koymak için Jolliffe ve Farrington (2006) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması, geçerlik ve güvenirlik çalışması da Topçu, Erdur-Baker ve Çapa-Aydın (2010) tarafından yapılmıştır. Ölçek 5'li Likert tipinde 1 (Hiç Katılmıyorum) ile 5 (Tamamen katılıyorum) arasında değişen 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçme aracı bilişsel ve duygusal olmak üzere iki alt boyuttan oluşmakta ve sekiz maddesi (1, 6, 7, 8, 13, 18, 19, 20) ters puanlanmaktadır. Ölçeğin geliştirildiği çalışmadaki Cronbach alfa güvenirlik katsayısı duygusal empati boyutu için .85 iken bilişsel empati boyutu için .79 olarak raporlanmıştır. Topçu, Erdur-Baker ve Çapa-Aydın (2010)'ın çalışmasında duygusal empati boyutunun Cronbach alfa güvenirlik katsayısı .76 iken bilişsel empati boyutunun .80 olarak hesaplanmıştır. Temel Empati Ölçeği Ek 4'te sunulmuştur.

3.3.5. Terapötik İttifak Ölçeği (TEÖ): Ölçek psikolojik danışmanların danışanlarıyla gerçekleştirdikleri terapötik ittifak düzeyini belirlemek amacıyla Kandemir ve İlhan (2019) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 7'li Likert tipinde 1 (Bana hiç uygun değil) ile 7 (Bana tamamen uygun) arasında değişen 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçme aracı amaç görev/sorumluluk ve duygusal bağ olmak üzere üç alt boyuttan oluşmakta ve altı maddesi (15, 16, 17, 18, 19, 20) ters puanlanmaktadır. Ölçeğin geliştirildiği çalışmadaki Cronbach alfa güvenirlik katsayısı amaç alt boyutu için .87 görev/sorumluluk alt boyutu için .86 ve duygusal bağ alt boyutu için .68 olarak raporlanmıştır. Terapötik İttifak Ölçeği Ek 5'te sunulmuştur.

3.4. Veri Toplama Süreci

Araştırma verilerinin elde edilmesi için Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'ndan 2023-01 numaralı oturumda 63 karar numarasıyla onay alınmış ve Ek 6'da sunulmuştur. Araştırma Bireyle Psikolojik Danışma Uygulaması derslerini almış, ders kapsamında psikolojik danışma oturumları gerçekleştirmiş Türkiye'deki RPD lisans programlarında eğitim gören son sınıf öğrencileri ve Kamu kurumları veya özel kurumlarda görev yapan RPD programı mezunlarına sosyal medya araçları ve e-mail aracılığıyla dağıtılan Google Formu doldurmaya gönüllü olan ve bilgilendirilmiş onam formunu onaylayan bireylerle gerçekleştirilmiştir. Ayrıca daha fazla katılımcıya ulaşmak için araştırmanın Google Form linki, Türkiye'de Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik son sınıf öğrencisi olan üniversitelerde görev yapan öğretim üyelerine kurumsal e-postaları yoluyla iletilmiş ve ders verdikleri öğrencilere ulaştırmaları talep edilmiştir. Araştırma linki tıklandığında öncelikle araştırmayla ilgili bilgilerin katılımcılara iletildiği ve araştırmaya

gönüllü katılmak isteyenlerin onamlarının alındığı Bilgilendirilmiş Onam seçeneği yer almaktadır. Bilgilendirilmiş Onamı kabul eden katılımcılar, daha sonra ölçek formlarını doldurmuşlardır. Psikolojik danışman ve danışan arasındaki terapötik ittifakın gerçekleşmesi için en az üç oturum psikolojik danışma yapma (Dykeman, 1995) şartı veri toplama formuna eklenmiş ve veriler bu çerçevede toplanmıştır.

3.5. Verilerin Analize Hazırlanması ve Verilerin Analizi

Psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu, çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri, empati ve terapötik ittifak düzeyleri arasındaki ilişkilerin bir model kapsamında yordanmaya çalışıldığı araştırmanın hipotezlerini test etmek için veri toplama sürecine geçilmiş ve toplanan veriler SPSS 28'e aktarılmıştır. Verilerin analizi için IBM SPSS 28 ve AMOS 28 paket programları kullanılmıştır.

Doğrudan etkiler regresyon analizlerinde de yapılabilmekle beraber bu çalışmada YEM kullanılmıştır. Çünkü regresyon analizlerinde değişkenlere ait ortalamalar; YEM modellerinde ise ölçüm ve artıksal hatalar dikkate alınarak hesaplama yapılmaktadır ve bu durum YEM analizlerini daha güçlü kılmaktadır (Bayram, 2016; Şimşek, 2007). YEM, gözlenen ve gizil değişkenler arasındaki doğrusal ilişkileri belirlemeyi sağlayan bir teknik (Shah ve Goldstein, 2006) olmakla beraber, ölçüm hatalarının giderilmesine ve çok sayıda gözlenen ve örtük değişken arasındaki ilişkilerin test edilmesine olanak sağlamaktadır (Bayram, 2016; Gürbüz ve Şahin, 2015; Hu ve Bentler, 1998). Ayrıca YEM analizlerinde birden çok paket programı (AMOS, EQS, LISREL, Mx, Mplus, SEM in R, SmartPLS, RAMONA, SEPATH, SAS ve Stata) kullanılabildiğinden ve bunların içinden AMOS'un kolay kullanım ara yüzü olduğundan bu yönde seçim yapılmıştır. Bunun yanı sıra AMOS SPSS ile uyumludur ve güçlü matematiksel modeller kullanmaktadır (Meydan ve Şeşen, 2015). YEM'de değişkenler arası ilişkiler birden fazla aracı değişkenin aynı anda modele dâhil edilmesiyle oluşan çoklu aracılık modeliyle de hesaplanabilmektedir. Bu model ile kurgulanan bir yapısal eşitlik modelinde, bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin aynı anda birden fazla aracı değişken ile test edilmesi amaçlanmaktadır (Collier, 2020; Hayes, 2022). Bundan dolayı AMOS programıyla çoklu aracılık etkisi incelenmiştir.

Bootstrap yeniden örnekleme yoluyla elde edilen dolaylı etki sonuçları, toplam dolaylı etkilerin anlamlılığının incelenebilmesini sağlamaktadır. Birden fazla aracı değişkenin yer aldığı modellerin test edildiği çalışmalarda belirli dolaylı etkileri elde etmek için kullanıcı tanımlı tahminler yaklaşımı kullanılmaktadır (Collier, 2020; Gaskin ve diğerleri, 2019). Bu çalışmada, modelde yer alan değişkenler arasındaki toplam dolaylı etkilerin anlamlılığının incelenmesinde Bootstrap yaklaşımı kullanılmış ve %95 güven aralığı (CI) ile 5000 yeniden

örnekleme seçeneğiyle değerlendirme yapılmıştır (Collier, 2020; Hayes, 2022). Ayrıca dolaylı etkilerin hangi değişken aracılığıyla gerçekleştiğinin ve bu etkilerin istatistiksel olarak anlamlılığının belirlenmesinde Gaskin ve diğerleri (2019) tarafından geliştirilen dolaylı etkiler AMOS (plugin) eklentisi kullanılmıştır. Araştırmanın veri analizi, hazırlık aşaması ve YEM analizi olarak iki adımda yapılmıştır. Hazırlık aşamasında YEM'in varsayımları incelenmiş ve bütün ölçme araçları için Doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. YEM'in temel varsayımları örneklem büyüklüğü, kayıp veri, normallik, çoklu bağlantı ve doğrusallık (Byrne, 2016) olmak üzere tartışılmış ve sonuçlar araştırmalar çerçevesinde sunulmuştur.

3.5.1. Örneklem Büyüklüğü: DFA ve YEM yapılmadan önce ölçüm modelinin değişken sayısı göz önünde bulundurularak örneklem büyüklüğünün yeterliliği ele alınmalıdır. Bir araştırmada DFA ve YEM kullanabilmek için en uygun katılımcı sayısının ne kadar olması gerektiğine dair araştırmacılar farklı değerlendirmeler ortaya koymuştur. Bu araştırmacılardan Kline (2016) bir YEM'in yürütülebilmesi için minimum örneklem büyüklüğünün en az 200 olması gerektiğini belirtmiş, Hutcheson ve Sofroniou (1999) örneklem büyüklüğünün 150-300 arasında olmasını, Hoyle (1995) ise örneklem büyüklüğünün 100-200 arasında olmasını belirtmiştir. Bunun yanında alan yazında örneklem büyüklüğünü oran olarak hesaplanmasını öneren çalışmalar yer almaktadır. Hatcher (1994) gözlem sayısının, değişken sayısının en az 5 katı olmasını, Mitchell (1993) değişken sayısının 10-20 katı kadar gözlem yapılmasını, Schreiber ve diğerleri (2006) örneklem büyüklüğünün madde sayısının 10 katı olmasını ve Tabachnick ve diğerleri (2013) ise m'nin bağımsız değişken sayısını gösterdiği "N>50+8m" formülünün uygulanmasını önermişlerdir. Sonuç olarak bu araştırmanın katılımcı sayısı 586 kişi olduğundan örneklem büyüklüğünün alan yazındaki araştırmaların önerdiği birden çok kritere (Hatcher, 1994; Hoyle, 1995; Hutcheson ve Sofroniou, 1999; Kline, 2016) uygun olduğu görülmekte bu durumda DFA ve YEM analizinin yapılmasına olanak sağlamaktadır.

3.5.2. Kayıp Veri: Katılımcılar Google Formu çevrim içi olarak doldurduğu için eksik ve hatalı cevaplar veri setinde yer almamaktadır.

3.5.3. Normallik: Teorik model çerçevesinde YEM analizinin yapılması için verilerin tek değişkenli normal dağılımla beraber çok değişkenli normal dağılım varsayımını da karşılaması gerekmektedir (Bayram, 2016). Tek değişkenli normallik varsayımı için Tablo 2'deki çarpıklık ve basıklık katsayılarının yaklaşık -2 ile +2 değerleri arasında yer almakta olduğu ve bu varsayımı karşıladığı görülmektedir (George ve Mallery,2003). Bu araştırmada tek değişkenli normal dağılıma ilişkin veriler Tablo 2'te sunulmuştur.

Tablo 2

Araştırmanın değişkenlerine ilişkin betimleyici istatistikler ve tek değişkenli normal dağılım sonuçları

Değişken	N	M	SD	Çarpıklık	SH	Basıklık	SH
FBA	586	4.18	.63	-.671	.101	.661	.202
ÖY	586	4.27	.54	-.597	.101	.196	.202
KTS	586	4.50	.46	-.826	.101	.095	.202
Bilgi	586	3.61	.77	-.237	.101	-.372	.202
Farkındalık	586	3.78	.76	-.830	.101	1.183	.202
Beceri	586	3.94	.52	-.169	.101	-.361	.202
Duygusal	586	3.72	.61	-.341	.101	.371	.202
Bilişsel	586	4.36	.52	-.800	.101	.239	.202
Amaç	586	5.65	.76	-.527	.101	.822	.202
Görev	586	5.79	.75	-.592	.101	.284	.202
Duygusal Bağ	586	3.89	.89	-.615	.101	.511	.202

Not: FBA: Kültürel tevazunun Farklılıklara Bakış Açısı alt boyutu, ÖY: Kültürel tevazunun Öz Yükleme alt boyutu, KTS: Kültürel tevazunun Kültürel Tevazunun Sonuçları alt boyutu, Bilgi: Çokkültürlü psikolojik danışmanlık yeterliklerinin Bilgi alt boyutu, Farkındalık: Çokkültürlü psikolojik danışmanlık yeterliklerinin Farkındalık alt boyutu, Beceri: Çokkültürlü psikolojik danışmanlık yeterliklerinin Beceri alt boyutu, Duygusal: Empatinin Duygusal alt boyutu, Bilişsel: Empatinin Bilişsel alt boyutu, Amaç: Terapötik ittifakın Amaç alt boyutu, Görev: Terapötik ittifakın Görev alt boyutu, Duygusal Bağ: Terapötik ittifakın Duygusal Bağ alt boyutu,

Tablo 2'ye bakıldığında değişkenlerin çarpıklık ve basıklık katsayıları yaklaşık -2 ile +2 değerleri arasında yer aldığından tek değişkenli normal dağılım gösterdikleri söylenebilir (George ve Mallery,2003).

Bu araştırmada çok değişkenli normal dağılıma ilişkin veriler Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3

Modeldeki gözlenen değişkenlere ait çok değişkenli normal dağılım sonuçları

Değişken	Min.	Maks.	Çarpıklık	Kritik Oran	Basıklık	Kritik Oran
FBA	1.571	5.000	-.669	-6.610	.645	3.189
ÖY	2.000	5.000	-.595	-5.884	.184	.908
KTS	3.000	5.000	-.824	-8.143	.084	.414
Bilgi	1.167	5.000	-.236	-2.337	-.379	-1.871
Farkındalık	1.000	5.000	-.828	-8.179	1.162	5.744
Beceri	2.364	5.000	-.168	-1.663	-.368	-1.820
Duygusal	1.182	5.000	-.340	-3.356	.357	1.765
Bilişsel	2.444	5.000	-.798	-7.883	.227	1.120
Amaç	2.429	7.000	-.526	-5.199	.805	3.979
Görev	2.857	7.000	-.591	-5.838	.271	1.339
Duygusal Bağ	1.000	6.167	-.614	-6.063	.497	2.455
Çok Değişkenli					24.090	17.241

Not: FBA: Kültürel tevazunun Farklılıklara Bakış Açısı alt boyutu, ÖY: Kültürel tevazunun Öz Yükleme alt boyutu, KTS: Kültürel tevazunun Kültürel Tevazunun Sonuçları alt boyutu, Bilgi: Çokkültürlü psikolojik danışmanlık yeterliklerinin Bilgi alt boyutu, Farkındalık: Çokkültürlü psikolojik danışmanlık yeterliklerinin Farkındalık alt boyutu, Beceri: Çokkültürlü psikolojik danışmanlık yeterliklerinin Beceri alt boyutu, Duygusal: Empatinin Duygusal alt boyutu, Bilişsel: Empatinin Bilişsel alt boyutu, Amaç: Terapötik ittifakın Amaç alt boyutu, Görev: Terapötik ittifakın Görev alt boyutu, Duygusal Bağ: Terapötik ittifakın Duygusal Bağ alt boyutu,

Çok değişkenli normallik için Mardia'nın basıklık katsayısının genel olarak mutlak değerce 3'ün altında olması (Garson, 2012) gerektiği vurgulanmakla beraber mutlak değerce 10'dan daha büyük basıklık değerinde bir problem olduğu (Kline, 2016) belirtilmiştir. Tablo 4'deki Mardia'nın basıklık katsayısına bakıldığında bu değerin belirlenen kriterlerden çok yüksek olduğu görülmektedir. Bundan dolayı araştırma verilerinde çok değişkenli normallik varsayımı sağlanamamıştır. Bununla beraber alan yazında Likert tipi ölçme araçlarının normal dağılımdan sapmalara neden olabileceği belirtilmiştir (Byrne, 2016). Alan yazında doğrulayıcı faktör ve yapısal eşitlik analizlerinde araştırma verisi bu varsayımı sağlamadığında parametre kestirim yöntemi olarak asimptotik dağılımdan bağımsız (Asymptotical Distribution Free/ADF) kestirim yöntemine başvurulması önerilmektedir (Bayram, 2016). Bundan dolayı araştırmanın analizinde parametre kestirim yöntemi olarak ADF kullanılmış ve analiz

sonuçlarında çok değişkenli normallik probleminden etkilenmeden doğru sonuçlara ulaşılmak istenmiştir.

3.5.4 Çoklu Bağlantı: Çoklu bağlantılılık (multicollinearity) araştırmalarda bağımsız değişkenlerin birbirleriyle yüksek düzeyde ilişkili olmasına dayanmaktadır. Araştırmada bağımsız değişkenler arasında bir ya da daha fazla doğrusal bağıntının olması çoklu bağlantı sorununu ortaya çıkarmaktadır. Çoklu bağlantı sorunun incelenmesinde üç temel yöntem kullanılmaktadır. Bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon katsayılarının .90'un altında olması (r<.90), Varyans Şişme Değerlerinin (Variance Inflation Factors – VIF) değerlerinin 10'un üstünde, tolerans değerlerinin .10'un altında olması durumunda çoklu bağlantı sorunu oluşmaktadır (Pallant, 2020). Bu üç kriterden tolerans ve VIF değerleri Tablo 4'te incelendiğinde VIF değerlerinin 1.183 ile 2.118 arasında olduğu ve tolerans değerlerinin .472 ile .845 arasında olduğu ve bu sonuçlardan çoklu bağlantı sorununun olmadığı tespit edilmiştir. Bütün değişkenlere ilişkin sonuçlar Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4

Araştırmadaki bağımsız değişkenlere ait çoklu bağlantı ve doğrusallık sonuçları

	Çoklu bağlantı		
Değişkenler	Tolerans	VIF	Doğrusallık
FBA	.845	1.183	.283
ÖY	.664	1.507	.463
KTS	.543	1.842	.307
Bilgi	.579	1.728	.106
Farkındalık	.809	1.236	.406
Beceri	.472	2.118	.206
Duygusal	.830	1.205	.477
Bilişsel	.570	1.754	.677

Not: FBA: Kültürel tevazunun Farklılıklara Bakış Açısı alt boyutu, ÖY: Kültürel tevazunun Öz Yükleme alt boyutu, KTS: Kültürel tevazunun Kültürel Tevazunun Sonuçları alt boyutu, Bilgi: Çokkültürlü psikolojik danışmanlık yeterliklerinin Bilgi alt boyutu, Farkındalık: Çokkültürlü psikolojik danışmanlık yeterliklerinin Farkındalık alt boyutu, Beceri: Çokkültürlü psikolojik danışmanlık yeterliklerinin Beceri alt boyutu, Duygusal: Empatinin Duygusal alt boyutu, Bilişsel: Empatinin Bilişsel alt boyutu,

3.5.5 Doğrusallık: Doğrusallık, bağımlı değişken ile her bir bağımsız değişken arasındaki ilişkinin doğrusal olması varsayımına dayanmaktadır. Doğrusallığın tespit edilmesinde saçılma grafiği ve doğrusallık testi (Linearity test Deviation from linearity testi bu

anlamlı olmayacak yani p>.05) kullanılmaktadır. Bu araştırma kapsamında her bir bağımsız değişken için elde edilen doğrusallık testi sonucunda (Deviation from linearity değerleri) Tablo 4'teki gibi hesaplanmış ve bu değerler .05'ten büyük olduğundan (p>.05) bu varsayımın karşılandığı görülmektedir.

4. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu kısmında çalışmanın amacı çerçevesinde elde edilen bulgular ve bu bulgulara ilişkin yorumlar yer almaktadır.

4.1. Ölçüm Modelinin Test Edilmesi

YEM için ölçüm ve yapısal modelin ayrı ayrı değerlendirilmesi ve öncelikli olarak ölçüm modelinin test edilmesinden sonra yapısal modelin test edilmesi gerektiği belirtilmiştir (Schreiber ve diğerleri, 2006; Şimşek, 2007). Ölçüm modelinin geçerliği DFA ile yapılmıştır.

4.1.2. Ölçme Araçlarının Faktörlenebilirliğine İlişkin Bulgular: Değişkenlerin, analiz için uygunluğunun yani faktörlenebilir olması gerekmektedir. Faktörlenebilirlik ölçek geliştirme çalışmalarında kullanıldığı gibi ölçme araçlarının yapı geçerliliğini belirlemek için de sıklıkla kullanılmaktadır (Bhattacherjee, 2012; Gürbüz ve Şahin, 2015). Faktörlenebilirliği incelemenin birkaç yolu vardır. Bunlardan biri yapılacak olan Barlett's testinin anlamlı olması ve KMO değerlerinin .50 veya .60'ın üzerinde olması şeklinde ele alınmaktadır. Bu çalışmada her bir ölçme aracı için elde edilen verinin faktörlenebilirlik düzeyleri incelenmiştir. Bu kapsamda KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) Örnekleme Yeterliliğinin Ölçümü Testi ve Bartlett'in (Bartlett's Test of Sphericity) Küresellik Testi sonuçlarına bakılmıştır. Ölçme araçlarına ait KMO ve Bartlett testi değerleri Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5

Ölçme araçlarına ait KMO-Bartlett küresellik testi sonuçları

		Barlett Küresellik Testi		
Ölçek	*KMO Katsayısı*	Ki-Kare	Sd	*p*
KTÖ	.892	3849.031	171	.001
ÇPDYÖ	.904	6259.284	325	.001
TEÖ	.891	4393.502	190	.001
TİÖ	.913	4733.692	190	.001

Not: KTÖ: Kültürel Tevazu Ölçeği, ÇPDYÖ: Çokkültürlü Psikolojik Danışman Yeterlikleri Ölçeği, TEÖ: Temel Empati Ölçeği, TİÖ: Terapötik İttifak Ölçeği.

Tablo 5 incelendiğinde KMO örneklem yeterlilik ölçüm değerleri Kültürel Tevazu ölçeği için .892, Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri için .904, Temel Empati için .891 ve Terapötik İttifak için .913 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler kabul edilebilir faktörlenebilirlik değerinin (.50 veya .60) üzerinde bir değer olduğu için Kaiser'e göre (1974) çok iyi olarak sınıflandırılmıştır. Ayrıca bütün ölçme araçları için yapılan Bartlett küresellik

testlerinden istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar elde edilmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda ölçme araçlarının faktör analizi için faktörlenebilir olduğu görülmektedir.

4.1.3. Ölçme Araçlarının Geçerliğine İlişkin Bulgular: YEM modelleri ölçüm modeli ve yapısal model olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Schreiber ve diğerleri, 2006). YEM analizinin ön koşulu olarak öncelikle, modele çok faktörlü ölçüm modeli olarak dâhil edilen ölçme araçlarının yapı geçerlikleri test edilmiştir (Kline, 2016). Ölçüm modelinde gözlenen değişkenlerle örtük değişkenler birbirine bağlanarak DFA yapılır yapısal modelde ise örtük değişkenlerin birbirlerine bağlanmasıyla analiz yapılmaktadır. YEM analizlerinin temelini oluşturan ölçüm modellerinin geçerlilikleri DFA yardımıyla yapılmaktadır (Çokluk ve diğerleri, 2014). Bu çalışmada da ölçüm modellerinin yapı geçerliliğini test etmek için DFA yapılmıştır. Her bir ölçeğe ait DFA sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur. Buna göre tüm ölçekler için verinin ilgili ölçüm modellerine kabul edilebilir uyum gösterdiği tespit edilmiştir.

Tablo 6

Ölçme araçlarına ait uyum iyiliği indeksleri

Uyum Ölçütleri	Ölçme Araçları DFA				Ölçüm Modeli	Kabul Edilebilir Uyum Kriterleri*
	KT	ÇPDY	TEÖ	Tİ		
χ^2 (DF)	357.067 (139)	640.985 (283)	516.171 (143)	379.706 (158)	152,790 (36)	
p value	.001	.001	.001	.001		< .001
χ^2/df	2.569	2.265	3.610	2.403	4.244	< 5
GFI	.938	.919	.912	.933	.951	≥ .90
AGFI	.915	.899	.870	.911	.910	≥ .85
NFI	.902	.889	.872	.916	.918	≥ .90
IFI	.938	.935	.904	.949	.936	≥ .90
TLI	.923	.925	.871	.939	.902	≥ .90
CFI	.937	.935	.903	.949	.936	≥ .90
RMSEA	.054	.048	.069	.051	.077	≤ .08
SRMR	.0725	.0556	.0712	.0812	.0674	≤ .10

Not: KTÖ: Kültürel Tevazu Ölçeği, ÇPDYÖ: Çokkültürlü Psikolojik Danışman Yeterlikleri Ölçeği, TEÖ: Temel Empati Ölçeği, TİÖ: Terapötik İttifak Ölçeği. * (Bayram, 2016; Bollen, 1989; Byrne, 2016; Hair vd., 2019; Hu ve Bentler, 1998; Kline, 2016).

Ölçme araçlarının geçerliklerini incelemek amacıyla yapılan DFA analizi sonucunda Tablo 6'ya bakıldığında uyum ölçütlerinin KT'nin DFA sonucu için χ2/df = 2.569; GFI= .938; AGFI= .915; NFI= .902; IFI = .938; TLI=.923; CFI= .937 iyi uyum göstermekte RMSEA= .054

ve SRMR= .0725 değerleri ise kabul edilebilir uyum kriterlerini karşılamaktadır (Kline, 2016). ÇPDY'nin DFA sonucu incelendiğinde $\chi 2/df = 2.265$; GFI= .919; IFI = .935; TLI=.925; CFI= .935 ve RMSEA= .048 değerlerinin iyi uyum gösterdiği AGFI= .899; NFI= .889; ve SRMR= .0556 değerlerinin ise kabul edilebilir uyum kriterlerini karşıladığı görülmektedir (Kline, 2016). Empati ölçeği için DFA sonucu incelendiğinde GFI= .912; IFI = .904; CFI= .903 değerlerinin iyi uyum gösterdiği $\chi 2/df = 3.610$; AGFI= .870; NFI= .872; TLI=.871; RMSEA= .069 ve SRMR= .0712 değerlerinin ise kabul edilebilir uyum kriterlerini karşıladığı görülmektedir (Kline, 2016). Son olarak Tİ'nin DFA sonucuna bakıldığında $\chi 2/df = 2.403$; GFI= .933; AGFI= .911; NFI= .916; IFI = .949; TLI=.939; CFI= .949 iyi uyum göstermekte RMSEA= .077 ve SRMR= .0674 değerleri ise kabul edilebilir uyum kriterlerini karşılamaktadır (Kline, 2016). Ayrıca ölçüm modelinin değerlerini incelemek için Tablo 6 ele alındığında GFI= .951; AGFI= .910; NFI= .918; IFI = .936; TLI=.902; CFI= .936 değerleri iyi uyum göstermekte $\chi 2/df = 4.244$; RMSEA= .054 ve SRMR= .0725 değerleri ise kabul edilebilir uyum kriterlerini karşılamaktadır (Kline, 2016).

Ölçme araçlarının DFA sonuçları genel olarak incelendiğinde verinin ölçeklere kabul edilebilir uyum gösterdiği saptanmıştır. Ölçüm modeli için hesaplanan uyum iyiliği değerleri genel olarak değerlendirildiğinde, modelin verilere kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği görülmektedir.

Yapısal modeli analiz etmeden önce ölçme araçlarının ve ölçüm modelinin yapı geçerliliğini test etmek için yapılan DFA analizlerinden sonra ayırt edici geçerlik (discriminant validity) değerleri ve birleşme geçerliği (convergent validity) değerleri incelenmiştir. Ayırt edici geçerliğin hesaplanmasında Fornell ve Larcker (1981) ile Henseler ve diğerleri (2015) tarafından önerilen HTMT (Heterotrait-Monotrait Ratio) kriterlerine ait değerler, birleşme geçerliğinin hesaplanmasında ise faktör yükleri ile açıklanan ortalama varyans (Average Variance Extracted [AVE]) değerleri incelenmiştir. Ölçme araçlarının ayırt ediciliğine ilişkin HTMT değerleri Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7

Ölçme araçlarının ayırt ediciliğine ilişkin HTMT değerleri

HTMT Değerleri	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.FBA											
2.OY	.283										
3.KTS	.355	.570									
4.Beceri	.298	.439	.458								
5.Farkındalık	.060	.209	.250	.188							
6.Bilgi	.132	.263	.238	.643	.117						
7.Bilişsel	.270	.402	.534	.388	.392	.218					
8.Duygusal	.155	.145	.259	.025	.079	.087	.330				
9.Amaç	.137	.262	.298	.403	.198	.306	.295	.002			
10.Görev	.206	.264	.316	.420	.176	.218	.350	.046	.666		
11.DBağ	.085	.167	.222	.186	.567	.039	.323	.001	.225	.318	

Not: FBA: Farklılıklara Bakış Açısı OY: Öz Yükleme KTS: Kültürel Tevazunun Sonuçları, Beceri: Çokkültürlü psikolojik danışmanlık yeterliklerinin Beceri alt boyutu, Farkındalık: Çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin Farkındalık alt boyutu Bilgi: Çokkültürlü psikolojik danışmanlık yeterliklerinin Bilgi alt boyutu, Bilişsel: Empatinin Bilişsel alt boyutu, Duygusal: Empatinin Duygusal alt boyutu, Amaç: Terapötik ittifakın Amaç alt boyutu, Görev: Terapötik ittifakın Görev alt boyutu, DBağ: Terapötik ittifakın Duygusal Bağ alt boyutu,

Ayırt edici geçerlik bir ölçme aracının farklı yapı/yapıları ölçen ölçme araçları ile örtüşüp örtüşmediğini göstermektir. Bununla beraber farklı yapıyı ölçen ölçme araçları arasındaki korelasyonun düşük çıkması beklenmektedir (Campbell, 1960). Henseler ve diğerlerinin (2015) kriterlerine göre HTMT değerleri araştırmada yer alan tüm değişkenlere ait ifadelerin korelasyonlarının ortalamasının (the heterotrait-heteromethod correlations) aynı değişkene ait ifadelerin korelasyonlarının (the monotrait-heteromethod correlations) geometrik ortalamalara oranlarını ifade etmektedir. Araştırmacılar HTMT değerlerinin teorik olarak birbiriyle yakın ilişkili yapılarda .90, uzak ilişkili yapılarda ise .85'i geçmemesi gerektiğini vurgulamışlardır (Henseler ve diğerleri, 2015). HTMT değerlerinin hesaplanmasında Gaskin ve diğerleri (2019) tarafından geliştirilen AMOS plugin (master validity tool) eklentisi kullanılmıştır. Tablo 7 incelendiğinde HTMT değerlerinin .001 ile .666 arasında olduğu görülmekte ve bu sonuçlar göz önüne alındığında ölçme araçlarının ayırt edici geçerliliği sağladığı görülmektedir.

Bir diğer geçerlik belirleme yöntemi olan AVE değerleri birleşik güvenirlik (Composite Reliability [CR]) değerleri ile beraber değerlendirildiği için Tablo 8'de AVE, CR ve MaxR(H) değerleri sunulmuştur.

Tablo 8

Ölçme araçlarının AVE, CR ve MaxR(H) değerleri

Ölçme Aracı	Alt Boyutlar	CR	AVE	MaxR(H)
KT	1.FBA	.845	.453	.873
	2.OY	.659	.281	.667
	3.KTS	.817	.412	.843
ÇPDY	4.Beceri	.813	.300	.843
	5.Farkındalık	.841	.380	.862
	6.Bilgi	.892	.581	.899
Empati	7.Bilişsel	.828	.350	.834
	8.Duygusal	.727	.252	.849
Tİ	9.Amaç	.873	.498	.879
	10.Görev	.860	.477	.886
	11.DBağ	.704	.355	.771

Not: FBA: Farklılıklara Bakış Açısı OY: Öz Yükleme KTS: Kültürel Tevazunun Sonuçları, Beceri: Çokkültürlü psikolojik danışmanlık yeterliklerinin Beceri alt boyutu, Farkındalık: Çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin Farkındalık alt boyutu Bilgi: Çokkültürlü psikolojik danışmanlık yeterliklerinin Bilgi alt boyutu, Bilişsel: Empatinin Bilişsel alt boyutu, Duygusal: Empatinin Duygusal alt boyutu, Amaç: Terapötik ittifakın Amaç alt boyutu, Görev: Terapötik ittifakın Görev alt boyutu, DBağ: Terapötik ittifakın Duygusal Bağ alt boyutu,

Birleşme geçerliği bir ölçme aracının aynı yapı/yapıları ölçen diğer ölçme araçlarıyla ne derece örtüştüğünün göstergesi olup aynı yapıyı ölçen ölçme araçları arasındaki korelasyonun yüksek çıkması beklenmektedir (Peter, 1981). Alanyazında isim olarak yakınsak veya benzeşim geçerlik olarak da kullanılmaktadır. AVE değeri faktörle ilgili maddelerin kovaryanslarının (yüklerinin) karelerinin toplamının madde sayısına bölünmesi ile hesaplanmaktadır. Birleşme geçerliğinde CR değerlerinin AVE değerlerinden büyük olması ve AVE değerlerinin ise .5'ten büyük olması beklenmektedir (Byrne, 2016; Nunnally ve Bernstein, 1994). Fakat AVE değerinin .5 değerinin biraz altında elde edilen değerler de kabul

edilmektedir. Hair ve diğerlerine (2019) göre CR'nin .6'dan büyük olduğu durumlarda AVE'nin .5'ten küçük çıkması kabul edilebilir. Ayrıca AVE<.5 durumunda CR>AVE koşulu sağlanıyorsa yine birleşme geçerliği kabul edilebilir demektir. Tablo 8'de ölçme araçlarının AVE değerlerine bakıldığında sadece Bilgi değişkeninin .5'ten büyük olduğu görülmektedir. Fakat Hair ve diğerlerine (2019) göre CR'nin .6'dan büyük olduğu durumlarda AVE'nin .5'ten küçük çıkması kabul edilebildiğinden bütün CR değerleri .6'dan büyük olduğu için ölçme araçlarının birleşme geçerliğini sağladığı söylenebilir.

Ayrıca Tablo 8 incelendiğinde CR değerlerinin >.6'den yüksek olduğu ve ölçme araçlarının birleşik güvenirliği sağladığı ve iyi yapı geçerliliğini yansıtan MaxR (H) değerlerinin CR değerlerinden daha yüksek olduğu da görülmektedir.

4.1.4. Ölçme Araçlarının Güvenirliğine İlişkin Bulgular: Araştırmada yer alan yapıların güvenirlik analizleri için AVE ile beraber değerlendirilen CR değerlerinin yanı sıra iç tutarlılık güvenirliği kapsamında Cronbach Alfa ve Mc Donalds Omega katsayıları Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9

Ölçme araçlarının güvenirliğine ilişkin Cronbach Alfa (α) ve Mc Donalds Omega (ω) katsayıları

Ölçme Aracı	Alt Boyutlar	α	ω	Ölçeğin Bütünü için α	Ölçeğin Bütünü için ω
KTÖ	1.FBA	.846	.855		
	2.OY	.631	.632	.855	.840
	3.KTS	.817	.820		
ÇPDYÖ	4.Beceri	.808	.803		
	5.Farkındalık	.846	.842	.868	.845
	6.Bilgi	.894	.893		
TEÖ	7.Bilişsel	.845	.840		
	8.Duygusal	.792	.775	.838	.812

TİÖ	9.Amaç	.869	.867		
	10.Görev	.854	.854	.865	.850
	11.DBağ	.672	.697		

Not: KTÖ: Kültürel Tevazu Ölçeği, ÇPDYÖ: Çokkültürlü Psikolojik Danışman Yeterlikleri Ölçeği, TEÖ: Temel Empati Ölçeği, TİÖ: Terapötik İttifak Ölçeği, FBA: Kültürel tevazunun Farklılıklara Bakış Açısı alt boyutu, OY: Kültürel tevazunun Öz Yükleme alt boyutu, KTS: Kültürel tevazunun Kültürel Tevazunun Sonuçları alt boyutu, Beceri: Çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin Beceri alt boyutu, Farkındalık: Çokkültürlü psikolojik danışmanlık yeterliklerinin Farkındalık alt boyutu Bilgi: Çokkültürlü psikolojik danışmanlık yeterliklerinin Bilgi alt boyutu, Bilişsel: Empatinin Bilişsel alt boyutu, Duygusal: Empatinin Duygusal alt boyutu, Amaç: Terapötik ittifakın Amaç alt boyutu, Görev: Terapötik ittifakın Görev alt boyutu, DBağ: Terapötik ittifakın Duygusal Bağ alt boyutu,

Araştırmada kullanılan ölçme araçlarının içerisinde bulunan maddelerin homojen yapısını açıklamak veya sorgulamak üzere kullanılan ve iç tutarlılığının bir ölçüsü olan Cronbach alfa katsayısı kullanılmıştır. Bunun yanında maddelere ait faktör yükleriyle hesaplanmakta olan McDonalds Omega katsayısı da Cronbach alfaya alternatif olarak kullanılan güvenirlik ölçütlerindendir (McDonald, 1999). Cronbach alfa ve McDonalds Omega katsayının yorumlanmasında genelde katsayının 1'e yaklaştıkça ölçekte yer alan maddelerin iç tutarlılığının yüksek olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Ayrıca Cronbach alfa katsayısının değerlendirilmesi için; $.00 \leq \alpha < .40$ ise ölçek güvenilir değildir, $.40 \leq \alpha < .60$ ise ölçek düşük güvenilirlikte, $.60 \leq \alpha < .80$ ise ölçek oldukça güvenilirdir, $.80 \leq \alpha < 1$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir şeklinde yorumlanmaktadır (Alpar, 2018). Araştırma kapsamında kullanılan ölçme araçlarının hepsinin (KT, ÇPDY, Empati ve Tİ) Cronbach alfa katsayılarının ölçeklerin bütünü için .838. ile 868 arasında olduğu benzer şekilde McDonalds Omega katsayılarının da .812 ile .850 arasında yer aldığı ve yüksek derecede güvenilirliğe sahip olduğu görülmektedir. Alt boyutlar açısından incelendiğinde KTÖ'nün Farklılıklara Bakış Açısı (α=.846 – ω=.855) ile Kültürel Tevazunun Sonuçları (α=.817– ω=.820) alt boyutları, ÇPDY Ölçeğinin Beceri (α=.808– ω=.803), Farkındalık (α=.846– ω=.842) ile Bilgi (α=.894– ω=.893) alt boyutları Temel Empati Ölçeğinin Bilişsel (α=.845– ω=.840) alt boyutu, Tİ Ölçeğinin Amaç(α=.869– ω=.867) ve Görev (α=.854– ω=.854) alt boyutlarının yüksek derecede güvenilirliğe sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca KTÖ'nün Öz Yükleme (α=.631– ω=.632) alt boyutu, Temel Empati Ölçeğinin Duygusal (α=.792– ω=.775) alt boyutu ve Tİ Ölçeğinin Duygusal Bağ (α=.672– ω=.697) alt boyutu ise oldukça güvenilir olarak yorumlanmaktadır. Cronbach alfa katsayılarının incelenmesi sonucunda ölçme araçlarındaki maddelerin birbirleriyle tutarlı bir o kadar da aynı özelliği ölçen maddelerden meydana geldiği

anlaşılmaktadır. Benzer şekilde yapısal güvenirlik için kullanılan McDonalds Omega katsayılarının incelenmesi sonucunda da güvenilirliğin yeterli olduğu ve yapısal güvenilirliğin elde edildiği görülmektedir (McDonald, 1985; Yurdugül, 2006).

4.2. Yapısal Modelin Değerlendirilmesi

YEM için ölçme ve yapısal modelin ayrı ayrı değerlendirilmesi ve öncelikli olarak ölçme modelinin test edilmesinden sonra yapısal model test edilmelidir (Schreiber ve diğerleri, 2006; Şimşek, 2007). Bu çalışmada ölçüm modelinin geçerliği DFA ile incelenmiştir. Bu başlık kapsamında yapısal model incelenmiştir. Bu aşamada ilk olarak ilgili değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek için "Pearson Momentler Çarpım" korelasyon analizi yapılmıştır.

4.2.1. Korelasyon Analizi Bulguları: Psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu, çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri, empati ve terapötik ittifak düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi adına bu değişkenlerin birbiriyle olan korelasyonları incelenmiştir. Çünkü bir etkinin varlığını açıklamak için varsayılan yapılar arasında ilişki olup olmadığı; ilişkinin de incelenmeye değer olup olmadığının bilinmesi için değişkenler arasındaki korelasyonlar bakılmalıdır (Fraenkel ve diğerleri, 2012). Alanyazında korelasyon katsayıları incelenirken .29 ve altı düşük, .30 - .49 arası orta ve .50 üzerindeki değerler ise yüksek düzeyde korelasyon olarak değerlendirilmektedir (Cohen, 1988;1992). Araştırmanın değişkenleri arasındaki ilişkiler Tablo 10'da görülmektedir. Bu ilişkiler, mevcut çalışma için bir ön kanıt sunmak amacıyla incelenmiştir. Araştırmanın değişkenleri arasındaki ilişkileri incelemek için yapılan Pearson Momentler Çarpımı korelasyon analizi bulguları Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10

Değişkenler arası Pearson Momentler çarpımı korelasyon analizi sonuçları

Korelasyon Analizi	1	2	3	4
1. KTÖ	1			
2. ÇPDYÖ	.422**	1		
3. TEÖ	.419**	.226**	1	
4. TİÖ	.350**	.521**	.223**	1

Not: ** *p* <.01, KTÖ: Kültürel Tevazu Ölçeği, ÇPDYÖ: Çokkültürlü Psikolojik Danışman Yeterlikleri Ölçeği, TEÖ: Temel Empati Ölçeği, TİÖ: Terapötik İttifak Ölçeği.

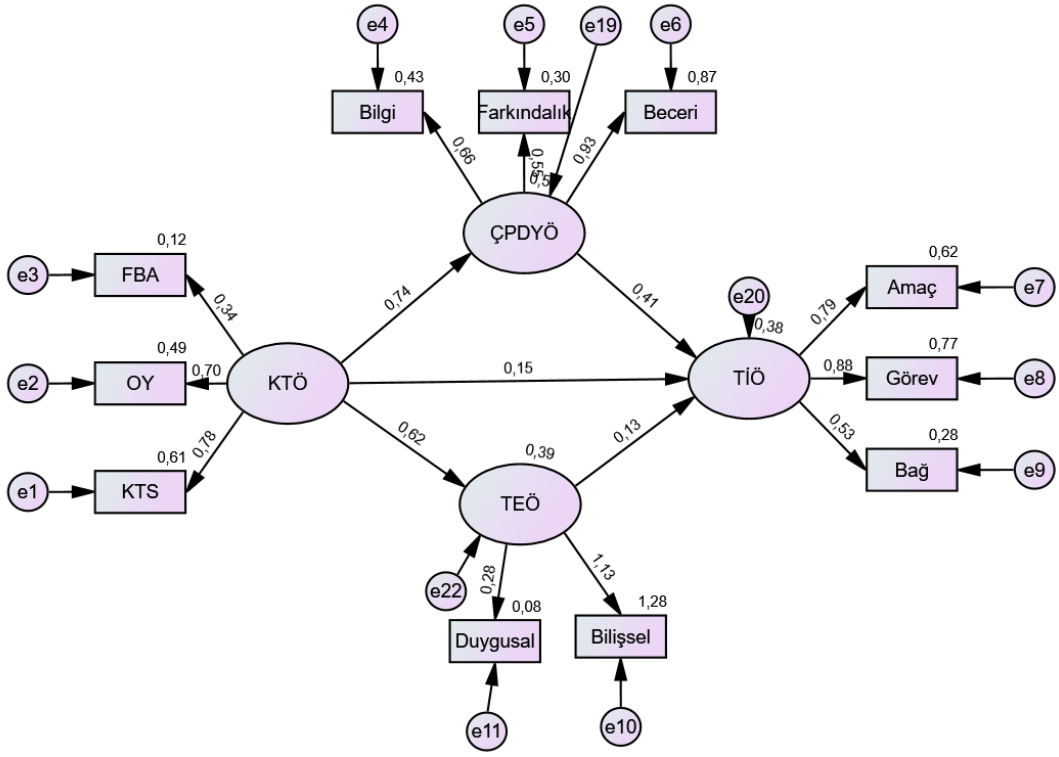
Tablo 10 incelendiğinde psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu ile çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri (r = .422, p < .01), empati (r = .419, p < .01) ve terapötik ittifak düzeyleri (r = .350, p < .01), arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri ile empati (r = .226, p < .01) ve terapötik ittifak düzeyleri (r = .521, p < .01) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Son olarak empati ile terapötik ittifak düzeyleri (r = .223, p < .01) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

4.2.2. Yapısal Eşitlik Modellemesi Çoklu Aracılık Analizi Bulguları

Araştırma kapsamında çoklu aracılık analizleri için oluşturulan yapısal modele ilişkin analiz sonuçları Şekil 3'de sunulmuştur.

Şekil 3

Aracılık analizi yapılan yapısal model



Not: KTÖ: Kültürel Tevazu Ölçeği, ÇPDYÖ: Çokkültürlü Psikolojik Danışman Yeterlikleri Ölçeği, TEÖ: Temel Empati Ölçeği, TİÖ: Terapötik İttifak Ölçeği, FBA: Kültürel tevazunun Farklılıklara Bakış Açısı alt boyutu, OY: Kültürel tevazunun Öz Yükleme alt boyutu, KTS: Kültürel tevazunun Kültürel Tevazunun Sonuçları alt boyutu, Beceri: Çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin Beceri alt boyutu, Farkındalık: Çokkültürlü psikolojik

danışmanlık yeterliklerinin Farkındalık alt boyutu Bilgi: Çokkültürlü psikolojik danışmanlık yeterliklerinin Bilgi alt boyutu, Bilişsel: Empatinin Bilişsel alt boyutu, Duygusal: Empatinin Duygusal alt boyutu, Amaç: Terapötik ittifakın Amaç alt boyutu, Görev: Terapötik ittifakın Görev alt boyutu, DBağ: Terapötik ittifakın Duygusal Bağ alt boyutu,

Psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu, çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri, empati ve terapötik ittifak düzeyleri arasındaki ilişkilerin bir model kapsamında incelenmeye çalışıldığı bu araştırmada kültürel tevazu ile terapötik ittifak arasındaki ilişkide çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri ve empatinin çoklu aracılık etkileri incelenmiştir. Bütün bu bilgiler ışığında öncelikle yukarıda önerilen Şekil 2'deki modele ilişkin analizler yapılmıştır. Yapısal modele ait uyum iyiliği değerleri Tablo 11' de sunulmuştur.

Tablo 11

Yapısal modele ait uyum iyiliği indeksleri

Uyum Ölçütleri	χ^2 (DF)	χ^2/df	GFI	AGFI	CFI	RMSEA	SRMR
Kabul Edilebilir Uyum Ölçütleri*		< 5	≥ .90	≥ .80	≥ .90	≤ .08	≤ .08
Yapısal Model	176.957 (39)	4.537	.918	.862	.762	.08	.0739

*Bayram, 2016; Bollen, 1989; Byrne, 2016; Hair vd., 2019; Hu ve Bentler, 1998; Kline, 2016

Yapılan analiz sonucundaki uyum indeksleri sırasıyla (χ2/sd) = 4.537; GFI = .918; AGFI = .862; CFI = .762; RMSEA = .08; SRMR = .0739 olarak hesaplanmıştır. Bu altı değerden CFI dışındaki diğer beş değer kabul edilebilir uyum göstermektedir. Bu değerler modelin örneklemden elde edilen veri ile kabul edilebilir seviyede uyum gösterdiğini ifade etmektedir. Fakat sadece bu sonuç modelin değerlendirilmesi için yeterli görülmemektedir. Bunun yanında değişkenler arasında tanımlanan yol katsayı değerlerinin istatistiksel olarak anlamlı olması şartı aranmaktadır (Kline, 2016).

Bu amaçla yapılan analiz sonuçları Tablo 12 ve 13'te sunulmuştur. YEM kapsamında aracılık etkisinin test edildiği modelin içerisinde yer alan yollar, standardize etki değerleri, direk etki değerleri, standart hatalar, kritik oran (t değeri) ve anlamlılık düzeyleri Tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 12

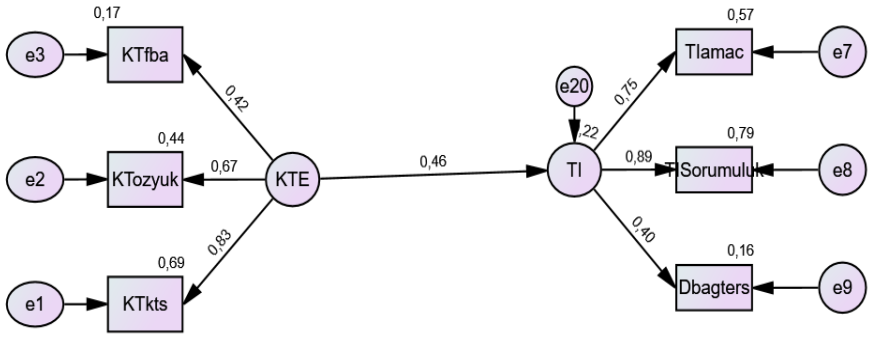
YEM analizi sonuçları

Hipotezler	β	Direk Etki	S.E.	C.R.(t)	p	R^2
H1: KT->CKY	.739	1.016	.101	10.057	***	.546
H2:KT->EMP	.623	.951	.073	13.006	***	.388
H3:KT->Tİ	.154	.266	.200	1.331	.183	
H4:CKY->Tİ	.408	.513	.109	4.695	***	
H5:EMP->Tİ	.134	.152	.075	2.014	**	

*** p <.01, ** p <.05

Şekil 4

Aracılık analizi öncesi kültürel tevazu ve terapötik ittifakı arasındaki ilişki



YEM sonucundaki değerler Tablo 12'de incelendiğinde kültürel tevazunun çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri üzerindeki varyansın %54.6'sını empati üzerindeki varyansın ise %38.8'ini açıkladığı görülmektedir. Yukarıdaki Tablo 12'de görüldüğü gibi psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeylerinin çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri üzerindeki etkisi (β= .739, p< .001) ve kültürel tevazu düzeylerinin empati

düzeyleri üzerindeki etkisi (β= .623, p< .001) istatistiksel olarak anlamlı görülmektedir. Psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin terapötik ittifak düzeyleri üzerindeki etkisi (β= .408, p< .001) ve empati düzeylerinin terapötik ittifak düzeyleri üzerindeki etkisi (β= .134, p< .05) istatistiksel olarak anlamlı görülmektedir. Ayrıca Tablo 12 incelendiğinde psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeylerinin terapötik ittifak düzeyleri üzerindeki etkisinin (β= .154, p> .05) istatistiksel olarak anlamlı olmadığı söylenebilir. Fakat çoklu aracılık modeli analizi yapılmadan önce ilk olarak psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeylerinin terapötik ittifakı yordama düzeyine Şekil 4'te görüldüğü üzere kültürel tevazunun terapötik ittifakı (β= .46, p> .001) anlamlı düzeyde yordadığı görülmektedir. Sonradan aracı değişkenler analize dâhil edildiğinde kültürel tevazunun terapötik ittifakı (β= .154, p> .05) anlamlı düzeyde yordamadığı görülmüş bundan dolayı çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin ve empatinin kültürel tevazu ile terapötik ittifak arasındaki ilişkide tam aracılık etkisi yaptığı anlaşılmıştır. YEM çalışmalarında doğrudan etkilerin yanı sıra dolaylı etkilerin ve doğrudan ve dolaylı etkilerin oluşturduğu toplam etkilerin de hesaplanması önem taşımaktadır. Aracılık etkisinin test edildiği dolaylı yollar, dolaylı etki değerleri, toplam dolaylı etki değeri, güven aralıkları, standart hatalar, kritik oran (t değeri) ve anlamlılık düzeyleri Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 13

Aracılık analizi sonuçları

Hipotezler	SDE	DE	Güven Aralığı		S.E.	C.R.(*t*)	*p*	R^2
			Alt Sınır (BootLLCI)	Üst Sınır (BootULCI)				
H6:KT->CKY->Tİ	.084	.145	.024	.526	.097	1.495	**	
H7:KT->EMP->Tİ	.301	.521	.228	.967	.188	2.771	***	
KT->CKY->Tİ + KT->EMP->Tİ (Toplam dolaylı etki)	.385	.665						.376

*** *p* <.01, ** *p* <.05, DE: Dolaylı Etki, SDE: Standardize Dolaylı Etki

Mediation aracılık analizlerinde genellikle standardize edilmemiş sonuçlar verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Collier, 2020). Bu nedenle Tablo 13'te dolaylı etkilerin sunumunda standartlaştırılmamış katsayılar sunulmuştur. Çünkü Hayes (2022) Boostrap güven aralıklarının standartlaştırılmış tahminlerde doğru sonuçlar üretmediğini belirtmiştir. Bununla beraber standardize değerler de verilmiştir.

Aracı değişken analizlerinde modelde yer alan değişkenler arasındaki toplam dolaylı etkilerin anlamlılığının incelenmesinde Bootstrap yaklaşımı kullanılmış ve %95 güven aralığı ile 5000 yeniden örnekleme seçeneği tercih edilmiştir. Bu yöntemle yapılan analizlerde, aracılık etkisinin varlığından söz edebilmek için % 95 güven aralığındaki değerlerin 0 (sıfır) değerini kapsamaması gerekmektedir (MacKinnon ve diğerleri, 2004). Buna göre nokta tahmini sıfır aralığında bulunmayan değişkenin istatistiksel olarak önemli olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Yapılan analizde, dolaylı etkinin %95 bootstrap güven aralığı çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri (BootLLCI= .024; BootULCI= .526) ve empati (BootLLCI= .228; BootULCI= .967) değerleri 0 (sıfır) değerini kapsamadığından test edilen çoklu aracılık modelinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu yöntemle elde edilen değerler de çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri ve empati değişkenlerinin manidar aracılık etkisini desteklemektedir. Tablo 13 incelendiğinde çoklu aracılık modeli bütün olarak ele alındığında tüm modelin anlamlı olduğu ve terapötik ittifakı yordayan 3 değişkenin terapötik ittifaktaki değişkenliğin %37.6'sını açıkladığı görülmektedir.

Cohen'in (1988) standartlaştırılmış yol katsayılarının etki büyüklüğüyle ilgili sınıflandırmasına göre standartlaştırılmış yol katsayıları .10'dan küçük olan değerler için küçük etki olarak; .30 civarındaki değerler için orta etki olarak; .50'den büyük değerler için ise büyük etki düzeyi şeklinde incelenmektedir (Kline, 2016). Değişkenlerin tamamı doğrudan veya dolaylı olarak terapötik ittifakı yordamaktadır. Toplam yordama etkisi açısından değişkenler ele alındığında değişkenlerin terapötik ittifakı yordama etkileri istatiksel olarak anlamlı görülmektedir. Değişkenlerin terapötik ittifak üzerine yaptıkları toplam yordama etkileri, etki büyüklükleri açısından değerlendirildiğinde çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin (β= .408); empatinin (β= .134) ve kültürel tevazunun (β= .154) orta düzeyde etkiye sahip olduğu görülmektedir (Kline, 2016). Yukarıdaki Tablo 13'te görüldüğü gibi psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeyleri ile terapötik ittifak düzeyleri arasındaki ilişkide çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin dolaylı etkisi (β= .145, $p< .05$) ve empatinin dolaylı etkisi (β= .521, $p< .001$) istatistiksel olarak anlamlı görülmektedir.

Sonuç olarak araştırmanın “H1: Psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeyleri çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerini anlamlı şekilde yordamaktadır” ve “H2: Psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeyleri empati düzeylerini anlamlı şekilde yordamaktadır” hipotezlerine yanıt aramak amacıyla çoklu aracılık modelinde yer alan standardize edilmiş regresyon değerleri incelenmiş ve psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeylerinin çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerini (β= .739, p< .001) ve empati düzeylerini (β= .623, p< .001) anlamlı şekilde yordadığı görülmektedir. Buna göre psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeylerinin çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri ve empati üzerinde yaptığı toplam yordama etkisi etki büyüklüğü açısından bakıldığında yüksek düzeyde (β= .739 - β= .623) etkiye sahiptir. Böylece araştırmanın H1 ve H2 hipotezleri kabul edilmektedir.

Araştırmanın “H3: Psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri terapötik ittifak düzeylerini anlamlı şekilde yordamaktadır” ve “H4: Psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının empati düzeyleri terapötik ittifak düzeylerini anlamlı şekilde yordamaktadır” hipotezlerine yanıt aramak amacıyla çoklu aracılık modelinde yer alan standardize edilmiş regresyon değerleri incelenmiş ve psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin (β= .408, p< .001) ve empati düzeylerinin (β= .134, p< .05) terapötik ittifak düzeylerini anlamlı şekilde yordadığı görülmektedir. Bu sonuca göre psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin ve empati düzeylerinin terapötik ittifak düzeyleri üzerindeki etki büyüklüklerinin orta düzeyde (β= .408 - β= .134) olduğu görülmektedir. Bundan dolayı araştırmanın, H3 ve H4 hipotezleri kabul edilmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen “H5: Psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeyleri terapötik ittifak düzeylerini anlamlı şekilde yordamaktadır” hipotezini incelemek için çoklu aracılık modelinde yer alan standardize edilmiş regresyon değerleri incelenmiş ve psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeylerinin (β= .154, p> .05) terapötik ittifak düzeylerini anlamlı şekilde yordamadığı görülmüştür. Çoklu aracılık modelinden önce ilk olarak psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeylerinin terapötik ittifakı yordama düzeyine YEM aracılığıyla bakıldığında kültürel tevazunun terapötik ittifakı (β= .46, p> .001) anlamlı düzeyde yordadığı fakat aracı değişkenler analize dâhil edildikten sonra kültürel tevazunun terapötik ittifakı (β= .154, p> .05) anlamlı düzeyde yordamadığı görülmektedir. Sonuç olarak, H5 hipotezi kabul edilmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen “H6: Psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeyleri ile terapötik ittifak düzeyleri arasındaki ilişkide çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin aracılık rolü vardır.” ve “H7: Psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeyleri ile terapötik ittifak düzeyleri arasındaki ilişkide empatinin aracılık rolü vardır.” hipotezlerine yanıt aramak amacıyla çoklu aracılık modelinde yer alan dolaylı etki değerleri incelenmiştir. Tablo 13’te yer alan çoklu aracılık modelinin dolaylı etkileri incelendiğinde kültürel tevazu ile terapötik ittifak arasındaki ilişkide çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri (b = 0.145, t = 1.495, p = 0.018) ve empati (b = 0.521, t = 2.771, p = 0.001) değişkenlerinin çoklu aracılık etkisi yaptıkları görülmektedir. Bu sonuca göre psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin terapötik ittifak düzeyleri üzerindeki dolaylı aracı etki büyüklüğünün orta düzeyde (β= .145) empati düzeylerinin terapötik ittifak düzeyleri üzerindeki dolaylı aracı etki büyüklüğünün ise yüksek düzeyde (β= .521) olduğu görülmektedir. Ayrıca aracıların varlığında kültürel tevazunun terapötik ittifak üzerindeki doğrudan etkisi de anlamsız olmaktadır. Dolayısıyla çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri ve empati değişkenleri kültürel tevazu ile terapötik ittifak arasındaki ilişkide tam aracılık etkisi göstermektedir. Kültürel tevazu ile terapötik ittifak arasındaki ilişkide çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri ile empati değişkenlerinin toplam dolaylı etkileri (b = .665) ise yüksek bulunmuştur. Bundan dolayı araştırmanın, H6 ve H7 hipotezleri kabul edilmektedir.

5. BÖLÜM
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulguların ne anlama geldiği ve alan yazındaki mevcut bilgilerle tutarlı olup olmadığı ele alınarak tartışılmaktadır. Ayrıca, bu araştırmadan elde edilen sonuçlara dayalı olarak yürütülebilecek yeni araştırmalara ve uygulamalara ilişkin öneriler sunulmaktadır.

5.1. Tartışma ve Sonuç

5.1.1. Kültürel Tevazu ile Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuç ve Tartışma

İlişkiye Yönelik Sonuç ve Tartışma: Araştırmanın ilk hipotezi olan "*psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeyleri çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerini anlamlı şekilde yordamaktadır*" hipotezini test etmek için yapılan analizler sonucunda psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeylerinin çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bulunmuştur. Buna göre psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeyleri arttıkça çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri artmaktadır.

Araştırmanın bu bulgusu, alanyazında külürel tevazu düzeyinin artmasının çokkültürlü danışma yeterlikleri üzerindeki olumlu etkisinini vurgulayan önceki araştırmalarla da tutarlıdır (Kondili ve diğerleri, 2022; Johnson, 2023; Zhu ve diğerleri, 2023; Hook ve diğerleri 2013; Del Re, 2022). Örneğin, bu sonucu destekler şekilde Haley (2022) tarafından yapılan araştırmada yüksek lisans düzeyinde eğitim gören psikolojik danışmanların kültürel tevazu düzeyleriyle çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu bulgu, alanyazındaki bazı araştırmaların bulgularıyla da tutarlıdır. Yapılan araştırmalar, doğrudan kültürel tevazu ve çokkültürlü danışma yeterliklerini incelememekle birlikte, bu kavramlarla ilişkili çeşitli bulgular sunmaktadır. Danışan tarafından algılanan kültürel tevazu ırksal mikroagresyonla (marjinal bir grubun bir üyesine yönlendirilen, zararlı veya aşağılayıcı bir etkiye sahip olan ince sözel veya sözsüz davranış) ilişkilidir (Hook ve diğerleri, 2016). Bu, kültürel açıdan mütevazı olan danışmanların, danışanların kendilerini ırksal açıdan aşağılanmış veya saygısız hissetme olasılığının daha düşük olduğu anlamına gelir. Benzer şekilde Fisher'ın (2020), klinisyenlerde algılanan kültürel tevazu ile algılanan kültürel çeşitlilik arasında pozitif ilişki olduğunu gösteren çalışması araştırmanın bu bulgusunu desteklemektedir. Fisher'ın (2020) bulduğu bu sonuç, kültürel açıdan mütevazı olarak algılanan danışmanların aynı zamanda kültürel açıdan yeterli olarak algılanma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Campinha-Bacote'nin (2019), kültürel tevazunun ve çokkültürlü psikolojik danışma

yeterliklerinin, çokkültürlü bağlamlarda danışanların deneyimlerini geliştirmede birlikte çalışabileceğini gösteren araştırması bu sonucu desteklemektedir.

Araştırmanın bu bulgusu kültürel tevazunun ve çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin, çokkültürlü bağlamlarda danışanların deneyimini geliştirmede birlikte çalışabileceğini göstermektedir. Bu sonuç danışmanların kendi kültürel önyargılarını ve varsayımlarını fark etmelerine ve bunlarla yüzleşmelerine yardımcı olan kültürel tevazunun, danışmanların farklı kültürel geçmişlere sahip danışanların deneyimlerini ve perspektiflerini anlamalarına yardımcı olan çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri ile birlikte kullanıldığında daha da etkili olabileceği anlamına gelmektedir.

Çokkültürlü danışma yeterlikleri, danışanların kültürel farklılıklarını ve bu farklılıkların danışmanlık ilişkisine nasıl yansıyabileceğini anlama yeterliğidir. Kültürel tevazu ise, kendi kültürel önyargılarının ve varsayımlarının farkında olma ve bunları danışanlarla çalışmasına dâhil etmeme durumudur. Bu iki durum, danışmanların danışanlarına etkili bir şekilde hizmet etmeleri için gereklidir. Kültürel tevazu ile çokkültürlü danışmanlık yeterlilikleri arasındaki pozitif ilişkinin teorik olarak iki yönlü açıklaması olabilir. Birincisi kültürel tevazu kavramının farklı kültürler hakkında daha fazla farkındalık ve anlayış ile ilişkili olmasıdır. Bu farkındalık ve anlayış, danışmanların farklı geçmişlere sahip danışanlarla çalışmada daha etkili olmalarına yardımcı olmaktadır. İkincisi ise kültürel tevazunun farklı kültürlere açık olma ve onlardan öğrenmeye daha fazla isteklilik ile ilişkili olmasıdır. Bu öğrenme isteği, danışmanların danışanlara kültürel açıdan daha yetkin danışmanlık sağlamak için gerekli bilgi ve becerileri geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Bunun sonucu olarak danışmanlar farklı kültürler hakkında öğrenmeye açık olmakta ve danışmanlık yaklaşımını her danışanın benzersiz ihtiyaçlarını karşılamak üzere uyarlamaya istekli olmaktadır.

Danışmanların danışanlarının kültürel bakış açılarını anlamadan, danışanlarla anlamlı ilişkiler kurmaları ve etkili bir şekilde yardım etmeleri zordur. Kültürel tevazu ve çokkültürlü psikolojik danışma yeterliği, etkili ve kapsayıcı danışmanlık hizmeti sunmak için çok önemlidir. Profesyonel danışmanlar, kültürel açıdan yetkin ve hassas hizmetler sunmakla yükümlüdür (ACA, 2014). İlişkili kavramlar olmalarına rağmen kültürel tevazu ve çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri aynı değildir. Çünkü çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri kültürel açıdan ilgili bilgi ve becerileri edinmeye ve göstermeye daha fazla odaklanmakta, kültürel tevazu ise bir merak duygusunu somutlaştırmaya ve kültürel bilgiyi eleştirel olarak inceleme yeteneğini geliştirmeye odaklanmaktadır (Zhu ve diğerleri, 2023). Kültürel olarak duyarlı müdahaleler sunma konusundaki çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri, psikolojik danışmanların temel görevlerinden biridir. Psikolojik danışmanların kültürel olarak duyarlı

müdahaleler sunma konusunda yeterliliklerini göstermeleri önemli olsa da danışmanlar daha önce öğrenilen kültürel bilgi ve becerileri uygularken geçici bir çerçeveden bakarak değerlendirmeli ve danışanlarla danışma yaparken kendi kültürel değerlerinin ve dünya görüşlerinin potansiyel sınırlamalarını kabul etmelidirler. Bunu yapabilmek için kültürel olarak mütevazı bir tutum içerisinde olmak gerekmektedir. Bundan dolayı kültürel tevazu çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin uygulanmasında hayati bir öneme sahiptir. Genel olarak, kültürel tevazu ve çokkültürlü danışmanlık yeterliliklerinin ilişkisi karşılıklı ve tamamlayıcı niteliktedir. Çokkültürlü danışmanlık yeterlikleri, farklı danışanlarla etkili bir şekilde çalışmak için gerekli bilgi ve becerileri sağlarken, kültürel tevazu ise danışmanın bu yeterliliklerin uygulanmasını geliştiren, saygılı ve kapsayıcı bir terapötik ortamı teşvik eden bir tutum ve yaklaşımı şekillendirmektedir.

Kültürel tevazu, özellikle danışan ve danışman arasındaki kültürel farklılıklar bağlamında diğer yönlü bir ilişki kurmayı içerirken çokkültürlü psikolojik danışma yeterliği, farklı kültürel geçmişlere sahip bireyleri anlama, takdir etme ve onlarla etkileşim kurma yeteneği anlamına gelir. Araştırma sonucuna göre, danışmanların ve danışman adaylarının daha yüksek kültürel tevazu seviyelerine sahip olması, daha yüksek düzeyde algılanan çokkültürlü psikolojik danışma yeterliği seviyeleriyle ilişkilidir.

Kültürel tevazu kavramı ortaya çıktığı dönemden itibaren çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri kavramı ile karşılaştırılmıştır (Campinha-Bacote, 2019; Fisher-Borne ve diğerleri, 2015, Hampton ve diğerleri, 2017). Kültürel tevazu alan yazınının çoğu, bu değişkenin çokkültürlü psikolojik danışma yeterliğinden açıkça farklı olduğunu savunmaktadır (Fisher-Borne, 2015; Hester 2012). Bununla birlikte, diğer alanyazın çalışmaları kültürel tevazunun çokkültürlü psikolojik danışma yeterliği algısı üzerinde çok az bir etkisinin olduğunu savunmaktadır (Danso, 2018; Owen ve diğerleri, 2016). Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar, kültürel tevazu ile çokkültürlü psikolojik danışma yeterliği arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler olduğunu göstermesi bakımından alan yazına katkı sağlamaktadır.

Alanyazında Fisher-Borne ve diğerleri (2015), kültürel tevazunun danışmanlar ve danışanlar arasındaki güç farklılıklarını ele aldığını ve çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleriyle karşılaştırıldığında eşitsizliği ortadan kaldırmak için daha derin bir anlayış sunduğunu belirtmişlerdir. Danso (2018) ise kültürel tevazunun, çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri modelinin temelini oluşturan baskıcı karşıtı uygulamanın temel ilkelerinin yalnızca yeniden paketlenmesi olduğunu ve bu nedenle kültürel tevazunun çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinden daha fazla katma değer sağlamadığını vurgulamıştır. Campinha-Bacote (2019) ise kültürel tevazunun ve çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin birbirini

tamamlayan bir ilişki içinde olduğunu belirtmiştir. Araştırma sonucu ise kültürel tevazunun danışmanların çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerini geliştirmelerine yardımcı olacağını ve danışanların danışmanlarının kültürel tevazusunu, çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerini sunmalarından algılayabileceğini vurgulamaktadır. Bu sonucu destekler şekilde alanyazında kültürel tevazunun ve çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin birlikte kullanılmasının, bu kavramların ayrı ayrı kullanılmasından daha etkili olduğu vurgulanmıştır (Campinha-Bacote, 2019). Özetle, kültürel tevazu ve çokkültürlü psikolojik danışma yeterliği, etkili psikolojik danışmanlık hizmeti sağlamak ve kapsayıcılığı teşvik etmek için temel unsurlar olarak görülmektedir. Alan yazın, danışan temelli bir ilişki sürdürmenin, farklı kültürel geçmişleri anlamanın ve kültürel tevazu yoluyla mikroagresyonlara yanıt vermenin önemini vurgulamaktadır.

Sonuç olarak bu araştırmanın birinci hipotezine dayalı olarak elde edilen bulgunun psikolojik danışmanlık uygulamaları için etkileri olacağı düşünülmektedir. Öncelikle bu bulgu kültürel tevazunun çokkültürlü danışmanlık yeterliklerinde önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan, kültürel açıdan yetkin danışma hizmeti sağlamaya kendini adamış psikolojik danışmanlar ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeylerini geliştirmeye çaba göstermelerinin önemi ortaya çıkmaktadır. İkinci olarak, bu bulgular kültürel tevazuyu geliştiren eğitim programlarının, çokkültürlü danışmanlık yeterliklerini teşvik etmede etkili olabileceğini gösterebilir. Bu programlar, psikolojik danışmanlar ve danışman adaylarının farklı kültürler hakkındaki farkındalıklarını, anlayışlarını ve öğrenme istekliliklerini geliştirmeye odaklanabilir. Son olarak bu bulgu kültürel tevazunun, psikolojik danışmanlar ve danışman adayları için çokkültürlü toplumlarda etkili olmak için sahip olunması gereken önemli bir özellik olduğunu göstermektedir. Kültürel çeşitliliğin gittikçe arttığı bir dünyada, kültürel açıdan mütevazı olan psikolojik danışmanlar, danışanlarının ihtiyaçlarını karşılamak için daha çok donanımlı olmaya çalışacaklardır.

5.1.2. Kültürel Tevazu ile Empati Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuç ve Tartışma: Araştırmanın ikinci hipotezi olan "*psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeyleri empati düzeylerini anlamlı şekilde yordamaktadır*" hipotezini test etmek için yapılan analizler sonucunda psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeylerinin empati düzeyleri üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bulunmuştur. Buna göre, psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeyleri arttıkça empati düzeyleri artmaktadır. Bir başka ifade ile bu araştırma kültürel açıdan mütevazı danışmanların, danışanlarına karşı daha fazla empati duyma eğiliminde olduklarını göstermiştir.

Bu bulgu, kültürel tevazu ile empati arasındaki anlamlı ilişkilere işaret eden mevcut alanyazın ile uyumludur (Keck,2022; Wright 2019). Kültürel tevazu danışmanların, kendi kültürel bakış açılarının sınırlılıklarını kabul etmelerini ve danışanların kültürlerine saygı duymalarını ve hayat boyu öğrenmeyi içeren bir tutumken empati ise kişinin başkasının duygularını ve bakış açısını anlama becerisi olarak görülmektedir. Kültürel tevazu ile empati arasındaki anlamlı ilişkinin teorik olarak iki yönlü bir açıklaması olabilir. Birincisi kültürel tevazu, danışmanların kendi önyargılarının ve sınırlamalarının farkında olmalarını sağlar. Kendi önyargılarının ve kültürel kimliklerinin farkında oldukları için danışanların deneyimlerini daha doğru yorumlayabilirler. Ayrıca bu farkındalık ve doğru yorumlamanın sonucunda danışmanlar danışanlarının bakış açısını daha iyi anlayabilir ve danışanlarına daha saygılı bir şekilde yaklaşabilirler. İkincisi kültürel tevazu sahibi danışmanlar danışanlarla daha güvenli ve saygılı ilişkiler kurma eğilimindedirler. Bunun sonucu olarak kültürel tevazu, danışmanların farklı kültürlere mensup danışanlarla iletişim kurma becerilerini geliştirmelerine yardımcı olabilir. Davis ve diğerleri (2018) kültürel tevazunun danışmanların kendi bakış açısından farklı düşenleri ve düşünenleri bile anlamaya çalışmasını kolaylaştırdığını iddia etmiştir. Bu da danışanla iş birliğine dayalı bir ilişki kurulmasını kolaylaştırmaktadır.

Empatinin, başkalarının duygularını ve deneyimlerini anlama kapasitesini ifade eden ruhsal bir süreç olduğu düşünüldüğünde, empati ile ön yargılar arasında olumsuz bir ilişki olduğu söylenebilir. Empatik bireylerin, farklılıkların farkında olması ve bunlara ön yargısız bir biçimde yaklaşması beklenir. Diğer taraftan empati becerisi düşük kişilerin daha fazla ön yargılı tutum ve davranışlar gösterme eğiliminde oldukları belirtilmektedir. Buradan hareketle danışmanların kültürel tevazu düzeyleri artırılarak farklılıklara saygılı olmaları, bu noktadaki duygularının farkında olarak empati becerilerini geliştirmeleri sağlanabilir. Kültürel tevazu düzeyinin artması danışmanların önyargılarını askıya almalarına, karşı aktarımı yönetmelerine ve danışanların dünya görüşleriyle veya ideolojileriyle çatıştıklarında bile onları oldukları gibi değerlendirmelerine olanak sağlamaktadır. Alanyazında kültürel tevazunun önyargıya karşı bir tampon görevi gördüğü vurgulanmıştır (Sloane ve Petra 2021; Visintin ve Rullo, 2021). Ayrıca Cabán-Alemán ve diğerleri (2019) kültürel tevazunun, sağlık hizmetleri sağlayıcılarının kendi önyargılarını yansıtmaları ve hastalarla ve topluluklarla saygılı ortaklıklar kurarak empati becerilerini geliştirmeleri için bir çerçeve olduğunu vurgulamışlardır. Kültürel tevazuyla empati arasındaki bu ilişki danışmanların kendi dünya görüşlerine daha az bağlı kalarak veya farklı bakış açılarına açık fikirli yaklaşarak danışanları anlama çabasını artırabilir. Kültürel tevazu aynı zamanda danışmanların kendileriyle kültürel benzerlikler paylaşan danışanların benzersiz deneyimlerini doğru bir şekilde anlamalarına da yardımcı olabilir. Bu durum,

danışmanların anlayışlarının doğruluğu hakkında danışanlara soru sormaya ve kültürel ön yargılardan kaynaklanan yanlış müdahaleler nedeniyle oluşan sorunları çözmeye istekli olmalarına olanak sağlayarak kültürel anlamda empatiyi daha da kolaylaştırabilir.

Empati, psikolojik danışmanlığın başarısı için hayati bir yetkinliktir (Wampold ve Imel, 2015). Danışmanlar için her danışan farklı kültürel geçmişlerden gelen büyük bireysel farklılıklara sahip olduğu için danışanlarla doğru bir şekilde empati kurmak zordur. Çeşitli kültürlere sahip danışanlarla iyi danışmanlık ilişkileri kurmak için danışmanların kültürler arası empati sunabilmeleri gerekir (Chung ve Bernak, 2002). Danışmanların gelişimlerinde etkili olan kültürel faktörlerin danışmanlık sürecini nasıl etkileyebileceğini fark etmeleri ve kültürel değerlerinin danışanlara dayatılmamasını sağlamaları kritik öneme sahiptir (Pedersen ve diğerleri, 2008).

Danışmanlar, danışanların kültürlerini ve deneyimlerini anlamadan, onlarla empati kuramazlar. Kültürel tevazu, danışmanların önyargılarını ve varsayımlarını fark etmelerine ve bu farkındalık içerisinde danışanlarıyla iletişim kurmalarına yardımcı olur. Bu da daha doğru ve anlamlı empati kurmalarını sağlar. Empati, danışmanların danışanlarla güvenli ve sağlıklı bir ilişki kurmalarına yardımcı olur. Bunun sonucu olarak danışmanlar danışanlara daha etkili bir şekilde yardım hizmeti sunabilirler. Sonuç olarak psikolojik danışmanlarda ve danışmanlık sürecinde kültürel tevazu ve empati arasındaki ilişkinin anlaşılması danışmanlık hizmetlerinin etkinliği için önemli bir konudur (Wright, 2019). Danışmanların kültürel tevazu becerilerini geliştirmeleri danışanlarına daha kaliteli hizmet sunmalarını sağlayabilir. Ayrıca danışmanların, danışanlara etkili bir şekilde yardım edebilmeleri için bu iki kavramı da anlamaları ve uygulamaları önemlidir.

5.1.3. Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri ile Terapötik İttifak Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuç ve Tartışma: Araştırmanın üçüncü hipotezi olan "*psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri terapötik ittifak düzeylerini anlamlı şekilde yordamaktadır*" hipotezini test etmek için yapılan analizler sonucunda psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin terapötik ittifak düzeyleri üzerindeki etkisi istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlı bulunmuştur. Psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri arttıkça terapötik ittifak düzeyleri artmaktadır.

Bu bulgu, alan yazında yer alan mevcut bulguları desteklemektedir (Digenova, 2014; Fuertes ve diğerleri, 2006; Gonzales ve diğerleri, 2018; Oh ve diğerleri, 2023; Rasheed, 2011; Salyer, 2023). Danışman ve danışman adaylarının çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri arttıkça danışanlarıyla terapötik ittifak kurma olasılıkları artmaktadır. Benzer şekilde Fuertes

ve diğerleri, (2006) çokkültürlü danışma yeterliklerinin danışanların terapötik ittifakı ile ilişkisini inceleyen araştırmasında danışmanın ve danışanın çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri algıları ile terapötik ittifak arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulmuşlardır.

Terapötik ittifakı etkileyen faktörlerden biri de hem danışmanın hem de danışanın kültürü olarak görülmektedir (Comas-Díaz, 2006). En temel iletişim düzeyinde bile kültürel farklılıklar etkileşimleri engelleyebilecek dilsel ve bilişsel farklılıklar oluşturmaktadır (LaFromboise ve Dixon, 1981). Danışma sürecine ilişkin kültürel beklentiler büyük ölçüde değişebilir ve hem danışanın hem de danışmanın danışma sürecine yönelik tutumlarını etkileyebilir (Kleinman, 1978). Danışanların kültürel değerlerini göz önünde bulunduran danışmanların, bunu yapmayanlara göre daha olumlu danışma sonuçlar aldıkları bildirilmektedir (Ratts ve diğerleri, 2016; Sue ve Sue, 2012). Ortak Faktörler Kuramında başarılı danışma sonuçlarını etkileyen en önemli faktörlerden birinin terapötik ittifak olduğu vurgulanmıştır (Wampold, 2015). Danışmanların farklı kültürlerden gelen danışanlarına etkili bir şekilde hizmet verebilmeleri için danışanın kültürel arka planına yönelik bilgi, beceri ve farkındalığa sahip olmaları ve kendi kültürel yapılarının danışma sürecine nasıl bir etkisi olabileceğine yönelik farkındalık süreci içinde olmaları önemli görülmektedir (Pedersen ve diğerleri, 2008). Bu farkındalık, danışmanların danışanlarının bakış açılarını daha iyi anlamalarını ve onlara daha uygun bir şekilde destek olmalarını sağlar. Bunun sonucu olarak danışanla iyi bir terapötik ittifak kurma olasılığı artmaktadır.

Çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin terapötik ittifak düzeyleri üzerindeki pozitif etkisine yönelik bazı teorik açıklamalar yapılabilir: Birincisi çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerine sahip olan danışmanlar, farklı kültürlerden gelen bireylerle daha iyi uyum sağlayabilirler (Sue ve Sue, 2012). Bu uyum, danışanların kendilerini daha rahat hissetmelerini ve terapötik ilişkiyi güçlendirmelerini sağlayabilir. Danışanların kültürel bağlamını anlayan ve saygı gösteren bir danışmanla çalışmak terapötik ittifakın kurulmasını kolaylaştırabilir. İkinci olarak; çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerine sahip danışmanlar, farklı kültürlerin değerlerinin inançlarının ve davranışlarının farkında olup daha iyi anlamaktadırlar (Arredondo, 1999). Çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerine sahip olan danışmanların kültürel duyarlılık ve bilinçlilik açısından daha donanımlı olabilecekleri varsayıldığında danışmanın kültürel farklılıklara duyarlı olması, danışanın kendisini daha iyi anlaşılmış hissetmesini ve terapötik ittifakı güçlendirmesini sağlayabilir. Bu farkındalık, danışmanların danışanlarının bakış açılarını daha iyi anlamalarını sağlayarak ve onlarla daha iyi bir iletişim kurarak terapötik ittifakın kurulmasını kolaylaştırabilir. Üçüncü teorik açıklama ise şu şekilde olabilir: Danışan danışmaya bir konu getirdiğinde, danışmanın yargılayıcı

davranmadan ve düşünceleri iyi veya kötü olarak ayırmadan dinlemesi koşulsuz olumlu kabulün temelini oluşturmaktadır (Rogers, 1961). Çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerine sahip danışmanlar, farklı kültürlerden gelen danışanları olduğu gibi kabul edebilirler. Kabul edilme duygusu, danışanların kendilerini rahat hissetmelerini ve danışmanlık sürecine katılmalarını sağlar. Bu katılımın sonucu olarak danışman ve danışan arasında terapötik ittifakın kurulmasının daha kolay olması beklenebilir.

Son olarak, çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerine sahip olan danışmanlar, danışanlarıyla güvenilir ve etkili iletişim kurma becerileri geliştirmektedirler (Brashear ve Thomas, 2022). Danışan danışmanının kültürel konulardaki hassasiyetini ve farkındalığını fark ettiğinde ve kendisini anlaşılmış hissettiğinde, danışmanıyla daha güçlü bir terapötik ittifak kurabilir. Çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin temel unsurlarından biri olan bilgi ve farkındalık alt boyutu ile ilişkili olarak danışmanın danışanın yaşadığı kültürel deneyimleri anlaması ve bu deneyimlere saygı göstermesi, danışan ile güçlü bir bağ kurmasını sağlayabilir. Bu durumda terapötik ittifakın bir diğer unsuru olan bağ faktörü ile ilişkili olduğu için güçlü bir terapötik ittifak kurulmasına olanak tanıyabilir. Danışmanların danışanlarının duygularını ve deneyimlerini daha iyi anlamalarını ve onlarla daha güçlü bir bağ kurmalarını sağlar.

Sonuç olarak, çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin terapötik ittifak düzeyleri üzerindeki olumlu etkisinin altında yatan nedenler karmaşıktır ve birbirini tamamlayıcıdır. Bu yeterlikler, danışmanların farklı kültürel geçmişlere sahip danışanlarla daha etkili bir şekilde çalışmalarını sağlayabilir ve terapötik ittifakı güçlendirebilir. Bu nedenle, psikolojik danışmanlık eğitim programlarında çokkültürlü yaklaşımlara daha fazla önem verilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.

5.1.4. Empati ile Terapötik İttifak Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuç ve Tartışma: Araştırmanın dördüncü hipotezi olan "*psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının empati düzeyleri terapötik ittifak düzeylerini anlamlı şekilde yordamaktadır*" hipotezini test etmek için yapılan analizler sonucunda psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının empati düzeylerinin terapötik ittifak düzeyleri üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bulunmuştur. Buna göre, psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının empati düzeyleri arttıkça terapötik ittifak düzeyleri artmaktadır.

Bu bulgu, alan yazında yer alan mevcut araştırma bulgularını desteklemektedir (Chandler, 2021; DelTosta ve diğerleri, 2019; Jung ve diğerleri, 2015; Lei ve Duan, 2013; Leonard ve diğerleri, 2018; Malin ve Pos, 2015; Mallonee ve diğerleri, 2022; McClintock ve diğerleri, 2017; Salvio ve diğerleri, 1992; Wing, 2010). Alanyazında Jung ve diğerleri (2015) bilişsel davranışçı terapide erken dönem terapötik ittifakı etkileyen terapist özelliklerini

belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada danışanların algıladıkları terapist özelliklerinden empatinin danışanların değerlendirdiği terapötik ittifak ile pozitif yönde anlamlı bir ilişkili bulmuşlardır. Ayrıca alan yazında danışman empatisi ve danışanla kurulan terapötik ittifaka yönelik yapılan araştırmaların farklı meta-analiz çalışmalarında da empati ile terapötik ittifak arasında orta düzeyde güçlü ve anlamlı bir ilişki olduğu raporlanmıştır (Baca, 2020; Nienhuis ve diğerleri, 2018; Soto, 2017).

Araştırmalar danışmada empatinin varlığının güçlü bir terapötik ittifak kurmak için kritik olduğunu göstermiştir (DelTosta ve diğerleri, 2019; Jung ve diğerleri, 2015; Leonard ve diğerleri, 2018; Malin ve Pos, 2015). Ayrıca empati üzerine yapılan araştırmalarda empati ile danışma sonuçları arasında tutarlı, pozitif bir ilişki olduğu vurgulanmıştır (Elliott ve diğerleri, 2011; Elliott ve diğerleri, 2018). Diğer yandan terapötik ittifak ise danışman ve danışan arasındaki iş birliğine dayalı ve destekleyici ilişkiye, saygıya ve terapötik süreç için ortak amaç ve hedeflere işaret etmektedir (Bordin, 1973). Danışman ile danışan arasındaki güçlü bir terapötik ittifak daha iyi terapötik sonuçlarla ilişkilendirilmektedir (Del Re ve diğerleri, 2021; Dixon ve diğerleri, 2022; Kaiser ve diğerleri, 2021). Bu araştırma sonuçları ışığında bakıldığında hem empatinin hem de terapötik ittifakın danışma sonuçlarına önemli bir katkı sağladığı görülmektedir. Açıklık, güven, saygı ve empati duygusunun terapötik ittifakın geliştirilmesini ve sürdürülmesini kolaylaştırdığı (Bordin, 1979; Norcross, 2002) düşünüldüğünde güçlü bir terapötik ittifak geliştiren danışmanlar, danışanlarına iyileşme ve kişisel gelişim yolculuklarında onlara daha iyi destek olabilirler.

Genel olarak, psikolojik danışmanlıkta hayati bir rol oynayan empati ve terapötik ittifak kavramları birbirine bağlıdır, çünkü empati pozitif bir terapötik ittifak kurmada ve sürdürmede önemli bir bileşen olarak görülmektedir (Ackerman ve Hilsenroth, 2003). Danışmanlar empati göstererek danışanlarının deneyimlerini gerçekten önemsediklerini ve anladıklarını gösterirler, bunun sonucunda danışanların duygularını ve deneyimlerini keşfedebilecekleri destekleyici bir ortam oluşturmasına yardımcı olabilmektedirler. Bu da danışan memnuniyetinin, motivasyonunun artmasına ve daha iyi danışma sonuçlarına yol açabilmektedir. Bu iki değişken terapötik sürecin genel etkinliğine katkıda bulunurlar ve danışanların duygularını ve deneyimlerini keşfedebilecekleri destekleyici bir ortam oluştururlar (Moudatsou ve diğerleri, 2020). Birlikte ele alındığında bu bulgular empatinin öncelikle terapötik ittifaka katkısı yoluyla danışma sonuçları üzerinde bir etkiye sahip olabileceğini göstermektedir. Ayrıca alan yazında Anderson ve Pearlman (2020) terapötik ittifakı oluşturan ve sürdüren sekiz beceriden birisinin empati olduğunu vurgulamışlardır. Empati ve terapötik ittifak arasındaki ilişkiyi kavramsallaştırmanın bir başka yolu, terapötik ittifakın empati gibi diğer ilişki değişkenlerinden

farklı olduğunu düşüncesidir (Hatcher ve Barends, 2006; Soto, 2017). Bu fikir, terapötik ittifakın tekniklerden veya terapötik ilişkiden farklı bir kavramsal düzeyde var olan kapsayıcı bir kavram olduğunu göstermektedir. Terapötik ittifak, danışanın problemlerini çözmek için danışman ve danışanın işbirlikçi, amaca yönelik bir çalışma yapma derecesi olarak karakterize edilir. Bu açıdan ittifak, ilişkinin bir bileşeni olmaktan çok danışmanın tüm yönlerinin bir parçası olarak görülmektedir (Hatcher ve Barends, 2006).

Bu araştırma sonucunda elde edilen bulgu çerçevesinde empati ve terapötik ittifak arasındaki ilişkinin olası bazı teorik açıklamaları şu şekilde olabilir: İlk olarak, danışmanlar danışanlarıyla empati kurabildiklerinde, danışanların duygularını yargılamadan veya küçümsemeden dinleyebilirler. Bu da danışanların duygularını kabullenmelerine ve duygusal deneyimlerini anlamlandırmaya başlamalarına yardımcı olabilir. Danışman, danışanın duygularını ve deneyimlerini doğru şekilde anladığında, danışman tarafından kabul edildiğini ve anlaşıldığını hisseder. Bu da danışanın danışmana güvenmesini sağlar. Bu süreç, danışanın kendisini daha iyi ifade etmesine ve güven duygusunu arttırmasına yardımcı olabilir. Dolayısıyla, yüksek seviyede empati gösteren bir danışman ile danışan arasında daha güçlü bir terapötik ittifak kurulması beklenir. Bu durumun sebebi Schachter'in (1964) İki Faktör Teorisindeki empatinin yardım davranışını arttırdığı düşüncesine dayandırılabilir. Alanyazındaki benzer çalışmalarda, empati duyguları yüksek bireylerin daha fazla yardım davranışı sergilediklerini belirtmiştir (Aderman ve Berkowitz, 1970; Krol ve Bartz, 2022; Stürmer ve diğerleri, 2006). Ayrıca danışman empati gösterdiğinde, danışanın değişime motive olma olasılığı artar. Danışman, danışanın duygularını ve deneyimlerini anladığını gösterdiğinde, danışan kendini daha iyi hisseder ve değişime açık hâle gelir. Danışman, danışanın hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmak için onunla birlikte çalışmaya istekli olduğunda, danışman tarafından değer verildiğini hisseder. Bu da danışmanın danışmanla iş birliği dolayısıyla terapötik ittifakın güçlenmesini sağlar.

İkincisi; empati danışmanların danışanların bakış açılarını anlamalarına ve onlarla ortak bir dil kurmalarına yardımcı olur. Danışmanlar danışanlarıyla empati kurabildiklerinde, danışanların dünyayı nasıl gördüklerini ve deneyimlediklerini daha iyi anlayabilirler. Bu da danışmanların danışanlarla daha etkili bir şekilde iletişim kurmalarına ve terapötik müdahaleleri danışanların ihtiyaçlarına göre uyarlamalarına yardımcı olur. Empati ile danışanların terapötik sürece aktif olarak katılımları ve danışma hedeflerine ulaşmak için danışmanlarıyla birlikte çalışmaya istekli olmaları teşvik edilebilir. Empatik bir danışman, danışanın duygularını doğru bir şekilde algılayabilir ve doğru zamanda doğru şekilde karşılık verebilir. Bu durum danışanın kendisini daha iyi anlaşılmış hissetmesini sağlar ve terapötik

ilişkiyi güçlendirir. Bu süreçte, terapötik ittifakın oluşumunda iletişim kalitesinin ve duygusal bağlanmanın büyük önem arz etmektedir.

Sonuç olarak araştırmanın bu bulgusu, psikolojik danışmanlığın etkinliği ile ilgili alan yazını desteklemektedir. Danışma süreç ve sonuç araştırmaları, terapötik ittifakın psikoterapinin başarısında en önemli faktörlerden biri olduğunu göstermiştir. Empati, terapötik ittifakın gelişmesinde önemli bir rol oynadığından, empatiyi geliştirmeye yönelik çalışmalar psikoterapinin etkinliğini artırmaya yardımcı olabilir. Sonuç olarak çalışmanın bu bulgusu, empatinin terapötik ittifak kurmada ve sürdürmede kritik bir rol oynadığını göstermektedir. Psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının empati becerilerini geliştirmeye odaklanmaları, danışanlarıyla daha güçlü ve etkili terapötik ilişkiler kurmalarına yardımcı olacaktır.

5.1.5. Kültürel Tevazu ile Terapötik İttifak Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuç ve Tartışma: Araştırmanın beşinci hipotezi olan "*psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeyleri terapötik ittifak düzeylerini anlamlı şekilde yordamaktadır"* hipotezini test etmek için yapılan analizler sonucunda psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeylerinin terapötik ittifak düzeyleri üzerindeki etkisi istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlı bulunmuştur. Buna göre, psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeyleri arttıkça çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri artmaktadır.

Bu bulgu, alan yazında yer alan mevcut bulguları desteklemektedir. Bu sonucu destekler şekilde alan yazında birçok çalışma yer almaktadır (Dixon ve diğerleri, 2022; Grad, 2019; Hook ve diğerleri, 2013; Jennings, 2021; Tolentino Pettigrew, 2021; Wright, 2019). Danışman ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeyleri arttıkça danışanlarıyla terapötik ittifak kurma olasılıkları artmakta ve benzer şekilde Hook ve diğerleri (2013) tarafından danışmanlarla yapılan çalışmada danışmanın kültürel tevazusu ile başarılı terapi sonuçları arasındaki ilişkide terapötik ittifakın aracılık yapmıştır. Aralarındaki korelasyonlar incelendiğinde ise kültürel tevazu ile terapötik ittifak ilişkili çıkmıştır. Bu araştırmanın bulgusu, önceki çalışmalarla tutarlı bir şekilde, kültürel tevazunun terapötik ittifakın oluşumunu kolaylaştırabileceğini göstermektedir. Terapötik ittifak, psikoterapinin başarılı sonuçları için en güvenilir katkıda bulunan faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir (Wampold & Imel, 2015).

Bu bulgu, kültürel tevazu kavramının terapötik ittifakın gelişmesinde önemli bir rol oynadığını ve danışmanların farklı kültürlerden gelen danışanlarla daha etkili ilişkiler kurmasına yardımcı olabileceğini öne sürmektedir. Ayrıca bu bulgudan yola çıkarak kültürel tevazu ile terapötik ittifak arasındaki ilişkiye yönelik olası bazı kuramsal ve kavramsal

açıklamalar yapılabilir. Öncelikle kültürel tevazu, danışmanın kendi kültürünün sınırlılıklarının farkında olmasını, kendi kültürünü diğerlerinden üstün görmemesini, bakış açısını gerçekçi bir şekilde değerlendirmesini ve önyargısız bir şekilde iletişim kurmasını içermektedir. Araştırmalar, danışmanların kültürel olarak duyarlı ve hassas olmalarının, danışanların kendilerini daha iyi anlamalarını ve terapötik süreçte daha olumlu bir ilişki kurmalarını sağladığını göstermektedir (Sue ve Zane, 1987; Pope-Davis ve Coleman, 1997). İkinci olarak, kültürel tevazu danışman ve danışan arasındaki güven duygusunu artırabilir. Kültürel tevazu gösteren danışmanlar, danışanların kendilerini kabul görmüş ve değerli hissetmelerini sağlar. Danışanlar, danışmanlarının kültürlerini anladığını ve saygı duyduğunu algıladıklarında, danışmanlarına güvenme olasılıkları artabilir. Danışanlar, danışmanlarının kültürel açıdan duyarlı olduğunu anladıklarında kendilerini daha güvende ve desteklenmiş hissetmektedirler (Sue ve Sue, 2012). Bu da terapötik ittifakın güçlenmesine katkıda bulunabilir. Üçüncü olarak, kültürel tevazu danışman ve danışan arasında açık ve samimi iletişimi teşvik edebilir. Danışmanın kültürel tevazusu, danışanın kendini daha rahat ve kabul edilmiş hissetmesine ve terapötik süreçte daha fazla katılım göstermesine olanak tanıyarak terapötik ilişkinin derinleşmesine ve güçlenmesine yardımcı olabilir. Son olarak, kültürel tevazu danışman ve danışan arasındaki ilişkide birlikte çalışma ve işbirliği ruhunu artırabilir. Danışmanın, danışanın kültürel bağlamını anlamaya ve ona uygun bir şekilde müdahale etmeye istekli olduğunu göstermesi, danışanın danışmanlık sürecine daha aktif bir şekilde işbirliği yaparak katılmasını ve danışmaya olumlu bir şekilde yanıt vermesini teşvik edebilir.

Kültürel tevazu düzeyi yüksek danışmanların danışanların bakış açılarını daha iyi anlayabildikleri ve onlarla daha anlamlı ilişkiler kurabildikleri anlaşılmaktadır. Kültürel tevazu, terapötik ittifakın gelişmesine katkıda bulunan bir dizi faktörle ilişkilidir. Örneğin, kültürel tevazu düzeyi yüksek danışmanlar, danışanlarla daha açık ve dürüst iletişim kurma eğilimindedirler. Ayrıca, danışanların kültürel değerlerine ve inançlarına daha saygılı davranırlar. Bu tutumlar, danışanların danışmanlarına güvenmelerini ve onlarla iş birliği yapmalarını kolaylaştırır. Danışanlarıyla dünya görüşleri hakkında konuşurken, danışmanlar danışanlarla güçlü bir kişisel bağ geliştirmek ve onlarla danışma hedefleri ve görevleri konusunda anlaşmak için kültürel açıdan mütevazı ve karşısındakini merkeze alan bir tutum sergilenmesi gerektiği düşünülmektedir. Araştırmalar bunun sonucu olarak iyi bir terapötik ittifak kurulacağını göstermektedir.

Kültürel tevazunun terapötik ittifak üzerindeki etkisi, kişilerin kültürel geçmişlerine bağlı olarak değişebilir. Örneğin, kültürel açıdan farklı geçmişlere sahip danışman ve danışan arasındaki ilişkilerde kültürel tevazu daha da önemli hale gelmektedir. Bu gibi durumlarda,

kültürel tevazusu yüksek danışmanlar, danışanların kültürel kimliklerini ve deneyimlerini daha iyi anlayabilmekte ve onlarla daha anlamlı ilişkiler kurabilmektedir. Azınlık gruplarına mensup bireysel psikoterapi alan üniversite öğrencilerinin terapistlerinin kültürel tevazusuna dair algılarının, terapötik ittifakın gücü ile pozitif yönde ilişkili olduğu ortaya konulmuştur (Tolentino Pettigrew, 2021). Benzer şekilde beyaz süpervizörlerden süpervizyon hizmeti alan etnik azınlık, siyah, yerli ve renkli danışman adaylarının algıladıkları süpervizör kültürel tevazu düzeyi ile süpervizyon terapötik ittifakı arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Wilcox ve diğerleri, 2023; Vandament ve diğerlerinin, 2021).

Sonuç olarak bu çalışma, psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeylerinin terapötik ittifak düzeyleri ile anlamlı şekilde ilişkili olduğunu göstermiştir. Elde edilen bulgular, kültürel tevazunun danışmanların ve danışman adaylarının eğitiminde ve uygulamasında önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Araştırmanın bulguları, danışmanların kültürel tevazu becerilerini geliştirerek danışanlarla daha güvenli ve saygılı bir terapi ortamı oluşturabileceklerini ve bunu sonucu olarak daha güçlü bir terapötik ittifak kurabileceklerine işaret etmektedir. Kültürel tevazu becerilerinin, danışmanların farklı kültürleri ve bakış açılarını anlamalarına ve danışanlarla daha uyumlu terapötik müdahaleler geliştirmelerine yardımcı olabileceğini göstermektedir. Böylece danışmanlar kültürel tevazu becerilerini geliştirerek terapötik ittifakı güçlendirerek, danışanların terapi sonuçlarını iyileştirmeye yardımcı olabilir.

5.1.6. Kültürel Tevazu ile Terapötik İttifak Arasındaki İlişkide Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterliklerinin Aracılık Rolüne İlişkin Sonuç ve Tartışma: Araştırmanın altıncı hipotezi olan "*psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeyleri ile terapötik ittifak düzeyleri arasındaki ilişkide çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin aracı rolü vardır"* hipotezini test etmek yapılan analizler sonucunda sonucunda psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeyleri ile terapötik ittifak düzeyleri arasındaki ilişkide çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin tam aracılık yaptığı bulgusu elde edilmiştir. Buna göre, psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeyleri arttıkça çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri artmaktadır. Psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeyleri arttıkça terapötik ittifak düzeyleri artmaktadır. Bu ilişkide aracı faktör olarak çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin işlevi olduğu görülmüştür. Psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeyleri çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri aracılığıyla terapötik ittifak düzeylerini artırmaktadır. Bu bulgu çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin bir arabulucu olarak işlev görebileceğini, kültürel tevazunun güçlü bir terapötik ittifak geliştirme

üzerindeki olumlu etkisini kolaylaştırdığını göstermektedir. Araştırma bulgusu kültürel tevazunun daha güçlü bir terapötik ittifaka doğrudan katkıda bulunurken, bu etkinin önemli bir kısmının danışmanın çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri ile de açıklandığı anlamına gelmektedir. Çokkültürlü psikolojik danışma yeterliliklerinin sadece kültürel tevazuyu geliştirmekle kalmayıp, kültürel tevazunun terapötik ittifaka olan olumlu etkisini de kolaylaştırdığı görülmektedir. Bu da, danışmanların kültürel farklılıklara karşı duyarlı ve saygılı olmalarının, danışanlarla daha güçlü bir terapötik ittifak kurmalarına yardımcı olduğunu göstermektedir.

Alanyazında konuyu aracılık ilişkisi içerisinde araştıran başka bir çalışmaya rastlanmamıştır. Fakat kavramların teorik açıklamaları çerçevesinde bu bulgu tartışılabilir. Çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri danışmanların kültürel tevazularını geliştirerek terapötik ittifakı etkileyebilir. Bu geliştirme durumları ise danışanların kültürlerine ilişkin bilgi ve anlayışı artırması, danışanların değerlerine ve inançlarına saygı ve duyarlılık göstermeyi sağlaması ve danışmanların kültürel olarak uygun müdahaleler kullanmasını sağlaması şeklinde gösterilebilir. Danışmanlar kendi yetersizliklerinin, önyargılarının, değerlerinin, duygularının ve görüşlerinin farkında olarak danışanlarına daha iyi hizmet verebilirler (Cigolla ve Brown, 2011). Kültürel tevazu çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin temelini oluşturarak danışmanların farklı kültürlere dair bilgi ve becerilerini geliştirerek, önyargılarının ve kültürel kör noktalarının farkındalığını artırmalarını sağlamaktadır. Ayrıca danışmanların danışanların kültürel değerlerini, inançlarını ve kimliklerini kapsamlı bir şekilde değerlendirmelerini, anlama ve terapötik sürece dâhil etmelerini kolaylaştırmaktadır. Benzer şekilde kültürel tevazu çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri aracılığıyla danışmanların danışanlarıyla iletişim kurarken, müdahalede bulunurken ve danışmanlık ilişkisini sürdürürken kültürel açıdan duyarlı ve uygun davranışlar sergilemelerini sağladığı söylenebilir. Danışmanlarda ve danışman adaylarında çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri geliştikçe farklı kültürel geçmişlerden gelen danışanlarla güvenli ve saygıya dayalı ilişkiler kurmak daha kolay olabilmektedir. Bu ilişki sonucunda danışmanlar danışanlarla etkili bir şekilde iletişim kurup işbirliği içinde çalışabilirler. Bunun sonucu olarak danışmanlar danışanların kültürel kimliklerini ve değerlerini onaylayarak danışanların güçlenecekleri destekleyici bir ortam oluşturabilirler. Böylelikle danışmanlar kültürel açıdan uygun davranış modellerini öğrenerek ve danışanlarla etkileşimlerinde bu modelleri kullanarak terapötik ittifakı güçlendirebilirler. Ayrıca çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri danışmanların kültürel uyuma odaklanmasıyla, danışanların değerlerine ve inançlarına saygı gösteren terapötik yaklaşımlar kullanmalarını sağlayabilir ve terapötik ittifakın gelişimini teşvik edebilir.

Araştırmanın bu bulgusu daha yüksek düzeyde kültürel tevazuya sahip danışmanların genellikle daha yüksek düzeyde çokkültürlü danışmanlık yeterliklerine sahip olma eğiliminde olduğunu ve bunun da danışman ile danışan arasındaki terapötik ittifakı güçlendirdiğini göstermektedir. Ayrıca bu bulgu, güçlü bir terapötik ittifakı geliştirmede kültürel tevazu ve çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri arasındaki kritik etkileşimi vurgulamaktadır. Kültürel tevazu danışmanların danışanlara saygı, açıklık ve kültürel geçmişleri hakkında ömür boyu süren bir öğrenme isteğiyle yaklaşmalarını sağlamaktadır. Bu durumda güçlü bir terapötik ittifak kurmak için gerekli olan güven ortamını oluşturmayı teşvik etmektedir. Fakat sadece kültürel olarak mütevazı olmak yeterli değildir. Bunun yanında terapötik müdahaleleri, farklı kültürel geçmişlerden gelen danışanların benzersiz ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde uyarlama becerisi göstermek gerekebilir. Bu, kültürel açıdan hassas bir dil kullanmayı, kültüre özgü müdahaleler tasarlamayı veya danışanın kültürel değerleri ve inançlarıyla daha iyi uyumlu hâle getirmek için terapötik teknikleri değiştirmeyi içerebilir. Danışmanlar yaklaşımlarını bu şekilde uyarlayarak, terapötik ilişkiyi güçlendiren ve iyileşmeyi destekleyen daha kişiselleştirilmiş ve etkili bir terapötik deneyim oluşturabilirler. Danışmanlar kültürel tevazu çerçevesinde çokkültürlü danışmanlık yeterliklerini terapötik uygulamaya dahil ederek, danışanlarının kendine özgü kültürel deneyimlerini daha iyi anlayabilir ve bunlara daha iyi yanıt verebilirler. Çokkültürlü danışmanlık yeterliklerinin temel unsurlarından biri, kültürel farklılıkları tanıma ve takdir etme yeteneğidir. Bu, kültürel faktörlerin danışanın düşünce, duygu ve davranışlarını nasıl etkileyebileceğini anlamakla ilgilidir. Danışmanlar bu farkındalığı geliştirerek, danışanın kültürel geçmişine saygı duyup değer veren daha kapsayıcı ve destekleyici bir terapötik ortam oluşturabilirler.

Bu sonuçlar, kültürel tevazunun, terapötik ittifakın güçlendirilmesinde önemli bir unsur olduğunu vurgulamaktadır. Kültürel tevazu, bireylerin kendi kültürel bakış açılarını sorgulama ve çeşitli kültürel bakış açılarını anlama konusundaki istekliliğini yansıtan bir yaklaşımdır (Tervalon ve Murray-García, 1998). Bu yaklaşım, terapötik ilişkilerde güven, uyum ve işbirliğinin sağlanmasının önemini vurgular (Ratts ve diğerleri, 2016). Çok kültürlü danışmanlık yeterlilikleri ise, terapistlerin kültürel farklılıkları anlama ve danışanlara etkili bir şekilde etkileşim kurma becerisini ifade eder (Sue ve Sue, 2012). Bu yeterlilikler, danışmanların kültürel hassasiyetlerini ve empatik becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur. Çalışmamız, çok kültürlü danışmanlık yeterliliklerinin kültürel tevazu ile terapötik ittifak arasında aracı bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, kültürel tevazu, çokkültürlü danışmanlık yeterliliklerinin geliştirilmesini ve güçlendirilmesini destekleyen temel bir bileşendir (Hook ve diğerleri, 2013; Zhu ve diğerleri,

2023). Kültürel tevazu farklı danışanlarla çokkültürlü danışmanlık yeterlilikleri güçlendirerek, mikro saldırıları daha iyi fark edip ele alarak ve genel olarak daha etkili ve kültürel açıdan duyarlı danışmanlık sunarak öz-yansıtmalı ve ötekilere odaklı bir yaklaşım teşvik eder. Kültürel tevazunun çokkültürlü danışmanlık yeterliliklerine dâhil edilmesi, kültürel çeşitliliğe sahip nüfusa yönelik danışmanlık müdahalelerinin etkinliğini artırmak için çok önemlidir. Genel olarak, çok kültürlü danışmanlık yeterliklerini danışmanlık sürecine dahil etmek, danışmanların farklı kültürel geçmişlerden gelen danışanlarla daha güçlü bir terapötik ilişki kurmalarına yardımcı olabilir. Kültürel farklılıkları tanımak ve saygı duymak, terapötik müdahaleleri uyarlamak ve kültürel tevazuyu geliştirmek suretiyle danışmanlar, iyileşmeyi ve gelişmeyi teşvik eden daha kapsayıcı ve etkili bir terapötik ortam oluşturabilirler.

5.1.7. Kültürel Tevazu ile Terapötik İttifak Arasındaki İlişkide Empatinin Aracılık Rolüne İlişkin Sonuç ve Tartışma: Araştırmanın yedinci hipotezi olan "*psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeyleri ile terapötik ittifak düzeyleri arasındaki ilişkide empatinin aracı rolü vardır"* hipotezini test etmek yapılan analizler sonucunda sonucunda psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeyleri ile terapötik ittifak düzeyleri arasındaki ilişkide empatinin tam aracılık yaptığı bulgusu elde edilmiştir. Psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeyleri arttıkça terapötik ittifak düzeyleri artmaktadır. Bu ilişkide aracı faktör olarak empatinin işlevi olduğu bulgusu elde edilmiştir. Psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeyleri empati aracılığıyla terapötik ittifak düzeylerini artırmaktadır. Bulgu, empatinin bir arabulucu olarak işlev görebileceğini, kültürel tevazunun güçlü bir terapötik ittifak geliştirme üzerindeki olumlu etkisini kolaylaştırdığını göstermektedir. Ayrıca kültürel tevazunun daha güçlü bir terapötik ittifaka doğrudan katkıda bulunurken, bu etkinin önemli bir kısmının danışmanın empati gösterme becerisi ile de açıklandığı anlamına gelmektedir.

Bu bulguyu destekler şekilde alan yazında Wright (2019) çalışmasında kültürel tevazu ile terapötik ittifak arasındaki ilişkide empati, pozitif kabul ve tutarlılığın aracılık rölünü incelemiştir. Araştırma sonucunda kültürel tevazu ile terapötik ittifak arasındaki ilişkide empatinin aracılık rolünün olduğu raporlanmıştır. Fakat araştırmamızın Wright'ın (2019) çalışmasından ayrılan yönü empati ile çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin beraber aynı anda aynı modele dahil edilmesi ve sonuçta her iki değişkeninde tam aracılık ettiği sonucunun bulunmuş olmasıdır. Yine benzer şekilde araştırma bulgumuzu destekler şekilde Leonard ve diğerleri (2018) tarafından yapılan bir çalışmada danışman farkındalığı ile danışmanın bildirdiği terapötik ittifak arasındaki ilişkide empatinin aracılık yaptığı sonucuna

ulaşılmıştır. Bu araştırmada kültürel tevazunun yerine danışman farkındalığı kullanılmış olup aslında bu danışman farkındalığı kültürel tevazunun farkındalık alt boyutuyla benzerlik göstermektedir.

Araştırma sonucu, güçlü bir terapötik ittifakı geliştirmede kültürel tevazu ve empati arasındaki kritik etkileşimi vurgulamaktadır. Kültürel tevazu danışmanların danışanlara saygı, açıklık ve kültürel geçmişleri hakkında ömür boyu süren bir öğrenme isteğiyle yaklaşmalarını sağlamaktadır. Bu durumda güçlü bir terapötik ittifak kurmak için gerekli olan güven ortamını oluşturmayı teşvik etmektedir. Fakat, sadece kültürel olarak mütevazı olmak yeterli değildir. Danışmanların danışanlarının duygusal deneyimlerini anlayabilmeleri ve paylaşabilmeleri gerekir ki bu noktada empati devreye girer. Danışmanlar empati göstererek danışanlarının duygularını ve bakış açılarını daha fazla anlayıp doğrulayabilir. Bu durumda daha güçlü bir bağlantıya ve daha işbirlikçi bir terapötik sürece yol açacaktır. Kültürel tevazu, empatinin temelini oluşturur. Danışmanlar, danışanların kültürlerini ve deneyimlerini anlamadan, onlarla empati kuramazlar. Kültürel tevazu, danışmanların önyargılarını ve varsayımlarını fark etmelerine ve bu farkındalık içerisinde danışanlarıyla iletişim kurmalarına yardımcı olmaktadır. Bu da danışmanların daha doğru ve anlamlı empati kurmalarını sağlar. Empati aracılığıyla danışmanlar danışanlarla güvenli ve sağlıklı bir ilişki kurabilirler. Bunun sonucu olarak danışmanlar danışanlarla terapötik ittifak kurup daha etkili bir şekilde yardım hizmeti sunabilirler.

Bu sonucun altında yatan olası teorik dinamikler şu şekilde açıklanabilir: Birincisi kültürel tevazu, farklı bakış açılarına saygı ve anlayış duygusu üzerine bir temel oluşturur. Davis ve diğerlerine (2018) göre, kültürel tevazu terapistlerin kendi bakış açısından farklı düşünen danışanları bile anlamaya çalışmasını sağlamaktadır. Empati, danışmanların bu temele dayanarak, danışanların deneyimlerini kabul ederek ve onaylayarak duygusal düzeyde onlarla bağlantı kurmalarını sağlar. Kültürel tevazu danışmanların empati becerilerini geliştirmelerine yardımcı olabilir. Kültürel açıdan tevazu sahibi danışmanlar, danışanların kültürel kimliklerini ve deneyimlerini daha iyi anlayabilir ve bu da danışanların duygularını ve düşüncelerini daha iyi anlamalarına ve paylaşabilmelerine olanak tanır. Bu duygusal bağlantı, güven oluşturmak ve işbirlikçi bir terapötik ittifak geliştirmek için çok önemlidir. İkinci açıklama ise danışmanlar danışanların kültürel geçmişleri ve deneyimleriyle empatik bir bakış açısıyla aktif olarak etkileşime girerek daha derin bakış açısı kazanabilir ve kültürel etkenler hakkındaki anlayışlarını geliştirebilirler. Bu sürekli öğrenme döngüsü, kültürel tevazu düzeylerini güçlendirerek terapötik ittifakı daha da geliştirebilir. Empatinin kültürler arasında farklı şekillerde ifade edilebileceğini ve yorumlanabileceğini kabul etmek çok önemlidir. Terapistler,

kendi kültürel normlarını dayatmaktan kaçınarak danışanlarının duyguları nasıl kavramsallaştırdığını ve ifade ettiğini anlamaya çalışmalıdır.

Alanyazındaki araştırmalar terapötik ortamlarda kültürel tevazunun önemini vurgulamıştır. Tervalon ve Murray-García (1998) tarafından tanımlandığı şekliyle kültürel tevazu öz değerlendirme, öz eleştiri ve farklı geçmişlerden gelen bireylerle saygılı ortaklıklar kurmaya istekli olmaya yönelik yaşam boyu bir taahhüdü içermektedir. Bu yaklaşım, danışanların benzersiz kültürel bağlamlarını kabul etmenin ve saygı göstermenin önemini vurgulayan danışan merkezli terapinin temel ilkeleriyle uyumlu gözükmektedir (Ratts ve diğerleri, 2016). Kültürel tevazu ile terapötik ittifak arasındaki olumlu ilişki ampirik kanıtlarla desteklenmiştir. Örneğin, Hook ve diğerleri (2016) danışmanların kültürel tevazu düzeylerinin danışanların terapötik ittifak algılarıyla olumlu yönde ilişkili olduğunu bulmuş ve kültürel tevazunun terapötik ilişkilerde güven, uyum ve işbirliğini teşvik etmedeki rolünü vurgulamışlardır. Başkalarının duygu ve düşüncelerini anlama ve paylaşma becerisiyle karakterize edilen empati, uzun zamandır etkili terapötik uygulamaların temel taşı olarak kabul edilmektedir (Rogers, 1957). Danışmanlar için her danışan farklı kültürel geçmişlerden gelen büyük bireysel farklılıklara sahip olduğu için danışanlarla doğru bir şekilde empati kurmak zordur. Çeşitli danışanlarla iyi danışmanlık ilişkileri kurmak için danışmanların kültürler arası empati sunabilmeleri gerekmektedir (Chung ve Bernak, 2002). Kültürel tevazu, danışmanların danışanların farklı kültürel değerlerini, inançlarını ve deneyimlerini anlama ve saygı duyma becerisini içerir. Bu farkındalık, danışmanların danışanların bakış açılarını daha iyi anlamalarını ve empati kurmalarını sağlar. Empati, güven ve açık iletişim kurmak için zemin hazırlar ve terapötik ittifakın gelişmesine katkıda bulunur (Sue ve Sue, 2012).

Sonuç olarak, bu çalışma kültürel tevazu, empati ve terapötik ittifak konularında giderek artan alanyazına katkıda bulunmakta ve bu kavramların terapötik süreçteki önemini ve birbirleriyle olan bağlantılarını vurgulamaktadır. Kültürel tevazu gelişimini teşvik etmek etkili danışmanlık için gerekli olmakla beraber empatiyi teşvik etmek, kültürel anlayışı anlamlı bir bağlantıya dönüştürmek ve güçlü bir terapötik ittifak kurmak için kilit bir mekanizmadır. Danışma sürecinde empati üzerine yapılan önceki araştırmalarla tutarlı olarak, bu çalışma kültürel tevazu ve terapötik ittifak arasındaki ilişkide empatinin aracı rolü olduğunu göstermiştir. Danışmanlar empati düzeylerini ve becerilerini geliştirerek danışanların kültürel farklılıklarını etkili bir şekilde ele alarak güçlü bir terapötik ittifak kurarak olumlu terapötik değişim için güvenli ve destekleyici bir ortam oluşturabilirler.

5.2. Öneriler

Bu bölümde araştırmanın bulguları çerçevesinde alan araştırmacılarına, uygulayıcılara ve psikolojik danışman eğitimcilerine yönelik öneriler sunulmuştur.

5.2.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler:

1. Araştırma kapsamındaki değişkenler alanyazında ilk defa olmak üzere birlikte ele alınmış ve yeni bir model geliştirilmiştir. Bu modelin genellenebilirliğini test etmek ve bulguları güçlendirmek için benzer kavramlarla modelin tekrar sınandığı yeni araştırmalar planlanabilir.

2. Araştırmada YEM temelli bir model sunulmuş ve değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı raporlanmıştır. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda araştırmada yer alan değişkenler arasındaki gerçek nedensellik ilişkilerini ortaya koymak için deneysel çalışmalar yapılabilir. Bu sayede, araştırmada elde edilen bulgular daha da sağlamlaştırılabilir ve neden-sonuç ilişkileri net bir şekilde ortaya konulabilir.

3. Bu çalışmada, psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeyleri terapötik ittifak düzeylerini anlamlı şekilde yordadığı bulgusu elde edilmiştir. Kültürel tevazunun terapötik ittifak üzerindeki uzun vadeli etkisini keşfetmek için boylamsal çalışmalar yapılabilir. Ayrıca, danışmanın deneyimi, danışan özellikleri vb. potansiyel aracı faktörlerin araştırılması, bu değişkenler arasındaki karmaşık etkileşimin daha iyi bir şekilde anlaşılmasını sağlayabilir.

4. Bu çalışma sadece Türkiye' deki psikolojik danışman ve danışman adayları ile yapılmıştır. Bundan sonraki çalışmalar farklı sosyoekonomik ve politik koşullara sahip ülkelerde, etnik ve dini çeşitlilik gösteren örneklemlerle yapılan çalışmalarla bulguların genellenebilirliği ve sağlamlığı test edilebilir. Bu sayede, kültürel tevazunun evrensel bir kavram olup olmadığı veya farklı kültürlerde farklı anlamlar taşıyıp taşımadığı da değerlendirilebilir.

5. Bu araştırmada kullanılan kesitsel araştırma deseni verilerin tek bir zamanda ölçülmesini gerektirmektedir. Kesitsel araştırma deseni, zaman içindeki değişimleri izleme veya belirli bir müdahalenin uzun vadeli etkisini değerlendirme yeteneğine sahip değildir. Bu yüzden araştırmacılar, psikolojik danışmanlar ve danışman adayları için kültürel tevazuyu geliştirmeye yönelik farklı müdahalelerin (eğitimler, atölye çalışmaları, mentorluk programları) etkinliğini karşılaştırmalı ve boylamsal araştırma desenleri kullanarak inceleyebilirler. Bu tür çalışmalar, hangi tür müdahalelerin daha etkili olduğunu ve hangi faktörlerin müdahalelerin başarısını etkilediğini belirlemeye yardımcı olacaktır.

6. Bu çalışmada kültürel tevazu ile empati arasındaki tek yönlü ilişki incelenmiştir. Araştırmacılar, empati ve kültürel tevazu arasındaki ilişkinin tek yönlü mü yoksa iki yönlü mü olduğunu inceleyebilirler. Böylelikle kültürel tevazunun empatiyi nasıl geliştirdiği ve empatinin kültürel tevazuyu nasıl etkilediği araştırılabilir. Bu ilişkileri inceleyen deneysel ve nitel araştırmalara ihtiyaç vardır.

7. Bu çalışmada incelenmeyen veya sınırlı şekilde ele alınan değişkenlerin (örneğin, dil yeterliliği, göç deneyimi, farklı kültürlerden danışanla çalışmış olma ve kültürel hassasiyet vb.) etkilerini araştırmak gelecek araştırmalar için önerilebilir. Bu değişkenlerin kültürel tevazu ve terapötik ittifak üzerindeki etkilerini değerlendirmek, daha kapsamlı bir anlayış sağlayabilir.

8. Kültürel tevazunun bu çalışmada diğer değişkenlerle olan ilişkisi nicel yöntemlerle araştırılmıştır. Sonraki çalışmalarda kültürel tevazu psikolojik danışmada sürece odaklanan araştırmalarla ve nitel çalışmalarla derinlemesine incelenebilir.

5.2.2. Alanda Çalışanlara Yönelik Öneriler:

1. Bu çalışmada kültürel tevazu ve çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri arasında tespit edilen güçlü ilişki psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının, mesleki etik ilkeler ve standartlar çerçevesinde kültürel tevazunun çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu konuda düzenlenecek konferanslar, seminerler ve çalıştaylar bu konudaki farkındalığın artmasına katkıda bulunabilir.

2. Bu çalışmanın psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeylerinin empati düzeylerini anlamlı şekilde yordadığı bulgusu değerlendirildiğinde psikolojik danışmanlar ve danışman adaylarının, kendi kültürel kimliklerini ve önyargılarını fark etme, farklı kültürlere karşı açık ve saygılı olma, empati kurma ve kültürel açıdan duyarlı iletişim kurma becerilerini geliştirmeye yönelik çalışmaların yapılması gerektiği görülmektedir. Süpervizyon ve mesleki gelişim programları bu konuda önemli bir rol oynayabilir.

3. Bu çalışmanın bulguları, empatinin terapötik ittifak üzerindeki olumlu etkisini vurgulamaktadır. Bu nedenle, psikolojik danışmanlar ve danışman adayları için empati becerilerini geliştirmeye yönelik eğitim programlarına daha fazla önem verilebilir.

4. Çalışmanın kültürel tevazunun çokkültürlü danışma yeterliklerini ve terapötik ittifakı yordadığı bulgularından yola çıkarak psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının başarılı danışma sonuçları için kendi kültürel bakış açılarını ve önyargılarını fark etmeleri için sürekli olarak kendilerini geliştirmeye devam etmeleri önerilebilir.

5. Araştırmanın psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeylerinin terapötik ittifak düzeylerini anlamlı şekilde yordadığına dair bulgusundan yola çıkarak başarılı danışma sonuçları elde edebilmek amacıyla psikolojik danışmanların ve

danışman adaylarının, kültürel tevazu düzeylerini artırmaya ve farklı kültürlere duyarlılıklarını geliştirmeye yönelik atölyelere ve çalışmalara katılmaları teşvik edilebilir.

5.2.3.Psikolojik Danışman Eğitimcilerine Yönelik Öneriler:

1. Bu araştırmanın psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeylerinin, çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerini anlamlı şekilde yordadığına dair bulgusu, kültürel tevazuyu geliştirmenin, danışmanların farklı kültürlere duyarlılığını ve yetkinliğini artırmak için kritik öneme sahip olduğunu göstermektedir. Danışmanlık programlarında, kültürel tevazuya daha fazla yer verilmeli ve danışmanların bu konudaki bilgi ve becerilerini geliştirmeleri için düzenli eğitimler düzenleyebilir. Psikolojik danışman adaylarının, kültürel tevazunun teorik temellerini ve uygulamalarını öğrenmeleri için eğitim programlarında bu konuya ayrı bir ders veya modül olarak yer verilebilir.

2. Araştırmanın psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeylerinin empati düzeylerini anlamlı şekilde yordadığı bulgusu ele alındığında psikolojik danışman adaylarına, farklı kültürlerle iletişim kurma, kültürel önyargıları fark etme, kültürel açıdan duyarlı müdahalelerde bulunma ve kültürel çatışmaları çözme becerilerini geliştirmeye yönelik beceri eğitimleri verilmesi önemli görülmektedir. Bu eğitimler, rol yapma, vaka çalışmaları ve simülasyonlar gibi aktif öğrenme yöntemlerini içerebilir.

3. Araştırmanın psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeylerinin, çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerini anlamlı şekilde yordadığına dair bulgusundan yola çıkarak, lisans ve lisansüstü programlarda psikolojik danışma uygulaması derslerinde öğrencilerin farklı kültürlerdeki danışanlarla danışma yapmaları konusunda süpervizörleri tarafından yönlendirilmesi önerilebilir.

4. Araştırmanın psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeylerinin terapötik ittifak düzeylerini anlamlı şekilde yordadığı bulgusu çerçevesinde psikolojik danışmanlık eğitim programlarında, öğrencilere kültürel tevazu becerilerini geliştirmeleri için fırsatlar sunulmasının önemi anlaşılmaktadır. Bu bulgu psikolojik danışmanların kültürel çeşitlilikle çalışırken daha etkili bir şekilde iletişim kurmalarına ve terapötik ittifakı güçlendirmelerine yardımcı olabilir.

5. Araştırmanın psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu düzeylerinin empati düzeylerini anlamlı şekilde yordadığı bulgusu ile psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının empati düzeyleri terapötik ittifak düzeylerini anlamlı şekilde yordadığı bulgusu düşünüldüğünde psikolojik danışmanlık eğitim programları, öğrencilere empati becerilerini geliştirmeleri için daha fazla fırsat sunmasının önemi görülmektedir. Bu bakımdan,

öğrencilere, empatinin kültürel tevazu ve terapötik ittifak üzerindeki önemini vurgulayan dersler ve uygulamalar sunulması önerilebilir.

6. Araştırmanın psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının çokkültürlü psikolojik danışma yeterliklerinin terapötik ittifak düzeylerini anlamlı şekilde yordadığı bulgusu çerçevesinde psikolojik danışmanlık eğitimi programları, çok kültürlü eğitim uygulamalarını geliştirmeye odaklanmaları önerilebilir. Bu uygulamalar, kültürel farkındalık, eleştirel düşünme ve öz farkındalık gibi becerilerin geliştirilmesini içerebilir.

7. Araştırmanın psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının çokkültürlü psikolojik danışma yeterlikleri terapötik ittifak düzeylerini anlamlı şekilde yordadığı bulgusu çerçevesinde psikolojik danışmanlık eğitmenleri, sınıflarında kültürel konuları ele alma fırsatlarını artırmaya çalışmaları önerilebilir.

8. Araştırmanın psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının empati düzeyleri terapötik ittifak düzeylerini anlamlı şekilde yordadığı bulgusuna dayanarak psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının eğitimi konusunda empati yeteneklerini geliştirmelerine ve terapötik ittifakı kurmalarına yardımcı olacak şekilde güncellenmesi önerilebilir. Eğitim programlarının içeriğinin, danışmanların empati becerilerini ve terapötik ilişki kurma becerilerini güçlendirmeye yönelik olması önemli görülmektedir.

KAYNAKÇA

Abreu, J. M., Gim Chung, R. H., & Atkinson, D. R. (2000). Multicultural counseling training: Past, present, and future directions. *The Counseling Psychologist, 28*(5), 641–656. https://doi.org/10.1177/0011000000285003

Ackerman, S. J., & Hilsenroth, M. J. (2003). A review of therapist charcteristics and techniques positively impacting the therapeutic alliance. *Clinical Psychology Review, 23*(1), 1–33. https://doi.org/10.1016/S0272-7358(02)00146-0

Aderman, D., & Berkowitz, L. (1970). Observational set, empathy, and helping. *Journal of Personality and Social Psychology, 14*(2), 141–148. https://doi.org/10.1037/h0028770

Adler, A. (1956). The individual psychology of Alfred Adler: A systematic presentation in selections from his writings. H. L. Ansbacher & R. R. Ansbacher (Eds.). Harper &Row.

Ahn, H., & Wampold, B. E. (2001). Where oh where are the specific ingredients? A meta-analysis of component studies in counseling and psychotherapy. *Journal of Counseling Psychology, 48*(3), 251–257. https://doi.org/10.1037/0022-0167.48.3.251

Alpar R. (2018). *Uygulamalı istatistik ve geçerlik güvenirlik*. Detay Yayıncılık

American Counseling Association (ACA). (2022). 20/20 Consensus definition of counseling. 1 Mayıs 2023 tarihinde https://www.counseling.org/aboutus/about-aca/20-20-a-vision-for-the-future-of-counseling/consensusdefinition-of-counseling. adresinden erişildi.

American Counseling Association (ACA). (2014). ACA Code of ethics. (Elektronik versiyon). 1 Mayıs 2023 tarihinde https://www.counseling.org/resources/acacode-of-ethics.pdf adresinden erişildi.

Ancis, J. R., & Sanchez-Hucles, J. V. (2000). A preliminary analysis of counseling students' attitudes toward counseling women and women of color: Implications for cultural competency training. *Journal of Multicultural Counseling and Development, 28*(1), 16–31. https://doi.org/10.1002/j.2161-1912.2000.tb00225.x

Anderson, H. (1997). *Conversation, language, and possibilities: A postmodern approach to therapy*. Basic Books.

Anderson, T., & Perlman, M. R. (2020). Therapeutic interpersonal skills for facilitating the working alliance. In J. N. Fuertes (Ed.), *Working alliance skills for mental health professionals* (pp. 43–68). Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/med-psych/9780190868529.003.0003

Areas, M., Babl, A. M., Fernández-Álvarez, J., Roussos, A., Botella, C., García-Palacios, A., Baños, R., Quero, S., Breton, J. M., & Gómez Penedo, J. M. (2023). Therapeutic alliance

and treatment expectations: Predicting outcomes in exposure treatments for specific phobia. *Cognitive Therapy and Research, 47*(2), 222–231. https://doi.org/10.1007/s10608-022-10343-8

Arnett, J. J. (2009). The neglected 95%, a challenge to psychology's philosophy of science. *American Psychologist, 64*(6), 571–574. https://doi.org/10.1037/a0016723

Arredondo, P. (1999). Multicultural counseling competencies as tools to address oppression and racism. *Journal of Counseling & Development, 77*(1), 102–108. https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.1999.tb02427.x

Arredondo, P., & Glauner, T. (1992).*Personal dimensions of identity model*. Empowerment Workshops

Arredondo, P., Toporek, R., Brown, S. P., Jones, J., Locke, D. C., Sanchez, J., & Stadler, H. (1996). Operationalization of the multicultural counseling competencies. *Journal of Multicultural Counseling and Development, 24*(1), 42–78. https://doi.org/10.1002/j.2161-1912.1996.tb00288.x

Arthur, N., & Januszkowski, T. (2001). The multicultural counselling competencies of Canadian counsellors. *Canadian Journal of Counselling, 35*(1), 36–48.

Ashton, M. C., & Lee, K. (2005). Honesty-Humility, the Big Five, and the Five-Factor Model. *Journal of Personality, 73*(5), 1321–1353. https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2005.00351.x

Ashton, M. C., Lee, K., & de Vries, R. E. (2014). The HEXACO Honesty-Humility, agreeableness, and emotionality factors: A review of research and theory. *Personality and Social Psychology Review, 18*(2), 139–152. https://doi.org/10.1177/1088868314523838

Atkinson, D. R., Thompson, C. E., & Grant, S. K. (1993). A three-dimensional model for counseling racial/ethnic minorities. *The Counseling Psychologist, 21*(2), 257–277. https://doi.org/10.1177/0011000093212010

Avrupa Komisyonu (2023). Avrupa Parlamentosuna, Konseye, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesine ve Bölgeler Komitesine Sunulan Komisyon Bilgilendirmesi AB Genişleme Politikasına İlişkin 2023 Bilgilendirmesi. 2023 Türkiye Raporu, Brüksel, 8.11.2023https://ab.gov.tr/siteimages/resimler/2023%20T%C3%BCrkiye%20Raporu.pdf Erişim Tarihi: 25.01.2024.

Aydın, B. (2014). *Kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminin psikolojik danışman adaylarının kültürel duyarlılık düzeyleri üzerindeki etkisi*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Aydın, B., ve Şahin, M. (2017). Psikolojik danışman adaylarında kültürel duyarlılığı yordayan bazı değişkenler. *Buca Egitim Fakültesi Dergisi*, (43) 64-77.

Baca, L. R. (2020). *A Meta-Analysis of Therapeutic Alliance, Therapist Empathy, and Psychotherapy Outcomes* (Order No. 28028654). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2460696012). https://www.proquest.com/dissertations-theses/meta-analysis-therapeutic-alliance-therapist/docview/2460696012/se-2

Bailey, R. J., & Ogles, B. M. (2019). Common factors as a therapeutic approach: What is required? *Practice Innovations, 4*(4), 241–254. https://doi.org/10.1037/pri0000100

Bakioğlu, F. (2017). *Psikolojik danışman adaylarının özyeterlikleri ile kültüre duyarlılıkları, cinsiyet rolleri ve bilinçli farkındalıkları arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Batson, C. D., Fultz, J., & Schoenrade, P. A. (1987). Distress and empathy: Two qualitatively distinct vicarious emotions with different motivational consequences. *Journal of Personality*, *55*(1), 19–39. https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1987.tb00426.x

Baurain, B. (2007). Christian witness and respect for persons. *Journal of Language, Identity, and Education, 6*(3), 201-219. https://doi.org/10.1080/15348450701454221

Bayram, N. (2016). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş: Amos uygulamaları*. Ezgi Kitapevi.

Beck, A. T. (1979). *Cognitive therapy of depression*. Guilford press.

Beck, J. S. (2005). *Cognitive therapy for challenging problems: What to do when the basics don't work*. Guilford Press.

Beck, A., Naz, S., Brooks, M., & Jankowska, M. (2019). Black, Asian and Minority Ethnic Service User Positive Practice Guide. Retrieved from: https://www.nwppn.nhs.uk/resources/news/2564-launch-of-the-iapt-bame-positive-practice-guide

Bedi, R. P., Davis, M. D., & Arvay, M. J. (2005). The Client's Perspective on Forming a Counselling Alliance and Implications for Research on Counsellor Training. *Canadian Journal of Counselling*, *39*(2), 71–85.

Bektaş, Y. (2006). Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlikleri ve psikolojik danışman eğitimindeki yeri. *Ege Eğitim Dergisi*, *7*(1), 43-59.

Bell, H. (2018). Creative interventions for teaching empathy in the counseling classroom. *Journal of Creativity in Mental Health, 13*(1), 106–120. https://doi.org/10.1080/15401383.2017.1328295

Bennett, M. J. (1986). Towards ethnorelativism: A developmental model of intercultural sensitivity. In R. M. Paige (Ed.), *Cross-cultural orientation: New conceptualizations and applications* (pp. 27–70). University Press of America.

Bennett, M. J. (1993). Cultural marginality: Identity issues in intercultural training. In R. M. Paige (Ed.), *Education for the intercultural experience* (pp. 109–136). Intercultural Press.

Bennett, M. J. (2013). *Basic concepts of intercultural communication: Paradigms, principles, and practices*. Hachette UK.

Bhattacharya, O., Chatterjee, A., & Basu, J. (2017). Humility: An emerging construct in moral psychology. *Psychological Studies, 62*(1), 1–11. https://doi.org/10.1007/s12646-017-0387-9

Birnie, K., Speca, M., & Carlson, L. E. (2010). Exploring self-compassion and empathy in the context of mindfulness-based stress reduction (MBSR). *Stress and Health: Journal of the International Society for the Investigation of Stress, 26*(5), 359–371. https://doi.org/10.1002/smi.1305

Bignall, T., Jeraj, S., Helsby, E., & Butt, J. (2019). Racial disparities in mental health: Literature and evidence review. Retrieved from London https://raceequalityfoundation.org.uk/wp-content/uploads/2020/03/mental-health-report-v5-2.pdf.

Bollen, K. A. (1989). *Structural equations with latent variables.* John Wiley & Sons. https://doi.org/10.1002/9781118619179

Bollinger, R. A., & Hill, P. C. (2012). Humility. In T. G. Plante (Ed.), *Religion, spirituality, and positive psychology: Understanding the psychological fruits of faith* (pp. 31–47). Praeger/ABC-CLIO.

Bordin, E.S. (1979). The generalizability of the psychoanalytic concept of the working alliance. *Psychotherapy: Theory, Research & Practice,16*, 252–260. http://dx.doi.org/10.1037/h0085885

Bourke, E., Barker, C., & Fornells-Ambrojo, M. (2021). Systematic review and meta-analysis of therapeutic alliance, engagement, and outcome in psychological therapies for psychosis. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice, 94*(3), 822–853. https://doi.org/10.1111/papt.12330

Brashear, C. A., & Thomas, N. (2022). Core competencies for combatting crisis: Fusing ethics, cultural competence, and cognitive flexibility in counseling. *Counselling Psychology Quarterly, 35*(1), 215–229. https://doi.org/10.1080/09515070.2020.1768362

Buchanan, T. M., & Reilly, P. M. (2019). The Impact of HeartMath Resiliency Training on Health Care Providers. *Dimensions of Critical Care Nursing : DCCN*, *38*(6), 328–336. https://doi.org/10.1097/DCC.0000000000000384

Burger, J.M. (2006). *Kişilik*. (İ. D. Erguvan Sarıoğlu, Çev.). KaknüsYayıncılık.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri.* Pegem Akademi Yayıncılık.

Byrne, B. M. (2016). *Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming*. Routledge.

Cabán-Alemán C., King J., Padilla A., & Tse J. (2019). Teaching cultural humility: Understanding others by reflecting on ourselves. In: Foster A., Yaseen Z. (eds) *Teaching Empathy in Healthcare* (pp. 179-191). Springer, Cham

Cameron, M. (2014). This is common factors. *Clinical Social Work Journal*, *42*, 151-160. https://doi.org/10.1007/s10615-013-0467-9

Campbell, D. T. (1960). Recommendations for APA test standards regarding construct, trait, or discriminant validity. *American Psychologist*, *15*(8), 546–553. https://doi.org/10.1037/h0048255

Campinha-Bacote, J. (2019). Cultural competemility: A paradigm shift in the cultural competence versus cultural humility debate—Part I. *Online Journal of Issues in Nursing*, *24*(1), 10-3912. https://doi.org/0.3912/OJIN.Vol24No01PPT20

Carkhuff, R. R. (2000). *The art of helping in the 21st century* (Vol. 8). Human Resource Development.

Cassels, T. G., Chan, S., Chung, W., & Birch, S. A. J. (2010). The role of culture in affective empathy: Cultural and bicultural differences. *Journal of Cognition and Culture*, *10*(3-4), 309–326. https://doi.org/10.1163/156853710X531203

Castonguay, L. G., & Beutler, L. E. (2006). Principles of Therapeutic Change: A Task Force on Participants, Relationships, and Techniques Factors. *Journal of Clinical Psychology, 62*(6), 631–638. https://doi.org/10.1002/jclp.20256

Cigolla, F., & Brown, D. (2011). A way of being: Bringing mindfulness into individual therapy. *Psychotherapy Research, 21*(6), 709–721. https://doi.org/10.1080/10503307.2011.613076

Chancellor, J., & Lyubomirsky, S. (2013). Humble beginnings: Current trends, state perspectives, and hallmarks of humility. *Social and Personality Psychology Compass, 7*(11), 819–833. https://doi.org/10.1111/spc3.12069

Chandler, C. (2021). *Clinician Empathy and Alliance Building with Patients during Clinician and Patient Interactions in a Drug Addiction Treatment Center in Northeastern New Jersey* (Order No. 28643746). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2561866989). https://www.proquest.com/dissertations-theses/clinician-empathy-alliance-building-with-patients/docview/2561866989/se-2

Chang, J., & Le, T. N. (2010). Multiculturalism as a dimension of school climate: The impact on the academic achievement of Asian American and Hispanic youth. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology, 16*(4), 485–492. https://doi.org/10.1037/a0020654

Chang, E-s., Simon, M., & Dong, X. (2012). Integrating cultural humility into health care professional education and training. *Advances in Health Sciences Education, 17*(2), 269–278. https://doi.org/10.1007/s10459-010-9264-1

Chung, R. C.-Y., & Bemak, F. (2002). The relationship of culture and empathy in cross-cultural counseling. *Journal of Counseling & Development, 80*(2), 154–159. https://doi.org/10.1002/j.1556-6678.2002.tb00178.x

Clark, A. J. (2014). *Empathy in counseling and psychotherapy: Perspectives and practices*. Taylor and Francis

Clark, A. J. (2010). Empathy and sympathy: Therapeutic distinctions in counseling. *Journal of Mental Health Counseling, 32*(2), 95–101. https://doi.org/10.17744/mehc.32.2.228n116thw397504

Cohen, L. M., & Manion, L. & Morrison, M. (2011). *Research methods in education* Routledge.

Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences.* Lawrence Erlbaum.

Cohen, J. (1992). A power primer. *Psychological Bulletin, 112*(1), 155.

Collier, J. E. (2020). *Applied structural equation modeling using AMOS: Basic to advanced techniques*. Routledge.

Comas-Díaz, L. (2006). Cultural Variation in the Therapeutic Relationship. In C. D. Goodheart, A. E. Kazdin, & R. J. Sternberg (Eds.), *Evidence-based psychotherapy: Where practice and research meet* (pp. 81–105). American Psychological Association. https://doi.org/10.1037/11423-004

Constantine, M. G. (2007). Racial microaggressions against African American clients in cross-racial counseling relationships. *Journal of Counseling Psychology, 54*(1), 1–16. https://doi.org/10.1037/0022-0167.54.1.1

Corey, G. (2001). *Theory and practice of counseling and psychotherapy* 6thed. Cengage Learning Publishers

Corey, G. (2008). *Psikolojik danışma kuram ve uygulamaları* (Çeviren, T. Ergene). Mentis Yayıncılık.

Corso, K. A., Bryan, C. J., Corso, M. L., Kanzler, K. E., Houghton, D. C., Ray-Sannerud, B., & Morrow, C. E. (2012). Therapeutic alliance and treatment outcome in the primary care behavioral health model. *Families, Systems, & Health, 30*(2), 87–100. https://doi.org/10.1037/a0028632

Crits-Christoph, P., Gibbons, M. B. C., & Hearon, B. (2006). Does the alliance cause good outcome? Recommendations for future research on the alliance. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training, 43*(3), 280–285. https://doi.org/10.1037/0033-3204.43.3.280

Crockett, S., & Hays, D. G. (2015). The influence of supervisor multicultural competence on the supervisory working alliance, supervisee counseling self-efficacy, and supervisee satisfaction with supervision: A mediation model. *Counselor Education and Supervision*, *54*(4), 258–273. https://doi.org/10.1002/ceas.12025

Cuff, B. M. P., Brown, S. J., Taylor, L., & Howat, D. J. (2016). Empathy: A review of the concept. *Emotion Review, 8*(2), 144–153. https://doi.org/10.1177/1754073914558466

Cuthbert, A. D., Davis, E. B., Aten, J. D., Short, A., Yarborough, C. A., Lavelock, C. R., Worthington, E. L., Jr., Davis, D. E., Hook, J. N., & Van Tongeren, D. R. (2018). Cultivating humility in religious leaders: The effectiveness of a spiritually integrated positive psychology intervention. *Spirituality in Clinical Practice, 5*(4), 227–239. https://doi.org/10.1037/scp0000185

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2014). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik (7. baskı).* PegemA Yayıncılık.

D'Andrea, M., & Heckman, E. F. (2008). A 40-year review of multicultural counseling outcome research: Outlining a future research agenda for the multicultural counseling movement. *Journal of Counseling & Development, 86*(3), 356–363. https://doi.org/10.1002/j.1556-6678.2008.tb00520.x

Danso, R. (2018). Cultural competence and cultural humility: A critical reflection on key cultural diversity concepts. *Journal of Social Work, 18*(4), 410–430. https://doi.org/10.1177/1468017316654341

Davis, M. H. (1983). The effects of dispositional empathy on emotional reactions and helping: A multidimensional approach. *Journal of Personality*, *51*(2), 167–184. https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1983.tb00860.x

Davis C. M. (1990). What is empathy, and can empathy be taught?. *Physical Therapy*, *70*(11), 707–715. https://doi.org/10.1093/ptj/70.11.707

Davis, M. H. (1996). *Empathy: A social psychological approach*. Westview Press.

Davis, D. E., DeBlaere, C., Brubaker, K., Owen, J., Jordan, T. A., Hook, J. N., & Van Tongeren, D. R. (2016). Microaggressions and perceptions of cultural humility in counseling. *Journal of Counseling & Development*, *94*(4), 483–493. https://doi.org/10.1002/jcad.12107

Davis, D. E., DeBlaere, C., Owen, J., Hook, J. N., Rivera, D. P., Choe, E., Van Tongeren, D. R., Worthington, E., Jr., & Placeres, V. (2018). The multicultural orientation framework: A narrative review. *Psychotherapy*, *55*(1), 89 https://doi.org/10.1037/pst0000160

Davis, D. E., & Hook, J. N. (2019). Cultural humility: Conclusion to the special issue. *Journal of Psychology and Theology*, *47*(3), 230–239. https://doi.org/10.1177/0091647119856463

Davis, D. E., Hook, J. N., Worthington, E. L., Jr., Van Tongeren, D. R., Gartner, A. L., Jennings, D. J., & Emmons, R. A. (2011). Relational humility: Conceptualizing and measuring humility as a personality judgment. *Journal of Personality Assessment*, *93*(3), 225 234. https://doi.org/10.1080/00223891.2011.558871

Davis, D. E., McElroy, S., Choe, E., Westbrook, C. J ., DeBlaere, C., Van Tongeren, D. R., Hook, J., Sandage, S. J ., & Placeres, V. (2017). Development of the experiences of humility scale. *Journal of Psychology and Theology*, *45*(1), 3–16. https://doi.org/10.1177/009164711704500101

Davis, D. E., Worthington, E. L., Jr., & Hook, J. N. (2010). Humility: Review of measurement strategies and conceptualization as personality judgment. *The Journal of Positive Psychology*, *5*(4), 243–252. https://doi.org/10.1080/17439761003791672

Day-Vines, N. L., Bryan, J., Brodar, J. R., & Griffin, D. (2022). Grappling with race: A national study of the broaching attitudes and behavior of school counselors, clinical mental health counselors, and counselor trainees. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, *50*(1), 25–34. https://doi.org/10.1002/jmcd.12231

Decety, J., & Jackson, P. L. (2004). The Functional Architecture of Human Empathy. *Behavioral and Cognitive Neuroscience Reviews, 3*(2), 406–412. https://doi.org/10.1177/1534582304267187

Decety, J., & Lamm, C. (2006). Human empathy through the lens of social neuroscience. *The Scientific World Journal, 6,* 1146–1163. https://doi.org/10.1100/tsw.2006.221

Degnan, A., Seymour-Hyde, A., Harris, A., & Berry, K. (2016). The role of therapist attachment in alliance and outcome: A systematic literature review. *Clinical Psychology & Psychotherapy, 23*(1), 47-65. https://doi.org/10.1002/cpp.1937

De Jong, P. ve Berg, I. K. (2002). *Interviewing for solutions*. Brooks/Cole.

Demir, İ. H. (2016). *Okul psikolojik danışmanlarının kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlikleri ve çok kültürlü kişilik özelliklerinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

Demirel, K. (2016). *Psikolojik danışmanların çokkültürlü psikolojik danışma yeterlik algılarının incelenmesi.* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi, Ankara.

DePue, M. K., & Lambie, G. W. (2014). Impact of a university-based practicum experience on counseling students' levels of empathy and assessed counseling competencies. *Counseling Outcome Research and Evaluation, 5*(2), 89–101. https://doi.org/10.1177/2150137814548509

Del Re, A. C., Flückiger, C., Horvath, A. O., & Wampold, B. E. (2021). Examining therapist effects in the alliance–outcome relationship: A multilevel meta-analysis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 89*(5), 371–378. https://doi.org/10.1037/ccp0000637

Del Re, J. M. (2022). *Understanding Post-Graduate Supervisees' Experiences and Perceptions of Multicultural Competence and Cultural Humility: A Consensual Qualitative Study* (Order No. 30164393). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2736308006). https://www.proquest.com/dissertations-theses/understanding-post-graduate-supervisees/docview/2736308006/se-2

DelTosta, J. E., Ellis, M. V., & McNamara, M. L. (2019). Trainee vicarious traumatization: Examining supervisory working alliance and trainee empathy. *Training and Education in Professional Psychology, 13*(4), 300–306. https://doi.org/10.1037/tep0000232

Digenova, L. (2014). *A correlational examination of acculturation orientations, perceived self-efcacy and multicultural competences on the therapeutic alliance of psychotherapy dyads*. [Unpublished doctoral dissertation]. University of Quebec at Montreal

Dixon, K. M. (2023). *Cultural Humility and Outcome Rating Scale: Multilevel Effects of Dyadic Working Alliance* (Order No. 30493637). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2874121068). https://www.proquest.com/dissertations-theses/cultural-humility-outcome-rating-scale-multilevel/docview/2874121068/se-2

Dixon, K. M., Kivlighan, D. M., Jr., Hill, C. E., & Gelso, C. J. (2022). Cultural humility, working alliance, and Outcome Rating Scale in psychodynamic psychotherapy: Between-therapist, within-therapist, and within-client effects. *Journal of Counseling Psychology*, *69*(3), 276–286. https://doi.org/10.1037/cou0000590

Dryden, W. (2011). *Counselling in a nutshell*. Sage Publications.

Duncan, B. L., Hubble, M. A., & Miller, S. D. (1996). *Handbook of solution-focused brief therapy*. Jossey-Bass.

Dykeman, C. (1995). *An Introduction to Working Alliance Theory for Professional Counselors*. ERIC veri tabanından ulaşılmıştır (Number: ED387755).

Elliott, R., Bohart, A. C., Watson, J. C., & Greenberg, L. S. (2011). Empathy. *Psychotherapy*, *48*(1), 43–49. https://doi.org/10.1037/a0022187

Elliott, R., Bohart, A. C., Watson, J. C., & Murphy, D. (2018). Therapist empathy and client outcome: An updated meta-analysis. *Psychotherapy*, *55*(4), 399–410. https://doi.org/10.1037/pst0000175

Egan, G. (1997). *Kişilerarası ilişkiler kurmada ve kişisel yardım hizmetini vermede sistematik bir model* (Ed.: Akkoyun, F.). Form Ofset.

Eisenberg, N., & Fabes, R. A. (1990). Empathy: Conceptualization, measurement, and relation to prosocial behavior. *Motivation and Emotion*, *14*(2), 131–149. https://doi.org/10.1007/BF00991640

Eisenberg, N., & Miller, P. A. (1987). The relation of empathy to prosocial and related behaviors. *Psychological Bulletin*, *101*(1), 91–119. https://doi.org/10.1037/0033-2909.101.1.91

Eisenman, J. (2016). *Working Alliance, Nondisclosure, Multicultural Competence, and Religious Commitment in Supervision* (Order No. 10107474). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (1791973722). https://www.proquest.com/dissertations-theses/working-alliance-nondisclosure-multicultural/docview/1791973722/se-2

Emmons, R. A. (2007). *Thanks!: How the new science of gratitude can make you happier*. Houghton Mifflin Harcourt.

Erdur-Baker, Ö. (2007). Psikolojik danışma ve kültürel faktörler. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, *3*(27), 109-122.

Erkan, S. (2020). *Kültüre duyarlı psikolojik danışma*. Pegem Akademi. https://doi.org/*10*.9786257880183.

Ertl, M. M., Ellis, M. V., & Peterson, L. P. (2023). Supervisor cultural humility and supervisee nondisclosure: The supervisory working alliance matters. *The Counseling Psychologist, 51*(4), 590–620. https://doi.org/10.1177/00110000231159316

Exline, J. J., & Geyer, A. L. (2004). Perceptions of humility: A preliminary study. *Self and Identity*, *3*(2), 95–114. https://doi.org/10.1080/13576500342000077

Feller, C. P., & Cottone, R. R. (2003). The importance of empathy in the therapeutic alliance. *The Journal of Humanistic Counseling, Education and Development*, *42*(1), 53-61. https://doi.org/10.1002/j.2164-490X.2003.tb00168.x

Filho, D. F., L. Silva, E. Rocha ve A. Domingos (2016). How to get away with multicollinearity: A users' guide. *Revista Política Hoje. 25*(2), 161-174.

Fisher, K. (2021). An experiential model for cultivating cultural humility and embodying antiracist action in and outside the social work classroom. *Advances in Social Work*, *21*(2/3), 690-707. https://doi.org/10.18060/24184

Fisher-Borne, M., Cain, J. M., & Martin, S. L. (2015). From mastery to accountability: Cultural humility as an alternative to cultural competence. *Social Work Education*, *34*(2), 165–181. https://doi.org/10.1080/02615479.2014.977244

Flückiger, C., Del Re, A. C., Wampold, B. E., & Horvath, A. O. (2018). The alliance in adult psychotherapy: A meta-analytic synthesis.*Psychotherapy, 55*(4), 316–340. https://doi.org/10.1037/pst0000172

Flückiger, C., Del Re, A. C., Wlodasch, D., Horvath, A. O., Solomonov, N., & Wampold, B. E. (2020). Assessing the alliance–outcome association adjusted for patient characteristics and treatment processes: A meta-analytic summary of direct comparisons. *Journal of Counseling Psychology, 67*(6), 706–711. https://doi.org/10.1037/cou0000424

Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating Structural Equation Models with Unobservable Variables and Measurement Error. *Journal of Marketing Research*, *18*(1), 39–50. https://doi.org/10.1177/002224378101800104

Foronda, C., Baptiste, D.-L., Reinholdt, M. M., & Ousman, K. (2016). Cultural humility: A concept analysis. *Journal of Transcultural Nursing, 27*(3), 210–217. https://doi.org/10.1177/1043659615592677

Foronda C. (2020). A Theory of Cultural Humility. *Journal of Transcultural Nursing : Official Journal of the Transcultural Nursing Society*, *31*(1), 7–12. https://doi.org/10.1177/1043659619875184

Foronda, C., Porter, A., & Phitwong, A. (2021). Psychometric Testing of an Instrument to Measure Cultural Humility. *Journal of Transcultural Nursing: Official journal of the Transcultural Nursing Society*, *32*(4), 399–404. https://doi.org/10.1177/1043659620950420

Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education* (Vol. 7, p. 429). McGraw-hill.

Franklin, C., Trepper, T. S., Gingerich, W. J. ve McCollum, E. E. (Ed.). (2012). *Solution-focused brief therapy: A handbook of evidence-based practice.* Oxford University Press.

Friedlander, M. L., Escudero, V., Heatherington, L., & Diamond, G. M. (2011). Alliance in couple and family therapy. *Psychotherapy, 48*(1), 25–33. https://doi.org/10.1037/a0022060

Fripp, J. A., & Carlson, R. G. (2017). Exploring the influence of attitude and stigma on participation of African American and Latino populations in mental health services. *Journal of Multicultural Counseling and Development, 45*(2), 80–94. https://doi.org/10.1002/jmcd.12066

Fuertes, J. N., Stracuzzi, T. I., Bennett, J., Scheinholtz, J., Mislowack, A., Hersh, M., & Cheng, D. (2006). Therapist multicultural competency: A study of therapy dyads. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training, 43*(4), 480–490. https://doi.org/10.1037/0033-3204.43.4.480

Fulton, C. L., & Cashwell, C. S. (2015). Mindfulness-based awareness and compassion: Predictors of counselor empathy and anxiety. *Counselor Education and Supervision, 54*(2), 122–133. https://doi.org/10.1002/ceas.12009

Galán, C. A., Bekele, B., Boness, C., Bowdring, M., Call, C., Hails, K., McPhee, J., Mendes, S. H., Moses, J., Northrup, J., Rupert, P., Savell, S., Sequeira, S., Tervo-Clemmens, B., Tung, I., Vanwoerden, S., Womack, S., & Yilmaz, B. (2021). Editorial: A Call to Action for an Antiracist Clinical Science. *Journal of clinical child and adolescent psychology : the official journal for the Society of Clinical Child and Adolescent Psychology, American Psychological Association, Division 53*, *50*(1), 12–57. https://doi.org/10.1080/15374416.2020.1860066

Garson, G.D. (2012). *Testing statistical assumptions*. Statistical Associates Publishing

Gaskin, J., James, M., & Lim, J. (2019*). Master validity tool, AMOS plugin. Gaskination's StatWiki*. http://statwiki.kolobkreations.com/index.php?title=Plugins.

Gaston, L. (1990). The concept of the alliance and its role in psychotherapy: Theoretical and empirical considerations. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training, 27*(2), 143–153. https://doi.org/10.1037/0033-3204.27.2.143

George, D., & Mallery, P. (2003). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference.11.0 update* (4th ed.). Allyn & Bacon.

Gerstein, L. H., Heppner, P. P., Ægisdóttir, S., Leung, S.-M. A., & Norsworthy, K. L. (2009). Cross-cultural counseling: History, challenges, and rationale. In L. H. Gerstein, P. P. Heppner, S. Ægisdóttir, S.-M. A. Leung, & K. L. Norsworthy (Eds.), *International handbook of cross-cultural counseling: Cultural assumptions and practices worldwide* (pp. 3–32). Sage Publications, Inc.

Gerstein, L. H., Heppner, P. P., Ægisdóttir, S., Leung, S. M. A., & Norsworthy, K. L. (2011). A Global Vision for the Future of Cross-Cultural Counseling. *Essentials of Cross-Cultural Counseling*, 227.

Goldfried, M. R., & Davila, J. (2005). The role of relationship and technique in therapeutic change. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training, 42*(4), 421–430. https://doi.org/10.1037/0033-3204.42.4.421

Gonzalez, J., Barden, S. M., & Sharp, J. (2018). Multicultural competence and the working alliance as predictors of client outcomes. *The Professional Counselor, 8*(4), 314–327. https://doi.org/10.15241/jg.8.4.314

Grad, R. I. (2019). *Therapeutic Alliance Among Individuals who Experienced Childhood Interpersonal Trauma: The Role of Cultural Humility, Therapeutic Presence, and Attachment Style*. Available from Dissertation, Georgia State University, https://doi.org/10.57709/14469788

Greenson, R. R. (1965). The working alliance and the transference neurosis. *The Psychoanalytic Quarterly, 34*(2), 155–179.

Gülüm, İ. V., Uluç, S., & Soygüt, G. (2016). Terapötik İttifak Ölçeği-Kısa formun psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi, 29*(1), 47-53.

Gürbüz, S. & Şahin, F. (2015). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (2. Baskı). Seçkin Yayıncılık.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2019). *Multivariate Data Analysis* (8th ed.). Cengage Publications, Boston.

Haley, A. (2022). *A quantitative examination of the relationship between curiosity, cultural humility, and multicultural counseling competence in master's-level counselors-in-training enrolled in CACREP-accredited programs*. [Unpublished doctoral dissertation]. University of Central Florida

Hall, J. A., & Schwartz, R. (2019). Empathy present and future. *The Journal of Social Psychology, 159*(3), 225–243. https://doi.org/10.1080/00224545.2018.1477442

Hammer, M. R., Bennett, M. J., & Wiseman, R. (2003). Measuring intercultural sensitivity: The Intercultural Development Inventory. *International Journal of Intercultural Relations, 27*(4), 421–443. https://doi.org/10.1016/S0147-1767(03)00032-4

Hampton, N. Z., Guillermo, M. S., Tucker, M., & Nichols, T. (2017). Broadening rehabilitation education and research through cultural humility: A conceptual framework for rehabilitation counseling. *Rehabilitation Research, Policy, and Education*, *31*(2), 70–88. https://doi.org/10.1891/2168-6653.31.2.70

Harper, F. D. (2003). Background: Concepts and history. In F. D. Harper & J. McFadden (Eds.), *Culture and counseling: New approaches* (pp. 1–19). Pearson

Hatcher, L. (1994). *A step-by-step approach to using the SAS system for factor analysis and structural equation modeling*. Cary: SAS Institute.

Hatcher, R. L., & Barends, A. W. (2006). How a return to theory could help alliance research. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training, 43*(3), 292–299. https://doi.org/10.1037/0033-3204.43.3.292

Hausner, R. S. (2000). The therapeutic and working alliances. *Journal of the American Psychoanalytic Association, 48*(1), 155–187. https://doi.org/10.1177/00030651000480011001

Hayes, A. F. (2022). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach* (3rd ed.). Guilford Press.

Helms, J. E. (1986). Expanding racial identity theory to cover counseling process. *Journal of Counseling Psychology, 33*(1), 62–64. https://doi.org/10.1037/0022-0167.33.1.62

Helms, J. E. (Ed.). (1990). *Black and White racial identity: Theory, research, and practice.* Greenwood Press.

Henseler, J., Ringle, C. M., & Sarstedt, M. (2015). A new criterion for assessing discriminant validity in variance-based structural equation modeling. *Journal of the Academy of Marketing Science, 43*(1), 115–135. https://doi.org/10.1007/s11747-014-0403-8

Heppner, P. P., Wang, K. T., Heppner, M. J., & Wang, L.-F. (2012). From cultural encapsulation to cultural competence: The cross-national cultural competence model. In

N. A. Fouad, J. A. Carter, & L. M. Subich (Eds.), *APA handbook of counseling psychology, Vol. 2. Practice, interventions, and applications* (pp. 433–471). American Psychological Association. https://doi.org/10.1037/13755-018

Hester, R. J. (2012). The promise and paradox of cultural competence. *HEC forum* (24), 279-291. Springer Netherlands. https://doi.org/10.1007/s10730-012-9200-2

Hill, C. E. (2020). *Helping skills: Facilitating exploration, insight, and action* (5th ed.). American Psychological Association. https://doi.org/10.1037/0000147-000

Hill, C.E. & O'Brien, K,M. (1999). *Helping skills.* American Psychological Association

Hoffman, M. L. (2000). *Empathy and moral development: Implications for caring and justice*. Cambridge University Press

Holcomb-McCoy, C. C., & Myers, J. E. (1999). Multicultural competence and counselor training: A national survey. *Journal of Counseling & Development, 77*(3), 294–302. https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.1999.tb02452.x

Hook, J. N. (2014). Engaging clients with cultural humility. *Journal of Psychology and Christianity, 33*(3), 277–280.

Hook, J. N., & Davis, D. E. (2014). Humility, religion, and spirituality: Introduction to the special issue. *Journal of Psychology and Theology, 42*(1), 3–6. https://doi.org/10.1177/009164711404200101

Hook, J. N., Davis, D., Owen, J., & DeBlaere, C. (2017). *Cultural humility: Engaging diverse identities in therapy.* American Psychological Association. https://doi.org/10.1037/0000037-000

Hook, J. N., Davis, D. E., Owen, J., Worthington, E. L., Jr., & Utsey, S. O. (2013). Cultural humility: Measuring openness to culturally diverse clients. *Journal of Counseling Psychology, 60*(3), 353–366. https://doi.org/10.1037/a0032595

Hook, J. N., Farrell, J. E., Davis, D. E., DeBlaere, C., Van Tongeren, D. R., & Utsey, S. O. (2016). Cultural humility and racial microaggressions in counseling. *Journal of Counseling Psychology, 63*(3), 269–277. https://doi.org/10.1037/cou0000114

Horvath, A. O. (2006). The alliance in context: Accomplishments, challenges, and future directions. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training, 43*(3), 258–263. https://doi.org/10.1037/0033-3204.43.3.258

Horvath, A. O. (2018). Research on the alliance: Knowledge in search of a theory. *Psychotherapy Research, 28*(4), 499–516. https://doi.org/10.1080/10503307.2017.1373204

Horvath, A.O., ve Bedi, R.P. (2002) The alliance. J. D. Norcross (Ed.), *Psychotherapy relationships that work: Therapist contributions and responsiveness to patients* içinde (s. 37-69). Oxford University Press.

Horvath, A. O., Del Re, A. C., Flückiger, C., & Symonds, D. (2011). Alliance in individual psychotherapy. *Psychotherapy, 48*(1), 9–16. https://doi.org/10.1037/a0022186

Horvath, A. O., & Luborsky, L. (1993). The role of the therapeutic alliance in psychotherapy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 61*(4), 561–573. https://doi.org/10.1037/0022-006X.61.4.561

Howell, A. J., & Buro, K. (2015). Measuring and predicting student well-being: Further evidence in support of the Flourishing Scale and the Scale of Positive and Negative Experiences. *Social Indicators Research, 121*(3), 903–915. https://doi.org/10.1007/s11205-014-0663-1

Hoyle, R. H. (1995). The structural equation modeling approach: Basic concepts and fundamental issues. In R. H. Hoyle (Ed.), *Structural equation modeling: concepts, issues, and applications*. Sage.

Hu, L.-t., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling, 6*(1), 1–55. https://doi.org/10.1080/10705519909540118

Hubble, M. A., Duncan, B. L., & Miller, S. D. (1999). Directing attention to what works. In M. A. Hubble, B. L. Duncan, & S. D. Miller (Eds.), *The heart and soul of change: What works in therapy* (pp. 407–447). American Psychological Association. https://doi.org/10.1037/11132-013

Huppert, J. D., Kivity, Y., Barlow, D. H., Gorman, J. M., Shear, M. K., & Woods, S. W. (2014). Therapist effects and the outcome—alliance correlation in cognitive behavioral therapy for panic disorder with agoraphobia. *Behaviour Research and Therapy, 52*, 26–34. https://doi.org/10.1016/j.brat.2013.11.001

Hutcheson, G. D., & Sofroniou, N. (1999). *The multivariate social scientist: Introductory statistics using generalized linear models*. Sage.

Ioannidou, F., & Konstantikaki, V. (2008). Empathy and emotional intelligence: What is it really about?. *International Journal of Caring Sciences*, *1*(3), 118.

Ivey, A. E., Ivey, M. B., & Zalaquett, C. P. (2018). *Intentional interviewing and counseling: Facilitating client development in a multicultural society*. Cengage Learning.

İbn Manẓûr, C. (1996). *Lisânu'l-ʿArab (I-XV)*. Dâru Ṣâdir.

Jennings, T. L. (2021). *Therapist Multicultural Orientation: Client Perceptions of Cultural Humility, Sexual Identity, and the Working Alliance* (Order No. 28490504). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2572568871). https://www.proquest.com/dissertations-theses/therapist-multicultural-orientation-client/docview/2572568871/se-2

Johnson, S. M. (2023). *Examining the relationship between multicultural training and cultural humility development in CACREP-accredited counselor education programs* (Order No. 30309866). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2840948127). Retrieved from https://www.proquest.com/dissertations-theses/examining-relationship-between-multicultural/docview/2840948127/se-2

Jolliffe, D., & Farrington, D. P. (2006). Development and validation of the Basic Empathy Scale. *Journal of Adolescence, 29*(4), 589-611. https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2005.08.010

Jung, E., Wiesjahn, M., Rief, W., & Lincoln, T. M. (2015). Perceived therapist genuineness predicts therapeutic alliance in cognitive behavioural therapy for psychosis. *The British Journal of Clinical Psychology*, *54*(1), 34–48. https://doi.org/10.1111/bjc.12059

Kağıtçıbaşı, C., & Poortinga, Y. H. (2000). Cross-cultural psychology: Issues and overarching themes. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 31*(1), 129–147. https://doi.org/10.1177/0022022100031001002

Kaiser, J., Hanschmidt, F., & Kersting, A. (2021). The association between therapeutic alliance and outcome in internet-based psychological interventions: A meta-analysis. *Computers in Human Behavior, 114,* Article 106512. https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106512

Kandemir, M. ve İlhan, T. (2019). *Terapötik İttifak Ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması: Psikolojik danışman formu.* 28. Uluslararası Eğitim Bilimleri Kongresi 'nde sunulan bildiri. Ankara, Türkiye.

Kaplan, D. M., Tarvydas, V. M., & Gladding, S. T. (2014). 20/20: A vision for the future of counseling: The new consensus definition of counseling. *Journal of Counseling & Development, 92*(3), 366–372. https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.2014.00164.x

Kağnıcı, D. Y. (2011). Teaching multicultural counseling: An example from a Turkish counseling undergraduate program. *Eurasian Journal of Educational Research, 44*(3), 111-128.

Kağnıcı, D. Y. (2013). Çok kültürlü psikolojik danışma eğitiminin rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programlarına yerleştirilmesi. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal, 4*(40), 222-231.

Kaiser, H. F. (1974). An index of factorial simplicity. *Psychometrika, 39*(1), 31–36. https://doi.org/10.1007/BF02291575

Karaırmak, Ö. (2008). Çok kültürlülük, kültürel duyarlılık ve psikolojik danışma. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3*(29), 116-129.

Kazantzis, N., Freeman, A., Fruzzetti, A. E., Persons, J. B., & Smucker, M. (2013). Unresolved issues regarding collaborative empiricism in cognitive and behavioural therapies: An expert panel discussion at AACBT. *Behaviour Change*, *30*(1), 1-11. https://doi.org/10.1017/bec.2013.1

Keck, C. (2022). Development of cultural humility and ethnocultural empathy in nursing students. *Journal of Modern Nursing Practice and Research.* https://doi.org/10.53964/jmnpr.2022009

Kennedy-Moore, E., & Watson, J. C. (2001). How and when does emotional expression help? *Review of General Psychology, 5*(3), 187–212. https://doi.org/10.1037/1089-2680.5.3.187

Kleinman, A. (1978). Clinical relevance of anthropological and cross-cultural research: Concepts and strategies. *The American Journal of Psychiatry, 135*(4), 427–431. https://doi.org/10.1176/ajp.135.4.427

Kline, R. B. (2016). *Principles and practice of structural equation modeling*. Guilford publications.

Knox, S., Burkard, A. W., Johnson, A. J., Suzuki, L. A., & Ponterotto, J. G. (2003). African American and European American therapists' experiences of addressing race in cross-racial psychotherapy dyads. *Journal of Counseling Psychology, 50*(4), 466–481. https://doi.org/10.1037/0022-0167.50.4.466

Kohut, H. (2010). On empathy. *International Journal of Psychoanalytic Self Psychology, 5*(2), 122–131.

Kondili, E., Isawi, D., Interiano-Shiverdecker, C., & Maleckas, O. (2022). Predictors of cultural humility in counselors-in-training. *Counselor Education and Supervision*, *61*(2), 129-140. https://doi.org/10.1002/ceas.12230

Kruse, E., Chancellor, J., & Lyubomirsky, S. (2017). State humility: Measurement, conceptual validation, and intrapersonal processes. *Self and Identity, 16*(4), 399–438. https://doi.org/10.1080/15298868.2016.1267662

Krol, S. A., & Bartz, J. A. (2022). The self and empathy: Lacking a clear and stable sense of self undermines empathy and helping behavior. *Emotion, 22*(7), 1554–1571. https://doi.org/10.1037/emo0000943

Kumagai, A. K., & Lypson, M. L. (2009). Beyond cultural competence: Critical consciousness, social justice, and multicultural education. *Academic Medicine, 84*(6), 782–787. https://doi.org/10.1097/ACM.0b013e3181a42398

Kuş, O. (2019). *Suriyeli mültecilerin sosyal entegrasyonunda halkla ilişkilerin rolü* [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Kuşci, İ., İlhan, T., & Sarıkaya, Y. (2024). Predicting therapeutic alliance: Supervisory alliance and supervisee's attachment style. *Journal of Family Counseling and Education, 9*(1), 1-14. https://doi.org/10.32568/jfce.1446693

Kuşci, İ., & Oğuz Duran, N. (2022). Kültürel Tevazu Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması için bir ön çalışma. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (*29*), 97-109. https://doi.org/10.54600/igdirsosbilder.1020965

LaFromboise, T. D., & Dixon, D. N. (1981). American Indian Perception of Trustworthiness in a Counseling Interview. *Journal of Counseling Psychology, 28*(2,135-139).

Lambert, M. J. (1992). Implications of outcome research for psychotherapy integration. In J. C. Norcross & M. R.Goldfried (Eds.*), Handbook of psychotherapy integration* (pp. 94–129). Basic Books

Lambert, M. J., Hatch, D. R., Kingston, M. D., & Edwards, B. C. (1986). Zung, Beck, and Hamilton Rating Scales as measures of treatment outcome: A meta-analytic comparison. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 54*(1), 54–59. https://doi.org/10.1037/0022-006X.54.1.54

Lambert, M. J., & Ogles, B. M. (2014). Common factors: Post hoc explanation or empirically based therapy approach? *Psychotherapy, 51*(4), 500–504. https://doi.org/10.1037/a0036580

Lam, T. C. M., Kolomitro, K., & Alamparambil, F. C. (2011). Empathy training: Methods, evaluation practices, and validity. *Journal of Multidisciplinary Evaluation, 7*(16), 162-200.

Lampropoulos, G. K., Schneider, M. K., & Spengler, P. M. (2009). Predictors of early termination in a university counseling training clinic. *Journal of Counseling & Development, 87*(1), 36–46. https://doi.org/10.1002/j.1556-6678.2009.tb00547.x

Laska, K. M., Gurman, A. S., & Wampold, B. E. (2014). Expanding the lens of evidence-based practice in psychotherapy: A common factors perspective. *Psychotherapy, 51*(4), 467–481. https://doi.org/10.1037/a0034332

Laska, K. M., & Wampold, B. E. (2014). Ten things to remember about common factor theory. *Psychotherapy, 51*(4), 519–524. https://doi.org/10.1037/a0038245

Lavelock, C. R., Worthington, E. L., Jr., Griffin, B. J., Garthe, R. C., Elnasseh, A., Davis, D. E., & Hook, J. N. (2017). Still waters run deep: Humility as a master virtue. *Journal of Psychology and Theology, 45*(4), 286–303. https://doi.org/10.1177/009164711704500404

Lazarus, A. A. (1971). Where do behavior therapists take their troubles? *Psychological Reports, 28*(2), 349–350. https://doi.org/10.2466/pr0.1971.28.2.349

Lee, K., & Ashton, M. C. (2004). Psychometric properties of the HEXACO personality inventory. *Multivariate Behavioral Research, 39*(2), 329–358. https://doi.org/10.1207/s15327906mbr3902_8

Lee, C. C., & Na, G. E. (2013). The Global Context of Counseling in the 21 st Century. *Journal of Asia Pacific Counseling, 3*(1).

Lee, K., Ashton, M. C., Ogunfowora, B., Bourdage, J. S., & Shin, K.-H. (2010). The personality bases of socio-political attitudes: The role of Honesty–Humility and Openness to Experience. *Journal of Research in Personality, 44*(1), 115–119. https://doi.org/10.1016/j.jrp.2009.08.007

Lee, C. C., & Ramsey, C. J. (2006). Multicultural counseling: A new paradigm for anew century. In C. C. Lee (Ed.),*Multicultural issues in counseling* (3rd ed., pp. 3–11). American Counseling Association.

Lei, Y., & Duan, C. (2014). Relationship between therapist empathy and client-perceived working alliance in China: A multilevel modelling analysis. *Counselling Psychology Quarterly, 27*(2), 200–215. https://doi.org/10.1080/09515070.2014.882812

Leonard, H. D., Campbell, K., & Gonzalez, V. M. (2018). The relationships among clinician self-report of empathy, mindfulness, and therapeutic alliance. *Mindfulness, 9*(6), 1837–1844. https://doi.org/10.1007/s12671-018-0926-z

Leslie, K. R., Johnson-Frey, S. H., & Grafton, S. T. (2004). Functional imaging of face and hand imitation: towards a motor theory of empathy. *NeuroImage, 21*(2), 601–607. https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2003.09.038

Li, J. (2016). Humility in learning: A Confucian perspective. *Journal of Moral Education, 45*(2), 147–165. https://doi.org/10.1080/03057240.2016.1168736

Lockwood, P. L., Seara-Cardoso, A., & Viding, E. (2014). Emotion regulation moderates the association between empathy and prosocial behavior. *PLoS ONE, 9*(5), Article e96555. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0096555

Luborsky, L. (1976). Successful psychotherapy. J. L. Cleghhorn (Ed.), *Helping alliances in psychotherapy* içinde (s. 92-116). Brunner/Mazel.

Lyons, C., & Hazler, R. J. (2002). The influence of student development level on improving counselor student empathy. *Counselor Education and Supervision, 42*(2), 119–130. https://doi.org/10.1002/j.1556-6978.2002.tb01804.x

MacKinnon, D. P., Lockwood, C. M., & Williams, J. (2004). Confidence Limits for the Indirect Effect: Distribution of the Product and Resampling Methods. *Multivariate Behavioral Research, 39*(1), 99–128. https://doi.org/10.1207/s15327906mbr3901_4

Malin, A. J., & Pos, A. E. (2015). The impact of early empathy on alliance building, emotional processing, and outcome during experiential treatment of depression. *Psychotherapy Research, 25*(4), 445–459. https://doi.org/10.1080/10503307.2014.901572

Mallonee, J., Petros, R., & Solomon, P. (2022). Explaining engagement in outpatient therapy among adults with serious mental health conditions by degree of therapeutic alliance, therapist empathy, and perceived coercion. *Psychiatric Rehabilitation Journal, 45*(1), 79–88. https://doi.org/10.1037/prj0000490

Matthews, J. J., Barden, S. M., & Sherrell, R. S. (2018). Examining the relationships between multicultural counseling competence, multicultural self-efficacy, and ethnic identity development of practicing counselors. *Journal of Mental Health Counseling, 40*(2), 129–141. https://doi.org/10.17744/mehc.40.2.03

McClintock, A. S., Anderson, T., Patterson, C. L, & Wing, E. H. (2018). Early psychotherapeutic empathy, alliance, and client outcome: Preliminary evidence of indirect effects. *Journal of Clinical Psychology, 74*(6), 839–848. https://doi.org/10.1002/jclp.22568

McDonald, R. (1985). *Factor analysis and related methods*. Hillsdale, N J: Erlbaum.

McDonald, R.P. (1999). *Test theory: A unified treatment*. Hillsdale: Erlbaum

Meydan, C. H. ve Şeşen H. (2015). *Yapısal eşitlik modellemesi AMOS uygulamaları*. Detay Yayıncılık

Mish, F. C. (Ed.). (1998). *Merriam Webster's collegiate dictionary* (10th ed.). Merriam Webster Press.

Moon, S. H., & Sandage, S. J. (2019). Cultural humility for people of color: Critique of current theory and practice. *Journal of Psychology and Theology, 47*(2), 76–86. https://doi.org/10.1177/0091647119842407

Mosher, D. K., Hook, J. N., Captari, L. E., Davis, D. E., DeBlaere, C., & Owen, J. (2017). Cultural humility: A therapeutic framework for engaging diverse clients. *Practice Innovations, 2*(4), 221–233. https://doi.org/10.1037/pri0000055

Moudatsou, M., Stavropoulou, A., Philalithis, A., & Koukouli, S. (2020). The role of empathy in health and social care professionals. *Healthcare (Basel, Switzerland), 8*(1), 26. https://doi.org/10.3390/healthcare8010026

Moyers, T. B., & Miller, W. R. (2013). Is low therapist empathy toxic? *Psychology of Addictive Behaviors, 27*(3), 878–884. https://doi.org/10.1037/a0030274

Muran, J. C., & Barber, J. P. (Eds.). (2010). *The therapeutic alliance: An evidence-based guide to practice.* The Guilford Press.

Murdock, N. L. (2016). *Psikolojik danışma ve psikoterapi kuramları* (F. Akkoyun, Çev.). Nobel Yayınevi.

Neumann, M., Bensing, J., Mercer, S., Ernstmann, N., Ommen, O., & Pfaff, H. (2009). Analyzing the "nature" and "specific effectiveness" of clinical empathy: a theoretical overview and contribution towards a theory-based research agenda. *Patient Education and Counseling, 74*(3), 339–346. https://doi.org/10.1016/j.pec.2008.11.013

Nienhuis, J. B., Owen, J., Valentine, J. C., Black, S. W., Halford, T. C., Parazak, S. E., Budge, S., & Hilsenroth, M. (2018). Therapeutic alliance, empathy, and genuineness in individual adult psychotherapy: A meta-analytic review. *Psychotherapy Research, 28*(4), 593–605. https://doi.org/10.1080/10503307.2016.1204023

Norcross, J. C. (2002). *Psychotherapy relationships that work: Therapist contributions and responsiveness to patients*. Oxford University Press.

Norcross, J. C., & Lambert, M. J. (2011). Psychotherapy relationships that work II. *Psychotherapy, 48*(1), 4–8. https://doi.org/10.1037/a0022180

Norcross, J. C., & Lambert, M. J. (2018). Psychotherapy relationships that work III.*Psychotherapy, 55*(4), 303–315. https://doi.org/10.1037/pst0000193

Nunnally J. C., Bernstein I. H. (1994). *Psychometric theory* (3rd ed.). McGraw-Hill.

Nuttgens, S., Anderson, M. S., & Brown, E. D. (2021). Teaching counselling amid the evolving evidentiary landscape. *Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy, 55*(1), 51–73. https://doi.org/10.47634/cjcp.v55i1.70419

Oh, S., Chang, C. Y., Priest, A., & Kwag, D. (2023). Relationship between orientation toward multicultural competence, multicultural competent behaviors, and working alliance: Examining a multigroup mediation model. *Journal of Counseling & Development, 101*(1), 3–14. https://doi.org/10.1002/jcad.12441

Owen, J., Tao, K. W., Drinane, J. M., Hook, J., Davis, D. E., & Kune, N. F. (2016). Client perceptions of therapists' multicultural orientation: Cultural (missed) opportunities and

cultural humility. *Professional Psychology: Research and Practice, 47*(1), 30–37. https://doi.org/10.1037/pro0000046

Owen, J., Jordan, T. A., Turner, D., Davis, D. E., Hook, J. N., & Leach, M. M. (2014). Therapists' multicultural orientation: Client perceptions of cultural humility, spiritual/religious commitment, and therapy outcomes. *Journal of Psychology and Theology, 42*(1), 91-98. https://doi.org/10.1177/009164711404200110

Owen, J., Smith, A., & Rodolfa, E. (2009). Clients' expected number of counseling sessions, treatment effectiveness, and termination status: Using empirical evidence to inform session limit policies. *Journal of College Student Psychotherapy, 23*(2), 118–134. https://doi.org/10.1080/87568220902743660

Özer, Ö., & İlhan, T. (2015). Çokkültürlü psikolojik danışma yeterlilikleri ölçeğinin geliştirilmesi. *Turkish Studies, 10*, 781–802.

Öztürk, F., & Duran, N. O. (2024). The mediating role of the evaluation process within supervision on the relationship between counseling self-efficacy and working alliance. *International Journal for the Advancement of Counselling, 46*(1), 20–39. https://doi.org/10.1007/s10447-023-09526-z

Paine, D. R., Sandage, S. J., Rupert, D., Devor, N. G., & Bronstein, M. (2015). Humility as a psychotherapeutic virtue: Spiritual, philosophical, and psychological foundations. *Journal of Spirituality in Mental Health, 17*(1), 3–25. https://doi.org/10.1080/19349637.2015.957611

Pallant, J. (2020). *SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using IBM SPSS*. Routledge.

Pedersen, P. B. (1991). Multiculturalism as a generic approach to counseling. *Journal of Counseling & Development, 70*(1), 6–12. https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.1991.tb01555.x

Pedersen, P. B. (2002). The Making of a Culturally Competent Counselor. *Online Readings in Psychology and Culture, 10*(3). https://doi.org/10.9707/2307-0919.1093

Pedersen, P. B., Draguns, J. G., Lonner, W. J., & Trimble, J. E. (Eds.). (2008). *Counseling across cultures* (6th ed.). Sage Publications, Inc. https://doi.org/10.4135/9781483329314

Peter, J. P. (1981). Construct validity: A review of basic issues and marketing practices. *Journal of Marketing Research, 18*(2), 133–145. https://doi.org/10.2307/3150948

Peterson, C. ve Seligman, M. E. P. (2004). *Character strengths and virtues: A handbook and classification*. Oxford University Press.

Pérez-Gualdrón, L. M., & Yeh, C. J. (2014). Multicultural counseling and therapy counseling for social justice. In V. Benet-Martínez & Y.-Y. Hong (Eds.), *The Oxford handbook of multicultural identity* (pp. 396–413). Oxford University Press.

Placeres, V., Davis, D. E., Williams, N., shodiya-zeumault, S., Aiello, M., Petion, G., & Mason, E. (2022). School counselors and multicultural counseling competencies: Are we as competent as we think we are?. *Professional School Counseling*, *26*(1a), 2156759X221086751. https://doi.org/10.1177/2156759X2210867

Prot, S., Gentile, D. A., Anderson, C. A., Suzuki, K., Swing, E., Lim, K. M., Horiuchi, Y., Jelic, M., Krahé, B., Liuqing, W., Liau, A. K., Khoo, A., Petrescu, P. D., Sakamoto, A., Tajima, S., Toma, R. A., Warburton, W., Zhang, X., & Lam, B. C. P. (2014). Long-term relations among prosocial-media use, empathy, and prosocial behavior. *Psychological Science, 25*(2), 358–368. https://doi.org/10.1177/0956797613503854

Ponterotto, J. G. (2008). Theoretical and empirical advances in multicultural counseling and psychology. In S. D. Brown & R. W. Lent (Eds.), *Handbook of counseling psychology* (4th ed., pp. 121–140). John Wiley & Sons, Inc..

Pope-Davis, D., & Coleman, H. (1997). *Multicultural Counseling Competencies: Assessment, Education and Training, and Supervision.* SAGE. https://doi.org/10.4135/9781452232072.

Punch, K. (2004). *Developing effective research proposals*. Sage Publications.

Rasheed, M. (2011). *South Asian women's experiences in counseling: An exploration of working alliance, multicultural competence, acculturation, and cultural value conflicts* (Order No. 3529251). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (1041250765). https://www.proquest.com/dissertations-theses/south-asian-womens-experiences-counseling/docview/1041250765/se-2

Ratts, M. J., Singh, A. A., Nassar-McMillan, S., Butler, S. K., & McCullough, J. R. (2016). Multicultural and social justice counseling competencies: Guidelines for the counseling profession. *Journal of Multicultural Counseling and Development, 44*, 28–48. https://doi/10.1002/jmcd.12035

Reinecke, M. A., & Freeman, A. (2003). Cognitive therapy. In A. S. Gurman, & S. B. Messer (Eds.), *Essential psychotherapies* (2nd ed., pp. 224–271). Guilford Press.

Renzaho, A. M. (2016). *Globalisation, migration and health: Challenges and opportunities*. Imperial College Press

Reynolds, W. J., & Scott, B. (1999). Empathy: a crucial component of the helping relationship. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, *6*(5), 363–370. https://doi.org/10.1046/j.1365-2850.1999.00228.x

Ridley, C. R., Mollen, D., Console, K., & Yin, C. (2021). Multicultural counseling competence: A construct in search of operationalization. *The Counseling Psychologist*, *49*(4), 504–533. https://doi.org/10.1177/0011000020988110

Rikard, T. (2022). *Exploring Self-Compassion, Empathy, and Intrinsic Spirituality as Predictors of Cultural Humility* (Order No. 29394919). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2724241541). https://www.proquest.com/dissertations-theses/exploring-self-compassion-empathy-intrinsic/docview/2724241541/se-2

Riley, S. M. (2004). *An investigation of the relationship between counseling supervisors' multicultural counseling competencies and the supervisory working alliance* (Order No. 3123395). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (305209957). https://www.proquest.com/dissertations-theses/investigation-relationship-between-counseling/docview/305209957/se-2

Ritmeester, A. H. (2016). *Do the perceptions of supervisory working alliance mediate the relation between perceived supervisors' multicultural competence and trainees' multicultural counseling self-efficacy?*(Order No. 10142865). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (1823294604). https://www.proquest.com/dissertations-theses/do-perceptions-supervisory-working-alliance/docview/1823294604/se-2

Rogers, C. R. (1957). The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Journal of Consulting Psychology*, *21*(2), 95–103. https://doi.org/10.1037/h0045357

Rogers, C. R. (1961). *On Becoming a person: A nyanaponika therapist's view of psychonyanaponika therapy.* Houghton Mifflin Company.

Rogers, C. R. (1975). Empathic: An unappreciated way of being. *The Counseling Psychologist*, 5(2), 2-10. https://doi.org/10.1177/001100007500500202

Rohlof, H. (2019). *The Patient–Therapist relationship in intercultural psychotherapy*. In *Springer eBooks* (pp. 103–118). https://doi.org/10.1007/978-3-030-24082-0_8

Rosenzweig, S. (1936). Some implicit common factors in diverse methods of psychotherapy. *American Journal of Orthopsychiatry*, *6*(3), 412–415. https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.1936.tb05248.x

Rowatt, W. C., Powers, C., Targhetta, V., Comer, J., Kennedy, S. ve LaBouff, J. P. (2006). Development and initial validation of an ımplicit measure of humility relative to

arrogance. *The Journal of Positive Psychology, 1*(4), 198-211. https://doi.org/10.1080/17439760600885671

Safran, J. D., Muran, J. C., & Rothman, M. (2006). The Therapeutic Alliance: Cultivating and Negotiating the Therapeutic Relationship. In W. O'Donohue, N. A. Cummings, & J. L. Cummings (Eds.), *Clinical strategies for becoming a master psychotherapist* (pp. 37–54). Elsevier. https://doi.org/10.1016/B978-012088416-2/50003-7

Salvio, M.-A., Beutler, L. E., Wood, J. M., & Engle, D. (1992). The strength of the therapeutic alliance in three treatments for depression. *Psychotherapy Research, 2*(1), 31–36. https://doi.org/10.1080/10503309212331333578

Salyer, A. D. (2023). *An Analogue Study of Expected Working Alliance and Hope With Victims of Military Sexual Trauma Among Civilian and Military-Oriented Therapists* (Order No. 30693580). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2919306492). https://www.proquest.com/dissertations-theses/analogue-study-expected-working-alliance-hope/docview/2919306492/se-2

Sandage, S. J., Worthington Jr, E. L., Hight, T. L., & Berry, J. W. (2000). Seeking forgiveness: Theoretical context and an initial empirical study. *Journal of Psychology and Theology, 28*(1), 21-35. https://doi.org/10.1177/009164710002800102

Santiago, D. A. (2013). Using a Latino lens to reimagine aid design and delivery. Washington, DC: Excelencia in Education. Retrieved from http://www.sheeo.org/sites/default/files/publications/6_excelencia_latinolens_whitepaperfeb2013.pdf

Schachter, S. (1964). The interaction of cognitive and physiological determinants of emotional state. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 1, pp. 49–80). Academic Press.

Schreiber, J. B., Stage, F. K., King, J., Nora, A., & Barlow, E. A. (2006). Reporting Structural Equation Modeling and Confirmatory Factor Analysis Results: A Review. *The Journal of Educational Research, 99*(6), 323–337. https://doi.org/10.3200/JOER.99.6.323-338

Selekman, M. D. (2008). *Pathways to change: Brief therapy with difficult adolescents*. Guilford Press.

Seligman, M. E. P. ve Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist, 55*(1), 5-14. https://doi.org/10.1037/0003- 066X.55.1.5

Seligman, M. E. P. (2002). Positive Psychology, positive prevention and positive therapy. (Ed: C. R. Snyder & S. J. Lopez), Handbook of positive psychology (sayfa, 3-9). Oxford University Press.

Shah, R., & Goldstein, S. M. (2006). Use of structural equation modeling in operations management research: Looking back and forward. *Journal of Operations Management*, *24*(2), 148-169. https://doi.org/10.1016/j.jom.2005.05.001

Shaughnessy, P. (1995). Empathy and the working alliance: The mistranslation of Freud's *Einfühlung*. *Psychoanalytic Psychology*, *12*(2), 221–231. https://doi.org/10.1037/h0079632

Shin, S. (2006). *Client perceptions of multicultural counseling competence and working alliance: Implications for culturally competent rehabilitation counseling services* (Order No. 3232921). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (305359988). https://www.proquest.com/dissertations-theses/client-perceptions-multicultural-counseling/docview/305359988/se-2

Simpson, J. A. , & Weiner, E. S. C. (1989). *Oxford English dictionary* (2nd ed.). Oxford University Press.

Sklare, G. B. (2018). *Çözüm Odaklı Kısa Süreli Psikolojik Danışma*. Pegem Akademi.

Slaton, C. R., Lammers, W., & Park, A. (2023). How school belongingness in diverse students moderates student perceptions of teachers' cultural humility in predicting student–teacher working alliance. *Psychology in the Schools*, *60*(7), 2360-2372. https://doi.org/10.1002/pits.22862

Sloane, H., & Petra, M. (2021). Modeling cultural humility: Listening to students' stories of religious identity. *Journal of Social Work Education*, *57*(1), 28–39. https://doi.org/10.1080/10437797.2019.1662863

Smith, M. L., & Glass, G. V. (1977). Meta-analysis of psychotherapy outcome studies. *American Psychologist*, *32*(9), 752–760. https://doi.org/10.1037/0003-066X.32.9.752

Soto, A. (2017). *A Meta-analytic Review of the Association of Therapeutic Alliance, Therapist Empathy, Client Attachment Style, and Client Expectations with Client Outcome* (Order No. 10617600). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (1975370669). https://www.proquest.com/dissertations-theses/meta-analytic-review-association-therapeutic/docview/1975370669/se-2

Soygüt, G., & Işikli, S. (2008). Terapötik İttifakın Değerlendirilmesi: Terapötik İttifak Ölçeği'nin Güvenilirlik ve Geçerlik Çalışması. *Turk Psikiyatri Dergisi*, *19*(4).

Stahl, M. A. (2020). *Multicultural Competence, White Privilege Attitudes and the Working Alliance in Clinical Supervision* (Order No. 28340125). Available from ProQuest

Dissertations & Theses Global. (2489169488). https://www.proquest.com/dissertations-theses/multicultural-competence-white-privilege/docview/2489169488/se-2

Stürmer, S., Snyder, M., Kropp, A., & Siem, B. (2006). Empathy-Motivated Helping: The Moderating Role of Group Membership. *Personality and Social Psychology Bulletin, 32*(7), 943–956. https://doi.org/10.1177/0146167206287363

Sue, D. W. (1996). Multicultural counseling: Models, methods, and actions. *The Counseling Psychologist, 24*(2), 279–284. https://doi.org/10.1177/0011000096242008

Sue, D. W., Arredondo, P., & McDavis, R. J. (1992). Multicultural counseling competencies and standards: A call to the profession. *Journal of Counseling & Development, 70*(4), 477–486. https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.1992.tb01642.x

Sue, D. W, Bernier, J. E., Durran, A., Feinberg, L., Pedersen, P., Smith, E. J., & Vasquez-Nuttall, E. (1982). Position paper: Cross-cultural counseling competencies. *The Counseling Psychologist, 10*(2), 45–52. https://doi.org/10.1177/0011000082102008

Sue, D. W., & Sue, S. (1972). Counseling Chinese-Americans. *The Personnel and Guidance Journal, 50*(8), 637-644. https://doi.org/10.1002/j.2164-4918.1972.tb03443.x

Sue, D., & Sue, S. (1987). Cultural factors in the clinical assessment of Asian Americans. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 55*(4), 479–487. https://doi.org/10.1037/0022-006X.55.4.479

Sue, D. W., & Sue, D. (2012). *Counseling the culturally diverse: Theory and practice* (6th ed.). John Wiley & Sons, Inc..

Sue, D. W., Sue, D., Neville, H. A., & Smith, L. (2019). *Counseling the culturally diverse: Theory and practice*. Wiley.

Sue, S., & Zane, N. (1987). The role of culture and cultural techniques in psychotherapy: A critique and reformulation. *American Psychologist, 42*(1), 37–45. https://doi.org/10.1037/0003-066X.42.1.37

Şimşek, O. F. (2007). Yapisal esitlik modellemesine giris: Temel ilkeler ve LISREL uygulamalari. *Ekinoks*.

Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., & Ullman, J. B. (2013). *Using multivariate statistics* (Vol. 6, pp. 497-516). Pearson.

Tangney, J. P. (2000). Humility: Theoretical perspectives, empirical findings and directions for future research. *Journal of Social and Clinical Psychology, 19*(1), 70–82. https://doi.org/10.1521/jscp.2000.19.1.70

Tangney, J. P. (2002). *Humility*. C. R. Snyder ve J. S. Lopez (Ed.), Handbook of Positive Psychology içinde. Oxford University Press.

Templeton, J. M. (1997). *Worldwide laws of life*. Templeton Foundation Press

Tervalon, M., & Murray-Garcia, J. (1998). Cultural humility versus cultural competence: A critical distinction in defining physician training outcomes in multicultural education. *Journal of Health Care for the Poor and Underserved*, *9*(2), 117-125. https://doi:10.1353/hpu.2010.0233.

Tolentino Pettigrew, R. (2021). *Examining Cultural Humility and Therapeutic Alliance in Treatment With University Student Survivors of Sexual and Relationship Violence* (Order No. 28967978). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2882126170). https://www.proquest.com/dissertations-theses/examining-cultural-humility-therapeutic-alliance/docview/2882126170/se-2

Topçu, Ç., Erdur-Baker, Ö., & Çapa-Aydın, Y. (2010). Temel Empati Ölçeği Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Turkish Psychological Counseling & Guidance Journal*, *4*(34), 174-182.

Truax, C. B., & Carkhuff, R. R. (1967). *Toward effective counseling and psychotherapy: Training and practice.* Aldine Publishing Co.

Underwood, B., & Moore, B. (1982). Perspective-taking and altruism. *Psychological Bulletin, 91*(1), 143–173. https://doi.org/10.1037/0033-2909.91.1.143

Wampold, B. E. (2012). Humanism as a common factor in psychotherapy. *Psychotherapy, 49*(4), 445–449. https://doi.org/10.1037/a0027113

Wampold, B. E. (2013). *The great psychotherapy debate: Models, methods, and findings*. Routledge.

Wampold, B. E. ve Imel, Z. E. (2015). *The great psychotherapy debate: The evidence for what makes psychotherapy work*. Routledge.

Washington, D. (2023). *The Impact of Cultural Humility and Engaging Cultural Opportunities on the Supervisory Working Alliance* (Order No. 30814627). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2919199488). https://www.proquest.com/dissertations-theses/impact-cultural-humility-engaging-opportunities/docview/2919199488/se-2

Watson, J. C. & Kalogerakos, F. (2011). The therapeutic alliance: An evidence-based guide to practice. J. Muran ve J. Barber (Ed.), *The therapeutic alliance in humanistic psychotherapy* içinde (s. 191-209). The Guilford Press.

Watson, J. C., Steckley, P. L., & McMullen, E. J. (2014). The role of empathy in promoting change. *Psychotherapy Research, 24*(3), 286–298. https://doi.org/10.1080/10503307.2013.802823

Watts, S., Marchand, A., Bouchard, S., Gosselin, P., Langlois, F., Belleville, G., & Dugas, M. J. (2020). Telepsychotherapy for generalized anxiety disorder: Impact on the working alliance. *Journal of Psychotherapy Integration, 30*(2), 208–225. https://doi.org/10.1037/int0000223

Weidman, A. C., Cheng, J. T., & Tracy, J. L. (2018). The psychological structure of humility. *Journal of Personality and Social Psychology, 114*(1), 153–178. https://doi.org/10.1037/pspp0000112

White, M. (2011). *Narrative practice: Continuing the conversations*. WW Norton & Company.

Wilcox, M. M., Black, S. W., Farra, A., Zimmerman, D., Drinane, J. M., Tao, K. W., DeBlaere, C., Hook, J. N., Davis, D. E., Watkins, C. E., Jr., & Owen, J. (2023). Cultural humility, cultural comfort, and supervision processes and outcomes for BIPOC supervisees. *The Counseling Psychologist, 51*(7), 1037–1058. https://doi.org/10.1177/00110000231188337

Wing, E. H., Jr. (2010). *The relationship between therapist empathy, the working alliance, and therapy outcome: A test of a partial mediation model* (Order No. 3398120). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (230585497). https://www.proquest.com/dissertations-theses/relationship-between-therapist-empathy-working/docview/230585497/se-2

Wispe, L. (1986). The distinction between sympathy and empathy: To call forth a concept, a word is needed. *Journal of Personality and Social Psychology, 50*(2), 314–321. https://doi.org/10.1037/0022-3514.50.2.314

Wispe, L. (1991). *The psychology of sympathy*. Springer Science & Business Media.

Wolfteich, C.E., Sandage, S.J., Tomlinson, J., Mettasophia, J., & Ventura, D. (2019). Humility and Spirituality: New Directions in Interdisciplinary Research. *Spiritus: A Journal of Christian Spirituality 19*(1), 102-130. https://doi.org/10.1353/scs.2019.0006.

Wright, S. T. (2019). *Therapist Cultural Humility and the Working Alliance: Exploring Empathy, Congruence, and Positive Regard as Mediators* (Order No. 13878556). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2245881634). https://www.proquest.com/dissertations-theses/therapist-cultural-humility-working-alliance/docview/2245881634/se-2

Worthington, E. L. (1998). An empathy-humility-commitment model of forgiveness applied within family dyads. *Journal of Family Therapy, 20*(1), 59–76. https://doi.org/10.1111/1467-6427.00068

Worthington, E. L., Jr. (2008). Humility: The quiet virtue. *Journal of Psychology and Christianity, 27*(3), 270–273.

Worthington, E. L., Jr., & Allison, S. T. (2018). *Heroic humility: What the science of humility can say to people raised on self-focus*. American Psychological Association.

Worthington, E. L., Jr., & Berry, J. W. (2005). Virtues, Vices, and Character Education. In W. R. Miller & H. D. Delaney (Eds.), *Judeo-Christian perspectives on psychology: Human nature, motivation, and change* (pp. 145–164). American Psychological Association. https://doi.org/10.1037/10859-008

Worthington, E. L., Jr., Davis, D. E., & Hook, J. N. (Eds.). (2017). *Handbook of humility: Theory, research, and applications.* Routledge/Taylor & Francis Group.

Vandament, M. L., Duan, C., & Li, S. (2022). Relationships among supervisee perceived supervisor cultural humility, working alliance, and supervisee self-efficacy among white supervisor and supervisee of color dyads. *Training and Education in Professional Psychology*, *16*(3), 244–252. https://doi.org/10.1037/tep0000370

Van Tongeren, D. R., Davis, D. E., Hook, J. N., & vanOyen Witvliet, C. (2019). Humility. *Current Directions in Psychological Science, 28*(5), 463–468. https://doi.org/10.1177/0963721419850153

Van Tongeren, D. R., Green, J. D., Hulsey, T. L., Legare, C. H., Bromley, D. G., & Houtman, A. M. (2014). A meaning-based approach to humility: Relationship affirmation reduces worldview defense. *Journal of Psychology and Theology, 42*(1), 62–69. https://doi.org/10.1177/009164711404200107

Vera, D., & Rodriguez-Lopez, A. (2004). Strategic virtues:: humility as a source of competitive advantage. *Organizational Dynamics, 33*(4), 393-408. https://doi:10.1016/j.orgdyn.2004.09.006

Visintin, E. P., & Rullo, M. (2021). Humble and kind: Cultural humility as a buffer of the association between social dominance orientation and prejudice. *Societies*, *11* (4), 117. https://doi.org/10.3390/soc11040117

Yeager, K. A., & Bauer-Wu, S. (2013). Cultural humility: essential foundation for clinical researchers. *Applied nursing research : ANR*, *26*(4), 251–256. https://doi.org/10.1016/j.apnr.2013.06.008

Yurdugül, H. (2006). The comparison of reliability coefficients in parallel, tau-equivalent, and congeneric measurements. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, *39*(1), 15-37.

Zane, N., & Ku, H. (2014). Effects of ethnic match, gender match, acculturation, cultural identity, and face concern on self-disclosure in counseling for Asian Americans. *Asian American Journal of Psychology, 5*(1), 66–74. https://doi.org/10.1037/a0036078

Zetzel, E. R. (1956). Current concepts of transference. *The International Journal of Psychoanalysis, 37*, 369–375.

Zhang, H., Watkins, C. E., Jr., Hook, J. N., Hodge, A. S., Davis, C. W., Norton, J., Wilcox, M. M., Davis, D. E., DeBlaere, C., & Owen, J. (2022). Cultural humility in psychotherapy and clinical supervision: A research review. *Counselling & Psychotherapy Research, 22*(3), 548–557. https://doi.org/10.1002/capr.12481

Zhu, P., Luke, M., & Bellini, J. (2021). A grounded theory analysis of cultural humility in counseling and counselor education. *Counselor Education and Supervision*, *60*(1), 73–89. https://doi.org/10.1002/ceas.12197

Zhu, P., Luke, M. M., Liu, Y., & Wang, Q. (2023). Cultural humility and cultural competence in counseling: An exploratory mixed methods investigation. *Journal of Counseling & Development, 101*(3), 264–276. https://doi.org/10.1002/jcad.12469

EKLER

Ek 1: Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Değerli Katılımcı,

Bu araştırma, psikolojik danışmanların ve danışman adaylarının kültürel tevazu, çok kültürlü psikolojik danışma yeterlikleri, empati ve terapötik ittifak düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesini amaçlamaktadır. Araştırmada gönüllülük esastır. İstediğiniz aşamada yanıtlamaktan vazgeçip çıkma hakkına sahipsiniz. Sağlıklı sonuçlar elde edilmesi için vereceğiniz yanıtların gerçek duygu, düşünce ve uygulamalarınızı yansıtması son derece önemlidir. Lütfen her bir maddeyi dikkatlice okuyup size en uygun seçeneği samimiyetle işaretleyiniz. Doğru veya yanlış yanıtlamanız söz konusu değildir. Soruları yanıtlamanız okuma hızınıza bağlı olarak yaklaşık 10 dakika sürecektir. Vereceğiniz yanıtlar kesinlikle gizli kalacak ve araştırma amacı dışında kullanılmayacaktır. Araştırma sonuçları için ilgili yayınları takip edebilirsiniz.

Zaman ayırıp bilimsel bir çalışmaya katkıda bulunduğunuz için teşekkür ederiz.

Ar. Gör. İsmail KUŞCİ
Prof. Dr. Nagihan OĞUZ DURAN(Danışman)
Bursa Uludağ Üniversitesi/Eğitim Fakültesi
Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik ABD

Yaşınız:…….
Cinsiyetiniz: Kadın ( ) Erkek ( )

Öğrenim gördüğünüz yada görmekte olduğunuz üniversitenin adı?: ……..

Lütfen sizi tanımlayan seçeneği işaretleyiniz.

Psikolojik Danışmanım (Mezun) ( ) - Psikolojik Danışman Adayıyım (Son Sınıf Lisans Öğrencisi) ( )

Lütfen eğitim durumunuz ile ilgili sizi en iyi tanımlayan seçeneği işaretleyiniz.

Lisans ( )

Yüksek lisans ( )

Doktora ( )

Psikolojik Danışman olarak çalışıyor musunuz?

Evet ( )

Hayır ( )

Son bir yıl içerisinde kaç oturum danışma yaptınız?.....

Ek 2: Kültürel Tevazu Ölçeği Örnek Maddeler

No	**Açıklama:** Aşağıda her sorunun yanında bulunan*; (1) Hiçbir zaman, (2) Nadiren, (3) Bazen, (4) Genellikle, (5) Her zaman* anlamına gelmektedir. Lütfen her bir maddeyi dikkatlice okuyarak sizin için en uygun seçeneği işaretleyiniz.	***Hiçbir*** **1**	***Nadiren*** **2**	***Bazen*** **3**	***Genellikle*** **4**	***Her zaman*** **5**
1	Çeşitliliği bakış açılarındaki farklılığı oluşturan bir etken olarak görür müsünüz?	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*
7	Farklı bakış açılarına açık olmaya çalışır mısınız?	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*
10	Kendi önyargılarınızın farkında mısınız?	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*
14	Kendinizin yanı sıra diğer kişiye de odaklanır mısınız?	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*
17	Ortaklık kurmaya çaba gösterir misiniz?	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*
19	Kendinizi hayat boyu öğrenen biri olarak görür müsünüz?	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*

Ek 3: Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri Ölçeği Örnek Maddeleri

	Değerli Katılımcı; Aşağıdaki ölçek içerisinde kullanılan farklı kültür kavramı sizin mensup olduğunuz kültürden farklı olan durumları nitelemek amacı ile kullanılmıştır. Çalışma kapsamında kültür; içinde yaş, cinsiyet, sosyoekonomik düzey, dil, ırk, etnik köken, dini inanç, cinsel yönelimi içeren bir kavram olarak değerlendirilmiştir. İfadeleri değerlendirirken kültür kavramını bu anlamı ile dikkate almanız beklenmektedir. Lütfen aşağıdaki ifadelerin sizi ne kadar tanımladığını derecelendiriniz.	**1 Beni hiç tanımlamıyor**	**2**	**3 Beni Orta Düzeyde tanımlıyor**	**4**	**5 Beni tamamen tanımlıyor**
1	Farklı kültüre mensup danışanlarımın dini inanışları hakkında bilgi sahibiyim.	( )	( )	( )	( )	( )
5	Farklı kültüre mensup danışanlarımla çalışırken sözsüz iletişimlerini uygun ve doğru bir şekilde anlayabilirim.	( )	( )	( )	( )	( )
9	Farklı kültüre mensup danışanlarımla çalışırken farklı danışma süreçleri tasarlarım.	( )	( )	( )	( )	( )
17	Bir psikolojik danışman olarak; danışanlarımın kendi kültürüme yakın bireyler olmasını tercih ederim.	( )	( )	( )	( )	( )
23	Farklı kültüre mensup danışanlarımla çalışırken sözel olmayan ifadelerimi uygun ve doğru şekilde iletebilirim.	( )	( )	( )	( )	( )

Ek 4: Temel Empati Ölçeği Örnek Maddeleri

Araştırmanın güvenirlik ve geçerliliğini olumsuz etkilememesi adına verilen maddeleri dikkatlice okuyarak yakın hissettiğiniz tek seçeneği işaretleyiniz. Derecelendirme aşağıdaki gibidir. 1. Hiç Katılmıyorum. 2. Katılmıyorum. 3. Kararsızım. 4. Katılıyorum. 5. Tamamen Katılıyorum.						
3	Arkadaşım başarılı olduğunda onun ne kadar mutlu olduğunu anlayabilirim.	1	2	3	4	5
8	Başka insanların ne hissettikleri beni çok fazla ilgilendirmez.	1	2	3	4	5
9	Birisi kendini kötü hissettiğinde onun neler hissettiğini Genellikle anlayabilirim.	1	2	3	4	5
10	Arkadaşlarımın korktuğunu genellikle anlarım.	1	2	3	4	5
19	Arkadaşımın hissettiklerinin genellikle farkında değilimdir.	1	2	3	4	5

Ek 5: Terapötik İttifak Ölçeği Psikolojik Danışman Formu Örnek Maddeleri

No	**Açıklama:** Aşağıda bir psikolojik danışmanın, danışma süreciyle ve danışanlarına yönelik düşünebileceği ya da hissedebileceği ifadelerden oluşmaktadır. Sizlerden beklentimiz, genel olarak danışmalarınızı düşünerek, ilgili maddelere göre kendinizi değerlendirmenizdir. Bu değerlendirme sürecinde, *bana hiç uygun değil (1)'den, bana her zaman uygun (7)'a* kadar giden derecelendirmeden yararlanınız.	**Bana hiç uygun değil**			**Bana orta düzeyde uygun**			**Bana her zaman uygun**
		1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**
1	Danışanlarımla danışmanın amaçlarını belirginleştirdiğimi düşünürüm.	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*
7	Danışanlarımla, danışmaya neden geldikleri konusunda hem fikirizdir.	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*
10	Danışanlarım, onlara verdiğim uygulamaları önemser.	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*
14	Danışanlarım ve ben, danışma sürecinin sorumlulukları konusunda işbirliği yaparız.	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*
17	Bazen danışanlarımla birbirimize saygı duymadığımızı hissederim.	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*
20	Danışanlarım ve ben bazen birbirimize karşı içten davranmadığımızı hissederiz	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*

Ek 6: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu İzni

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULLARI
(Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu)
TOPLANTI TUTANAĞI

OTURUM TARİHİ	**OTURUM SAYISI**
27 OCAK 2023	**2023-01**

KARAR NO 63: Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nden alınan Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı öğretim üyesi Prof. Dr. Nagihan OĞUZ DURAN'ın danışmanlığında Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı doktora programı öğrencisi İsmail KUŞCİ'nin "Psikolojik Danışmanların ve Danışman Adaylarının Kültürel Tevazu, Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri, Empati ve Terapötik İttifak Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında uygulanacak anket ve ölçek sorularının değerlendirilmesine geçildi.

Yapılan görüşmeler sonunda; Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı öğretim üyesi Prof. Dr. Nagihan OĞUZ DURAN'ın danışmanlığında Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı doktora programı öğrencisi İsmail KUŞCİ'nin "Psikolojik Danışmanların ve Danışman Adaylarının Kültürel Tevazu, Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri, Empati ve Terapötik İttifak Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında uygulanacak anket ve ölçek sorularının fikri, hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğu başvurucuya ait olmak üzere uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

Prof. Dr. Feridun YILMAZ
Kurul Başkanı

Prof. Dr. Abamüslim AKDEMİR
Üye

Prof. Dr. Doğan ŞENYUZ
Üye

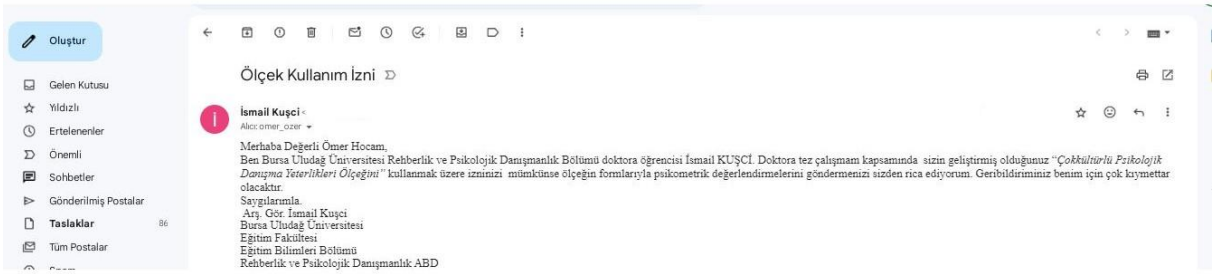
Prof. Dr. Ayşe OGUZLAR
Üye

Prof. Dr. Vejdi BİLGİN
Üye

Prof. Gülay GÖĞÜŞ
Üye

Prof. Dr. Alev SINAK UĞURLU
Üye

Ek 7: Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri Ölçeği Kullanım İzni



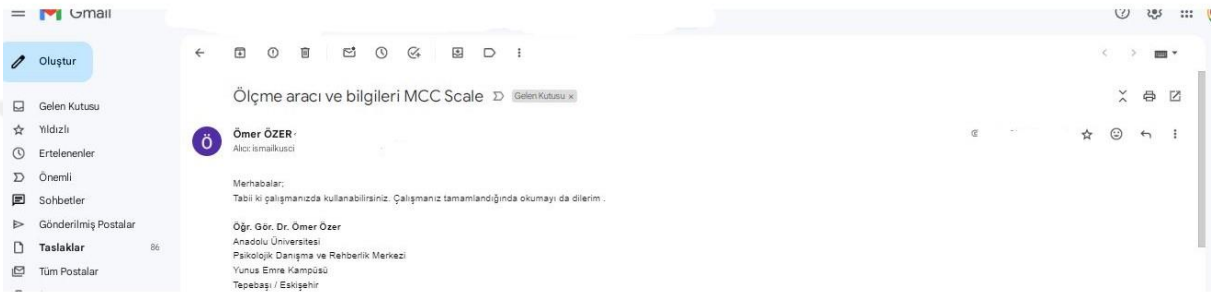
Oluştur

Gelen Kutusu
Yıldızlı
Ertelenenler
Önemli
Sohbetler
Gönderilmiş Postalar
Taslaklar 86
Tüm Postalar

Ölçek Kullanım İzni

İsmail Kuşci
Alıcı: omer_ozer

Merhaba Değerli Ömer Hocam,
Ben Bursa Uludağ Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü doktora öğrencisi İsmail KUŞÇİ. Doktora tez çalışmam kapsamında sizin geliştirmiş olduğunuz "*Çokkültürlü Psikolojik Danışma Yeterlikleri Ölçeğini*" kullanmak üzere izninizi mümkünse ölçeğin formlarıyla psikometrik değerlendirmelerini göndermenizi sizden rica ediyorum. Geribildiriminiz benim için çok kıymettar olacaktır.
Saygılarımla.
Arş. Gör. İsmail Kuşci
Bursa Uludağ Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD



Gmail

Oluştur

Gelen Kutusu
Yıldızlı
Ertelenenler
Önemli
Sohbetler
Gönderilmiş Postalar
Taslaklar 86
Tüm Postalar

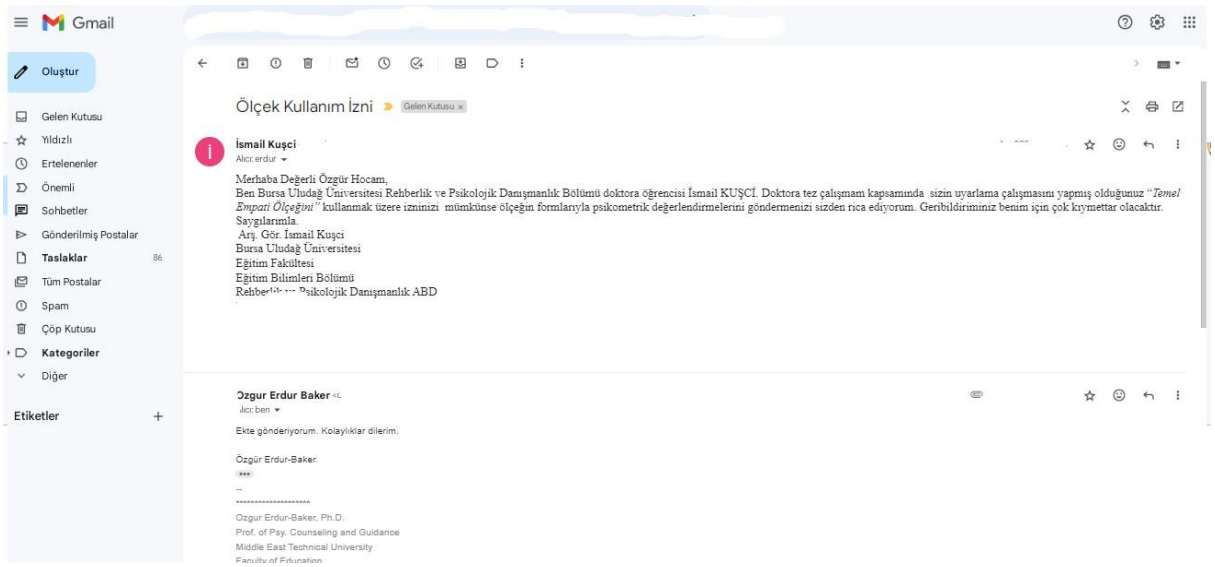
Ölçme aracı ve bilgileri MCC Scale Gelen Kutusu

Ömer ÖZER
Alıcı: ismailkusci

Merhabalar;
Tabii ki çalışmanızda kullanabilirsiniz. Çalışmanız tamamlandığında okumayı da dilerim .

Öğr. Gör. Dr. Ömer Özer
Anadolu Üniversitesi
Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezi
Yunus Emre Kampüsü
Tepebaşı / Eskişehir

Ek 8: Temel Empati Ölçeği Kullanım İzni



Gmail

Oluştur

Gelen Kutusu
Yıldızlı
Ertelenenler
Önemli
Sohbetler
Gönderilmiş Postalar
Taslaklar 86
Tüm Postalar
Spam
Çöp Kutusu
Kategoriler
Diğer

Etiketler

Ölçek Kullanım İzni Gelen Kutusu

İsmail Kuşci
Alıcı: erdur

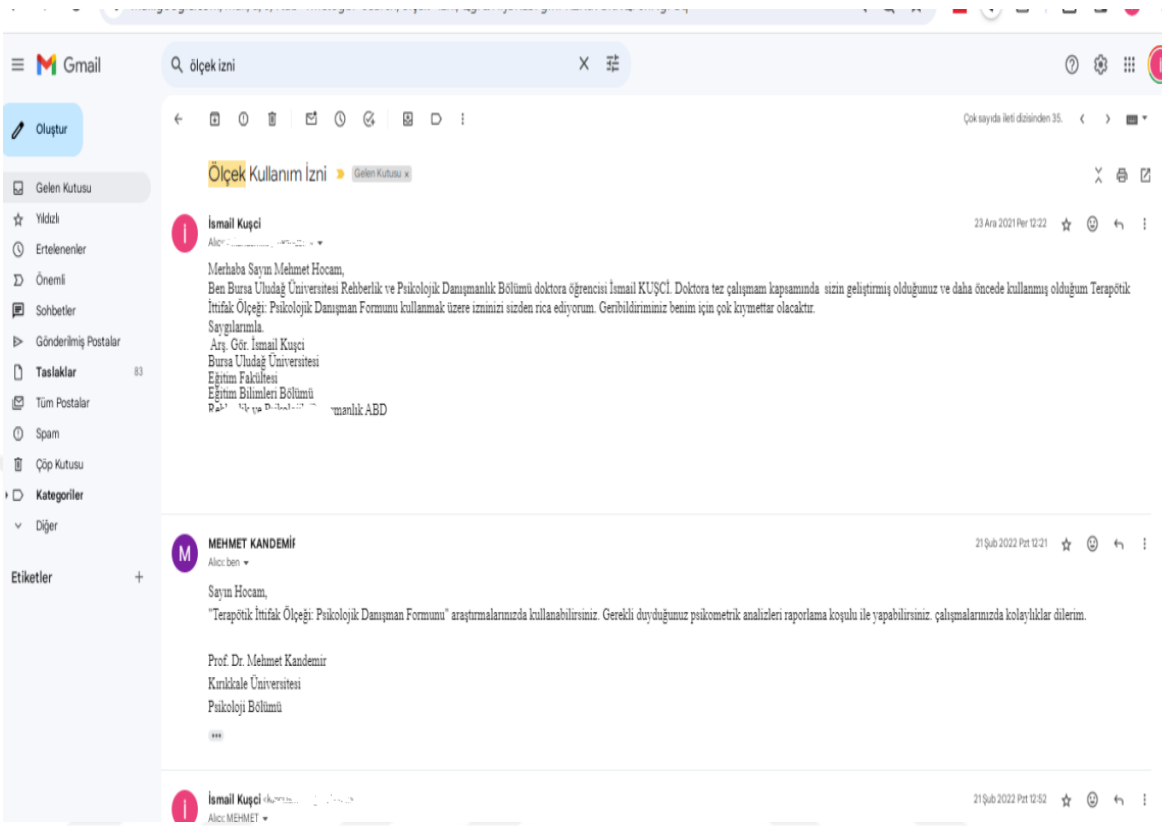
Merhaba Değerli Özgür Hocam,
Ben Bursa Uludağ Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü doktora öğrencisi İsmail KUŞÇİ. Doktora tez çalışmam kapsamında sizin uyarlama çalışmasını yapmış olduğunuz "*Temel Empati Ölçeğini*" kullanmak üzere izninizi mümkünse ölçeğin formlarıyla psikometrik değerlendirmelerini göndermenizi sizden rica ediyorum. Geribildiriminiz benim için çok kıymettar olacaktır.
Saygılarımla.
Arş. Gör. İsmail Kuşci
Bursa Uludağ Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD

Ozgur Erdur Baker
Alıcı: ben

Ekte gönderiyorum. Kolaylıklar dilerim.

Özgür Erdur-Baker.
***
--
****
Ozgur Erdur-Baker, Ph.D.
Prof. of Psy. Counseling and Guidance
Middle East Technical University
Faculty of Education

Ek 7: Terapötik İttifak Ölçeği Psikolojik Danışman Formu Kullanım İzni



ÖZ GEÇMİŞ

ÖZ GEÇMİŞ			
Adı-Soyadı	İsmail KUŞCİ		
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce		
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme		Kurum Adı
Lise	2002	2005	Gürpınar Lisesi
Lisans	2006	2010	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Yüksek Lisans	2015	2019	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Doktora	2019	2024	Bursa Uludağ Üniversitesi
Çalıştığı Kurum	Başlama - Ayrılma		Çalışılan Kurumun Adı
1.	2007	2017	Milli Eğitim Bakanlığı
2.	2017	2019	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
3.	2019	2024	Bursa Uludağ Üniversitesi
4.	2024	Devam ediyor	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Üye Olduğu Bilimsel ve Meslekî Kuruluşlar	-		
Katıldığı Proje ve Toplantılar	Öğretmen Aile ve İşveren İşbirliğini Nasıl Artırabilirim, Seminer, TÜBİTAK Ovaakça Şarık Tara Özel Eğitim Meslek Okulu/TÜBİTAK 4008 "Yenilikçi Öğretmen Becerileri ile Engelleri Aşmak" Projesi, Türkiye, Mayıs 2023		
Yayınlar:	1- Arpaci, I., Karatas, K., Kusci, I., & Al-Emran, M. (2022). Understanding the social sustainability of the Metaverse by integrating UTAUT2 and big five personality traits: A hybrid SEM-ANN approach. *Technology in Society*, *71*, 102120. https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2022.102120 2- Arpaci, I., Karatas, K., Kiran, F., Kusci, I., & Topcu, A. (2022). Mediating role of positivity in the relationship between state anxiety and problematic social media use during the COVID-19 pandemic. *Death Studies*, *46*(10), 2287-2297. https://doi.org/10.1080/07481187.2021.1923588		

	3- Kuşci, I., Öztosun, A., & Arli, N. B. (2023). Mediating Role of Social Exclusion in the Relationship between Sense of Belonging and Loneliness in International Students. *Educational Policy Analysis and Strategic Research, 18*(3), 297-315. https://doi.org/10.29329/epasr.2023.600.14 4- Kuşci, İ., & Arpaci, I. (2023). Validation of the Turkish version of the questionnaire of Internet use motives (MUI). *Journal of Learning and Teaching in Digital Age, 8*(2), 284-290. https://doi.org/10.53850/joltida.1221877 5- Kuşci, İ. & Oğuz Duran, N. (2022). Kültürel tevazu ölçeğinin Türkçeye uyarlanması için bir ön çalışma. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 29*, 97-109. https://doi.org/10.54600/igdirsosbilder.1020965 6- Bekir, S., Kuşci, İ., & Arlı Bayram, N. (2021). The relationship between cyber bullying/victimization and emotional intelligence in secondary school students: Mediator role of ınternet gaming disorder. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (54), 217-238. https://doi.org/10.53568/yyusbed.1052434 7- Kuşci, İ., & Oğuz Duran, N., (2022). Borçluluk hissi ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin yapısal eşitlik modellemesiyle incelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi, 12*(1), 21-33. https://doi.org/10.24315/tred.853311 8- Oğuz Duran, N., & Kuşci, İ. (2021). Motivasyon. In K. Karataş (Ed.) *Eğitim ve 21.Yüzyıl Becerileri* (pp. 203-233). Nobel Akademik Yayıncılık. 9- Kuşci, İ. (2023). Kültürümüzde Yas Destek Ritüelleri. In V. Bakır & B. Dilmaç (Eds.) *Kayıp ve Yas* (pp. 205 -234). Nobel Akademik Yayıncılık. 10- Oğuz Duran, N., & Kuşci, İ. (2020). Öğretmen Adaylarının Minnettarlık Eğiliminin Cinsiyet ve Vefakârlık Düzeyi Bakımından İncelenmesi. Presented at the Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Sempozyumu (USVES), İstanbul. 11- Öztürk, M., & Kuşci, İ. (2018). Psikoterapi ve Psikolojik Danışmalarda Öyküsel Terapinin Kullanımı. Presented at the VIII. International Congress on Research in Education (ICRE), Manisa. 12- Öztürk, M., & Kuşci, İ. (2018). Psikolojik Danışman Adaylarının Empati Becerileri Diğer Bölümlerle Karşılaştırma. Presented at the VIII. International Conference on Research in Education, Manisa.
Diğer:	

Tarih İmza Adı-Soyadı	İsmail KUŞCİ